R-171841

EVROPAE TOTIVS ORBIS TERRARVM PARTIS PRAESTANTISSIMAE, VNIVERSALIS ET PARTICVLARIS DESCRIPTIO.

Aere potes paruo Regiones viſere multas
Quas Liber hic tenuis, ſpectator candide, monſtrat.

COLONIAE
Ex officina typographica Jani Buſſemechers.
ANNO MD XCIIII.

BIBLIOTECA

DECLARATIO FRONTISPICII

Siue

PLAGÆ EVROPÆAE

COMMENDATIO.

ORbem quid pedibus legitis, tabulisque librisque?
Orbis in EVROPA eſt, cætera terra nihil.
Seruit mancipiis Aſia, & victa Africa monſtris,
Horror in America eſt, ſemiferûmque domus.
Aſt Europa Ioui dilectaque, raptaque, viſa eſt
Pulchra parens hominum delitioſa locis.
Quattuor à ſinubus regna exorientia magnis,
A Tanai ad Gades, ad tua Phrixe vada;
Atlas ad Locros, ad regna Lacinia ſpectat,
Expers Epiri fulminis inde jugum;
Ad mare Leandri, poſt ad Mæotida: quicquid
Intra eſt, EVROPAE Iupiter antè dedit.
Europam tu ſola facis Germania nobis
Natio bellatrix, & pia, docta, potens.
Hiſpanus Martem; Neptunum Oenotria, Ianum,
Atque Iouem; Muſas Gallia compta; tenent.
Anglia Mercurium; Iunonem Græcia; Faunos,
Panaque cum Satyris Sarmata durus; habent.
Hi tibi conficiunt vnam Germania dotem.
Cunctis Pandoram te faciuntque bonis.
EVROPAM quæris velut alter Cadmus? in ære
Tota nitet, paruo hanc nos damus ære tibi.
Hîc Pallas, Cadmus, dedit artes, armaque vterque,
Europæ frater Cadmus, at illa parens.

VVilhelm. Salſman. Matthiæ Quadæ
cælatori amicus pos.

EVROPÆ TOTIVS TERRARVM ORBIS PARTIS PRAESTANTISSIMAE, GENERALIS AC PARTICVLARIS DESCRIPTIO, TABVLIS NOVEM ET SEXAGINTA EXPRESSA.

QVIBVS ADIVNCTAE SVNT IN SINGVLAS CHARTVLAS ENARRATIONES BREVES ET PERSPICVAE, EX VARIIS hincinde Coſmographis & Scriptoribus excerptæ, & in ordinem concinnum redactæ.

IN GRATIAM PRAECIPVE STVDIOSAE ADOLESCENTIAE, COMMVNISQVE OMnium patriæ noſtræ.

PER
MATTHIAM QVADVM CHALCOGRAPHVM.

En iterum Europæ datur hîc deſcriptio, Lector,
Quàm prius aucta magis, tum vitioſa minus.

IMPRIMITVR COLONIAE
TYPIS LAMBERTI ANDREAE, LAMINIS VErò ac ſumptibus Iani Buſſemechers. Anno à Chriſto nato 1596. Menſe Auguſto.

RELLIGI Omitram, lapides CONSTANTIA quadros,
FAMA dedit pennas; namq; volucris ea.
NOBILITAS galeam dedit aurea, nobile ſcutum,
Purpureamq; trabem das venerandus HONOR.
CRATZIDE nomen Regum fers, euge, PHILIPPE,
Fortis AMATOREQVVM, ſtemmate clarus EQVES:
Nomen idem eſt ſacrum, hinc ſacris præponeris, alter
Qui das Moganico à Præſule iura choro.
Vangiones te PRAEPOSITVM venerantur, in æde
PRAEPOSITVM ſumma BARTHOLOMEVS habet,
Vrbs à Francorum traiectu vbi nobilis olim &
Mœnum marmoreô qua modo ponte iugat.

Cornigerum diadema tegit quod Præſulis almi
Tempora, cur galeam, cur tua ſigra tegit?
Alter tu Præſul, meritis hoc conuenit omen
Candida MARTINI te quoq; vitta manet.
SCHARPFENSTEIN genus eſt, & auitæ gentis imago,
Hoc eſt vt Latius dicet ACVTA SILEX.
Quadra ſilex eadem numero ſeptemplice, ſeno
Et numero, eſt rubea ſectus vterq; trabe.
Quadratum ſemper ſibi conſtat, forma virilis
Et ſolida eſt ornans ſigna PHILIPPE tua.

Vilh. Salman.

ADMODVM REVERENDO AC NOBILI DOMINO, D. PHILIPPO CRATZ A SCHARPFENSTEIN METROPOLITANAE MOGVNTINENSIS, CATHEDRALIS VVORMATIENSIS ET FRANCOFVRTENSIS AD S. BARTHOLOMÆVM ECCLES. PRAEPOSITO LONGE DIGNISSIMO, DOMINO AC MOECENATI SVO OBSERVANDISSIMO.

Opuſculum hoc Geographicum lubens meritò dedicat conſecratq; Ioannes Buſſemecher ciuis & eiconopola Colonienſis.

AD CANDIDVM LECTOREM PRÆFATIO.

Matthiæ Quadi Chalcographi.

ADMIRARI fortaſſe poſſis, lector amice,
quid opuſculi huius authori in mentē venerit,
laborē tētare inanē atq; inutilē; cùm hic
non ſolùm noui nihil, ſed ne perfecti quippiā
ſe inuenturum prima frōte ſperare queat.
Haud equidē inficior nullum in tractatu
hoc verbum inuentū iri quod nō dictum ſit
prius. quocirca etiā me ipſum harū enarrationum
authorē vt facere non deſidero, ſic
etiā ingenuè fatebor nullo me id iure poſſe.
Vt aūt cauſam ac rationem editionis huius
beneuolus lector cognoſcat; ipſum mentē
meam, atq; occaſionem quæ ad laborē hūc
me impulit nō celabo. Cùm paucis his annis tabellas aliquot Geographicas
in ære exaraſſem honeſto viro Ioāni Buſſemecher ciui & eiconopolæ
Agrippinenſi, vicino & amico meo, eæq; oēs ſolius Europæ prouinciarum
typos exhiberent: rogatus ab eodē ſum, vt qua fieri poſſet breuitate ac perſpicuitate
eaſdem ſtylo exornarem, quo aptius complicari, compēdioſius
compingi, atque in libelli formam redigi poſſent. Obijcienti autem mihi
nihil hac in re noui tentatum iri, cùm eiuſmodi operibus ſufficientiſſimè
incubuerint multi nō modò ante noſtram ætatem viri doctiſſimi earumq;
rerum peritiſſimi; ſed etiam præſenti hoc æuo felicius multò, illuſtrius atque
elegantius, cùm in tabularum exaratione, tum in earundem explicatione
à varijs ijsq; eruditiſſimis ingenijs præſtitū illud ſit, adeoq; perfectè
& exactè vt vix ſperari poſſit, à poſteris laborem iſtum adęquatum, nedum
ſuperatum iri. quis enim non adamarit laborioſiſſimum Munſteri opus?
quis non Hogenbergianam manum politiſſimam? aut denique Ortelij eruditiſſimum
atq; abſolutiſſimum opus Coſmographicum admirabitur.
vt interim & vetus & renouatum illud Cornelij Iodæi Speculum ſilentio
prætercam; aut quæ de littoribus ac portubus marinis potioriſque Oceani
partis VVagenerus ille Enchuſianus edidit, auxilio peritiſſimę Io. Dotecomenſis
manus: vel cuius etiamnum meſſis in herba eſt, feliciſſimus omniū
horum æmulus Iodocus ille Hondius. Talia (inquam) obijcienti mihi reſpondit,
non inficere ſeſe opera iſta illuſtria multū, ac vendibilia ſatis eſſe:
veruntamen non eſſe cuiuſuis facultatis iſta ſibi comparare, cùm propter
immenſum precium, tum propter circunferendi oneris moleſtiam. imò
quantum ex varijs hinc inde negotiatorum ac librariorum ſermonib. conijcere
potuerit, nō dubitare ſe quin labor ille permultis futurus ſit gratiſſi-

mus.

mus. Tentabam igitur alio modo onus iſtud ſubterfugere, quòd non igno-
raret in vrbe hac tam magnifica, doctorum virorum copiam eſſe haud par
uam, ex iisq; multos huic negotio aptiſſimos, ſibique notiſſimos, eorũ ſal-
tem primum ſibi obuium ad chartulas has deſcribendas ſollicitaret. Ille
rem tanti momenti non eſſe prętendens, impenſas fortaſſe maiores euita-
re ſtuduit. Quid multa? Si Fabricium & incomptis Curium capillis vtilem
bello tulit, & Camillum ſęua paupertas; & mihi pauperi ſcholaſtico ignoſ-
ci facilè poterit, quod lucri pro exiguo precio itineri isti quãtumuis man-
cus & claudus me accinxerim. Hæ etenim lucubrationes meæ præterita iſta
hyeme fuêre; & interdiu laminarum ſcalptura defatigato (ſi modo vlla in
iucundo iſto exercitio defatigatio eſſe poteſt) Coſmographorũ aliorum-
que authorum lectio & deſcriptio horis veſpertinis recreationes iucũdiſ-
ſimæ, quid, quòd hac quoq; occaſione oculis meis conſuluerim, cùm pluri
mum æneorum ſulcorum ad candelam ſplendor ac rutilatio viſui obeſſe
credatur. iſtoq; exercitio intermiſſa dudũ ſtudia aliquo modo recoluerim;
maiorìq; cum fructu in Coſmographorum peruolutione vel ob hoc ver-
ſatus fuerim, quãdo incidens in ea loca quæ ipſe aliquando peragraui, cùm
nauicularis Batauo cuidam Nautæ inſeruiens in Septentrionali ora verſa-
rem; ex eorum vel recta vel praua deſcriptione, aliorũ quoq; locorum fa-
ciliorem coniecturam facere potuerim. Lucubrationes aũt haſce appella-
ui meas, non quòd earum me authorem fecerim, ſed quòd ex alijs diuerſis
ſcriptoribus ea excepſerim, collegerim, deſcripſerim, & in ordinẽ concin-
nũ redegerim; vt quantũ fieri potuit ſingulæ tabularum enarrationes pro-
lixitate ſibi correſpõderent. ea tantùm inſerere ſtudens quæ ad rẽ maximè
facerent: & ſi quæ in alijs aut prolixè nimis aut obſcurè dicerentur, qua fie-
ri potuit breuitate & perſpicuitate ea comprehenderem. ſi quæ verò præte-
rea mihi occurrebant notatu digna, quæ vel ipſa mihi viſa, vel ab alijs fide
dignis relata aliquãdo erant, audacter inſerui; nulla nec ineruditi nec pue-
rilis ſtyli mei habita ratione. ex hoc ſiquidem opuſculo hiſtoriam ſaltem,
non aũt Latinitatem deſcendam eſſe, neminem ſanæ mentis ignorare cõ-
ſiderabam. Quocirca etiam, ſi meus permanſiſſet libellus, nulli illuſtrium
virorum nuncupare eum auſus fuiſſem. quòd autẽ à typographo ſupradi-
cto factum hoc eſt, in mea poteſtate non erat ipſi prohibere; cùm enim la-
borem meum vendideram, meus non amplius erat, ſed impreſſoris. Si ve-
rò ad hæc interrogare quis curioſius voluerit, cur aut nõ omnes Mundi par
tes deſcribendas; aut ſi non omnes, ex illis tamen Europam omnium mi-
nimam ſuſceperimus. talia rogãti reſpondere mihi cum philoſopho iſto
licebit, interrogato quare tam paruæ ſtaturæ vxorẽ duxiſſet? ex multis ma-
lis minimum eſſe eligendum. non quòd Europam hoc reſponſo malã pro-
nunciem; ſed finge quatuor iſtas Orbis partes malas eſſe, earum ſi Europa
minimè mala fuerit, neceſſario ſequetur ſi bonas eſſe eas poſueris, hanc ea-
rum optimam eſſe. Quòd autẽ eam ſolã in manus ſuſceperimus, hinc factũ
eſt, partim quòd inſtituti noſtri non erat perfectũ atq; abſolutũ aliquod o-
pus Coſmographicum pertractare: partẽ Naſonis ſententiæ memores vbi
ait: *Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.* Arbi-

trati ſumus præſentem libellum ab Europæ incolis potiſſimum quæſitum atq; emptum iri, ſiue per eam peregrinantibus, qui viarum indicis loco vti eo poſſent; ſiue domi reſidentibus, quò vicinarum ac circumiacentium patriæ ſuæ regionum mores, ſitum & occaſionem ex eodem addiſcerent. Poteſt aũt nobiliſſima hęc Europa noſtra, aut ſitus eius nulli vel rei vel formæ aptius accommodari quàm virgineæ; ſicut etiam reuera nobilis virgo Europa fuit. ideoq; etiam haud rude inuentum autoris illius fuit qui eam ſub ſpecie puellæ olim ob oculos poſuit. cuius typũ ante annos aliquot ornatiorem locupletioremq; in æs inciſum exhibuimus, addita explicatiuncula quadam Germanica. Fuit præterea Europa iſta ſummo Deo vnicè adamata, ità, vt eam humeris quoque ac dorſo geſtare dignatus ſit: ita & videmus huic noſtræ Europæ plura atque inſigniora dona à Deo tributa eſſe quàm vlli reliquarum Terrę partium. Et quemadmodum omnia corporis humani membra ſingularibus ſuis ac ſpecialibus dotata ſunt virtutibus ac donis, neque in vno ſolo (imò ne præſtantiſſimo quidẽ) membro omnes ſunt ſenſus atque munera corporis locata; ſic videmus omnes totius Europæ prouincias ſingularibus ſuis fructibus ac prouentibus ditatas eſſe; neque in vna ſola (imò ne vberrima quidẽ) prouincia cunctas diuitias ſimul naſci. ſed vt ſingula membra reliquis vniuerſis ac ſingulis ſeruire coguntur, ſi modò aliorum quoq; ope & auxilio in neceſſitatibus ſuis vti ac frui deſiderãt: ſic etiam natio aut gens nulla eſt quæ non operam ſuam reliquis terris ac regionibus locare cogatur, quò viciſſim ſibi ab illis inſeruiatur. Vt autem ſimpliciores, imperitioresq; chartarũ aliquem quoq; vſum habeant, hoc exercitio cuiuis, cùm in Europę & Germanię tabella, tum in reliquis etiam ſecundum ea quæ complectuntur, opus erit. Ante omnia fac, ſtudioſe ſpectator, vt ſæpius inſpicias Europæ tabulam, quo ex frequenti eius intuitu ſitum regionum diſcas, memoriaq; complectaris, ſciasq; in qua plaga hæc vel illa locetur regio, ſi cum tua in qua verſaris, cõferatur. Diſces etiã hinc, ſi quis Baſileæ vel Moguntiæ nauem ingrediatur, quomodo ſine pedeſtri itinere peruenire poſſit vſque ad Compeſtellam Gallicię, vel ad Liſſibonã Portugalliæ. licebit enim per Rhenum deſcẽdere vſque in Oceanum Germanicum, ac deinde inter Angliam & Flandriam Normandiamq; traijcere ad littora Hiſpaniæ. Si quis Venetijs Conſtantinopolim per mare venire conetur, huic ſulcandum erit mare Adriaticum, ac deinde iuxta Moreã nauis in Septentrionem per mare Ageum, Helleſpontum ac Propõtidem vſque Bizantium ducenda, quæ vrbs quoq; maritima eſt. Ex Germania tamen multò commodius ac breuiori itinere poteſt ad eam vrbem nauigari, per Danubium, qui recta fluit ad Ortum, niſi quòd oſtia eius parum Septentrionaliora ſunt vrbe ipſa. quòd ſi ex Germania libuerit pedibus proficiſcę in regionem aliquam longinquam, docebit quoq; te tabula quò & per quę loca ſit eundem. exempli gratia: ſi Moguntia in Siciliã pedes iter facere volueris, ilico videbis Siciliam reſpectu tuæ manſionis eſſe in Meridie, tibiq; eundum per Italiam vſque ad Calabriam, & ibi traijciendum fretum anguſtum. Haud ſecus ages, ſi itinere pedeſtri cupias viſitare limina Sancti Iaco-

bi in Hiſpania. conſpecta enim Europæ tabula, videbis peragrandam Galliam, ac deinde tranſcendendos montes Pyrenęos, &c. Atque hæc quidem de fructu & vtilitate quam ex perluſtratione Geographicarum tabellarum percipere lector poterit. Cæterum & illud Geographicarum tabellarũ imperitiores conſiderabunt ſpectatores, ſi certam ſeu vrbium ſeu pagorum, aliorúmve locorum diſtantiam cognoſcere voluerint ex ſcalarum gradibus cuiuis tabulæ inſertis, hac ſaltem regula ſibi opus eſſe: Apicem circini tui cuiuſuis vici puncto ſeu ocello inſiſtēdùm tibi eſſe. (turriculæ enim aut domunculæ adiunctæ, vt plurimùm vel differētiæ vel ornatus gratia cuiuis oculorum lateri pro ſpacij commoditate indifferenter annectuntur) contracto igitur circino, atque ad quem libet miliaris gradum aptato, gratim è loco præſenti in futurum (vt ſic loquor) recta pergas: quotq; in iſto progreſſu gradus numeraris, tot noueris ab eo in iſtum locum miliariũ diſtantiam eſſe. Germanica verò miliaria mediocria duarum horarum iter expedito communiter patent: magna verò, vt Friſica Orientalia, VVeſtphalica, Heluetica, & ſi quæ alibi iis ſimilia, trium: minora verò, vt Britanica, Cliuica, Iuliacenſia, Colonienſia, & pleraque Rhenana, ſeſquihorarũ. Etiamſi verò Libellus ſuperioribus nundinis cùm primum prælo mandatus fuiſſet, plurimis mendis ſcatuerit, id quod iam demum cùm tribularũ numero auctum, ſecundùm prælo cum mandare in animo haberemus, inter relegendum animaduertimus, vbi typographi incuria integras nonnunquam ſententias omiſſas, permulta verò mutilata comperti ſumus: nō ſperabamus tamen ob id ſecundam hanc editionem fore ingratiorem benigno Lectori, vbi perpenderit non cuiuſuis artificis vel (vt verius de me loquar) operarij facultatis eſſe, ea omnia per ocium relegere atq; emendare, quæ iam curæ ac fidei typographorum ac correctorum ſemel commiſſa. Quare ſi recognita ac locupletata hac altera editione noſtra votis legentium plenius ſatisfeciſſe nos cognouerimus: ad maiora, & lecta ſpectatuq; gratiora ac digniora in futurum fauente Deo excitabimur. Vale. Coloniæ, ex Muſæolo noſtro chalcographico, pridie Pentecoſtes, ſtili reformati anno à circumciſione Chriſti Saluatoris. M. D. XCVI.

EVROPAE PRAE-CONIVM.

Ars, Mars, ſors, celebrem, inuictam, claram atq; potentem
Reddidit EVROPAM, laude, decore, bonis.
Non Aſiæ campi patulæ, nec America magna,
Non dotes tantas Africa tellus habet:
Terra nec Auſtralis, cùm vix ſit cognita cuiquam
Parte vel è minima, huic æquiparanda venit.
Diuitijs nulli eſt, nec fertilitate ſecunda,
Vrbibus, aut ſyluis, montibus, aut fluuijs.
Parua quidem ſpacio, ſed nomine maxima, & ex re,
Singula ſint alijs, tu bona cuncta tenes.
Sic meritò ter eris, EVROPA, quaterq; beata,
Quam bona tot Diuum numine tanta beant.

M. Q. Chalc.

IN EANDEM SENTENTIAM.

EN Europæi ſitus hîc tibi ſiſtitur orbis,
Amice Lector, orbis huius incola;
Quam ſi fortè tibi penitus luſtrare vacabit,
Reliquas requires neutiquam Mundi plagas.
Namque quòd in chartis tibi ſe non offeret iſtis,
Terrarum in orbe vix reperias integro.
Ne tamen ignores; huius Germania membrum
Capitale, præcipuumque, potior pars erit,
Tot rarorum operum inuentrix, tot mater & altrix
Scientiarum pariter, ac tot artium;
Hæc tot doctorum ingenijs fœcunda virorum,
Tot Vatum, ego inquam, Rhetorumque inſignium:
Vt videar meritò hanc mihi poſſe Helicona vocare,
Vel potius vniuerſitatis horreum;
Dum creperi toties fortunam experta duelli
Coronam ab hoſte bellicam ſemper tulit:
Ac niſi ciuilis quateretur turbine Enyûs,
Caput vniuerſi propediem Mundi foret.
Plurimus hanc fateor (claſſem in quibus ille Gerhardus
Mercator, Hondiusque ducunt) hactenus
Cælauit ſculptor; verùm ſpacioſius æquo,
Sic vt parietes ijs quidem ædium intimos
Egregiè quiuis lateque ornare potis ſit,
Sed quæ parum portatiles ad iter ſient.
Quando igitur paſſim, velut ille πολύζονος errans,
Lector peregrinaris; en Kakus tibi
Noſter ἀπειρόκακος Quadianæ gloria genti
Præcipua penè judice Vtenhouio,
Vt peregrinanti faſtidia longa viarum
Diſcutiat, ἐγχειρίδιον eius exhibet:
Nempe vt in exigui formam contracta libelli
Vicem vehicli præſtet in via tibi.

μά-
ΚΑΡΟΛΟϹ
ΟΥΘΕΝΩΒΙΟϹ.

VNIVERSVS ORBIS SEV
GLOBVS TERRENVS
IN PLANO.

ETiamſi inſtituti noſtri ſit, amice Lector, Solius Europæ deſcriptionem in manus ſumere, vniuerſalis tamen Orbis typum præfigere hac de cauſa placuit, primum vt ex eo cognoſcere ſpectator poſſet quo in Mundi loco nobilis iſta Terræ pars ſita eſſet; deinde quàm exigua eius ſit quãtitas, ſi cum reliquis Terræ partibus conferatur. Vt enim ſi vel aram vel columnam feneſtramue, aut aliud quoppiam egregium inſignioris cuiuſdã vel templi vel ædificij mẽbrum depictum videmus, ex inde etiam ipſum ędificiũ videre auemus. vt quo in loco ſitum ſit illud membrum videre liceat. voti compotes etiam vrbis picturam deſideramus vt quo in vico aut platea poſita ſit ſtructura iſta, appareat. neque hoc contenti, geographicam quoque regionis deſcriptionem requirimus, ex ea diſcere auidi quâ ad magnificã iſtam vrbem iter pateat: accenditur porro animus ad totius ſeu Germaniæ, ſeu Italiæ, ſeu Hungariæ aut alius cuiuſuis ampliſsimi Regni tabulã quæ edoceat quibus Ducatibus aut prouincijs cincta ſit diœceſis illa. auidiores diſcẽdi totius Europæ delineatione poſcimus, quo certiores fiamus quodnam totius Europæ Germania illa (ſeu quoduis regnũ) membrum ſit. tandẽ vbi totius quoque terrarũ Orbis typus nobis ob oculos poſitus fuerit. penitus edocti ſimus qua in Mundi plaga quęrenda ſit Europa, exinde Germania, Mœnus ac Rhenus, Francofurtum, Moguntiacum, Colonia, ſumma in eis templa, Monaſteria, in ijſque hæc vel iſta columna, ara, tabula Dureri, aut quæuis alia ſpectatu digna. denique ad minutiſsimum quoduis domicilium aut tugurium abſconditiſsimaſque res per vaſtum illum Orbis circuitum iter gradibus hiſce facilimis edoceri poſſumus. Ipſa autem hæc Terræ moles quàm incolimus ſphærica eſt, ex duobus conſtans elementis, aqua nimirum ac terra, totiuſq; eſt Vniuerſitatis punctus, ſeu Mundi centrũ, quo conſtituto Deus pro ſede & quiete grauium maſſam liquidam & informẽ creans (quam Chaos vocant) illi eã iniecit, excitatoq; vehẽenti Spiritu eã agitauit, agitando craſsiora grauioraque diſcreuit, quæ centro ſe ad æquilibriũ applicantia, terrã & aquã in vnũ corpus figuræ Sphericæ dederũt, cuius centrum punctus ille qui ſedes eſt grauium exiſtit ſupra hoc corpus vt leuiora & nobiliora quæque ita ſuperiorem locum obtinuerunt, lucidaque materia in globos paulatim collecta, lunam, ſolem, ſtellaſque reddidit, quæ ratione primi mobilis, ſupremi inquam cœli ſuper polis æquinoctialis ſiue Mundi ab ortu in occaſum rapiuntur, noctem diemque diuidentes, at ſuper alijs polis, eclypticæ videlicet, proprio motu ab occaſu in ortum, aliæ citius aliæ tardius circumuoluuntur. Vt autem terra habitationi animaliũ accommoda fieret, ſpiritus ille quo placuit Deo vndas in altum attollens, alibi montes & altiorem terræ aream congeſſit ac ſolidauit, alibi cauaturas & ſinus effecit, in quos fluxilis aqua deſcenderet. & quò in æquilibrio penderet tota machina, noſtræ continenti quæ Aſiam, Africam & Europam comprehendit, alteram quam Americam ſiue nouam Indiam vocant, ex oppoſito obiecit, & quia hæ duæ cõtinentes pro maxima parte ſupra æquinoctialem verſus polum arcticum ſunt ſitæ, ideo his ſub polo antarctico tertiam continentẽ oppoſuit, maribus vndiq; interſe cõmunicantibus, vt tota terræ mariſque machina vndique æquilibris eſſet & conſiſte-

Quid ei potest videri magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis totiusque Mundi nota sit magnitudo. Cicero

ret,omneſque partes ex quauis regionem adnauigabiles redderentur. Cum autem non parum delectet ſingularum Terræ partium ac particularium regionum quantitates nouiſſe, operæ pretium viſum eſt fore vniuerſi etiam globi quantitatem demonſtrare, idque ex Geometrarum iam firmatis principijs. Verum cùm non computum noſtrum referamus in his ad ſtylum craſsiorem, partim ob numeri quo in hac re vtimur commoditatem, partim etiam ob miliarium quibus hodie ſingulæ propemodum vtuntur nationes, inæqualitatem: quæ res mediam quandam menſuram inter minorem ac maiorem poſtulat, ita vt cuilibet parti ſeu gradui cuiuſuis maioris circuli, quem in cœlo imaginamur, tribuamus miliaria Italica quidem 60. Germania autem ſeu Sueuica 15 aſsignamus, viſum eſt etiam hîc normam adijcere, qua exactiorem Terrę eiuſque partium menſuram aſſequi quiuis valeat, ſi prius eiuſdem globi quantitatem ad medium computum redigerimus: quo autem id facilius fiat, menſurarum in primis geometricarum ſcalam inſpiciamus. Granum itaque hor dei menſurarum omnium minima eſt. digitus grana habet 4. Palmus digitis conſtat 4. Pes Palmos continet quatuor. cubitus ſeu ſeſquipes palmis colligitur 6. paſſus ſimplex palmos complectitur 10. paſſus geometricus pedes 5 habet. Stadium Italicum paſſus continet 125. miliarium Italicum ſtadia habet 8 ſeu paſſus 1000. miliarium Germanicum commune quibus nos vtimur paſſus habet 4000. miliarium Sueuicum paſſus habet 5000 ſi itaque quemuis maiorem cæleſtem circulum diſtinguamus in partes æquales 360. compertum eſt geometrarum experientijs cuilibet earum parti um in terra (quam item rotundam ac hiſce ſubiectam accepimus deberi) media nimirum menſura, miliaria Italica 60. Germanica verò communica 15. Si itaque partes 360 per 600 multiplicas, proſilient milliaria Italica 21600. Sin verò per quindecim, habebis Germanica 5400. ambitum nimirum Terræ. Atquæ hæc omnium noſtræ matris quantitas eſt.

EVROPA.

EVropa quatuor terrę partium quamuis minima, reliquis tamen cum hominum frequentia, tum etiam fertilitate, ſi non ſuperior, certè æqualis, cumq́; optimis comparanda, vtpote populoſiſſima & cultiſſima. Siue et à terræ excellentiam metiri placeat, vel ex ſua, ad animalium & in primis hominis vitam ſuſtentãdam ac fouendam commoditate, certè modis omnibus principatum tenere videbitur Europa, quippe cum felix prouentu rerum omnium, cum ad vitam ſuſtentandam, tum tutandam contra morbos, herbas ferens medicas omnis generis, fructuum variorum ſuauiſſimorumque gaudens abundãtia, vini frumentique copia, cum & ea quę delicatiorem quoque iuuãt vitam, abundè ſuppeditat, vt nil eorum quod deſiderari poſſit humanis vſibus, ab alijs petendum ſit: niſi quis gemmarum aut aromatum nil in ea naſci obijciat, neque tamen is negabit compenſari rerum earum penuriam, aliarum cùm non minus vtilium, tum quibus harum vice rectè vti liceat, copia & abundantia. Aëre cœloque vt plurimum fruitur temperatiſſimo ac clementiſſimo. Verùm ſit certè magis felix, vel India, vel Africa, prouentu rerum ad delicatiorem vitam deſideratarum (quod vix perſuaſum habeo) non tamen ideo terræ iſtæ videbuntur huic præferendæ, eò quòd non metienda videtur terrarum excellẽtia, vtenſilium in eis copia, ſed vtentium (propter quos illa creata ſunt) frequentia. Eſt Aſia magna, vaſtaque habitatores pauci. Africa quamuis paulò minor, Europam tamen in triplo excedit, habitatorum verò huius illa vix habet partem mediam; ita vt verius à terra hi, quàm ab his terra habeatur. Atque hoc ipſum harum inopia argumentum magnum (hoc maximè tempore) quo nullum, vel minima fertilitate præditum ſolum incultum maneat: quod Riphæi Alpesque montes perpetuis niuibus albicantes, verumtamen habitati, abundè ſatis teſtatum faciunt. Aſiæ verò Africæque magnæ & vaſtæ ſolitudines, animantium vitæ nulla in parte ſeruientes, ex Solis ardorib. arenis tectæ, ſqualentes agri, ſordidiq́;, vt viſentibus etiã horrorem incutiant: At hæc Europa, parua quidem, cultiſſima tamen & populoſiſſima, qua in parte ſola etiam totam ſeu Aſiam, ſeu Africam excedit, nitens, totaq́; habitata, prætercuam in exigua parte, quę ob frigoris iniuriam vix aut ægrè habitari poteſt, populos gignens pugnaces, forteſq́; & agrorum & vrbium cultores: legibus benè conſtitutas Reſpublicas tenens. fructuum optimorum feraciſſima, metalla etiam ſeu mineralia omnia habens, pecudum mitium ditiſſima, cum & ferarum non minus vtilium alat copiam, nociuarumq́; raritatem iactet. Incolæ ingenio ſemper acri, animoq́; forti ſunt & fuerunt: vt ſæpius his animi & corporis dotibus totum imperio ſuo Mundum ſubdiderint: & fatale ipſis eſſe videatur, reliquis terræ partibus imperare: vt ex fortiſſimè Alexandri Magni rebus geſtis apparet, imprimis tamen Romanorum. Atque hodierno etiam tẽpore videmus, longiſſimè remotas terras à pleriſq́; noſtratib. Regibus & Principibus teneri ac gubernari. Hanc autem Europam hodie vulgò Imperium Romanum, frequentius autem (quod etiam latius patet) Chriſtianiſmum vel Chriſtianatum, ſiue Orbem Chriſtianum vocitare ſolemus: quamuis (proh dolor) plurimis in locis, Turcarum crudeli vaſtatione, penitus extirpata ſit fides Chriſtiana. Terminos autem huius Europæ, eiusq́; amplitudinem, quot, quæ & quanta Regna, Ducatus, Comitatus, &c. complectatur ſuperfluum hîc enarrare ducimus: illa enim typus adiectus ob oculos nobis ponet, hæc autem ex ſequentibus tabulis, quæ ſingulæ membra ſunt huius Europæ, apparebunt. Europa tamen vnde hoc nomen acceperit, quiſve eius autor extiterit, à nullo mortalium compertum eſt: niſi

Estrabon, y muchos Geografos despues del, dan ala Europa la forma de un Dragon, Algunos modernos la pintan como una Dama Sentada

Tiene la Europa hazia el Medio dia el Mar Mediterraneo, que la divide del Africa. A Poniente el Oceano que los Antiguos llamaron Atlantico. Al Septentrion el mismo Oceano llamado Hiperboreo, ó Septentrional. Finalmente es separada hazia el levante del Asia tanto por una parte del Mar Mediterraneo el [illegible] de la Propontide, del Ponto Euxino, y de la Palude Meotides; quanto del Rio Tanay, del qual conviene tirar una linea hasta el Rio Obi, ó Obio, y hasta el Oceano Glacial Septentrional. Todo lo que quedare de esta parte ala siniestra sera de la Europa; y al contrario de la Asia todo lo que estuviera a mano derecha.

El Largo de la Europa se toma del Promontorio de España llamado Sacro de los Antiguos, y oy Cavo de S.n Vicente hasta la boca del Rio Obi por un espacio de 900. leguas. Algunos le han dado mill. Su anchura se mide del Promontorio ó Cabo Tenaro del Peloponeso hasta aquel de Nutubar de Scritofennia, el qual las Cartas modernas llaman Noortchuyn, lo que contiene 550. leguas Españolas y segun otros 600., y algunos le dan algo mas.

Esta Carta le da solo 800 leguas, ó millas Germanicas q es lo mismo, de largo y 500 de Ancho

quod dicimus ab Europa Agenoris Phœnicum Regis filia nomen accepiſſe Regionē nec artè, ſicut cæteras nomē habuiſſe. occaſio autem nominis hæc erat: Cùm Mercurius iuſſa patris in Phœniciam tranſgreſſus eſſet, vt armenta illius regionis ad littus compelleret, Iupiter in Taurum conuerſus eſt: qui cùm ſe iuuencis Agenoris Regis immiſcuiſſet, in amorem ſui ſpaciantes in arena virgines conſiſtere coegit; ac paulatim ad ſingulas alludens, nouiſſimè Europam Agenoris filiam, cuius amore perculſus auerterat figuram, inſidentem ſibi tergo per mare in Inſulam Cretā detulit, ibiq; concupitu eius fructus eſt. de quo prolixius Naſo ad finem lib. 2. Metamorphoſeos, In quinto autem Faſtorum hac de re ſic loquitur:

Idibus ora prior ſtellantia tollere Taurum
Indicat: huic ſigno fabula nota ſubeſt.
Præbuit vt taurus Tyriæ ſua terga puellæ
Iupiter, & falſa cornua fronte tulit:
Illa iubam dextra, læua retinebat amictus:
Et timor ipſe noui cauſa decoris erat.
Aura ſinus implet, flauos mouet aura capillos.
Sidoni ſic fueras conſpicienda Ioui.
Sæpe puellares ſubduxit ab æquore plantas,
Et metuit tactus aſſilientis aquæ.
Sæpe Deus prudens tergum demittit in vndas,
Hæreat vt collo fortius illa ſuo.
Littoribus tactis ſtabat ſine cornibus vllis
Iupiter, inq; Deum de boue verſus erat.
Taurus init Cælum: te Sidoni Iupiter implet:
Parsq; tuum terræ tertia nomen habet.

Occaſio certè fabulæ ſecundū Mythologos hæc eſt, quòd Cretæ Rex Iupiter raptam Europam in Sidonio littore, naui cui Tauri nomen erat, in Cretam Regnum ſuum abduxerit. eſt enim non minus familiare nauibus quàm domibus ſua tribuere nomina, præſertim apud maritimos. Quod ad magnitudinem eius, habet tota hæc pars in longitudine, quæ computatur à maritimis Luſitaniæ, vtpotè ab Vliſſibona Conſtantinopolim ad extrema vſque Græciæ, miliaria Germanica circiter ſexcenta, ac totidem ferè in latitudine, vbi eſt latiſſima, puta ab inſula Sicilia in Schrickfinniam vſq; extrema regionum Septentrionalium.

GERMANIA.

GErmania totius Europæ regio maxima & florentiſſima. Populos vero qui veterẽ incoluere Germaniam recenſet Corn. Tacitus, Indigenas quidem Teutones. Cimbros, Marſos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos, Batauos, Caninefates, Mattiacos, Cattos, Vſipios, Teucteros, Bructeros, Chamanos, Agriuarios, Dulgibinos, Chaſuarios, Friſios, Chaucos, Cheruſcos, Foſos, Semnones, Longobardos, Rendignos, Auiones, Angilos, Varmos, Endoſes, Suardones, Nuithones, Nariſcos, Hermunduros, Marcomannos, Quados, Marſignos, Gothinos, Oſos, Burios, Lygios, Arios, Heluecones, Manimos, Elyſios, Naharuales, Gothones, Rugios, Lemonios, Suiones, Peucinos ſiue Baſternas, Fennos ac Venedos. Terra inſuper ipſa, teſte Solino, hominum diues, & populis immenſis frequens, qui ſi cum reliquis cõferantur regionibus, minimum fuci, plurimum antiquę ſinceritatis ac fidei, & ruſticanæ, vt dici ſolet, veritatis obtinent. Tacitus inquit: Fœnus agitare, & in vſuras extendere, ignotum, eò quod minimè auari, fraudulenti ac ſubdoli eſſent, rerum nuda ac ſimplici permutatione vtebantur, merces dabant, merces recipiebant, contenti ſua ſorte, vt pote apud quos plus valebant boni mores, quam alibi bonæ leges. Sermo gentis longè lateq; fuſus, ſua tamen idiomata habet, gaudet vocibus primigenijs monoſyllabis. Porrò Germanorum littoralium, quos vetuſtas VVigevvonas appellauit, & Inſularium lingua mollior, vt Francorum veterum qui Chaucorum pars fuêre, Saxonum Friſiorumq; ac Danorum. Mediterraneorum ſeu Herdvvonum, durior, vt Sueuorum, Quadorum, Marcomannorum & Hermundurorum, vti hodie in traſdanubianis regionibus, Pannonia prima, & Rhętia Norico loquuntur. Ipſam tandem Germaniam Corn. Tacitus informem terris, inquit eſſe, aſperam cœlo, triſtem cultu aſpectuque, ac in vniuerſum aut ſyluis horridam aut paludibus infœcundam. Humidiorem quâ Gallias, ventoſiorem quâ Noricum ac Pannoniam aſpicit Frugiferarum arborum & omnis culturæ impatientem, ſterilem, pecorum tamen fœcundam, ſed plerunque improcerorum; auro atque argento immunem, & propterea vilem deſpectamque ab omnibus. Hodie regio eſt adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidiſque vrbibus, caſtris ac pagis paſsim exornata & culta vt non Italiæ, non Galliæ, non Hiſpaniæ ipſa cedat. Cælum ſatis clemens habet, agrorum camporumque fertilitatem optandam: ſunt colles aprici, ſunt nemora opaca, frumentorum abundantia, viniferi montes. Mille hîc iam hortorum ac villarum deliciæ, nulla viridaria pomariave, nullæ conſitiones, nulla tempe, nulla vineta deſiderantur. Solum ipſum hordeo, tritico, *ſiligine, farre, milio, auena ac omni frumentorum, leguminum* atquè *obſoniorum* genere ferax, campi vberes, prata læta. Sunt clariſſimi amnes, mineræ ſalis plurimæ: Thermæ ſalubres, aquas calentes paſſim producente natura Non argenti, iam non auri, non margaritarum tandem hic incognitus vſus eſt. Vniuerſa & Gallia & Hiſpania & Italia argentum ex Germano negotiatore omne habuit, priuſquam ad Indias nauigatio aperta foret Metallorum ita omne genus habet, vt nec auro ſit priuata quorum iam inueſtigatis mineris, hoc infeliciores ſunt, quod miſeros in terræ viſcera iam auri ſitis intruſerit. Hic nulla non literarum cognitio, legumve diſciplina, nulla non bonarum artium ſtudia florent. Videat igitur hic Tacitus noſter, quàm ſæpe bona materia ceſſet ſine artifice. Quid, quòd præclariſſimorum ingeniorum ſit feraciſſima. quid enim ſolertius vnquam aut vtilius inueniri potuit typographia; quod inuentum ſolertius & aduerſus Chriſtiani nominis hoſtem vtilius inſtrumento iſto bellico

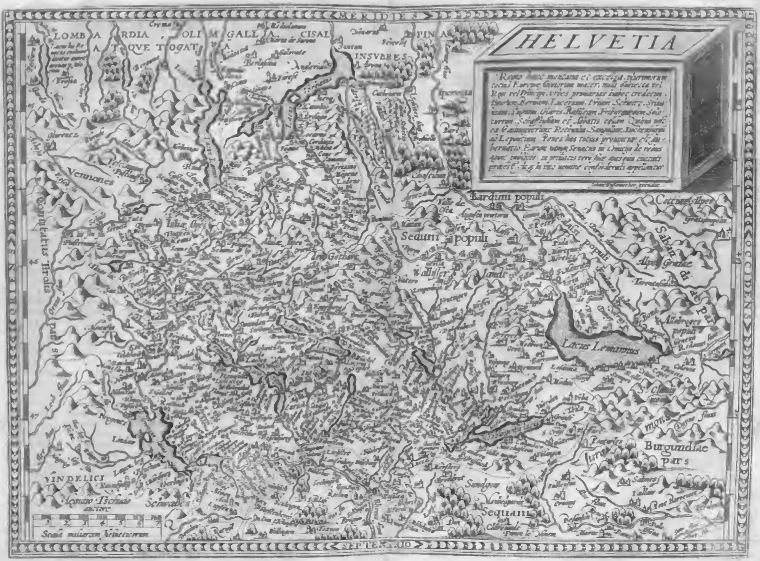

GERMANIÆ NON VERA MINUS QVAM COMPENDIOSA DESCRIPTIO
Teutschlandt
Allemaigne
Die Ooster see
PRUSSIA
WESTFALIA
BURGUNDIA
LOMBARDIA
PARS MERIDIES

quam bombardam vulgò vocamus (quamuis non inficio omnium rerum, etiam optimarum, magnum eſſe poſſe abuſum). Nonne & amœnum illud (quamuis leue) tympanum militare, quem trumulum vocamus: vt innumera alia omittamus. Porrò vix eſt in Europa terra alia quæ maioribus fluminibus irrigetur quàm hæc: è quibus vndecim numerantur præcipua nauigabilia; horum primum eſt Danubius, ad cuius oſtia Ouidius olim exulans, pronunciare de eo non verebatur: Cedere Danubius ſe tibi Nile negat. alterum Rhenus, de quibus ſuo loco, reliqua Nicer aut Nicrus qui & Neccharus dicitur, Mœnus, Amaſus, Viſurgis, Albis, Sueuus, Viadrus, Viſtula, Moſella, quæ pluribus concomitata minoribus fluuijs, quorum numerandi locus hic non eſt, partim in Euxinum pontum, partim in mare Germanicum exonerantur. Montes verò nominatiſſimi ſunt, Rolbergus, Mons Iſidis, Melibocus, Pinifer, Heſſus, Oſtbergus, Senus Sueuus, Pauonis, Rheticus, Seuo, Sprulius, Vocetius, Voſagus. Syluæ in ſunt plurimæ, duæ tamē præcipuæ, quarū Heroinia altera, quæ reliquarum ferè omnium mater: altera erit Martiana. Porrò de gentis Germanicæ fortitudine, ex veterum ſcriptis abundè apparebit virtutem ipſius vel in hoſte probatam fuiſſe. ac de Non degeneri Germania à priſca claritudine carmen elegāntiſsimum reliquit Huttenus Eques. Neque verò minimi momenti eſt Imperij dignitatem (fortuna ſeu Deo potius plurimum hac in rè adiuuante) virtute ac armis, Othonibus ac Henricis ducibus ſibi partam, cùm magnum inſtaret periculum ne ad Gallum transferretur. quo in caſu non minori prudentia quàm fortitudine opus habebant Germani. Quantas inſuper laudes mereatur ordinatio de inſtitutis Electoribus res ipſa teſtatur. hac enim ordinatione durauit Imperium ſexcentos iam continuos annos in Germania. minus namque inſidioſæ & clancularіæ conſpirationes Papæ cum Italis aut Gallis ſuccedunt, qui à Germanis Imperij celſitudinem aliò conati ſunt ſępenumero tranſferre. Et habet plus præſidij Imperator à pluribus Principibus quorum conſenſu electus eſt, minuſq; concertationis oriri poteſt propter electionem, primariorum Principum votis conſentientibus firmior etiam ac diuturnior ſperari poteſt ſi ad plures Principes relegata ſit Imperij Maieſtas, quàm ſi in vnius alicuius ſanguinis ſucceſſione hęreret. Atq; hæc generaliter de Germanię ſtatu.

HELVETIA.

HEluetia cùm totius non modò Germaniæ ſed etiam Europæ regio ſit altiſſima, haud immeritò ab ipſa in ſingularum Germaniæ regionum enumeratione initium facimus; namque tota ferè inter Alpes ſita ſummorũ Europæ fluminũ, veluti Rheni, Padi, Rhodani, &c. fontes complectitur, qui inde tanquam è loco excelſo in varias Europæ partes decurrunt. Huius regionis potior pars hodie confœderatorũ terra dicitur: cõtinetq; vrbes ac dynaſtias ſeu præfecturas Vri, Svvitz, Vndervvalden, Tigurum, Luceriam, Zugam, V Vallim, Claronam, Solodurum, Bernam, Apezellam, & nonnullas alias quę omnes liberæ ſunt, nulli parentes principi. Continet præterea valles aliquot, vt ſunt Sungouia, Ergouia, Turgouia, Briſgouia, Nuithones ſeu Vchtlandiam, Auenticenſem tractum, & Alſatiæ quoque partem, Epiſcopatus complectitur Baſilæenſem, Conſtantienſem, Loſannenſem & Curienſem. Comitatus verò infinitos propemodum Habsburgenſem, Kyburgenſem, Grierenſem, Sarganſenſem, Badenſem, Rheinfeldenſem, & complures alios. Baronatuum vix eſt numerus. Habet autem & præter ſupra memoratas vrbes plures vix illis ignobiliores. Vindoniſſa olim celebris, nunc viculus tantum eſt, vulgò Windiſch vocatur, forum Tyberij Keyſerſtul. Gaunodurum, Zurzacum ſiue Lauffenberg/ Vitodurum, Winterdur. Arbor felix ad lacum Acronium, Arben/ vulgò Friburgum, Schaſnuſium, Sangallum. Gens eſt, vt Volaterranus ait, animæ prodiga, & reuera bellicoſa, breui vtens armatura. Hodie viris iuuenibusque minimè ignominioſum eſt, & vaccas mulgere, & reliqua puellaria munia obire, quare mirum videri queat, eãdem gentem ſummæ fortitudinis, ac penè infinitæ ſeruitutis capacem. Tanta horum virtus ac potentia, vt & principes & Imperatores aliquot, dum eos ſubiugare niterentur, non ſolùm animas, ſed & opes & ſumptus defecerint: quod inuiolata eorum fœdera præſtiterunt, cuius authores primi fuére Vri, Svvitz, Vndervvalden: qui ejectis præfectis in libertatem ſeſe vindicauit, anno Chriſti 1315. ijs deinceps ſe adiunxere Lucernates: poſt hos Zugenſes, quos ſecuti ſunt Tigurini, ac mox Bernenſes, quos paulatim ſecuti ſunt reliqui; poſtremi ferè ipſis acceſsére Baſileenſes, ac Griſones ſeu Lepontij, Comẽſis lacus accolæ. In hac etenim terra ad Mortenſem lacum Carolus Burgundiæ Dux omnibus amiſſis copijs lacum tranando vix vnus incolumnis euaſit, anno 1475 Regio omnis ſalubri fruitur aëre: montoſa eſt vſqueadeò, vt reliqua Europa vniuerſa tot ingentia montiũ cacumina, tot faſtigatas, ad nubes vſque rupes, tot ingentes perpetuo niue induratos montes in collium verticibus nuſquam exhibeat atq; hæc regio. Valles rurſum tãtæ profunditatis, vt abyſſum intueri videãre. Ita tamen aſpera duraq; hæc tellus, incolarum indefeſſo labore, induſtria ac cultura miteſcere cœpit, vt nulla parte ſterilis ſit; quin ad vitam ſuſtentãdam producat non ſolùm neceſſaria, ſed & ea quæ luxui ac delicijs inſeruiunt. Frumẽtum abundè profert, quamquam pleriſque in locis, niſi gleba exuſta fuerit, ſementem fruſtra proieceris, verum huic incõmodo agricolarum labor ac induſtria occurrit. Vinum multa loca adeo generoſum gigni, vt Rhenenſe longè ſuperet & ſapore & virtute. Heluetij prętere a armẽtis abundant, vnde magna ipſis annonæ facilitas accedit, quam augent venatio frequens, aucupium ſingulare. piſcatio ditiſſima, tot nõ ſolùm fluminum ſed lacuum ampliſſimorum ac piſcoſiſſimorum. Et cùm infinitus ferè fluuiorum ex montibus Heluetiæ ſcaturientium ſit numerus: eorum ortus curſusq; tabulam attentius inſpicienti offerentur. Lacuum ampliſſimorum, nuſquam maior numerus quàm in hac prouincina, quorum nominatiſſimus eſt Bodanicus, quem & Bri-

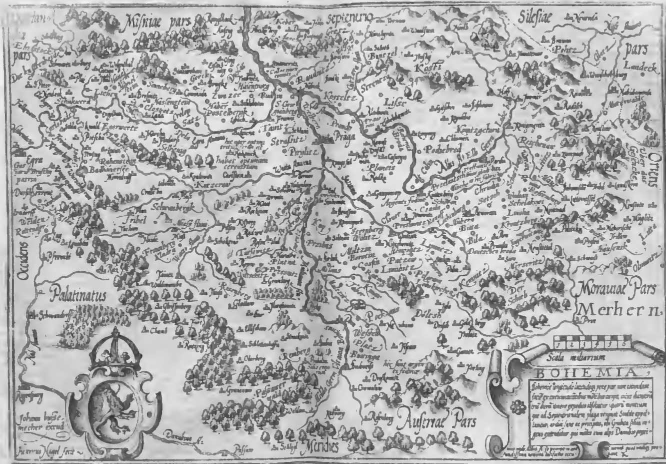
ganti-

HELVETIA
MERIDIES
OCCIDENS
SEPTENTRIO
LOMBARDIA, OLIM GALLIA CISALPINA
ATQUE TOGATA
INSUBRES
Vennones
Bardini populi
Seduni populi
Lacus Lemannus
Burgundiae pars
Sequani
VINDELICI
Schwaben
Sundgow
Jura mons
Alpes Graiae
Scala miliarium Helveticorum

gantinum à Brigantio oppido, & Acronum ſeu Acronium, item Conſtantienſem & Venetum appellant, cum Rhenus perlabitur, nec miſcens aquam ſuam, incorruptus inde exit. In Occidente habet lacum Neoburgenſem, lacum Lemannum. In Meridie ſunt Verbanus lacus. Gauni lacus, Larius lacus, Seuinus lacus, Benacus lacus. Mediterranei autem lacus ſunt Lucerianus, Tigurinus, Riuanius ac nonnulli alij. His miraculi cauſſa annumerato etiam lacum Pilati, qui in monte, quem Montem Fractum vocant inter Luceriam ac Syluaniam, vulgò Vndermalden, penè in ſummo montis iugo paludinoſo ſolitarioque ſitus, ſyluis vndique circumdatur, ne ſcilicet à quoquam irritetur. Fertur enim ſummas ſæuiſſimasque tempeſtates eum cauſari, ſi quid data opera iniectum fuerit, quod accolæ experientia ſibi notum eſſe teſtantur. Locus eſt viſu horrendus, aqua ſuo alueo incluſa, nec exitum habet, neque flumen in ſe recipit aliquod, nec niuibus nec pluuijs augetur: Vento etiam minimè agitatur, quin ſemper ſibi ſimilis, nigras ſuas tuetur vndas, nec fas eſt peregrinis eum adire locum, ne timere quid inijciant, vnde vicina pericliretur regio. Montes hic enumerere haud opus erit, cùm notiores ſint per orbem Rhetij montes, quàm vt quiſquam eorum nomina deſideret: ſyluæ ſunt innumeræ; thermisq; ſaluberrimis regio hæc abũdat. Mirum autem quantum fera iſta ac ſylueſtris regio poſtremo hoc ſeculo excellentium ingeniorum ſumſerit incrementum: Tigurinus namq; fuit Iuſtus Ammannus pictor ille ac inuentor copioſiſſimus. Sangallenſis eſt Ioachimus Vadianus Poëta excellens, Mathematicus ac præſertim Geographus exactiſſimus; quod ipſius in Pomponium Melam commentarij & trium Orbis partium Epitome demonſtant: quin & Theologus ſui ſeculi eximius Bremogartẽſis fuit Bullingerus. Baſilienſis fuit Ioan. Oporinus typographus doctiſſimus. Capellenſis fuit Ioſias Simlerus elegantis homo ingenij ac doctrina Mathematicus nobilis ac hiſtoricus excellens, Theologiæ in ſchola Tigurina profeſſor. Bernenſis fuit Sulcerus trium linguarum, & artium diuinarum ac humanarum egregie peritus. Tigurinus fuit Ludouius Lauaterus, & Ioannes VVolphius Philoſophiæ pariter ac Theologiæ erudiſſimi: Conradus item Geſnerus, Græcus, Philoſophus ac Medicus notiſſimus alijque innumero quorum multi citra inuidiam nominari non poſſent.

BOHEMIA.

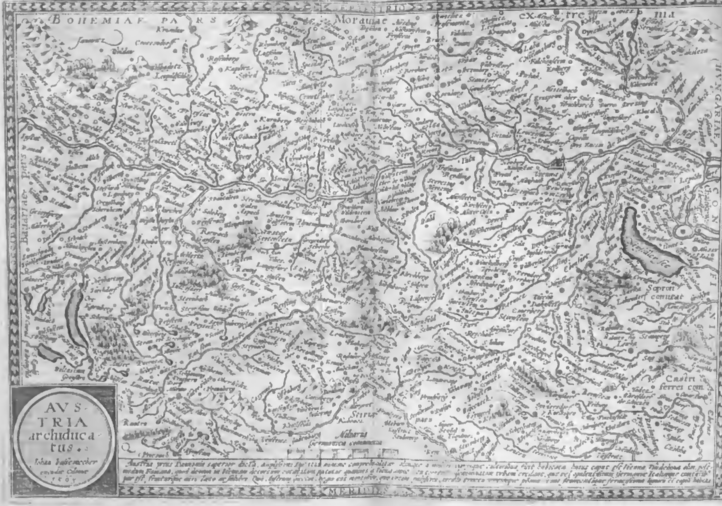
BOiohemia, ſi interpreteris, Boiorum patriam ſeu domiciliū ſignificat (der Beterh. im) nunc corruptius Bohemia: Boij autem Galliæ populi fuere, haud procul ab Inſubribus diſſiti: ij à Cæſare victi Gallia excedentes, Italiam tranſcenderunt, quos Romani finibus eiecerunt. Inde trans Rhenum in Germaniam profecti, Hercyniæ Syluæ incinctos incoluerunt campos. Hos Boios è Boiohemo potentiſſimus Sueuorum populus Marcomani depulere. Eiectis tandem è Boiohemo etiam Marcomannis Quadisq;, Sclauini Scythica & Barbara gẽs intrauerunt. Hodierni igitur Bohemiæ incolæ Sclaui ſunt, quorum etiam idiomate vtuntur. Habet hoc Regnum vltra triginta vrbes immediatè Regno ſubiectas: reliquas autem Principes Regni, Primates, Barones, Comites atq; Nobiles ſibi vendicant. Praga, Caſurgis Ptolomæo, Regni caput eſt ad Muldauiam amnem ſita. hic regia aula, & Archiepiſcopatus eſt. vniuerſali olim ſtudio floruit, id hodie Lipſia Miſniæ ciuitas obtinet. Ergò vrbs à fluuio præterlabente ſic cognominata, in veterum Nariſcorum ſedibus, loco arte ac natura munitiſſimo ſita, vtpote quæ maxima ſui parte natiuæ rupi ſuperſtructa ſit: intra mœnia ambitum continet duorum milliariorum, extra autem mœnia trium nec procul ab vrbe fons eſt aquæ acidæ, ſaluberrimæ, quam eius incolæ bibunt auidiſſimè: præter hunc autem potum & cereuiſiam. Medo autem, qui nuſquam lautior meliorq; conficitur, affatim exhauritur. Litomeritium vineta habet Kuttenbergium argenti fodinis diues eſt. Launum frumenti fructuumq; reliquorum prouentu felix eſt, Glatavvenſium caſei, Rakonicenſium verò cereuiſia commendatur. Bernum autem ferrifodinis ac ſclopetis nobile eſt. Landtshutenſium ager gemmifodinis celebratur. Gilouulum inſuper auri, Rummavvargenti, Granpenum ſtanni, Schönbachium argenti viui, Linſtadium plumbi; mineris fœcundæ ſunt. Pardubitzẽſes autem gladij & enſes magno vbique pretio ſunt. Aere, quòd perpetuis Aquilonis flatibus expoſita ſit regio, fruuntur duriore ac frigidiore, nec tamẽ inſalubri. Regio Hercinia ſylua vndique cingitur, Albi ac Muldauia irrigatur. Ager ipſe hordei ac tritici ferax, populo, pecore, ac piſcibus abundat. Ferarum etiã ingentem habet copiam ob ſyluarum frequentiam, quæ vulpium, vrſorum, ceruorum, vrorumque ſeu bubalorum, quos lomi ipſi ſua lingua vocitant, aſſiduam venationem præbent. De hac autem fera quam lomi ipſi vocant, perhibent, quòd venata veſicam (quam largam infra mandibulam in collo penſilem habet) aqua calidiſſima, dum canes inſequentes fugit, impleat, eosq; hac cùm poteſtas datur, inſpergat, quà quicquid tactum fuerit, aduritur, non ſecus ac ſi feruenti aquæ fuiſſet immerſum, vt & pilos & cutem abſumat. Metallicarum ac mineralium, item aromaticarum rerum pharmaceuticæ inſeruientium, ditiſſima regio eſt olei tamen, quemadmodũ & reliqua Germania, ſterilis eſt. Vino non caret omnino, auſterum tamen & paulò acidius gignit. Ditiores autem nobiliori ac delicatiori vtuntur, ex Auſtria & Hungaria importato. Viciſſim ipſi cereuiſiam quam coquunt præſtantiſſimam in eaſdem regiones exportant. Thermis quoq; calidis & ſalubribus non deſtituitur hoc regnum. Mons Pinifer in eo, à pinuum quos profert, abundantia, ſic dictus. & in Nariſcorum ora ſitus, intra ſpacium duum ferme millium paſſuum quatuor inclytos amnes nõ ſine admiratione & naturæ maieſtate effundit in quatuor Orbis cardines: idemq; mons auri, argẽti, argenti viui, ferri, ſulphurisq; mineris fœtus, gemmarũ etiã fodinas exhibet inde dici ſolet, ſæpenumero in monte Pinifero vaccam lapide peti, qui vacca ſit pretioſior. Syluis regio hæc tanquam natiuo muro circumdatur: cuius pars ea quæ inter Occidentem & ſeptentrionem porrigitur Gabreta ſylua Straboni dicitur; portio verò

Misniae pars
septentrio
Silesiae pars
Oriens
Occidens
Praga
Palatinatus
Morauiae Pars
Merhern
Austriae Pars
Meridies
Scala miliarium
BOHEMIA
1 2 3 4 5 6

qua à Meridie ad Dannubium vſque pertingit. Luna ſylua Ptolomæo vocatur, hodie Paſſauica ſylua, der Paſſawer waldt; verſus Occidentem qua Moraniæ cõtigua eſt, der Schieb vocatur. Vndique hæc Regio Germanis populis ſepta eſt. Terminatur enim ad Septentrionem Sileſijs ac Miſnenſibus, ad Occaſum Voitlandia, Norico agro ac Palatinatu ſuperiori, ad Meridiem Auſtria ſeu Pannonia ſuperiori, ad Ortum Morauis ac Sileſitarum parte, qui omnes Germani ſunt, quamuis ipſa regio non Germanica, ſed propria ſibi loquatur lingua. hoc tamen cum Germanis, & præcipuè cum Saxonibus incolis terræ commune eſt, quòd non magni ſed ingentes ſint potatores, vtpote qui, vbi potum è recenti dolio promptum guſtare inceperint; non deſiſtunt, neque diuerſorium egrediatur donec penitus ſit euacuatum. Aliàs magnanimi multum ſunt, & per omnia ferè leonibus comparandi, ſub cuius etiam ſidere naſcuntur. præterea & Electoratus dignitate Regnum hoc decoratum eſt, idq; non ſine graui, vt creditur, cauſa: locus enim & natura munitiſſimus eſt, communisq; Germaniæ libertati quaſi innato ſtudio ſemper addictus. Colligitur autem regio hæc ab Occaſu in Ortum, hoc eſt, in longum habere milliaria Germanica vnum & quadraginta, aut Italica centum ſexaginta quatuor; ab Auſtro autem in Boream milliaria Germanica ſex & viginti, aut Italica centum & quatuor.

AVSTRIA.

AVſtriæ nomen recenti ſeculo natum eſſe, refert Lazius, ante annos nimirum circiter quadringentos, ab Auſtri venti flatu qui iſta in regione frequēs eſt: vel (quod veriſimilius eſt) à ſimilitudine Germanicæ appellationis Oſtenreiche, quod nomen Orientali Regnorum ſuorum limiti Francorum Reges indiderant, ſicut & Occidentali Weſtenreiche. Francorum vero Oſtenreich ad Rhenum ſita poſtmodum Auſtraſia dicta, id nominis tandem penè amiſit: quod tamen mox nouam ſibi ſedem reperit in Pannonijs, eodem Lazio teſte, hic enim lib. 1. cap. 2. Comment. Gen. Auſt. refert: Qui terræ tractus (loquens de Auſtraſia ad Rhenum ſita in agro Gallico) cùm poſterius Ludouico Pio, Caroli Magni filio extincto, indiuiſione, cùm Italia & Imperio Lothario maiori natu ceſſiſſet, noua iam Auſtria Caroli Magni auſpicio in finibus Pannoniæ & Norici excitata, veteri paulatim nomine abolito, Lothari regni appellationem ſortitus erat, Lothreich aut Lothringen. Noſtra autem hæc Auſtria prius Pannonia ſuperior dicta fuit, quæ, cùm ampliſſimi ducatus nomine comprehendatur, olim à multis varijſque cultoribus fuit habitata, quorum primi numerantur Hebræi, hinc Iaſon cū ſocijs Argonautis, hos ſecuti ſunt Cimmerij, poſt hos Agriani, mox Gallogræci, deinceps Romani has ſibi ſedes vendicarunt, quibus expulſis, eas ſibi Hunni occupauerunt: ab his Chumanos & Boſnios deſcendiſſe, noſtræ ætatis adhuc gentes iuxta Hungaros, coniectura eſt. Hinc Sarmatæ & Slaui depopulati ſunt magis Pannonias, quàm quod obtinerent agros. Quados etiam Auſtriam ſeu Pannoniam, ſed præcipuè Valeriam incurſaſſe, teſtantur hiſtoriæ. Et quia poſt multas variaſque gentes quæ terram hanc diuerſis temporibus incoluere, quas omnes recenſere prolixum nimis foret, colluuies Barbarorum, deuictis Romanis amœnas montium conualles & loca metallis vinoque fœcunda in ſederunt; hinc fit vt adhuc hodie qui Carpathum montē Daciamq; incolunt, & qui Pannoniam ſuperiorem, Valeriamque attingunt, Teutonicum omnes ſonent, Auſtriaci autem noſtri Francorum & Saxonum ſoboles Pannoniæ ſuperioris partem, vbi hodie ſunt Auſtriæ, Styriæq; confinia, ſibi conceſſam armis ab Vngaris vindicarunt, ac ſumma fide tutantur. Diuiditur autem Auſtria in ſuperiorem & inferiorem: quarum hæc citra illa cis Danubium cita eſt. Continet præterea Styriæ ducatum inter Danubium, Muer & Mierz fluuios protenſum, cuius incolæ partim Germanico, partim Sclauonico vtuntur Idiomate: ſtrumiſq; maximè deformes ſunt. Item ducatum Carinthiæ inter Muer & Dranum fl. ſitū. Item Carniam, in Meridiem magis protēſam. Comitatum præterea Tyrolenſem inter Occidentem & Meridiem. ac Silienſem ad Dranum fluuim: vſque adeò amplus hic eſt Archiducatus. Regionis caput eſt Vienna, Vindebona olim dicta poſtmodum Fauiana, tandem Fabiana, quod demum in Viennam detortum vocabulum putatur, quamuis à Viena amne ſeu torrente denominatam vrbem quidā credant. Hanc nonnulli Iuliobonam à Ptolomæo vocatam contendunt. Eſt aūt munitiſſimum hoc Chriſtianorum contra Turcas propugnaculū, vallis, aggeribus foſſiſq; munitum, ædificijs ita inſtructum, vt quot domos videas, tot aulas principumq; palatia cernere videaris: ac præter nobiliſſimum Gymnaſium, quo à Friderico II. Imp. ornata eſt anno 1237. mercatu etiam frequens ac celebris eſt, agroque gaudet fœcundiſſimo, & vt multa ſimul dicam: hæc vel opulentiſſimis Germaniæ Italiæque ciuitatibus par eſt ac quampluſimas etiam vincit. Habet & Patauium, Lintzium, Presburgum nobiliſſimas vrbes, ac compluſimas his vix inferiores. Eſt & pagus Auſtriæ, cui S. Stephano nomen eſt, duobus circiter miliaribus diſtans à Vienna qui proditur habere ſepulchrum Theutanis, vnde nomen ſeruaſſe gens dicitur.

BOHEMIAE PARS
Morauiae
HVNGARIAE
AVS TRIA archiduca tus.
Sopron comitat

Styriorum oppidum Greetz ad Muer flu. ſitum eſt. Carlothlz, Dragburgum & Lauamunda ad Trauum flu. Aëre fruuntur læto & amœno, ſalubriq; ob Euri viciniam quo perflatur. Non deſunt tamen qui Styriorum ſtrumas aëris quo viuunt, impurent vitio, quamuis aquæ fontibuſq; ipſorũ hoc potius imputãdum erit. Regio eſt qua Auſtrum ſpectat montoſior: qua ortum, paluſtris: medio tractu vtcunq; plana ac leuiter deuexa. Fluminibus pluribus irrigua, ob idq; fœcundior. vini frumentiq; feraciſſima, lignorum etiam copiam habens, amneſq; piſculenti ſunt. Vini abundè ſatis præbet Bohemis, Morauis, Sileſijs viciniſq; Bauaris. Zinziber producit iuxta Hamburad radicem Cæcij montis. Crocum etiam gignit perfectiſſimum. Styriæ montana vberrima frugum omnis generis ſunt, nec magnopere cultura egent. Ac Marchianus quoq; campus patens, vulgò Marckfeldt, croco, vino, frumento, & frugibus mirificè fertilis. Carinthia montibus accumulatur, vallibuſq; viciſſim deprimitur, quæ pabuli frumentiq; copiam exhibent. Tyrolenſis autem Comitatus vel cum ampliſſimo regno certat de redituum annuorum, quos ex montibus ære, auro argentoque ſcatentibus haurit abundantia. Sal coquunt Styrij quod in alias prouincias exportatur: ijdemq; argenti ac ferri mineras habent ditiſſimas. Auſtriæ verò ciuitas Archiepiſcopalis Gran thermas habet ſaluberrimas. Syluis hincinde conſperſa eſt regio, montibuſq; multis aſperatur. Fluminibus permultis etiam perfunditur, & lacus complures habet.

MORAVIA.

MOrauiæ ſeu Marauaniæ nomen à Marauaha flu. qui eam perfluit regionem, deducitur. Multis tamen Marcher potiùs quam Merhern dicendi putantur: idque à Marcomânis Sueuorum populis. quorum quidem ſententiam haud immeritò amplectimur, ij enim indubiè Morauiam tenuerunt, & poſtmodum etiam Bohemiam eiectis Boijs inde olim etiam Marcomanniam appellatam fuiſſe regionem hanc, in Bohemica ſua hiſtoria teſtatur Ioannes Dubrauius. Non exiguam etiam Marauaniæ Sleſiæque partem Quados tenuiſſe conſtat, iuxta Lunam ſyluam. Marauaniam præterea quæ ad Iſtrum declinat, putantur coluiſſe Oſi, quorum Tacitus meminit. Arrianus in Germanorum hiſtoria ſua ad hunc modum ſcribit: Harum gentium extremi ſunt Quadi & Marcomanni, poſt hos Iaziges Sarmatarum gens, hos ſequuntur Getæ, eos autem magna Sarmatarum, hoc eſt, Tartarorum ac Polonorum pars. Sufficiat tamen vel hæc ſola ratio quòd antiqua Marcomannorum ſedes fuerit; nimirum quòd iuxta Hanam fluuium ſæpius ab agricolis inter arandum inuenta fuerint numiſmata veterum Romanorum Imperatorum, inter cæteros autem M. Antonini, quem plurimæ teſtantur hiſtoriæ gentem hanc debellaſſe. moneta autem erat, ex hoſte ſpolium, cum hac inſcriptione DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conijciant, deinceps Marcomannos eam Germaniæ prouinciam occupaſſe, quæ vulgò die Marck appellatur, ſeu Marchia Brandenburgenſis vltra Albim, verſus Oceanum, cultores enim eius die Mercker/ hoc eſt, Marcomanni quaſi Marckmenner dicuntur. Creduntur etiam Marcomanni à limite nomen ſortiri, quem nos Marck vocamus. Non deſunt qui ab equis nomen adeptos Marcomannos tradant, ſicut Marſchalcum equitum præfectum, Marſtallerũ equorum ſtabuli magiſtrum appellamus: ſiquidem Marea & Merrhen noſtrate lingua equum & equam ſignificat, vnde Merrhenlandt interpretantur equarum regionem. probabilior tamen prior eſt ratio Regni titulo olim hæc regio decorabatur, cuius Rex vicinis Bohemorum Polonorumque ducibus imperabat: nunc verò multò inferiori fortuna contenta, ſuis deinceps aliquamdiu ducibus. poſtmodum Marchionibus paruit, nunc diſtracta: eius tamen potior pars, ac penè tota Bohemiæ Regibus paret. Reliqua pars alijs Primoribus ac Baronibus ſubeſt. Gentis caput ac Marchionis ſedes eſt Brin, Eburum, Olomontium Epiſcopalis ſedes eſt, Volagradenſis prius dicta Vrbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificijs clariſſimis abundat: cuiuſmodi ſunt Zvoijma, Radiſch, Iglauia, Nouaciuitas, Mons Nicolai, Weißkirchen Cremſer, Colerlitz olim Marchionum ſedes, & complures aliæ quarum nomina charta chorographica declarabit. Incolarum lingua eſt Sclauonica ſeu Bohemica. & Teutonica mirum in modum commixta atque confuſa. Aër loci mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. Prouincia eſt vt populoſa, ita frumenti ferax, piſculenta & nemoroſa. Vinetis quoque abundat maximè vbi in Orientem vergit, quod inde abundè in Sileſiam Bohemiamq; exportatur. Eius etiam cãpi præter neceſſariarum rerum mirificam fertilitatem vbertatemq; croci etiam optimi plurimum proferunt. Sudetæ montes iuxta Iglam vrbem minæris etiam fœti habentur. Regio quàm Bohemia minus montoſa, non tamen prorſus plana. Ponit hoc loco Ptolomæus Orcynum nemus Sudettam ac Gabrettam ſyluas. Flumina habet non pauca, quorum quatuor ſunt præcipua Morauа ſeu Marauaha, amnis piſcoſiſsimus, vulgò die Marhe qui regioni nomen dicitur indidiſſe, ſeu quod potius crediderim à regione ſumpſiſſe ſibi nomem: lambit mœnia Olomuntij, & regiuncu-

MORA VIA
BOHE MIA
FINITIMA
Silesiæ pars
HUNGARIÆ PARS
Austriæ Septentrionalis

lam Auſtriæ Marckfeldenſem, Suartzaha, Brinnam præterlabitur, & Theyæ miſcetur. Theya vel Deins, qui nonnullis etiam Thiſia vocatur, Zuoijman præterfluit, & limitem Marauaniæ ac Auſtriæ ſtatuit. Igla, à quo Iglauia vrbs nomen ſortita eſt, dirimit Marauanos à Bohemis, & Morauiam quoque ingreditur: hiſce & Hanam fluuium iungemus, vt plurimum temporis paruum quidem, vbi verò exundauerit, longè lateque omnes circum agros adeo humectatione ſua fœcundantem, vt ab eius loci incolis haud immeritò adipis ſuæ fouea nuncupetur. Porrò regio hæc à diuo Methodio primum iuſſu Arnulphi Imperatoris ad fidem Chriſtianam conuerſa eſt, ſub Henrico IIII. Imperat circa annum Chriſti 895. poſtmodum tamen anno 1086. vnà cum Luſatia ac Sileſia regno Bohemiæ attributa eſt. Deniq; regionis huius termini hi ſunt, ad Orientem habet partim Hungariam, partim Auſtriam; ad Meridiem Auſtriam tantùm; ad Occidentem Bohemiam; ad Septentrionem Sileſiam: initium ſumit ex parte Occidentis ſub gradibus longitudinis.

SILESIA.

SILESIAM *à cognomine Sibi amne nomen accepiſſe tradit Conradus Celtes libro Amorum 2. Eleg. 5.*

Hic Odera (à priſcis qui nomina Sueuus habebat)
Naſcitur, & Codani præcipitatur aquis.
Sueuus qui Sleſum ſocium ſibi conuocat amnem,
A quo nunc nomen Sleſia terra gerit.

MAlunt alij ab eiuſdem nominis Rege deducere. Atthamerus Sileſus de Elyſijs Sueuorũ populis exiſtimat nuncupatos eoſq; Selignos quoq; appellatos tradit. quos cũ eo loco habitaſſe colligere liceat, in Sileſiorũ eos nomẽ tranſijſſe veri ſimile eſt, facta literarũ metatheſi ac S. præfixa ij Lygiorũ, Sueuorũ gentes fuêre, quod Tacitus oſtendit: numeroſa gens, ſuis diſtincta nominibus, Arij, Helueconæ, Manimi, Elyſij, Naharuali, hæ omnes Sueuorum gentes poſt Hermunduros, Marcomannos, Quados & Bohemiã, verſus Eurum ad Danubiũ ſiti in ipſa Sileſiæ regione ampliſſima, Pannoniæ finitimi ſederunt. Teſchnenſem autem ditionem iuxta Carpathum montem ad Viſtulæ flu. caput, Morauiæq; contermina Luti Burijq; habitarunt; quo loco Parmecampos Ptolomæus ſtatuit. Marſigni Sueuorum quoq; populi indubiè hunc Sileſitarũ tractum tenuêre propè Niſſam vrbem, vbi à Ptolomæo Maruinges Curioneſq; locantur. Quados præterea etiam Sileſiæ Morauiæq; loca habitaſſe conijciunt nonnulli, quorum ſedes Ptolom. lib. 2. cap. 11 ad Hercyniã Syluam fuiſſe poſitas refert, inquiens: Sub Hercynio nemore Quadi, ſupra quos ferri minæra & Luna Sylua: quos tamen Marcomannis Boëmiſq; Occidentatiores facit, cum Marauani ac Sileſitæ ijſdem Orientatiores ſint. vnde circa Voitlandos potius ſedes horum antiquas quærendas eſſe veriſimilius erit. De Sileſitis tamen hæc ſunt quæ Beatus Rhenanus refert. Indubium eſt (inquit) hanc gentem aliunde ex remotiore Aquilonaris Germaniæ parte emerſiſſe, & Quadorum interiora partim loca tenere. Porrò & Io. Cratonis ſententiam de patria ſua hoc loco recenſere nec ingratum erit. *De* Sileſiorũ (inquit) appellatione non eſſe tantopere inquirendum, nec ab Elyſijs vſq; eam deducendã, facilè exiſtimare poſſunt ij qui regionem iſtam quam nunc tenent, Quados incoluiſſe ex veterum ſcriptis perſpectum habent. Idem autem Saxonibus & antiquis Germanis Quad, quod Polonica ſeu Sclauonica lingua Sileſium dicimus, ſignificat. Fuit. n gens quæ ex varijs locis & iſtã confluxit, belli magis quàm pacis ſtudioſa, plura deſtruens quàm exædificans, & dominorum impatiens. Primus quidem Rex quem dominum habuit, Boleſlaus Polonus fuit. is natus eſt anno à Chriſto nato 967. &c. hucuſq; Crato. Certè Quados adhuc Danubij ripæ prætexi, contra Vindebonam, quam truncato vocabulo Viennam appellamus, à vero, non abhorret, tametſi nomen obſoleuerit. Sileſitæ olim proprijs ſuis ducibus paruêre; iam verò Bohemiæ regno magna ex parte ſubſunt. Sermo gentis Germanicus eſt, quãuis vltra Viadrum flu. Polonicus præualeat. In duos regio comitatus ſeu ducatus diuiditur: Lignitzenſem alterum, præpotentem ac diuitem; Schvveidniczenſem alterum qui Coronæ ſubeſt Bohemicæ. Vrbium ampliſsima eſt VVratiſlauia ad Odræ & Olauæ fluuiorum confluentem ſita, à VVratiſlao Bohemo, teſte Crantzio in Vandalia ſua, condita & ab eodem ſic dicta. vnde & in illius honorem vrbs in ſuis inſignibus literam VV gerit, quemadmodum hoc Imp. Carolus V. in ſuis priuilegijs vrbi datis confirmat. Ptolomæus in his oris Budorgin ſitam fuiſſe exi-

SILESIAE DVCATVS ACCVRATISSIME DESCRIPTVS a Mart: Heilwig Neiſſenſe
SEPTENTRIO
Scala miliarium
Vrbes insigniores
Oppida
Pagi
Arces
Monasteria
POLO NIAE REGNI PARS
ORIENS
MERIDIES
MORAVIAE
OCCIDENS
LVSATIAE PARS
BOHEMIAE
SYLVAE REGNI PARS
Silesia antiquorum Quadorum ſedes.

ſtimat, ideoq; opinantur aliqui ex ruinis illius creuiſſe VVratiſlauiam. parua antè huius vrbis initia fuiſſe anno Chriſti 965. ex eo euidens eſt, quòd in Auſtrali ripa Odræ tantùm tres vel quatuor domus turritæ, quarum veſtigia adhuc ſuperſunt, in quibus haud dubiè Duces Quadorum habitarunt, extiterint. hodie totius regionis eſt metropolis & Epiſcopalis, priuatis publiciſq; ædificijs mangifice ornata; vt typus demonſtrat quem aliquando tabulæ æneæ incidi Franc. Hogenbergio, ad exemplar quod Iacobus Monauius genere ac virtute nobilis, patritius VVratiſlauienſis, ſumptibus ſuis effigiari & quarto vrbium Theatro inſeri curauit. Hanc ſequuntur Niſſa epiſcopalis ſedes; Glogouia maior Signitium, Oppelia Sueiuitium & Suibiſſa à Sueuis forſan cognominata, ac cõplures aliæ. Aër quamuis paulò frigidior, vtcunq; tamen mitis clemenſq;. Regio ipſa ab initio vaſtæ Hercinia Syluæ portio fuit; vt tota plana introrſus, ita & montibus collibuſq; vallata ac circundata extrorſus, & nemoroſa fuit. vinũ producit modicũ, quamuis auſterũ, in Croſnenſi agro. vulgus cereuiſiam potat. Annonæ hîc magna felicitas. ager enim quòd crebris torrentibus ac riuulis è Bohemicis montibus profluentibus irrigetur, fertilis admodũ eſt. Thermas habet propè Hirſchbergũ ad Zackam fluuium Minæris quoq; non deſtituitur. Fluminibus cùm rigetur plurimis, tamen Viadro tanquam principi omnes corriuantur, eiuſq; fontes in Morauiæ conterminis viſuntur.

PRuſſiæ nomen à Bructeris deriuatum credunt, voce nonnihil corrupta ac fracta: Bructeri enim ex VVeſtphalia à Charmauis & Angriuarijs eiecti, ſecedentes in Sarmatiam conceſsêre, & ad Baltheum mare, domitis aut expulſis Vlmigeris, conſederunt: quod Claudianus hoc verſu innuere videtur.

Venit accola ſylua.
Bructerus Hercinia, latisq; paludibus exit
Cymbrus.

In Sarmatiam enim Hercinia propagatur. Verũ de Pruſſiæ nomine aliter ſentit Eraſmus Stella, ait enim Boruſſios populos, quos Ptolomæus ad Ryphæos montes collocat, non longè qua Tanais ex eis erumpit, infelicitate ſua concitos (quòd perpetuis niuibus algoribusq; illic terra riget & ad omne naturæ myſterium damnata eſt) ad nouas ſedes capeſſendas, patria egreſſos in hæc loca delapſos eſſe, terramq; vocabulo gentilitio Bruſſiam appellaſſe, qua vſq; hodie vnius literæ ſuppreſſione vulgò dicitur. Rei fidem facit quòd etiamnum populi ad Ryphæas habitantes, eodem pariq; ſermone quo hi vtantur. Pruſſij itaque VVigevvonum populi ſunt, ad Clylipenum ſinum in Sarmatia Europæ, ac inter Vandalos numerantur: quorum ſedes olim Burgundiones, Varinos, Gothones, Fennos, Aeſtios, Stagnanos, Sargatios, Sudinos, Gelidanos, Gillones, Charinos, Sulones, Subarios, Hulmigerosq; tenuiſſe ferunt, à quib. etiam hodie pars Pruſſiæ ad Viſtulam, Culmigera vocitatur. Partitur eam more antiquo Eraſmus Stella in Pomeſaniam, Galingiliam, Natangiam, ac poſtmodum in Barthlam, Naoderitiam & Varnitiam, pro ducatu habetur hodie pars Orientalis, quæ Chrono ſeu Pregelio flu. adiacet, Schalaunia & Graudia vocatur, His in Meridiẽ vicina eſt Bartenlandia, ac Meridionalior his Mazouia, ad Occidentem iuxta Elbingum fluuium Natangia remanet, & ſub hac Huntavvia. His verò Occidentalior pars ad Viſtulæ vtramque ripam iuxta Gedanenſe emporium Pomeſania & Pomerellen vocatur. Culmigera autem quam Culmiſchlant vocant, ad Triebnitzam atq; Viſtulã fluuium verſus Meridiem ſita eſt. In Septentrione autem Inſula illa quam ſinus efficit Venedicus, Samaiden vocatur. Vrbium omnium opulentiſſima eſt Dantiſcum, proprio nomine Gedanum dictum. præter hanc maritimam quoque vrbem habet Koningſpergum, Latinè Regium montem appellare licet, ad Chronum ſeu Bregelam amnem, in quo magni magiſtri ordinis Teutonicorum ſedes erat aliquando. Intus in Mediterranea, in ripa Viſtulæ fluminis, inſignis vrbs, Turream, & Turroniam, vulgò Dorn vocant, ſimiliter Marieburgum, Chulmen, Notangen, Samkand, Riſenburgũ, Brunſpergum, ac complures aliæ. Aëre fruuntur frigidiore. Terra ipſa vaſta, ampla, ac paludibus inuia. Frumẽti ferax eſt, aquis irrigua, & plena colonis, multa ambitioſa oppida, multi maris ſinuoſi reflexus amœnam efficiunt; pecorum ingens vis, incæduæ ſyluæ, multa venatio, piſcatio diues. Saltus Hercynius qui per Bruſſiam vagatur, multa ferarum genera gignit: alces, vulgò Ellendts vocant, onagros, vros ſeu bubalos germ. Auroxſen, & Biſontes, Buffalos dicunt: Præter illa & pelles quaſdam non ignobiles mittunt hæ ſyluæ quæ veſtium fimbrijs principum hominum ſubduntur. Lectorum etiam ſtragula ex his conſuunt, pretioq; ingenti vendunt. Habent etiam ſyluæ præter id ſuas diuitias, apum ſcilicet ingentem multitudinem, quarum alueos ceu natiuos, intra arbores ad hoc cauas cernere eſt, ex quibus tanta mellis & ceræ copia prouenit, vt Germaniæ, Britanniæq;, ac cæteris adiacentibus inſulis commode harum rerum vſum ſuppeditet. Ora illa quæ quaſi peninſula eſt, ob ſinuoſos flexus maris, terramque ſpatioſè in freta excurrentem, Samaiden vocant, ſuccino abun-

Prufsiæ Deſcriptio
ante aliquot annos
ab Henrico Zellio édita,
ab eóq; D. Joanni Clur,
Civi Gedanenſi dedit.
Johann bußemecher
excudit Coloniæ.
Maris Germanici Pars
Mazoviæ Pars
Poloniæ Pars
Pomeraniæ Pars
Ermeland
Oriens
Meridies
Pars

dat, in quam vi tempeſtatum idipſum aduehitur: id olim à Germanis Gleſſum vocatum eſt, inde Gleſſaria regio ipſa. quo loco autem ſuccinum naſcatur, ſcriptores non conueniunt, quidq; ſuccinum ſit, controuerſum quoque eſt: crediderunt nonnulli purgamentum eſſe maris concreti, quidam Solis radiorum ſuccum eſſe putarunt, quos circa Occaſum vehementiores in terram actos ſudorem pinguem in eam partem Oceani relinquere; deinde æſtuante mari in littora Germaniæ eijci dixerunt. Quidam veró è limo quorundam montium Sole excaleſcente fluitare existimant, in herbido ſolo atque algido, quod his montibus ſubeſt, indurari: Oceano illic efferueſcente, inde rapi, & in proxima littora expelli Plinius tradit Succinum gigni in inſulis Septentrionelis Oceani, ipſumque naſci de fluente medulla, ex pinei generis arboribus (ſicut enim reſina in Ceraſis, ita & in pinis humoris abundãtia erumpit) denſamq; rigore maris, eo intumeſcẽte ex inſulis rapi, certoque littore expelli, ita inuolutum herbis, vt ex his pendere vidiatur, ſalo expui. Fluminibus regio rigatur ad Ortum Chrono, ad Occaſum & Meridiem Viſtula. Mediterranea Elbingus flu. humectat, Sunt Præter hos alij ignobiliores, Bro, Oſa, Triebnitz, Brieg, ac innumeri ferè lacus. Eruditiſſimam huius regionis deſcriptionem reliquit nobis Andreas Aurifaber Vratiſlauienſis.

BRANDENBVRG.

COmplectitur hæc tabula Marchionatum Brandeburgenſem, & maximam Pomeraniæ partem, cuius tabulæ deſcriptionem primus ſoluſque pręſtitit Gerardo Mercatori doctiſſimus Mathematicus & profeſſor in Academia Francfordiana ad Oderã Elias Camerarius, vir à quo multa in Aſtronomicis deſideratiſsima expectabantur ſi longiorem illi vitam conceſſiſſet Dominus, iam enim in obſeruatione motuum Solis, Lunæ ac ſtellarum diligentiſſimus erat, ad caſtigandos quos in ijs certò deprehendebat errores. Conſcripſit autem hanc tabulam non geometricis inſtrumentis vſus, vt cui propter academica negotia id integrum non fuit, ſed ex ſuis aliorumque profectionibus, ſolerter admodum & circumſpectè, id quod experientia docuit, ſiquidem cum reliquis circumſitis regionum tabulis hãc deſcriptionem conciliare Mercator vellet, vix vlla contractione aut extenſione opus fuit, ſed in eam quàm proximè longitudinem ac latitudinem exterioris loci iuxta ipſius dimenſiones poſiti incidebant, quam circumuicinæ tabulæ diligentiſſimè ab ipſo caſtigatæ & conciliatę requirebant Porrò ſic dicta eſt regio à metropoli in ea Brandeburgo, patria clariſſimi iſtius poëtæ Georgij Sabini: vnde autem nomen hoc ſortita ſit vrbs, ex eiuſdem poëta diſticho quodam intelligi poteſt; ſic enim ait in Hodœporico ſuo:

Italiam quando digreſſus ab vrbe petebam,
A duce quæ Brenno condita nomen habet.

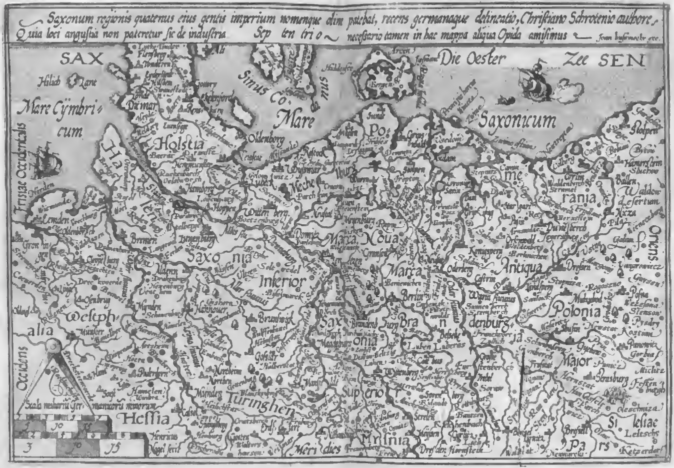
Brenneburgum enim à veteribus appellata eſt, ſed vulgus Brandeburgum pronunciat burgum verò ſignificat propugnaculum ἀπὸ τȣ̃ πύργου, & Brennus idem nomen eſt apud Germanos quod Galeatius, vt veteres illæ cantiones teſtantur quæ in Theodoricum Regem Gothorum extant. Significat igitur Brenniburgum, equitum ſeu Galeatorum vrbem. Vota aũt hæc principi, Electoris ditio in 7. aut 8 prouincias eſt diſtributa, quæ ſunt Aldemarck / Mittelmarck / Newmarck / Vckermarck / Pregnitz / Croſſen / ducatus Sterneberg & Cotbus dominia. Item pars Luſatiæ: inter quas proculdubio, tum ad conſeruationem & curam totius corporis, tum ad gubernationem populorum certus eſt ordinum ſtatus & politia. Electoratus etiam dignitas Marchionatui huic attributa. tenuerunt ſiquidem Brandeburgum tunc temporis Saxonici quoque Principes, Cæſaris cognati. & facilis coniectura eſt fauiſſe Othonem impenſius hiſce regionibus quàm Ducatibus reliquis. POMERANIA nomen accipit à Pomeſano Vidunti, primi Boruſſiorum regis filio. Malunt tamen alij Vandalicè ſic dictam Paa Meern / quaſi terrã maritimam, cuius ἔτ. μȣ, coniectura non videtur inanis. Diuiditur autem in ſuperiorem & inferiorẽ Pomeraniam, quarum hæc in Orientem vergens, Vandaliam Caſſubiamque, illa Stetinenſem, Barthienſemq; ſeu VVolgaſtenſem ducatus ac Rugiẽſem inſulam complectitur. Oppidis egregijs exculta eſt, inſigniora tamen quę habet, maritima ſunt. pręter pauca quędam mediterranea, quorum primum eſt Stetinum emporio celebre quod ex VVineta vrbe eò translatum eſt. totiusque Pomerianæ hodiè eſt Metropolis, amœniſſimum habens ſitũm. in ea namque ſedem habent continua ſerie à maioribus acceptam illuſtriſſimi Statinorũ, Pomeranorum, Caſſubiorum & Vandalorum Duces. quin & Hanſeatici iuris ac fœderis, ad illud ſocietatis membrum pertinens, quod Lubecam totius Hanſæ caput primo reſpicit. dicitur & alio nomine Sedinum à Sedinis vt creditur denominatum, populis eis Viadrum. nulli maritimarum ciuitatum cedens: piſcium lectiſſimorum varij generis & pretij exigui inexhauſtum promptumque viuarium: pratorum quo-

MARCA BRANDENBVRGENSIS & POMERANIA
Mare Balticum
Frisch haue
Mekeln
burg
BRANDEN
BVRGER
Alte Marck
Mittel
Marck
Vker
Marck
New
Marck
Polomae
pars
Crossen Duc.
Lusatiæ pars
Silesiae
Cothus Dom.
Anhaltisch
Magdeburgensis Arch. hiep. pars
Milliaria Germanica communia

que ac lignorum cæduorum adeò ferax, vt parem haud facilè, ſuperiorem vix vſquam reperias Habet. præterea VViſmariam, Straelſundam oppidum ſplēdidum, olim ſuū habens Principem, quem dixêre Bardenſem ducem; Gripeſvvaldum à Ptolomęo Viritium iuxta coniecturam appellata; Roſtochium in quo liberalium artium florens Academia, quam impetrarunt ciues ac Magnopolenſes ſeu Mechelburgenſes principes, anno Chriſti 1415. accerſitis Magiſtris ac doctoribus potiſſimum ex Erphordienſi Gymnaſio, quod & ipſa recens tum ſchola erat, annos necdum habens 30. Eſt verò is locus Roſtochienſis in eam rem non incongruens, quòd aëris ſalubritas, & victualiū omnis generis leui pretio ibi magna ſit copia. Caminum Epiſcopalis ciuitas; Iulinum nunc VVolinum oppidum, olim nulli clariſſimarum vrbium ſecūdum, multas etiam præclaris opibus & ſtructuris exuperans, nobile VVandalorū emporium, tantis opibus mercatorum negotijs frequens vt excepta Conſtantinopoli, vix aliud ei par Eutopa tum videret. ibi enim Ruſſi, Dani, Sorabi, Saxones & VVandali ſuos vicos & plateas incolebant ex hoc oriundus eſt Io. Bugenhagius Pomeranus, Eccleſiaſtes Vitebergenſis celebratiſſimus. Apud Caminum inſula eſt Chriſtoa. Inſulæ VVinetæ olim vrbis in ea nomen erat. hîc & Oderæ oſtia, quæ tribus alluitur fretis, quorum vnum viridiſſimæ aiunt eſſe ſpeciei, alterum ſubalbidæ, tertium motu furibundo perpetuis ſæuiens tempeſtatibus. Eſt hæc regio vbqiue fertilis, aquis irrigua, ſtagnis abundans, nauibus peruia, diues agris, paſcuis, pomis, lignis, riuis, montibus, venatione, pecore, piſcibus, frumento, butyro, melle, cera & alijs his ſimilibus rebus. Montium in hac plura iuga, ſed quorum apud Authores nulla fama eſt, ſicuti nec ſyluarum, quibus tamen Pomerani non carent. Mineræ tamen nec thermæ vllæ in ea celebres; colligunt autem incolæ Succinum in mari, ſed non tantum quantum Pruteni. Nullus denique in hac regione locus eſt vacuus, niſi quem aut lacus aut montes occupant

SAXONIA.

SAxonici nominis etymon obſcurum reliquit vetuſtas. Eorum Tacitus non meminit, quòd tum fortaſſe ignobiles adhuc erant. Meminit autem Ptolomæus, antiquiorem licet Geographiam ſecutus, is Germanici maris accolas, ac potiſſimum inſulares fuiſſe docet. Speculum autem Saxonicum in hãc ſententiam de eorum nomine diſſerit. Quòd poſt obitum Alexandri magni Aſiatici Petroculis bellum intulerint (eò quòd opem ſuppetiaſque ipſi Alexandro tuliſſent) eosq́; è Cilicia expulerint. Ipſi itaque vela dantes ventis, expulſi ſuis ſedibus, appulêre decem & octo ratibus in Pruſſiam, quæ eremus tum erat. Petra autem ſeu πέτρη Græcè dicta, Latinis Saxum dicitur: vnde Saxonum nomen deriuatum eſſe creditur. Ab Aſiaticis etiam Becanus & Melanthon deducit, verùm alio modo: dicunt enim Sacas Aſiæ populos colonias quaſdam à ſe emiſiſſe ad montes Moſchicos, è regione Cappadociæ: alteram, quos Saccaſſones, quaſi Sacarum filios appellatos contendit, vltra montes Tapuros alteram, ad latitudinem 56. paulò plus minus graduũ, quam Ptolomæus Saſonum nomine ſignarit: hoc priore ſui parte perinde atque illud poſteriore corrupto. Saoſſones enim ſyncoptos, vel integrè Saccaſſones fuiſſent dicendi, id eſt Sacarũ filij. Ex his igitur Saſſonibus Saxones noſtri Europæi deſcenderunt. Memini tamen me legiſſe in Friſiorum (ni fallar) hiſtoria, gentes iſtas, Friſios, Brunſuicenſes & Saxones, à Friſone, Brunone & Saxone ducibus denominatos eſſe: verùm huic ſententiæ quiſquis quantam volet fidem tribuat. Saxoniæ autem veteris fines latius multò quàm modernæ extendebantur. Initium namque eius eſt trãs Albim ab Holſatia, inde tranſiliens Albim per diœceſim Bremenſem in VVeſtphaliam vſque Rhenum ferè pertingit: abinde verò in Heſſiam peruenit, ad Herciniam ſyluam (qui nunc Hertzi montes dicuntur) pertingens ad confinia Thuringiæ, in qua olim non contemnendam partem Saxones, militiæ ſtipendium à Francis, quibus militauêre, ſuſceperant. Inde iterum ſub montibus longo tractu peruenit in Regionem Albi non longinquam, complectens Vitebergam & confinia eius, quæ nunc Saxonia ſuperior dicitur: duobus principalibus Saxoniæ ſibi titulum vindicantibus. Legitima quadam ſucceſſione ad principes inferioris Saxoniæ omnis regio pertinet: ſed ſuperiorem apprehenderunt Marchiones Miſnenſes cum dignitate Electuræ, quæ illi inſeritur principatui. Meditullium autem huius quam deſcripſimus prouinciæ, totum ex Vandalico, id eſt, Slauico ſolo redactam eſt in linguam & mores Saxonum, in terra videlicet Brunſuicenſi, Luneburgenſi, Magdeburgenſi, & Halberſtadenſi. Ad eandem verò pertinet rationem omnis Marchia Brandeburgenſis, ex eodem ſolo Vandalico capta, ac verſa in linguam & mores Saxonum. Præter vrbes autem magnificas, omnis hæc regio, & Gymnaſia celeberrima, populum habet robuſtum ac validum, quorum potus cereuiſia; cibus autem plerunque lardum crudum, butyrum, caſeus, ac reliqua lacticiniorum genera. Aër regionis durus, attamen purus ac ſalubris, niſi quà paludibus humectatur nimium, quod Marſis nonnunquam accidit. Gleba fertilis eſt, rerumq́ue omnium, præterquam vini, prouentu felix. Mechelburgij ducatus fœcundiſſima fertiliſſimaque regio frumenti, ligni, lacuum, fluminumq́ue piſcoſiſſimorum, pecudum tum domeſticarum tum ferarum. vrbibus amplis, arcibus vicisque mirè exculta. Iſatim herbam, quam Quaden ipſi vocant, lanarum tinctoribus aptiſſimam abundè profert in Thuringia, ita vt incolarum pleraque pars, annonam ſibi ex ea comparent. Syluas complures complectitur, Ilmenbur-

Saxonum regionis quatenus eius gentis imperium nomenque olim patebat, recens germanaque delineatio, Chriſtiano Schrotenio authore,
Quia loci anguſtia non pateretur ſic de induſtria
Sep ten tri o
neceſſario tamen in hac mappa aliqua Opida amiſimus
SAX
Die Oester
Zee SEN
Mare Cymbri cum
Sinus Co
Mare
Saxonicum
Holstia
Po
me
rania
Marca
Noua
Antiqua
Saxo nia
Inferior
Westph alia
Sax onia
Superior
Bra n denburg
Polonia
Major
Turinghen
Hessia
Misnia
Meri dies
Si lesiae
Pa rs
Occidens
Oriens
Scala miliarium Germanicorum

gerheid/Spondawerheid/Rattenawerheid/Galberheid/Pomeriſchheid/ Herciniæ portiones,&c. Fluminibus interluitur nobiliſſimis. Saxoniæ montana mineris fœta ſunt. Habet & Goſlaria vltra æris, auri argentique minæras, ditiſſimos ſalis fontes, quibus & Hala & Luneburgum abundat. Illud quoque memoratu dignum viſum, montẽ haud ita procul à Kupferbergo reperiri, qui lapidem gignat emittẽtem odorem violarum. quin & marmoris copiam hæc montana exhibent. Eſt autem hodierna Saxonia vrbibus quamplurimis, ijsque inſignibus mirum in modum decorata, quarum maritimæ pleræque omnes, ac bona mediterranearum pars Hanſeatici ſunt iuris ac fœderis, Gymnaſijs atque Academijs illuſtres, viris eruditiſsimis inſtructis, vtpote Nathane Chytræo in Acad. Roſtochienſi, & alijs. Ex inclyto autem Hamburgenſi emporio olim prodijt Ioannes Oldendorpius Iuriſc. qui ſummam in ſtudijs expertus liberalitatem auunculi Alberti Crantzij Hiſtorici clariſs. Gryphiſvvaldię doctor vtriusque Iuris creatus, Syndicus primò Reip. Roſtochianæ cõſtitutus: poſt Coloniæ Agrippinę, ac dein Marpurgi multis annis Ius Ciuile in Academia profeſſus ſingulari cũ laude doctrinę, fidei, induſtrię, ſapientię: cõmentarijs in multas Iuris partes editis quàm plurimis, Marpurgi obijt. Eandem patriam ſuam illuſtrauit Ioan. Aepinus Hamb. qui præter multiplicem linguarum & artium humanitatis eruditionem, primùm Vitebergæ Theol. doctor creatus, deinde ſupremus Eccleſiæ Hamburgenſis ordinatus eſt Antiſtes: cui præfuit annos circiter viginti ſumma cum fide & diligentia. Nec minus Magdeburgenſis vrbs claruit ſub Eccleſiæ ſuæ Præpoſito D. G. Principe Anhaltino, Comite Aſcanię, Bernburgi & Serueſtę Domino, is enim primis ſtudiorum rudimentis Vitebergæ feliciter poſitis, Theologiæ totum ſe addixit, Magdeburgenſis ac Miſnenſis electus Præpoſitus, optimi & Principis & Paſtoris perfunctus munere quin & publicis ingenij præſtantis, & ſanctæ operæ monumentis apud poſteros relictis quàm plurimis, obijt morte feliciſsima completo ætatis anno quarto & quadrageſimo: Salutis humanæ 1553. anno.

MISNIA.

Mſnia Saxonum quoq; regio, à cognomitata ſibi primaria in ea vrbe ſic dicta; ea autem ad Albis fluuij ſiniſtram ripam poſita & Epiſcopalis eſt. Recenter tamen hoc nomen regioni inditum eſt, cùm Hermundurorum hìc olim ſedes fuiſſe non obſcura coniunctura colligere liceat ex Cornelij Taciti hiſtoria: nam in Hermunduris Albim naſci memorat Hermunduri autem Sueuorum gentes fuêre ad Albim fluuium, ſub Hercynio iugo, Danubium verſus è regione Semnonum habitantes. Velleius etiam Paterculus lib. 2. Semnonum Hermundurorumque fines Albim præterfluere tradit. Tacitus autem lib. 10. Annalium docet Hermunduros cum Cattis magno prælio propter flumen gignendo ſale fœcundum, & conterminum concertaſſe. Is autem Sala fluuius eſt Cattos Hermundurosq; interluens ac ſeparans, ad cuius ripam etiamnum Salinæ in Hala vrbe conſpiciuntur. Ioannes Gerſon perſuaſum habet, Eudoſes, Varinos, Suardonesq; Libonotriã (quod nomine Miſnenſium ditionem vocat) habitaſſe, eosq; poſtmodum vnico vocabulo Sorabos nuncupatos eſſe. ij Sclauini fuêre, quos inter Albim ac Salam habitantes Carolus Magnus oppreſſit. Inde poſtquam Germani priſtinos agros receperunt, Miſnij ſeu Miſnẽſes, ac Epiſcopali, vt dictum eſt, vrbe, vbi principis ſedes erat, cognominati ſunt Birckheimerus, Miſnẽſes Cheruſcos eſſe credit, qui cum Cattis de ſalis fontibus, qui ſunt Halæ Miſnenſium, decertarunt. Quamuis demonſtrari planè poteſt Thuringos Cheruſcorum ſedes tenere inter Albim & Viſurgum fluuios. Camanos etiam Miſnenſium olim loca poſſediſſe credunt nonnulli, Ilingi etiam & Glancones dicti ſunt Albi fluuij accolæ Miſnenſium pars iuxta Serueſtum (vulgò Zerbſt) Hodierni regionis incolæ robuſti forteſq;, ac commendanda corporis forma ac proportione, iucundi hilareſq;, amici, modeſti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem; ac ſimacitatem referentes Marchionatus hodie eſt, olim Saxoniæ Marchionatus dictus. Valles multas complectitur, ac Voitlandiæ etiam ducatum & Luſatiam ſuperiorẽ cuius habitatores Theurochemi dicti ſunt Ciuitates vrbeſq; principes habet Miſniam ſeu Miſenam, quę regioni nomen ſuum communicat Lipſia ad Pleiſſenam amnem, quæ cęteras omnes opulentia ſplendoreq; antecellit, nobiliſſimoq; floret Gymnaſio, quod cùm olim Pragæ in Bohemia extaret, huc anno Chriſti 1408. translatum eſt. Eſt & Suiccama triuiali ſchola clariſſima, ad Moldam amnem ſita: & Leiſnicza Petri Appiani patria Aſtronomi & Coſmographi nobiliſſimi: Mathematicarum namq; diſciplinarum in Academia Ingolſtadienſi profeſſor atq; illuſtrator fuit maximus: Carolo V. Cæſ. Aug. ob id acceptus habitus mirificè, à quo ob fidem magiſterij præſtitam, & Equeſtris dignitatis ornatus titulo, & honoribus auctus ampliſsimis. Aſtronomicis inueniendis inſtrumentis ſolertiſſimus: opere egregio illo Coſmographico vnà cum alijs quibuſdam eiuſdem generis monumentis poſt ſe relictis, ex hac vita migrauit anno partæ ſalutis 1552. Dreſdena quoq; ac Torga, in quibus Principis Electoris ſedes frequens eſt. Aer dum vix ferendus fuiſſe dicitur, ob montiũ ſyluarumq; humidiſſimarum exhalationes viſcoſas; præſertim vbi Ioachimica Vallis ducitur in Sudetis mõtibus, qua Bohemiæ, Voitlandiæq; vicina eſt, tam enim Vallem vſq; adeo denſæ terræq; nebulæ nonnullis anni temporibus integebant vt Solis radios nequaquam admitterent: nunc verò ſyluis exciſis, terræq; meatibus quantum intercluſi erant, apertis, fluminibus quoq; exitum ſuum ſortitis; ceſſant nebulæ: montes enim exſiccati, vento liberius perflantur, vnde aëre hodie ſalubriori fruuntur. In iſta autẽ Ioachima Valle (Germ. Joachimsthal) primùm cuſi ſunt argentei illi craſſiores; quos

MISNIAE ET LVSATIAE TABVLA
Descripta a M. Bartholomaeo Sculteto Gorlitz.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
SILESIA
MARCHIAE PARS
LVSATIA INFERIOR
LVSATIA SVPERIOR
OSTERLAND
VOITLANDIA
BOHEMIA
ALBIS FLV.
Elbe flu.
Dresden
Torgaw
Wittenberg
Erdfurdt
Jena
Gorlitz
Sprembergk
Prag
Scala miliarium Germanicorum.

vulgò Thalers quaſi Vallenſes,ac deinceps barbarè Thaleros vocamus. Terra mon-
tibus collibusque minæris refertis vndiquaque attumulatur in Bohemiæ finibus,ip-
ſis Sudetis montibus. Ager etiam frumenti feraciſſimus eſt,præterquaq; in prædicta
valle Ioachimica,vbi gleba durior,minusque fertilis eſt: dumorum autem & rubo-
rum referta; plus tamen in receſſu quàm in fronte prima habet. quod enim ſuperfi-
ciei eius denegatur,id eius viſcera abundè compenſant: argenti enim tam ſunt diui-
tes fodinæ,vt & laudatiſſimas menſas comparare valeant. Eſt & ad tertium ferme la-
pidem ab Zuiccauia vrbe ab Moldam ſita, Colbergum mons, id eſt,Carbonarius, è
quo effoditur lapis terræ calore exſiccatus, ater ac leuis perinde vt carbo, vnde &
carbonarium lapidem appellant,quo per totam ferè Miſniam carbonum loco fabri
ferrarij vtuntur, cuiuſmodi Lithantrakes inferiorem Germaniam in Leodienſi a-
gro,ac Scotiam quoque dare notum eſt. Horum carbonum fodinis olim accenſis,
montem ipſum non aliter ac Aetnam & Veſuuium, & Heclæ montem in Iſlandia,
arſiſſe flammasq; euomuiſſe,ita vt vicinæ Zvvicauiæ ingentem terrorem in-
cuſſerit,memoriæ proditum eſt, hodieq; fumare conſpicitur. Hala
etiam præter Salis fontes, vnde nomen ſortita eſt,æris minæ-
ras habet. Hæc metallorum tam diues atq; abun-
dans eſt regio,vt ſingulos penè etiam ma-
ximos montes perfora-
tos videas.

M A N S F E L D I A.

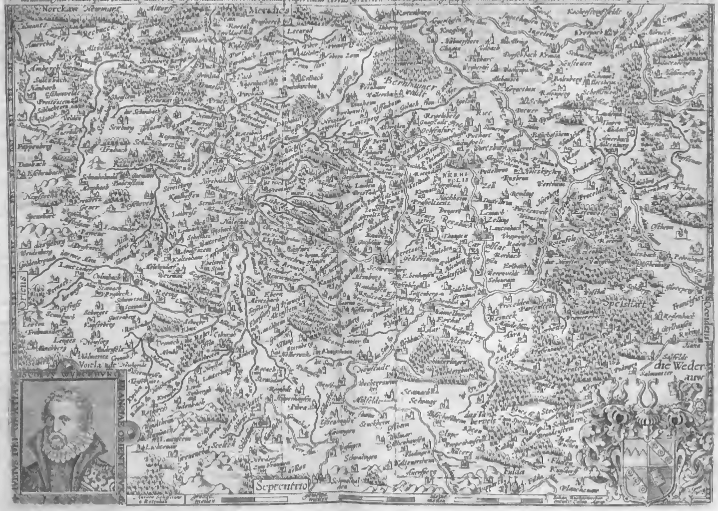
MAnsfeldiæ Comitatus nomen haud obſcurum eſt, à metropoli eiuſdem nominis ſic appellata, quæ ipſa à Manno Tuiſconis filio nomen accepiſſe traditur, ſonat autem Manni campum. huic opinioni ſuffragari videtur huius vicinus locus Aſcaniæ, qui Aſcenes Germanorum patris nomen referre videtur. Saxonum enim hi populi ſunt, & inter Hermunduros numerandi cēſentur. Hertici hodie, & Hertziſchen, aut Hartzländer/ ab Hartone ſylua Heſſos, Thuringos & Saxones diſcernente nominantur. Regio eſt ſuperiori Saxoniæ inter Salam amnem ac VViperum inſerta, Complectitur autem huius Mansfeldenſis Comitatus territorium in ſe complura dominia, vt pote principatum Anhaltenſem, Palatinatum, Saxonicum, Comitatus Arnſtettenſem, VViprenſem quem Cheruſci olim tenuiſſe creduntur, VVethinenſem, Quernfurtenſem, Ballenſtedenſem, Aſcanienſem, Stolbergenſem, Arnſteinenſem, Reinſteinenſem: ac præter hos dynaſtias, collegia Canonica, Baronatusq́; aliquot; quę pleraq; olim peculiaribus ſuis ſubfuére Comitibus ac Dominis: nunc verò vix alium præter Comitem Mansfeldenſem agnoſcũt. Loca autem montana. Meliboci mõtes antiquioribus Geographis dicti ſunt, ſyluis hinc inde conſperſi. Aër bonus ac ſalubris. Terra frumenti ſatis ferax, Eius tamen viſcera diuitiarum plus quàm ſuperficies habent. Eruitur enim ex eius mõtibus propè Mansfeldiam, Iſlebiam, ac Hochſteten, lapis niger ac fiſſilis, cuiuſmodi is eſt, quo in laminas tenues ſecto, tegularum loco vtimur, nonnullis ardoſiæ vocantur, is picis ærisque plurimum obtinet, ac metalli minimè occulta habet indicia, conſpicitur enim inſpectus auri cuprive color. Hunc itaq; ingenti copia erutum ex mõtibus, lignisq́; circumpoſitis, vnà exurunt: incenſus autem odorem emittit eundem quem Lithantrakes ſeu Carbonarij lapides: at ſi contingat placidas pluuias ignem conſpergere, tantum abeſt vt extinguatur, vt maiores etiam flammas excitet, lapisq́; eò citius liqueſcit, quod bituminis piciſve non obſcurum eſt indicium. Neque hoc tacendum videtur, cùm ludentis naturæ miraculum non immeritò videri queat, quòd is lapis manifeſtas oſtentet inſpicientibus animalium ferè omnis generis effigies, ramentis ac lineamentis aurei coloris ita vt quoduis primo intuitu dignoſcere queas. Affirmant nonnulli, eorum ſaltem animalium quæ propinquus gignat lacus, eum præ ſe ferre imagines, cuiuſmodi ſunt piſcium, anguillarum, carpionum, ranarum. Verùm alij perhibent etiam aliorum animantium figuras eum exhibere ad vnguem, vt pote gallorum gallinaceorum & Salamandrarum: quin & in quodam eorum lapidum Pontificis cuiuſdam barbati effigiem, triplici diademate ornatam multis conſpectã aiunt. Hæc loca Tubantes populi olim habitaſſe creduntur. Regionis caput eſt Mãſfeldia, ad VViperum amnem ſita. Vrbes poſt hanc habet præcipuas Iſlebiam, Quernefordiam, Rotenburgum, Alſtadium ac complures alias. Fluminibus rigatur Sala, Vnſtrut, duobus tribuſve VVipperis, ac infinitis alijs riuulis, torrentibusq́; ignobilioribus. Latus Orientale Miſnia claudit. Meridionale partim Miſnia, partim Thuringia cingunt. Occidentale Haſſia, Hartoq; ad Melibocum montem excipiunt. vbi Svvartzenburgenſis & Stolburgenſis Comitatus, item Sangerhuſi, Anhaldiæ, & Aſſenburgij principatus confines habet. Septentrionale autem latus Saxoniæ ſuperioris Ducatus terminat.

Mansfeldiae Comitatus descriptio Auctore Tilemanno Stella Sig.
SAXONIA
MANSFEL
DIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Gernrode Stieft
Rambeng
Ballenstede Graffschaft
Stolberg Graffschaft
Morungen Hersthaft
Manſfelt Graffschaft
Eisleben
Fridberg frei herrschaft
Weetin Graffschaft
Hall Erczstift
Saxen
Schrapelauu herschaft
Querfurt Graffschaft
Bornicee Herschaft
Merseburg Stift
Vockstet herschaft
Gulden auue
Wippra Graffschaft
Ketener landt
Die Wuste der Roteborn

FRANCONIA.

FRanci Orientales, quos Rhenanus etiam Anſibarios & Anſuarios fuiſſe oſtēdit, cùm ad annos ferè quadringētos ſuis ducibus paruiſſent, dominiū ſeu Imperium id tandem peruenit ad quendam Francum nomine, eum tanto proſequebātur amore, tantóq; ab ijs fiebat, vt auito veteriq; nomine relicto, ab eodem ſuo duce denominari voluerint: quod factū traditur circiter quatuor & viginti annis ante natū Chriſtū. Saligni etiā dicti. Etenim Frāci à Romanis. Salios fuiſſe appellatos, Ammianus oſtendit libro 17. quod à Sala fluuio deſcendiſſe creditur. rei fidem facit Salingoſtadiū Mœni vrbs, quam Seleſtadium vocant incolæ. Gens ipſa viribus armisq; potens, ac multa nobilitate pollens, fallax & aſtuta, laborum patiens, vinetis colendis vterque ſexus incumbit, nec cuiquam otioſo eſſe conceditur. Ducatus nomine ac dignitate adhuc hodie gaudet, huncq; titulum VVurtzburgenſis præſul ſibi vendicat. Verum huic non integra paret Francia: ſed cùm quatuor in partes diuiſa ſit, quatuor ex magiſtratibus ſunt audientes. Marchioni Brandeburgēſi obediunt Kitzinga, Briſtadium Graglingia cū Babenbergenſi antiſtiti ſubeſt. Chronachum, Forcheimium, Staphelſteinium, Hochſtadium, & præter has multæ aliæ vrbes VVurtzburgenſi ſeu Gerbipolitano præſuli, qui Francorum dux ſalutari ſolet, parent, Konigſpergum, Oxenfordia, Caroloſtadium, Hasfordia, ac nonnullæ aliæ ciuitates Moguntinenſi Metropolitano Archiepiſcopo & Electori Septēuiro, S. Imperij Cancellario ſubſunt; item Biſchofsheimium, Alderburgium, Mildeburgum & multa alia oppida. Quędam inſuper Franciæ portio ad Saxonum principem ſpectat, velut Coburgum oppidum excelſa arce munitum, ac nonnulla alia. In huius prouinciæ finibus ſita eſt Norimberga vrbs ampla, opulenta ac imperialis, ſolo licet infœcūdo atq; arenoſo; ingenia tamen parit ſolertiſſima ac promptiſſima ad quæuis etiam ingenioſiſſima inuenta: vnde ex ea, tanquā ex equo Troiano, ſubtiliſſimi totius Germaniæ artifices prodeunt: verum Franciæ minimè hęc vrbs annumerāda; niſi, quod ad ſtatum Eccleſiaſticum, Bambergenſi vrbi quæ Franconiæ annumeratur, ſubſit. quamuis nec Bauariæ annumerari ſe Noribergenſes velint, ſed ab vtriſq; diſcreti ſingularem gentem efficere. cum autem Noricorum ſedes occuparint hodierni Bauari, ad eos ſe pertinere ipſum nomē arguit. Francofurtum autem Francici iuris eſt, vrbs tamen imperialis, ac binis nundinis quotānis celeberrimum nobiliſſimumq; totius Germaniæ emporium: quo loco Romanos reges eligi à ducibus Electoribus mos eſt, ibidemq; ſi Imperij binos eſſe competitores contingat, vtrique collecto exercitu pro imperio dimicant. Aër purus ac ſalubris ſatis. Terra denſiſſimis ſyluis aſperiſque montibus clauſa, intus plana ac fertilis Cerere & Baccho, in Germaniæ propemodum meditullio ſita. Ad Rotenburgum vrbem in Tuberæ ripa, haud procul ab eiuſdem fluminis fontibus, initium ſumunt vineta, flumenq; ſequuntur donec Mœno coniungatur. Vinum ipſum bonum ac ſalubre. ſi nullum ad hibeatur vitium, & ob ſui præſtantiam in remotiſſimas exportatur terras. Glyceriʒæ radicis Babēbergenſis ager tantam præbet copiam, vt currus eadem onuſti per vniuerſam Germaniam dimittantur. Rapę cœpæque nullibi ferè locorum laudatiora: hortorum, viridariorū ac pratorum cultura regio eſt amœniſſima, pecudum domeſticarum, ferinarumq; diues. Fluminibus piſcoſiſſimis vndique perluitur, quorum præcipua ſunt: Mœnus, Sala, octo ignobilioribus amnibus comitata, Sinna, Radiantia, Aiſtus, Tubera, ac nonnulla alia. Syluas habet Spechart/ Othonis ſyluam (vulgo der Odenwaldt) quæ eam æditiſſimis iugis per circuitum obfirmans, veluti natiuo muro ambit ac alias etiam

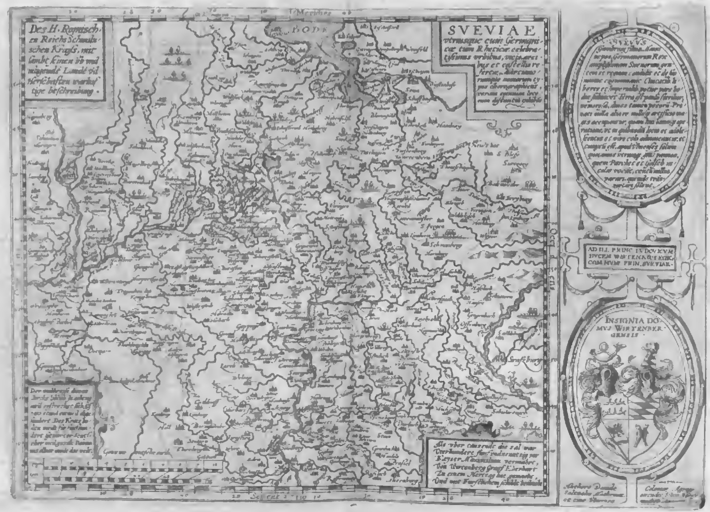
FRANCIA ORIENTALIS, VVLGO FRANCONIA, A FRANCO QVODAM EORVM DVCE ORTA CREDITVR. GENS

Herciniæ portiones. Hæc Sueuiam & Boiariam à Meridie habet, Rhenus illi Occiduus eſt, ab ortu Boëmi accolunt, Haſſi & Thuringi Saxoniæ populi à Septentrione. Inter cætera præſtantiſſimorum ex hac regione orta ſunt ingenia: Huldrichus Huttenus optimis eruditus artibus omnibus, Litterarum pariter & armorum præſtans, dum Poëta lauro, & Eques auro coronatus eſt; ob excellentis namque ingenij vim ac probatæ virtutis in bello Veneto ſub Maximiliano I. laudem meruit: libertatis communis propugnator acerrimus, partium ſemper ſtudioſiſſ. ac defenſor bonarũ. Kittingenſis fuit Paulus Eberus ſummos in ſapientia tam diuina quàm humana honores conſecutus. VVinsbergenſis fuit Ioannes Oecolampadius Iuriſcõſultus ſimul & Theologus, trium linguarum peritiſſimus, in Academia Tubingenſi Ioanne Capnione vſus doctore. Caroloſtadius fuit Ioannes Draconites Hebrææ, Chaldeæ, Græcæ, Latinæ, præter vernaculam, linguarum peritiſſimus. opus namque Biblicum quintuplex, ad inſtar celebratæ illius monumentis veterum Origenis operæ, vt & alterius recentioris Complutenſis, animo agitauit: cuius ſpecimen in medio reliquit ſanè egregium, & poſteris admirandum.

SVEVIA.

SVeuus Gambriuij filius,& Manni nepos, Germanorum Rex,apud Tuiſcones regnauit tempore Balci,vndecimi regis Babyloniorum. Hic ampliſſimã Sueuorum gentem ac regnum condidit, & de ſuo nomine cognominauit. Sueuos autem Hermionum populum fuiſſe tradit Plinius, ſicut & Hermunduros,Cattos & Cheruſcos. Sedes verò non eaſdem quas hodie tenuiſſe eos, omnes teſtantur. Chronographi ac Hiſtoriographi. Intra hos ferè terminos olim fuêre concluſi: Ab Oriente Carpathus mons; à Meridiè Hercynium nemus; quod Bohemicum nunc appellatur;ab Occidente Rhenus;ab Aquilone Sueuicum mare, ſeu Balthicum, ipſorum limites fuêre. Hæc gens nunc in anguſtiores, vtrum ab alijs compulſa,an ſponte ſua delata, incertum eſt. In Rhetiam enim populariter cõmigrarunt quo loco iam aliquot ſeculis hæſerunt,abolitoque vetèri Rhætorum nomine,Rhetiam à ſe nouis cultoribus Sueuiam dixêre. Atque hi ſunt qui latè per Germaniam imperitabant, maximam eius poſſidentes partem: nam & in Sarmatiam ac Pannoniam colonias deduxerunt; illic enim antiquæ fuerunt Sueuorum ſedes, deinde Rhetias occupauêre, quas etiamnum tenent,ij in quam in quinquaginta quatuor populos ab Oroſio diſtinguntur, à Tacito autem iſtæ nominantur gentes, Semnones, Longobardi,Reudigni,Auiones,Angili, Varini,Endoſes,Suardones,Nuithones,Hermunduri,Nariſci,Marcomanni,Quadi,Marſigni. Gothini,Oſi,Burij, Lygij,Arij, Heluecones,Manimi,Elyſij,Naharuali,Gothones,Rugij,Lemouij, Suiones, Aeſti & Sitones,qui in commune vno nomine Sueui nominabantur. Hodierna autem Sueuia cuius hîc typus exhibetur, in plurimas quoque ſeparata eſt regiones & tractus ſuis nominibus diſtinctos;ità vt nullus hodie in tota Germania princeps reperiatur qui ſe Sueuiæ Dominum dicere poſſit, cùm inter plures ſit principes diuiſa;vna enim pars hęreditario iure ad domum Auſtriacam ſpectat:maximam ſibi eius partem vendicat VVirtebergenſis Dux:multæ ei inſunt vrbes liberæ & Imperiales: & haud paucæ in ea ciuitates Bauariæ ducibus ſubiectę ſunt: reliqua pars vel Palatinis vel Badenſi principibus,aut Conſtantienſi & Auguſtenſi Epiſcopis,& Comitibus,Baronibus atque nobilibus paret. Gens eſt populoſa, fortis, audax & bellicoſa, procero corpore, venuſta facie & decora, ingenio ſingulari prædita, præſtantiſſima Germanorum à Plutarcho dicta.cuius gloria eo vſque creuiſſe memoratur, vt virtute & armis Imperium orbis meruerit; illudq; vltra vnius ſeculi ſpacium magnificentiſſimè tenuerit. Suis olim Regibus paruit ac ducibus, quibus in Chunradino vltimo Sueuorum principe extinctis,collapſum eſt regnum,& in plures dynaſtias diuulſum. Ex hac gente prodijt celeberrimus ille Albertus cognomine Magnus Bolſtadius Epiſcopus Ratiſbonenſis,equeſtri ordine natus Lauingæ,annò ſal:1193 ſummo ingenio, ſumma præditus eruditione,Philoſophiæ ac Theologiæ doctor maximus,Profeſſor Academiæ Pariſienſis & Colonienſis,ſolertiſſ.naturæ ſpeculator, rerumque obſcurarum indagator atque explicator planè admirabilis: Pręſul tandem & Epiſcopus creatus Ratiſbonenſis,qui ſua ætate omnes ingenio,doctrina, eloquentia ſuperauit: literis denique ac ſtudijs immortuus Coloniæ Agrippinæ, vltroque abdicato Epiſcopatu ad otium literarium rurſus extrema ſenectute conceſſerat, obijtque ætatis anno 87. Priuati Sueuorum nulla alia re, nulloque artificio magis occupantur, quàm lini lanæque operatione: cui adeo incumbunt, vt in quibuſdam locis nedum mulieres & puellæ, ſed adoleſcentes & viri hyemis tempore colo admoueantur. Panni genus fa-

Des H. Römiſchen Reichs Schmalkſchen Kriegs, mit ſambt ſeinen üb und umligende Lande vil Herſchafften warhafftige beſchreibung.
SVEVIAE
BODE
INSIGNIA DOMVS WIRTENBERGENSIS

ciunt cuius tela linea eſt, intertextum bombycinium, Barchet illud vocantes, faciunt & totum lineum quod Golſch appellant. Compertum eſt apud Vlmenſes ſolum quotannis vtriuſq; generis pannorũ parari centum millia, ex quo conijcere quiſq; poteſt, quàm incomprehẽſibilis incredibiliſq; ſumma in tota regione elaboretur. ad remotiſſimas nationes iſti panni tranſuehuntur. Tota autem hæc prouincia ſalubri aëre gaudens, celebratiſſimis vrbibus, vicis & caſtellis referta: arces excelſæ, natura & arte munitæ, templa, collegia monaſteriaque plurima ac pulcherrima. Terra ipſa partim plana, partim mõtoſa, ager fertilis, cuius nulla inculta iacet, præter quam aut lacus, aut montes vel ſyluæ occupant: fructuum, leguminum frumentorumque abũdantia, pecorum magna vis, prata paſcuaque lætiſſima, vitiferi montes: conualles inea plurimæ, per quas perennes riui, amnes, fonteſque lympidiſſimi è montium iugis defluentes: iucundo murmure ſtrepentes, vberem largiuntur piſcationẽ, qui ſe vniuerſi in Rhenum & Danubium nominatiſſimos fluuios exonerant. Danubij autem & Nicri fluuiorum hæc terra parens eſt. Illud autem maximè in Sueuis mirandum, quòd cùm reliquis, quæ eſui ſunt, obſonijs veſcantur, à nucibus tamen abſtineant. Sueuiæ montana ſunt Alpes quæ longo tractu Danubium ſequuntur, nomina ſua crebrò mutantes. Nemora ſyluæque in ea multæ, & ob id genti venatio frequens, & aucupium peculiare. Lacus celeberrimi ſunt, Bodanicus ſiue Brigantinus, Tigurinus & ſuperior lacus, item Federſee lacus. Minerarum eſt ditiſſima, thermiſq; ſaluberrimis pluribus locis à natura donata eſt hęc tellus

SAltzburgenſis Epiſcopatus nomen habet à Saltzburgo metropolitana Bauariæ vrbe, quæ eadem à Sulţach flu. nomen mutuata eſt. Olim Iuuauia, à iuuãdo dicta, Germanicè Helffenburg, quod caſtrum ibi extruxerat Iulius Cæſar, iuuamen ſeu ſubſidium ac refugium legionibus ſuis contra Germanos quos debellaturus erat. Nonnulli tamen etiam hoc nomen à Iuuanio fluuio vrbi propinquo obtinuiſſe credunt. Eam præterea Volaterranus Badacum dictam ait. Norici pars hæc eſt tabula, complectiturque præter Saltzburgenſes Anaſinam regionem, Pintzgouios & Alpes Iulias. Cæterùm adiacens territorium montuoſum, collibus ac iugis vndiq; eleuatur, quæ Tauri montis cacumina eſſe vel ipſum nomen teſtatur. Taurn enim incolæ vocant, in qua etiam opinione eſt Vadianus, cuius hæc de ijs verba ſunt. Durant hæc (inquit) in Norico (cuius hæc pars eſt terra) & Carinthia nomina. Multi verò Tauri ſunt, hoc eſt, Taurn/ vt ipſi vocant, variè ab accolis cognominati, vt: Radſtatterthaurn/ Felbergthaurn/ Knunlerthaurn/ Kornthaurn/ Caſteinerthaurn/ & innumeri penè alij, adeo alti, vt qui media eos æſtate ſuperant, cùm ad verticem peruentum eſt, frigore infeſtentur: nullus curribus locus, anguſtiſſimi tramites, adeoque præcipiti ſubinde aſperitate, vt iumentis tantum clitellarijs, ac ne his tutò quidem, niſi aſſuetis, illac iter eſſe queat. Grandia vero pericula, cùm aut ſubito exorti venti in in præcipitia deturbant euntes: aut verno tempore immenſi conuolutarum niuium globi ſyluas, ſaxa iumenta, & iuxta ſitas perſæpe domos funditus auferunt. Mirum verò in pleriſque horum montium locis, cùm paulò acceſſerit Sol, in ipſis niuibus natos vermiculos ceu tineas quaſdam cerni. Verum his montibus frequentia quoque aucupia, ac ferarum venatus exiſtit. Plana verò loca conſitionibus, agris, frumentóque apta. Paludes quæ frequentes ſunt, paſcua præbent: fluminibus ac riuulis infinitis propemodum rigatur, qui ex eiuſdem montibus ſcaturiunt: Anaſſus fluuius in Septentrionem fluit, & Altzio, Saltzachio, Matichioque fluuijs oneratur. Traunus ibidem ex lacubus oritur. Item Mur. flu. hîc ſuos fontes ſumit; nec non & Drauus nobilis amnis, quem etiam Plin. lib 3. ca. 25. è Noricis fluere tradit, Reliqui ignobiliores riuuli in hos quos modò nominaui exonerantur. Syluis quoque Epiſcopatus hic non deſtituitur. Hardionem enim, Hænhardum, & VVeylhardum ſyluas ad Septentrionem poſitas habet. Montes præter ſupradictos Tauros, habet in Meridiem verſus Alpes, quos Albin ipſi vocant; varijs quoque cognomentis aſcitis, vt Villacher Albin, Svvanberger Albin &c. item Creutzbergum montem, Lettachbergum, & in Ocaina valle metalliferos, de quibus ſic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum 2. oda 6.

Qui mihi de celſis nuper fuit Alpibus actus
Oenus vbi, atq; Atheſis murmura rauca facit.
Argenti æterno ſaturit qua vena metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hîc halam liquido, puro & de fonte ſalina,
Ditantes Bauaros, Auſtriacosq; duces.
Hîc turba eſt terræ, nigroq; ſimillima morti,
Qui ſoluunt vaſtis ignibus æra ſuis.
Haud credas noſtris decocta metalla per ignem
Sed Phlegethontæis mundificata vadis.

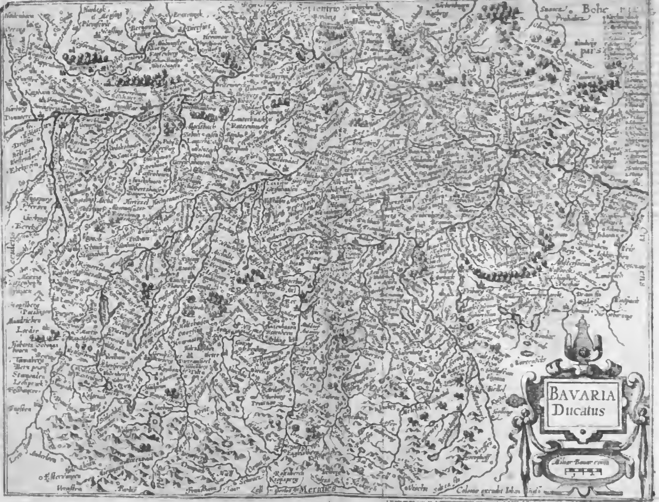
Cùm olim Epiſcopatus tantùm fuerit hic ditio, annò Chriſti octingenteſimo vigeſimo primo Arno, decimus Epiſcoporum, primus ibi Archiepiſcopus factus, pal-

 lium

Salſburgenſis Iuriſdictionis locorumque vicinorum vera deſcriptio Auctore Marco Secznagel Salſburgenſe
Johan Buſsemacher excudit
Coloniæ Agrip. 1590
Scala Miliarium
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Occidens
Oriens
Septentrio
Meridies
SALIS BU RGENSIS DE SC R I PT IO
Stall
Inn tall

lium à Leone tertio adeptus, populum Saltzburgenſem annis triginta ſex, ſalubriter pauit. Habet autem Archiepiſcopatus hic ſub ſe ſuffraganeatus, Tridentinum, Pataviienſem, Viennenſem, Gurcenſem, Brixienſem, Friſingenſem, Seccouienſem, Lauentinenſem & Chyemenſem. vt refert. Munſterus: In celebri hac Salisburgenſi vrbe ſepulchrum viſitur Philippi illius Theophraſti, cognomento Paracelſi, qui Medicinæ vtriusque doctor inclytus: quam Baſiliceæ annis aliquot publico ſtipendio, maxima cum admiratione profeſſus eſt: primus nouæ ac Spagiricæ auctor Medicinæ, quam Archidoxis Theophraſtiæ, alijsque libris editis propemodum infinitis, longè lateque diſſeminauit: qui dira illa vulnera, Lepram: Podagram, Hydropiſin, aliaque inſanabilia corporis contagia arte ſuſtulit mirifica. quin & Commentarijs in ſacros libros, & præterea quibuſdam dogmaticis poſt ſe relictis paſſim cognitus: Eremiticæ ſectator vitæ, ſuus quàm alterius eſſe maluit. cùm bona ſua in pauperes diſtribuenda collocandaque ordinaſſet, fine optato annos natus ſeptem & quadringenta vitam cum morte commutauit Anno Chriſti 1541. die 24. Septembris, & in hoc metropolitana Salisburgenſi vrbe requieſcit.

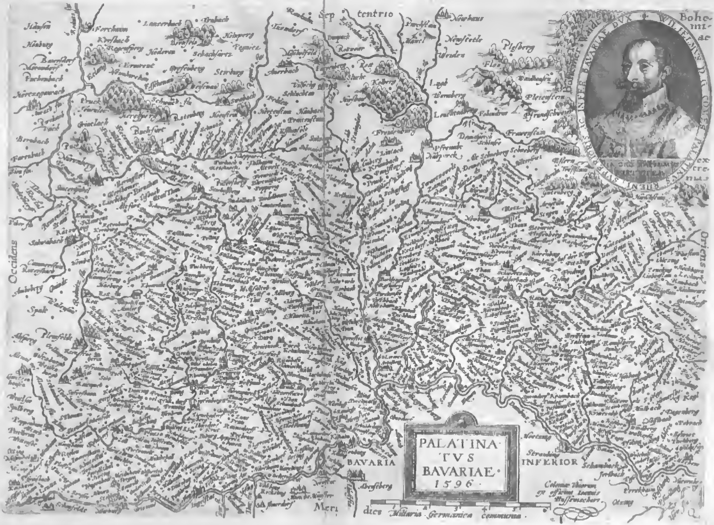
BAuaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunnorum reliquijs, qui Noricis expulſis in ea terra conſedêre, adiecta litera B. appellatur. Boiaria etiam à Boijs Ciſalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquãdo moratis dicitur. Noricum olim fuit, & Danubio inſigni fluuio ex Sueuia profluente, irrigatur. Auſtriam, Stiriam, & Carinthiam in ſe comprehendit, quòd ijdem homines ijſdem ferè moribus & lingua vtantur. Citradanubiana regio, quam ſcilicet Romani Principes poſt Auguſti tempora occupauerunt, cito agnouit Chriſtũ, diuiſaq; fuit in quatuor Epiſcopatus, Saltzburgenſem, Ratisbonenſem, Patauienſem & Friſingẽſem. Nulla Germaniæ prouincia plurib. cultioribusq; illuſtratur vrbibus. hęc terra priuſquàm in prouinciam redigeretur, à proprio Rege ad Arnolphi vſq; Imperatoris tẽpora adminiſtrata eſt; deinde duces habere cœpit, hodieq; tenet. Suſcepta autẽ fide orthodoxa, ſimul leges & viuendi inſtituta genti ſunt præſcripta, nempe de Eccleſiæ libertate, de incendiarijs eccleſiarum, de confugientibus ad ad Eccleſiam, de clericorum percuſſoribus, de decimis, de ſeditioſorum pœna, itẽ leges caſtrenſes de libertis, de nuptijs, de cauſis mulierum, de furtis, de legibus agrarijs, de commendatis & commodatis, de hęreditatibus, de emptionibus & venditionibus, &c. Illis legibus Bauari ante aliquot ſecula paruêre, nonnullisq; adhuc. Regio ipſa præterquam vbi Auſtralior eſt, non feritur. nemoroſa multum eſt & montuoſa, vt vna propemodum ſylua videri queat. Hercyniæ enim portiones ſunt omnes in ea ſyluæ, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexiſſe vix dubiũ eſt: reiq; fidẽ facit vel illud ipſum quod Aichſtadio fertur; excidiſſe nimirum eo loco nemus ſeu quercetũ D. Bonifacium, ac monaſterium eo loco condidiſſe Benedictinorum: cõfluente autem vndiq; ad illud magna hominum, tam ſecularium quàm ſpiritualium frequentia, tanta ſumpſiſſe incrementa, vt in vrbem excreuerit, cui ex re nomen relictum ſit Aichſtadium. Aich enim Germanis quercum ſignificat. Sues glandibus ſylueſtribusq; pomis tanta copia nutrit, vt veluti Vngaria boues ita hæc ſues cæteris Europæ nationibus largè ſuppeditet. Gens ipſa veſtitu vt plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentiùs quàm caligis calceatur. Extendebatur hæc regio olim, ſicut & hodie verſus Meridiẽ vſq; ad Alpes & Atheſim flu. Vnde Strabo: Incoluerunt Rheti & Norici ſumma Alpium cacumina quæ in Italiam declinãtur, appellatiq; ſunt Rheti, Vennones & Lepontij, qui paupertate adacti, ſpoliabant viatores qui per Alpes in Italiam tranſibãt. Non erat tunc certa & trita via ex Germania in Italiam, ſed erant conſcendendi montes, & rurſum deſcendendum in valles; inſidiabanturq; tranſeuntibus Romanis raptores & latrones, diſpoliantes & iniurijs afficientes eos; præſertim quando impera. exercitibus ſuis mittebant pecunias. Vicinis tamen ſuis nihil incommodi intulerunt illi latrones, ementes ab eis cibos & vitæ neceſſaria. Durabat autem aliquamdiu huiuſmodi latrunculorũ ſæuitia, quouſq; per Cæſarem Auguſtum extincti ſunt, atque iter magno labore ingentibusq; expenſis per montium & ſaxorum aſperitatem, per glaciem & niuem fuit inuentum & paratum. Hodie etiam ſuillis moribus ſatis famoſa gens hæc eſt, &, quod dolendum, duobus etiam vitijs plus reliquis notantur in hoſpilitatis videlicet & furti. Monacum principis ſedes eſt amœnitate loci profectò Ducis aulæ digniſſima ad Iſaram rapidiſſimum amnem ex ſaltu Schiratio, Alpium ſcilicet Penninarum gremio in Danubium profluentem. recẽſetur autem inter pulcherrimas Germaniæ vrbes, palatio, templis, monaſterijs, hortis, fontibus tanto artificio extructis, vt alibi vix illis paria reperire ſit. adeo populoſa vt octodecim millia fami-

BAVARIA
Ducatus
Septentrio
Bohe

liarum numerentur; bibliothecam habet xi. circiter millibus voluminum inſtructa agrum vix alterius rei quàm frumenti feracem habet. vrbes præterea plurimas, vt vix alia ſit Germaniæ prouincia pluribus ac ſplendidioribus ornata vrbibus ipſa, Bauaria, hodieque deſerta non eſt, vt Strabo tradit, & ſicut ſuo forteſſis tempore fuit. Aër vt plurimus ſalubris, & regio amœna eſt, Magna copia frumenti reperitur circa Ratiſponam & Landshutam; at vinum in paucis creſcit locis, idq́; agreſte, ſed nobilia importantur vina ex Alſatia, Franconia, Auſtria, Atheſi, & à Nicro: viciſſimq́; ſal cuius magna ibi paratur copia effertur. In Nortgoia propè Ambergam & Sultzbachum terra turget minera ferri, ſuppeditatq́; omnibus fluuijs materiæ ſufficientiam, vbi in diuerſis officinis fabrilibus cogitur in ferrum. Amnes qui malleos in officinis continuò agunt ſunt Fils, Nab & Pegnitz. Præterea in comitatu Tyrolenſi iuxta oppidũ Schvvatz, annuatim immẽſus theſaurus argenti & æris eruitur ex penetralibus terrę, atque ſine ceſſatione aliquot millia virorum in profundo terræ atque Plutonis regno deſtinentur. Multis denique fluminibus & lacubus piſcoſis regio hæc conſpicua eſt. De ampliſſimo hoc Ducatu Annales egregios reliquit Ioannes Auentinus cogn. Tumairius, Abuſina Boiariæ oppido natus, patrię ſuę decus eximium, vt qui poſt patriam ſcholam Ingolſtadij in literis egregiè eruditus; Lutetiæ Pariſiorum Magiſter bonarum artium ſalutatus, quas multis dehinc annis Viennæ Auſtriæ, Cracouiæ, Ingolſtadij publicè priuatimq́; profeſſus: neque ita multò pòſt Illuſtr. Boiariæ Principum Ludouici & Erneſti doctor cõſtitutus, quò ipſe munere cum laude defunctus, cùm hiſtoriæ ſcribendæ ſtudio flagraret mirificè, perluſtratis Germaniæ ferè totius, ac præcipuè Boiariæ monimentis & bibliothecis; magni vir laboris, ſummæq́; induſtriæ, ac lectionis planè reconditæ, Annalium relicto poſt ſe opere abſolutiſſimo, ſatur æui, ſatur gloriæ, obijt Ratisbonæ anno 1533. æt: 68. in æde diui Heymerani ſepultus.

PALATINATVS BAVARIÆ.

NOrtgouia iuxta Germanicam etymologiam ſignificat Septentrionalem plagam aut terram. Nordt enim Germanis Aquilonem, Gero terram & agrum ſignificat. Sunt tamen qui Nordgauiorum vocabulum malint à Nariſcis deducere: nam tractum Nordgouiorum vltra Danubium, Boream verſus, in Bohemicam, hoc eſt, Hercyniam ſyluam excurrentem in veteri Germania Nariſci tenuerunt, Et quibuſdam etiam placet Narca pro Nordgavv ſcribere Hæc regio, hodie etiam Palatinatus ſuperior (ad differentiam eius qui ad Rhenum eſt Palatinatus) appellatur. Eſt quoque Boiariæ portio trans Danubianæ, cuius princeps eſt è Boiariorum ducum familia, vulgò Pfaltz Graue, id eſt, Palatij Imperialis præfectus dicitur. Includit quoque hæc regio Nordgauienſis vnum ex quatuor comitatibus prouincialibus, vulgò Landtgrauiatum vocant, qui olim ab Imperatoribus fuerunt inſtituti, nempe Leuchtenburgenſem, accepitque denominationem iſtam ab arce Liechtenberg, cuius ſitum in hac tabula haud procul à Nabi flu. ripa conſpicere licet. Complectitur & Noricum Burgrauiatum. verum hi ad Palatinatum non referendi ſunt Norica tamen vrbs cum in hoc tractu, tum totius Germaniæ, ampliſsima ac nobiliſsima, ad Pegnitium amnem ſita, qui vrbem interluit, multis pontibus lapideis, duas vrbis partes coniungentibus. Eius ager ſterilis & arenoſus. ideoque induſtrio gaudens, populo. omnes enim plebei homines ſunt, opifices ingenioſiſsimi, aut plerunque negotiatores prudentiſsimi, repertores & magiſtri ſubtilium operum, quæ hominibns non parum conducunt. vrbs eſt munitiſsima, altis ſcilicet mœnibus, antemurali ingenti foſſa, infinitis turribus & propugnaculis. numerantur in ea 528 plateæ & vici, 116 putei aquarum, duodecim fontes extruncis aquam euomentes, ſex magnæ portæ, vndecim pontes lapidei, tredecim communia balnea, cingiturque ciuitas duplici muro, in quibus ſunt 183 turres, prçter fortalitia & propugnacula. Ingens tamē ac cōmiſeratione dignum perpeſſa eſt damnum anno Chri. 1595 menſe Ian. inundatione exigui aliâs fluuioli Pegnizij, molas, ædificia, aliasque ſumptuoſiſsimas ſtructuras ſecum rapientis, quæ (vt ab eius rei peritis ſupputatum eſt) quater centenis millib. aureorum Rhen. reſtaurari ac reſtitui vix poſsint. Hercynia Sylua occupauit olim fundum vrbis Noribergenſis, ſed temporum ſucceſſu pro magna parte exciſa eſt circum vrbem tamen nullo non tempore eius virent reliquiæ Reliquæ in hoc tractu ſitæ vrbes & oppida ſunt Ambergum, Auwerbach/ Sultzbach/ Caſtel monaſterium vbi principes Nortgoiæ olim ſuam habuêre curiam, Kemnat, Egra, Neoſtadium, Ruuenkoluium, Beierrutum, Kruſenum, Greuenvverdum, Eſchenbach/ V Veidena, Pernauium, Pleiſtenium, Herſprugum, Aurbach/ Eichſtadium, à ſucciſo ibi querceto ſic dictum Ingolſtadium celebri academia nobile, Neumarckt/ Turſenrutum, Elbogium, Chamū, Naburgum, Kalmuntiū, ac alia multa quæ pleraq; Palatinatui accenſentur. Regionis huius aër vt cumque gratus ſalutariſque eſt: terra aūt ſatis dura & aſpera, licet quibuſdam locis ſatis proferat frumenti, abundeque paſcua pro pecorum ſaginatione Iuxta Kelheimium Danubij ripa vitifera eſt, vinum tamen ignobile & auſterum, vt vulgò dici ſoleat acetū in illis montibus naſci. Regionem perlabunt Egra, Nabus, Vilſus, Regus, Pegnirius, Schwartzach/ Sultza/ Altimulus, Laberus, Lautra fluuij: ac præter hos nonnulli alij riuuli. De Rediantia ſeu Regnitio Regóue amne referunt hiſtoriæ commoranti Carolo Magno apud Ratisbonam perſuaſum fuiſſe, fore vt ex Rheno in Danubium nauigari poſsit, ſi intra Rediantiam & Altimulam fluuios foſſa duçeretur quç nauigiorū capax eſſet: quòd horū fluuiorū alter Danubio alter Rheno miſceretur. confeſtim Rex ad locū opportunū accelerat, ac magna hominū multitudine congregata, totum Autumni tempus in hac conſumpſit. ducta eſt itaque foſſa inter prædictos fluuios duum millium paſſuum longitudine, trecentorum pedum latitudine: Sed res ſucceſſu caruit, nam propter iuges pluuias & terram natura palu-

Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
PALATINATVS BAVARIAE 1596
BAVARIA
INFERIOR
Straubing
Millaria Germanica communia
Bohemiae
Norimberg

ſtrem opus ſtare non potuit: quantum enim interdiu egeſtum fuerat, tantum noctu humo relabente ſubſidebat. Apud VVeiſſeburgenſe oppidum extant etiamnum veſtigia vani laboris. Huius oræ Nariſcorum Pinifer mons eſt inter Bambergenſem & Noricam vrbes ad Ortum ſitus: ex eo quatuor inſignes profluunt amnes, Mœnus, Nabus. Sala, & Egra, ij in crucis modum diuaricati, quatuor Mundi cardines petunt. complectitur autem mons iſte in circuitu ſuo circiter ſex miliariaria, & extrudit varias metalli ſpecies: gignit & optimum cæruleum colorem, quem vulgo Lazurum vocant. inuenitur quoque in ſummitate montis ſtagnum ſeu lacus, & multæ foueæ ex quibus olim metalla fuerunt eruta: tota enim illa terra minæris turget, potiſsimum autem ferro, vnde Nordtgoienſes annuatim ingentem quæſtum faciunt. Nec illud hoc loco prætereundum cenſeo, omnes ferè Nariſcorum fluuios fabricis ferri & reliquorum metallorum onuſtos & impeditos eſſe: vt pote quorum fluenta agunt & impellunt tam folles ingentes, quàm immenſos malleos fabris ferrum tantum ſuppoſitis incudibus admouentibus. Nariſcorum præterea amnes margaritas etiā prode re fama eſt. Syluis etiam hæc ora vndique conſperſa eſt, maximè qua Bohemiæ vicina eſt, eęque Hercynię portiones ſunt. A Septentrione Voitlandiam vicinam habet, ab Ortu Bohemiam, à Meridie Danubio flu. à reliqua Bauaria ſeparatur, ab Occaſu Hanecampo, Sueuię parte, ac Franconiæ parte terminatur.

VIrtembergenſis ducatus nomẽ ſibi ab antiqua prope Stutgardiã arce VVar
ta vendicat in eius ferè meditullio ſita, in edito colle, haud ita procul ab Eſ
lingenſi vrbe Imperiali. Verùm Aegidius Tſchudus ab Intuergis populis,
quos hîc aliquando habitaſſe refert, veriſimili coniectura nomen hoc dedu
cit. Beatus Rhenanus Vithungos ait hæc olim loca tenuiſſe, lib. 1. Rerum Germani-
carum. Nam (inquit) Vithungi Alemannorum pars, quos poſſibile eſt VVirtem-
bergenſi ditioni nomen dediſſe, ab illis profectos, qui Trebellio Pollioni Virtingi
dicuntur, Italiæ minantes miſerè Rhetias deuaſtabant. Et mox addit: Sub Valentia
no tertio Vithungos rurſum in Rhetiam ſecundam, quæ Vindelica prius dicta fuit,
& in Noricum incurſaſſe conſtat. Quod coniecturæ huic fidem fecit fuiſſe eos popu-
los VVirtembergenſes, eſt id, quòd Rhetios ad Meridiem. Noricos autem ad Ortum
ferè vicinos ipſi habeant. Verùm fieri potuit quòd omnes hi eadem loca tenuerint.
Intuergi enim vox VVirtembergo haud diſſimilis eſt; ac poſſibile eſt Virtinhos Nir
tingenſis oppidi incolas fuiſſe. Vithingos autem VVendingenſes fuiſſe eadem nomi
nis alluſio teſtari poteſt. Tectoſages quoque huius regionis partẽ olim tenuiſſe aiunt.
eam gentẽ arbitratur Rhenanus Nicri ripam accoluiſſe, quo loco vetuſta adhuc arx
viſitur, quæ Teckrenſibus poſtea Ducibus nomẽ dedit. Teck enim vulgò appellatur,
quæ prima Tectoſagum eſt ſyllaba. Hæc autem regiò cùm olim multas priuatas di-
tiones & Comitatus haberet, vtpote Comitatus: Calroenſem, Tubingenſium, Vracẽ
ſem, Zabergoienſem, Kriechgoienſem, Helffenſteinenſem, Zollerenſẽ, Achellenſem,
Niſenſem, Herrenbergenſem, Gruningenſem, Veringenſẽ, Aſpergẽſem, quorũ ferè
omniũ ſucceſſio per mortem deleta eſt, quędam venditę, aut belli iure aliò tranſlatę,
tandem eò ventum eſt, vt tot Dominia in vnum Comitatum VVirtẽbergenſem con-
fluxerint, cum quibuſdam ciuitatibus, quas poſt abditionem Sueuici Ducatus, comi-
tes ſibi vſurparunt. Fuère in hac etiam regione Ducatus Teckenſis, Vrſelingenſis, &
Schiltachenſis, quibus locis ſui peculiares principes præfuère. VVirtembergenſis au
tẽ Comitatus in Ducatus faſtigiũ euectus eſt. Cùm anno 1495. Maximilianus Rex con
uentũ Germaniæ in VVormatienſi vrbe celebraret, in quo Eberhardũ Comitẽ VVir
tembergenſem ſolenni pompa Ducem creauit, tituloque Ducali auctis inſignibus in
Wirtemberg & Teck propria manu inſigniuit. Complectitur etiamnum multos Co-
mitatus hæc regio, VViſenſteinenſem, Helfenſteinenſem, Boltringenſem ac cõplu-
res alios. nobilium penè infinitas ſedes. Diuiditur autem in pagos, valles, ſeu govvas,
vtpote: Zabergouiam, Kreichgouiam, Albam, Albuchum, Hertveldum, vallem Ko-
cheranam, Brentianam, Filtzianam, Nagoltanam, Rembſianam, &c Regionis aër ſalu
berrimus eſt. Ipſe autẽ Ducatus veluti circularem habet ſitum, complectiturque ci-
uitates & oppida plurima, multa munitiſſima caſtra in editioribus montibus ac col-
libus ſita. monaſteria, villas, & vicos pene infinitos, præter ciuitates Imperiales Eſlin-
gam, VVilam, Reutlingam, Giengenam. Præſtantiores autem Ducatus huius ciuita-
tes ſunt Stutgardia & Tubinga: quarum hæc ad Nicrum ſita, vbi anno Chriſti 1477
ad inſtantiam Comitis Eberhardi de Wirtemberg, & Montis belgardi, authoritate
Romani pontificis, vniuerſitas ſtudij generalis eſt erecta. illa quoque haud procul à
Neccharo poſita Ducum ſedes eſt. Habent enim intra huius oppidi mœnia elegans
ac Regium penè caſtrum ſed in plano ſitum. Ager verò per circuitum ciuitatis ferti
liſſimus eſt, conſitus infinitis vineis, & vinum illius loci ſatis generoſum ac celebre per
totam Sueuiam. Reliqua oppida quoq; amœna ſatis, ac pleraque arcibus & caſtris mu

WIRTENBERGENSIS DVCATVS
Auctore Georgio Gadnero
PALATINATVS RHENI CONFINIA
SEPTENTRIO
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Hie stoſſt die Churfürſtlich Pfaltz heran
Herſchafft Limburg
Stifft Elwang
Gemeine Graffſchafft Eberſtain
Ulmiſch Gebiet
Schwaben
Danubius flumen
Rhenus
Stutgart
Baden
Limburg

nitidiſſimis ornata ſunt. Vracum ad Amerum flu. Nirtingum, Kirchena, Heilbrona, Lauffena, Pinigkheim, Aſchpergus arx, Grieinga, Marrpachū, Canſtadium, VVaiblinga, Schorndorfium, Goppingium, Fieſen Abudiacum olim, Heidenheimium, VVilipergium patria diligētiſſimi Coſmographi Danielis Cellarij ad Nagoltam flu. Herrenbergum, Rotenpurgum, Hechingum Iudæorum aſylum, Balingum, ac complura alia, quorum nomina ac ſitum tabula hæc inſpiciēti dabit. Ora hæc fertiliſſima, ita vt cum optima Germaniæ parte certare queat, ac primas etiam obtinere frumenti, leguminum fructuum nuſquam vberior meſſis, vini ingēs vindemia. Nicer etiam flu. vbique vitifer eſt, vnde vinum accolæ Niceranum vocant. Piſculenti fluuij ſunt, inter quos facilè primas tenet Brentius amnis, qui nūquam, etiam gelidiſſima hyeme congelatur. Ferinarum vberrima venatio, qua tamen vulgo interdictum eſt, principibus ac nobilibus id iuris ſibi vendicantibus. Sunt tamen loca quædam paulo rigidiora atque aſperiora, vtpote quę à glebæ duritie Hartfeldia dicitur, vbi aquæ etiam penuria laboratur. Alba ob agros Saxis ac lapidibus conſitos, nimium aſpera eſt. Martiani etiam nemoris pars ſementem non niſi exuſta prius gleba fouet. Nicer amnis mediam oram percurrit, & multis fluminibus acceptis, quorum præcipua ſunt, Nagolta, Entius, Remiſus, Kocherus, Iaguſta, Filtzius, in Rhenum properantes: Brentius verò Danubio miſcetur. Huius Ducatus montes ſunt Alpes, qui ab albedine ſic dicti creduntur, albis enim ſilicibus ac lapillis longè proſpiciuntur, ac ſæpius noua ſibi vocabula inueniunt, vtpote: Schera, Albuchus, Hanecampus, Hertfeldius, Hercynia, ac Martiana ſylua regionem pluribus locis interrumpunt, ac ſuis nominibus diſcernūtur, vt Albuchius lucus, Stubēthal ſylua, Nigra ſylua, vulgò der Schwartzwalt, Odenwalt ſylua, &c. Minæras quoq; argenti hic Ducatus habet, haud procul à VVildtbergo: ac dicitur Puelachium oppidum totum ferè ærifodinis ſuperſtructum. Ferri in Brentiana valle diuites minæræ, vbi etiam officinæ ferrariæ. Brentio amni vicinæ ſunt Merckelſtetten / quo loco ferrei fornaces conficiuntur, atque inde in multas diſtrahuntur regiones. Cupri etiam rubei iuxta Dornheimium minæræ ſunt. Verùm illud quoque memoratu dignum, colligi iuxta Puechlachienſem argentifodinam lapillos quoſdam elegantibus ac varijs coloribus, vt plurimum tamen blauio diſtinctos: vt videatur etiam Natura molita eſſe eodem loco gemmas producere. Vitreariæ etiam officinæ ſunt non procul à Murhartenſi cænobio remotæ. Thermarū prętereà hoc tractu ſatis magnus eſt numerus. Ferinæ Thermæ, vulgò Wildbadt: eas venator aprum perſequens reperiſſe fertur. Cellenſes etiam, ac fontium acidorum in Geppingen / prope Buelachiam, vulgo Dennerbat, prope Tubingam, vulgo Steinacherbat / iuxta Villingam, ac alijs pluribus locis. Terminatur autem à Septentrione Palatinatu inferiore, ab Ortu Norico & Vnidelicia, à Meridie Rhetia, ab Occaſu Batenſi prouincia.

ALSATIA SVPERIOR.

ALſatiæ nomen quod Germani Elſaß vocant, non eſt vetuſtum vocabulum; cùm olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint vocati. Sunt enim qui putant metropolim Alſatiæ olim fuiſſe Argentinam, eamque exſtructam à Treuirenſibus, qui à principe Trebeta originem duxiſſe putantur. Et cùm poſtea Treuerenſes Coloniam deducerent in eum locum quem hodie Argentina occupat. dicti ſunt Coloni illi à Treuerenſibus Tribotes. Nomenclaturam vero Alſatiæ putant longè poſtea ab Illa fluuio, a in i mutato, exortam, vnde & quidam eam regionem Illeſaſs & non Alſaſs appellatam aſſerunt. Sicut rurſus alij fluuium contẽdunt vocatum Alſaſs. In libro militarium ludorum vocatur Edelſaß, quaſi nobilis ſeſſio Diuiditur autem Alſatia in ſuperi orem & inferiorem. Superior quæ Sunggoiam contingit, habet multa dominia. nam haud procul ab oppido Than eſt ditio Abbatis Murbacenſis, in qua ſunt VVatvviler, Gebvviler & alia quædam oppida: hinc ſequitur Mundat, id eſt, Munus datum, quod includit, Sultz, Rubeaquum & multa alia oppida Epiſcopo Argentinenſi ſubiecta. Huic domino adiacet Landtgrauiatus in ſuperiori Alſatia, nempe oppidum Enſheim cum multis villis. Is Lantgrauiatus peruenit ad ditionem Alberti Comitis Habſpurgenſis, patris Regis Rudolphi, circa annum Chriſti milleſimũ ducenteſimũ. Terminatur Alſatia ab Oriente ad Rhenum, & ab Occidente ad Voſagum montem qui Lotharingiam à Germania diuidit, extenditurque à Sunggoia vſque ad ciuitatem VVeiſſenburg. Euomit autem mons Voſagus plurimos amnes, qui per mediterranea deuoluti Rhenum petunt. præcipuus tamen Alſatiæ fluuius eſt Illa, qui totam ferè percurrit Alſatiam. Quàm fertilis verò ſit hæc prouincia hinc colligere poteris, quòd in hoc terræ tractu tam anguſto, ſingulis annis tanta prouenit vini & frumenti copia, vt nedum cultores, quorum ingens eſt numerus, hinc neceſſarium habeant victum, ſed ſupereſt tantùm vt etiam vicini quique eorum abundantia fruantur. Nam nobiliſſimum vinum quod apud eos creſcit, continua vectura curruum, aliquando etiam nauium, abducitur in Heluetiam, Sueuiam, Bauariam, Lotharingiam & inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliã. In Sunggoia magna creſcit vis frumenti. imò per totam Alſatiæ planitiem vſque ad Argentinam hæc frumenti vbertas inuenitur, vnde Lotharingiæ montes inhabitantes, Burgundia & bona pars Heluetiæ cibantur. In montibus & collibus decoquitur optimum vinum, & in plano prouenit frumentum, & arborum fructus. Habet quoque Alſatia in montibus ſyluas caſtanearum, habet montes turgentes mineris argenti, cupri & plumbi, præſertim in valle Lebertthal Habet præterea in montibus & vallibus nobiliſſima paſcua, id quod teſtantur optimi & pinguiſſimi caſei, qui in Munſterthal conficiuntur. Et vt vno verbo dicã non eſt in tota Germania regio aliqua, quæ in omnibus prouentibus Alſatiæ poſſit adæquari. nullus eſt enim iuxta montes in Alſatia locus ocioſus qui non habitetur aut ſit cultus. Hæc tam parua regio adeo humanis vſibus eſt dedicata, vt in ea inueniantur quadraginta ſex ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, quinquaginta arces in montibus & plano ſitæ: villarum verò & vicorum non eſt numerus. Vulgares regionem incolentes & terram colentes miſeri ſunt: nam per ſingulos annos abliguriunt bona ſua, nec quicquam in futurum ſeruant, vnde fit vt tempore belli, aut quando frigore vel pruina terræ naſcentia deuaſtantur aut pereunt, patiantur magnam penuriam. Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs. Non habet hæc

Elsaß ist der vier Provincen eine im Teutschlande, ist erstlich vō den Rabelonern bewohnt, von S. Materno S. Petri junger zu Christen glaube bekerē. ist das schönste thal in Germania seiner fruchtbarkeit und wonu [illegible] der Rein laufft durch Rauracer vñ Basel gelegenheit, da wirdt er sich gegē Septētriō, und thut sich das gebirg zu beiden seitē voneinander, und sehr zwen namhaffte gebirg, das ein so Gallia scheidt, heißt das Vogesisch gebirg, darinn [illegible] die menig wilde pferde, füchs, beren, murmelthier hat, & davon [illegible] des ander gemeldes, [illegible] und [illegible] wild, und gemeiner wildern und [illegible]. der Rein hat [illegible] Sende der Il, und alle kleine wasser und bech [illegible] [illegible] getheilt in drey theil, Sundgaw, Ober und nider Elsas. Im Sundgaw hat [illegible] Caesar mit Ariovisto der Teutsche könig ein treffliche schlacht gethan. [illegible] die Römer für schlacher [illegible] [illegible] in diesen lande, zeigē die treffliche monumenten [illegible]. Seiner fruchtbarkeit wegē, an frucht, wein, Stett und Schlössern gehet er vile lande vor, darunder Straßburg für die fürnembst gerechnet wirdt. [illegible] streckt es sich vō Basel bis an die Pfaltz. die breite vō Rein bis an die Schwarz [illegible] die fürnembst Landschafft heißt das Breißgaw. und sind manchley Herrn, Grave und potentaten zugehörig.

terra indigenas multos, ſed maior pars ſunt aduenæ, puta Sueui, Bauari, Burgundi, Sabaudi, & Lotharingi, qui cum ſemel regionem ingreſſi fuerint, non facilè hinc emigrant. Sueui potiſſimum ibi nidulantur. paſſim omnes ibi recipiuntur, qui colonis in terræ cultura cooperari ſatagunt. Circum Keiſerſpergum, quod ſonat Cæſarianum montem, terra ſummam habet fertilitatem, vnde & cor Alſatiæ ibi eſſe perhibetur, inueniunturque ibi tria oppida murata, tanta vicinitate ſibi ipſis iuncta, vt bombardæ iactu illa illam apprehendere poſit, vocanturq; Keiſerſpergum, Ammerſvveier & Könſheim. Ibi vinum in vaſis magnis per adiectas prunas decoquitur; aut ſepeliuntur vaſa ipſa muſto impleta in ipſis acinis & racemis expreſſis, quouſq; vis digeſtiua emoriatur in vino, manetq; ſic vinum dulce per totam hyemem, & defertur paſſim in alia loca, habeturque in delicijs.

ALSATIA INFERIOR.

TOta olim Tribocorum regiò, quàm hodie vocant Alſatiam, tractus Argentoratenſis fuit appellata. Argentoratum autẽ, vulgò Straßburg / olim mediocre fuit oppidum, hodie verò eminẽtiſſima vrbs eſt, habuitq́; comitem rei militaris, qui etiam Argentoratenſis dictus erat. Quòd verò ſcribunt quidam, ante Iulij Cæſaris tempora in Argentorato cameram fuiſſe Rom. tributorũ, atq; ob id vrbem eam Argentinam dictam, multi fabulam eſſe putant, cùm Romani olim Rationalem ſummarum in Gallijs habuerint, & præpoſitum theſaurorum apud Treuiros, atq; illic etiam procuratorem monetæ: quapropter cùm comiti Argentoratenſi in ſtipendia militum pecunijs opus eſſet, aliunde haud dubiè ſuppeditabatur. vrbem tamen hanc ab antiquo ſemper celebrem fuiſſe conſtat; quin & feliciſſima illa Iuliani cum Alemannis pugna eam adhuc nobiliorem apud Veteres fecit. Octo enim Reges Alemannorum coniunctis viribus, Rhenum cum Iuliano pugnaturi tranſcenderunt, & apud Argentoratum, vbi caſtra fixère ſua, à Iuliano cædebantur. Fuit aũt hæc vrbs primò tributaria Treuirenſibus, deinde Romanis ſubiecta, tertiò paruit regibus Francorum, hodie incorporata eſt Imperio, numeraturq́; prima inter liberas ciuitates, abundat aũt omnibus bonis, excellitq́; in opibus cũctas Rheni ciuitates, miram habens copiam vini & frumenti, vtpote quæ ſitum habet in optimo fundo, etiãſi oleribus & radicibus ferendis accommodatior ſit quàm vino producendo. Turrim habet elegantiſſimam, quingentos ſeptuaginta & quatuor pedes geometricos altam. Occidentem verſus Taberna vrbs ſita eſt, vulgò Zabern: ſicut ex Turego Zuregum, vulgò Zürch / & ex Turgio Zugium, fuit aũt Taberna munimentum Romanorũ ad prohibendas Alemannorum in Galliam incurſiones, hodie ibi præſulis Argentinenſis eſt domicilium & curia. Sunt qui Alſaticam hanc Tabernam à Iulio Cæſare cõditam tradant, qui taxauit in Calendario annum ad duas & quinquaginta Septimanas: dies verò trecentos & ſexaginta quinque. conformiter enim mœnijs Tabernæ adiecit quinquaginta duas turres, atq; murum diſcriminauit in trecenta & ſexaginta quinque mœnia, ſeptẽ ſcilicet inter duas turres ponens pinnas hoc in oppido & extra mœnia anno Chriſti 1525. occiſa fuerũt aliquot millia ſeditioſorum ruſticorum à Ducè Lotharingiæ, ſpacio trium horarum, ac deinde poſt quatriduum idem princeps iuxta vicum Scherweiler / qui medio miliario diſtat à Seleſtadio, occidit iterum aliquot millia ruſticorum Haud procul à Taberna oppidulum quoddam eſt, & iuxta illud monaſterium Maurmünſter / inſtitutum à Mauro abbate. Eſt & aliud monaſterium parum diſtans à Brocomago, cui à ſancto Spiritu titulus eſt, quod dicitur fondaſſe Landtgrauius quidam Stephanus nomine. à quo etiam nomen accepit: Nam vocatur Steffansfeldt / & corrupte Stechfeldt / eſt in eo loco Brephotrophium, hoc eſt, domus in qua pueri expoſititij aluntur. Hinc Septentrionem verſus Haganoa conſpicitur, ciuitas anno Chriſti 1164. à Friderico Barbaroſſa muro clauſa, in hac principes terræ morabantur quando in Foreſto venationibus vacabant. Fundum habet circũ mœnia arenoſum, ſed ſterilitatem iſtam compenſat ager fertilis, paulò longius à ciuitate ſemotus Vlterius deſcendendo VViſſenburgum apparet, inſigne & clarum oppidum, ad Vogaſi montis radices, cuius per medium Lutra amnis interluitur. Huius loci tanta eſt vetuſtas, vt etiam apud nullos rerum ſcriptores eius origo reperiatur. Hic Dagobertus Gallorum Rex anno Chriſti ſexcenteſimo ſexageſimo quarto inſigne ac regale monaſteriũ infinitis extruxit ſumptibus, illudq́; monachis Benedictini ordinis tradidit. Diſtat ab Argentina ſecundũ Rheni curſum ſex miliarijs Saletiũ, vulgò Seltz ibi Abbatia eſt ordinis Benedictini, inſtituta ab Adelheide Imperat. Ottonis I. vxo-

ALSATIA
INFERIOR
Vnder Elsas
Miliaria Germanica
OCCIDENS
SEPTENTRIO
Rhein
Zabern

re, Filia Rudolphi Regis Burgundiæ, quæ etiam ſepulta ibi eſt. Eſt autem Rhenus eo in loco auri valde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & confluatur. Clauditur autem Alſatia Boream verſus iuxta Rhenanam ac montanam Tabernas, condiderunt namque olim Romani Tabernas tres iuxta Rhenum, aut non procul ab eo, in quibus milites hyemauerunt, nempe Tabernam Alſaticam (de qua ſuperius) quam hodie poſſidet Epiſcopus Argentinenſis: Tabernam Rhenanam, cuius Dominus eſt Epiſcopus Spirenſis: & Tabernam montanam, quæ vno miliario diſtat à VViſſenburgo, paretque duci Bipontino. Sed cum Ludouicus Dux niger arma mouiſſet contra Principem Electorem Palatinum, Fridericum ſcilicet, indignatus princes Elector, ſpoliauit eum hoc oppido, anno Chriſti 1455. Sed quod deinde illi reſtituit, ſpe bona ductus quod nunquam contra ſe ageret, quod tamen ille minimè ſeruauit.

PALATINATVS RHENI.

NOmen Palatini Rheni, nomen eſſe dignitatis & officij credit Munſterus quod Imperatores inſtituerunt. Sunt enim qui aiunt primos Palatinos ſimplices fuiſſe nobiles, vſq;ad tempora Ottonis tertij, quando principes Electores fuerunt conſtituti: tunc enim illis maior dignitati gradus fuit additus. Nec ſine cauſa Electura non fuit commiſſa ducibus potentibus qui tunc erant in Imperio, puta duci Bauariæ, duci Sueuię, Lotharingię & Brunſuicenſi: etiamſi Bauari temporum ſucceſſu in familiam ſuam ſtuduerint hanc dignitatem introducere, hodieque & Palatinatus & Bauariæ titulum habeant. Primus Palatinus Elector appellatus fuit Henricus, qui anno Chriſti 1002 diuum Henricum cum reliquis Electoribus in Imperatorem elegit: Electionis verò prærogatiuam Palatinatui hac occaſione contigiſſe veriſimile eſt, vt honos is haberetur Caroli poſteris, ne decus hoc àpud Saxones tantùm eſſet, ſed pars quoque eius ad Francos trāſmitteretur, quandoquidem erant Palatini ſub id tempus ex genere Caroli Magni. Terra autem hæc Palatini Electoris, præter pagos, monaſteria & arces, continet vrbes pariter & oppida 48. quarum primaria eſt Heidelberga, in qua & principis ſedes eſt. Nomen huic vrbi datum putatur à gentium colonia; vocant autem Germani [illegible] Huius loci ſitus admodùm eſt amœnus, cum ſit in fauce montium, vbi Neccharus (qui & Nicer vel Nicrus) ex montibus in planitiem egreditur; neque dubium quin locus ille ſemper, quàm diu Germania habitata fuit, ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt dicendum & ſcribendum eſſe Edelberg, quod ſonat nobilem montem. alij verò Edelberg quòd meros montes ſignificat. Sunt qui Ptolomaicā Budorim putant olim fuiſſe Heidelbergam; alij oppidum Manheim pet Budorim accipiendum contendunt: nam ſitum eſt illud in confluentia Rheni & Nicri, vbi in Concilio Conſtantienſi Ioannes papa triennio incarceratus fuit. Eſt terra circa Heidelbergam omnium rerum ferax, vini boni, frumenti, olei, fructuum arboreorum, & caſtanearum. Anno Chriſti 1346 Rupertus ſenior princeps Palatinus fundauit Gymnaſium Heidelbergenſe, vbi temporum ſucceſſu in omni ſcientiarum genere multi docti floruerunt viri. Idem Rupertus (qui & Romanorum Imperator anno 1400 electus erat) extruxit egregium illud eadem in vrbe templum quod Spiritui Sancto nuncupatum eſt, in quo etiam Sepultus requieſcit. Præter cæteros item requieſcunt ibi corpora doctiſſ. virorum Rudolphi Agricolæ, Sebaſtiani Munſteri, & (qui noſtro æuo locum illum celebrem reddiderunt) Guilhelmi Xilandri, Thomæ Eraſti, Zachariæ vrſini, quoque vſus ſum Rectore Oliuerij Bocchi, illuſtriſſ Princ. Friderici II Hodierno aūt tēpore tēpore celeberrimi Gymnaſij Rector magnificus fuit in adoleſcentia ſua, Fridericus IIII. Pala. Ludouici F. Friderici III nepos; quē nunc auito ſolio ſedentē ac Palatinū leonē moderantē Deus Opt Max nobis diu ſaluū & incolumē conſeruet. Diſtributus autem eſt Palatinatus in quatuor officia, vt vocant, horum Metropoles ſunt Heidelberga, Alzæa, Neoſtadium & Moſbachium Bretta quidem oppidum mediocre ad Salzam fl. patria Philippi Melanchthonis, ſummi liberalium artium magiſtri, qui Portæ Hercyniæ primo in literis verſatus admodum puer magno illo Io. Capitone ſtudiorum curſum moderante: primamque doctrinæ lauream Heydelbergę alterāq; Tubingæ adeptus an. æt 16. Sacrarum literarum explicator ſolertiſſ ſeculi noſtri ornamentum ſingulare, ac decus Germaniæ perpetuum futurus. Porro quod ad Comitatus huius fertilitatem attinet, nihil quod ad humanum victum neceſſarium eſt, deſideratur in Palatinatu. In montibus enim decoquitur generoſum vinum, & ſi-

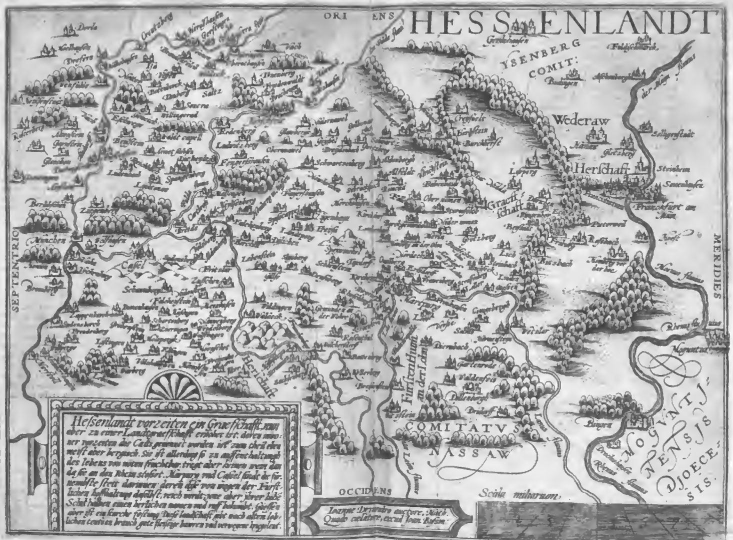
FLORENTIS-
SIMVS RHENI
PALATINA-
TVS ·
ORIENS
OCCIDENS

mul in eiſdem creſcunt caſtaneæ: in pede montium pulcherrimi plantantur horti,& in planis agris copioſa prouenit ſeges tritici, ſiliginis, hordei,&c. Syluæ & montes referti ſunt feris, potiſſimum ceruis. quin & incolæ plurimos in ſyluis nutriunt hircos, hædos & capras, eò quòd hæc animalia ſylueſtribus potius delectantur ſaltibus quàm pratis. Præterea in Nicro flu. qui medium alluit Palatinatum, innumeri per ſingulos annos capiuntur piſces, magni & parui, maximè autem abundat barbonibus. Deſcendunt quoque per hunc fluuium continuæ lignorum rates, ex Ottonica ſylua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus ciuitatibus Rheni, à Spira vſque Bingiũ ad portas vſq; deducũtur Eſt Ottonica ſylua regio ſylueſtris & mõtoſa, cultura quoque difficilis, licet in quibuſdã locis amœnas & fertiles habeat valles in quibus ſatis frumenti colligi poteſt. Incolæ pro magna parte victitant ex pecoribus & quæſtu lignorum. Inter VVormatiam autem, Heidelbergam, Neoſtadium, Crucenacum & Oppenheim magna patet terræ planities, habens agrum feraciſſimum vini & frumenti, nec eſt in linea Rheni, poſt Sunggoiam, terra aliqua feracior frumenti quàm ſit illa, imprimis circũ ciuitatem Alzæam, ſiue Alßheim. Inter Spiram autem & VVormatiam factus eſt conflictus ille horrendus inter duos Reges, Albertum & Adolphũ in quo Adolphus perijt anno 1298. Vno à VVormacia miliario diſtat oppidum Pfedderßheim, vbi incredibilis vini copia quotannis prouenit, tantæ præſtantiæ, vt Bacaharacenſi (cui primas peritiſſimi potatores tribuunt) nequaquam cedere perhibeatur. Anno Chriſti 1455. memorabilis ibi accidit clades, cùm multi principes conglobati, quorum præcipuus erat Epiſcopus Moguntinenſis, contra vnum principem Pal. Fridericum, omnes ab ipſo circumuenti cæderētur: Fuit autem Fridericus ille eius nominis primus vir ſtrenus ac militaris nec minori præditus iuſtitia, ac in multis Tullo iſti Hoſtilio comparandus, vulgò der böſe Fritz vocatus. Anno 1525. triginta millium ibidem ſeditioſorum ruſticorum fuſa eſt copia.

HASSIA.

HAſsia quæ hoc noſtro æuo Landtgrauiatus titulo claret, ab occaſu contingit Rhenum, & ab ortu Thuringiam atque Saxoniam; verſus Aquilonem verò confinis eſt terræ Brunſuicenſium, & pro parte VVeſtphaliæ Vnde verò Haſsia ſic denominetur, certa ratio non habetur. ſunt qui ſingunt montem Haſsionem, à quo nomen acceperit. Alijs verò placet Heſſos ſeu Haſſos ex Chattis, qui hanc regionem habitaſſe commemorantur, t in ſ mutato, prognatos, id quod ſuperioris Germaniæ dialecto admodum familiare eſt (tenues nimirum aſpirare, & literam t ſibilare) cuiuſcunque etiam ſeu linguæ ſeu dialecti primitiua fuerint vocabula, vt ex Taberna Zabern/ex Belgico Water Waſſer / grutẽ grüſſen / meten meſſen / ꝛc. ex vp auff / maken mach / Aken Achen (propriè enim Aken quaſi aquen ab aqua dicitur, ſicut etiam Rubeac Rubeach Ruffach.) Vnde adhuc eſt loci nomen Catten Elnbogen/gentis illius cõteſtans vetuſtatem. Subortus eſt autem Landtgrauiatus Haſsiæ ex Landtgrauiatu Thuringiæ, creuitque membrum ſuper caput. Fuit enim Haſsia olim tantùm comitatus, ſubiectus dominio Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorum, in quo ſcribitur quòd anno Chriſti 1042. Ludouicus comes Haſsiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, ſed factus deinde Lantgrauius, aſcendit filia ſupra matrem. Habent & in hunc vſq; diem ſimilia inſignia, niſi quòd rubei tramites ſunt tranſpoſiti. Notabis etiam, intra Mœnum & VVeſtphaliam non tantùm Haſsiam contineri, ſed & Rhingauiam, VVeſterv valdiam, VVederauiam, comitatum Naſſauienſem, comitatũ Kunihſteinenſem, Hanouienſem, Eiſenburgẽſem, multaq; alia dominia. Vrbes Haſſiæ primariæ ſunt Marpurgũ ſeu Martiſpurgum & Caſsilia ſeu Caſella. Marpurgũ quidam ſic dictũ volũt à Marte, alij aũt à Marcomiro Francorũ rege denominatũ putant. Inſignem in monte locatam arcem habet, quæ comitum prouinciæ iſtius ſedes eſſe ſolet. Nec minus illuſtrem facit vrbẽ Academia celebris, plurimorumq; doctiſſimorum virorũ in ea cœtus; & ſtudioſorũ adoleſcentũ turba haud exigua. In hac etiam clariſſimi poëtæ Eobani Heſſi conduntur oſſa. Præter cætera eaq; multa Landtgrauiatus huius oppida, munitiſſimum cenſeri poteſt Gieſſen, inter Fridburgum & Marpurgum ſita. Producit regio ipſa colonis ſuis victum neceſſarium nihil ſuperfluum, nutrit pecora; feraxq; eſt frumenti, non autem vini, niſi vbi contingit Rhenum, & iuxta ripam Lani fluuij. Syluestris vt plurimum eſt & montoſa, ferarumq;, imprimis ceruorum magnã alit copiam; vnde & venationibus crebris terræ domini inuigilare ſolent. De regionis huius natura & conditione, atq; incolarum moribus extat carmen perbreue Helij Eobani natione Heſſi, ex verſibus gratulatorijs ob victoriam quandam Philippi Haſſiæ Landtgrauij deſumptum, quod hic ſubijcere non inconcinnum duximus. Poëtæ autem verba hæc ſunt:

Qualis Hyperboreum proſpectans Thraca Booten
Gradiui domus ad Rhodopen, Hemumq; niualem:
Circumfuſa iacet, gelidis aſſueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quiq;
Aut Hebrum, Neſſumq; bibunt, aut Strymonis vndam
Talis & ipſa ſitu, talis regione locorum
Et fluuijs, ſyluisq; frequens, & montibus altis
Haßia: natura ſimiles creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis
Vita placet: non vlla iuuat ſine Marte, nec vllam

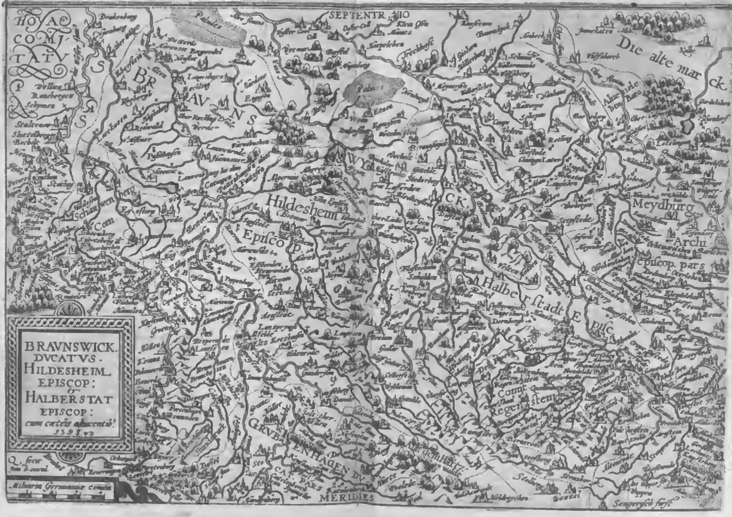

HESSENLANDT
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
YSENBERG COMIT:
Wederaw
Herſchaft
Graeffſchaft
Caſſel
Marpurg
Franckfurt am Main
Fürſtenthum an der Lohn
COMITATUS NASSAW
MOGUNTINENSIS DIOECESIS
Bingen
Scala miliarum.
Heſſenlandt vorzeiten ein Graeſſchaft

Ipſi putant vitam, quæ non aſſueuerit armis:
Quòd ſi tranquillæ vertantur ad otia pacis,
Otia nulla terunt ſine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Aequataſq; ſolo campis rimantur aratris,
(Namq; & planities ſegetum fœcunda patentes
Explicat innumeras, & plena meſſe colonos
Ditat, & ipſa ſibi ſatis eſt) aut ardua ſylua
Luſtra petunt, canibuſq; feras ſectantur odoris,
Venatu genus aſſuetum, genus acre virorum;
Aut leges aut iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non ſolùm bello munimina, verùm
Quæ deceant in pace etiam, oblectentq; quietos.
Quid ſacros memorem fontes? quid amœna vireta?
Quid valles ipſis certantes frugiferatis
Vallibus Aemoniæ? dulces quid vbiq; receſſus
Muſarum loca, conſeſſu loca digna Dearum?
O patriæ gelidi fontes, ô flumina nota,
O valles ô antra mei gratiſſima Muſis, &c.

BRVNSVICVM.

BRuno Ludolphi Ducis Saxoniæ filius, & patruus Henrici Aucupis Regis Rom. inſigne nomen reliquit vico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus eſt Brunonis vicus, aut potius ſinus, qui lingua Saxonum vocatur Wijck / hodie tamen communiter appellatur Brunſwich (tenui in aſperam mutata, cuius etiam paulò ante mentionem fecimus in Haſſia.) Eſt autem vrbs ea Ducatus Brunſuicenſis metropolis, qui ab ea nomen quoque ſuum adeptus eſt, & magna admodum, populoſa, mœnibus ac foſſis munitiſſima, turribus ac propugnaculis firmata, decorata magnificis domibus, præpolitis plateis, amplis & ornatiſſimis templis, per quadrum tantum ferè habet longitudinis quantum latitudinis, complectiturq; in ſuo ambitu duo millia paſſuum. Eſt aliquanto maior Noriberga, & minor Erphordia. Ad Orientem habet diœceſim Magdeburgenſem, ad Meridiem Hartonicum ſeu Hercinium nemus: occiduam partem comprehendit Hildeſheimēſis epiſcopatus, & Septentrionem inhabitant Lunæburgenſes. Hanc vrbem perlabitur Ornaca amnis, cui origo ſylua eſt Hartonica; duasque in partes ciuitatem ſcindit, omnem ſecum trahens immundiciem, varijs vndique pontibus coopertus. Tota vrbs in plano ſedet, mœnibus ac foſſa, duplici profundiſſima & aliquot in locis triplici, ac qualibet aquis ſtagnante munita. Vallum etiam inter foſſas craſſiſmum ductum per circuitum, varijs arborum conſitum generibus. non habet ciuitas aquam potabilem, ſed communiter bibunt cereuiſiam, Vini autem vſus charior eſt & rarior. Inter cæteras Ducatus huius ciuitates haud poſtrema quoque erit Goſlaria; quam Henricus I. pater magni Ottonis, vrbium amator in formam ciuitatis erexit. Anno 1051. Imperator Henricus III. ingentibus regni floreſcens opibus, vrbem iſtam mirificè ornauit, quam de paruo molendino. vt aiunt, vel tugurio venatorio duo priores Henrici, & iſte nunc tertius in tam magnam ſicut hodie cerni poteſt vrbem bono prouexerunt auſpicio, in qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit. & duas omnipotenti Deo congregationes inſtituit. Dicitur Otto I. Imp. apud Goſlariam argenti inueniſſe mineras, quarum magni fuerunt reditus, ex quibus Imp. duo conſtruxit ſacerdotum collegia, & regium palatium nobilis operis. Abutentibus autem ciuibus ſuppeditatis diuitijs, offenſus Deus permiſit puteum vnum corruere, quo caſu mille homines & ſupra oppreſſi fuerunt. Et poſt illud tempus neque argentum neque aurum fuit amplius inuentum in eo loco ſed plumbum nigrum. Perhibent autem metallum Goſlariæ ſic natum: Quidam nobilis homo equum cui nomen erat Ramelus, in monte ad ramum arboris alligauit. Is vngulis quibus ferreæ ſoleæ inductæ, terram quatit, verrit, atque ita reconditam plumbi nigri venam integumentis nudauit, non aliter ac Pegaſus alatus aperuit fontem dum vngula ferit ſaxum: vt autem fons iſte ex eo vocatur Hippocrene, ita montem incolæ Ramelum vocarunt, qui hodie maximè floret. atque admirabilem plumbi copiam ſuppeditat, Goſlariæ tantum inuenitur galenæ & pyritarum, ex quibus plumbum nigrum excoquitur, vt mons quidam ferè nihil niſi galena & pyritæ eſſe videatur. Ducatui huic vicinus & Halberſtadienſis Epiſcopatus, itidem à metropoli eiuſdem in eo nominis ſic dictus Perlabitur autem vrbem Halberſtadium Oltemia fluuius. In medio verò tumulus aſſurgit, in cuius cacumiue planicies eſt, duorum ferme ſtadiorum continens longitudinem, in cuius extremis angulis duo templa ſita ſunt, quorum alterum pontificale eſt. In medio latè patet forum, magnificis canonicorum ædibus vndique cinctum:

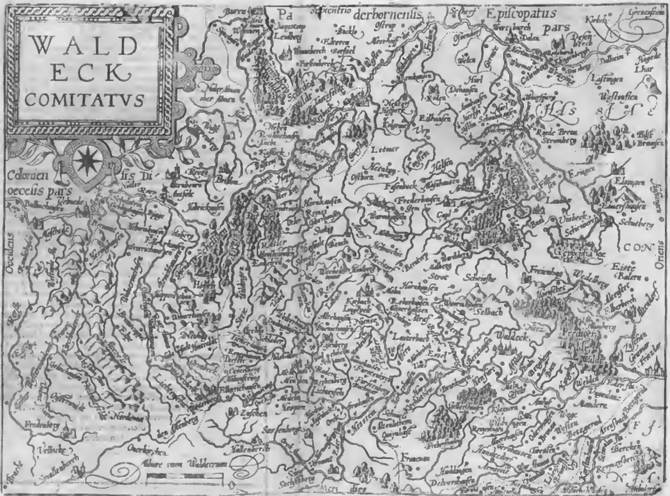
 & hæc

SEPTENTRIO
HOYAE COMITATVS
Die alte marck
Hildesheim
Episcop.
Halberstadt Episc.
Meydburg
Archiepiscop. pars
Regenstein
MERIDIES
BRAVNSWICK.
DVCATVS.
HILDESHEIM.
EPISCOP:
&
HALBERSTAT
EPISCOP:
cum cæteris adiacentib.

& hæc pars vrbs vocatur. Quod ſub tumulo iacet, ſuburbium appellant In monte nulla laicorum, vt vocant, habitatio. Carolus Magnus huius Eccleſiæ fundator habetur. Eſt circa hanc ciuitatem ager optimus, ferax tritici. Matureſcentibus frugibus, culmorum altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere. Magdeburgum fuit olim huius epiſcopatus Parochia; ſed per Ottonem primum ibi Archiepiſcopatus eſt erectus, & Halberſtadienſis diœceſis minorata. Fuit epiſcopatus hic primum à Carolo in loco Salingſtede fundatus, qui hodie Oſtervvijck appellatur, & deinde in Halberſtadium tranſlatus.

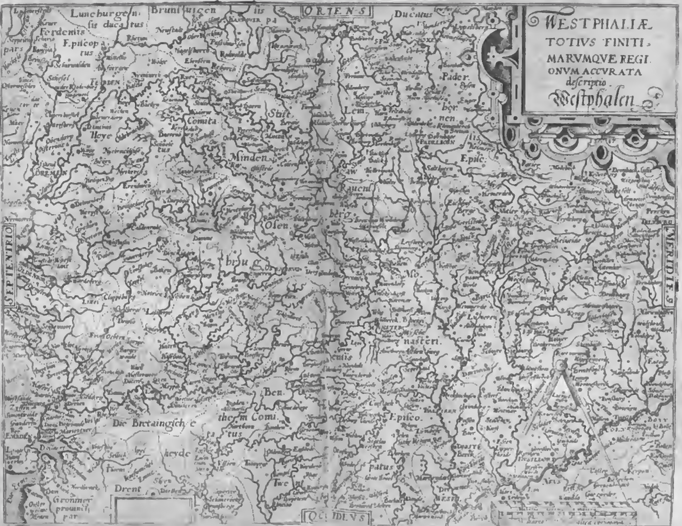
VV A L D E K.

COmitatus hic VValdeccenſis partem capit Haſſiæ, eamque frugiferam,& varijs ac permultis fluuijs irriguam, quorum præcipuus eſt ac famoſiſſimus qui Edrus appellatur, ipſusq; piſcoſus admodum eſt. quin & aurifer eſſe prædicatur. poſt hunc autem Dimlus, Tuiſtius atq; Aris, quos Vrbis ſequitur atq; Ithrus. Vini ac frumenti ferax eſt hæc regio. Habet & argenti, metalli argenti viui, plumbi & aluminis fodinas. Loca eius celebriora ſunt vrbs Waldeck, cũ arce in ea ſita, quę metropolis eſt regionis, vnde nomen ſuum comitatus adeptus eſt. poſt hanc Aſtinchuſium, Dudinchuſium, vrbs landauia cum adiuncta arce, ac ciuitas Mergerhuſia, quæ ſimiliter arce firmata eſt & decorata, in qua etiam Comitum ſedes eſſe ſolet, duobus à Valdecchia miliaribus diſtans. hinc & Rhodena vrbs cum arce ſua, cuius venationibus crebris celebre eſt territorium VVetreburgum arx eſt, loco admodum amœno ſita, inter Tuiſtium videlicet & Arim fluuios. Vildungia vrbs eſt, Meridiem verſus vnico miliari diſtans à VValdecchia; neque veteri tantum nouoq; diſcreta nomine, ſed ſitu etiam atq; loco. Apud eandem vrbem multi ſunt metallici, fodinæq; permultæ, ex quibus magna vis auri, metalli ac ferri quotidie eruitur. fontes etiam acidos aliquot vicinia iſta habet. præſtantiſſima quoque cereuiſia VVildungiæ coquitur; in tota namq; regione haud ei ſimilis reperitur. Eiſenburgum arx eſt, cuius fundus, quemadmodum etiam VValdungienſis, auri ac ferri prouentu felix eſt. In eodem loco & lapides iſti carbonarij effodiuntur, quos lithāthraces, Germanicè Steinkolen vocant non fabris ferrarijs tantùm in officinis ſuis vtiles, ſed qui etiam in domeſticis focis lignorum ac carbonum vice eſſe poſſint. Eilhuſium Septentrionem verſus tribus à VValdeca miliaribus diſtans, arx eſt, quod ad ſitum eius, ſpectabilis ſatis, quam Vrbis flu. mediam interluit. Corbachium vrbs eſt ſatis munita. Neoburgum arx eſt adiuncta ciuitate. Ithra arx eſt: VVerba autem cœnobium. Qui hanc tabulam primus deſcripſit & edidit, Iodocus Moers à Corbach duos nobilium ordines ſub Comite VValdeccio enumerat, vnum liberum intra Comitatum commorantem; alterum tam extra quàm intra Comitatum feudo Comiti aſtrictum. Hos ergo ordines, cùm nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus tabulæ inſunt, indicabo: Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum ſunt Virmunt/Meiſſenburg/Gogreben/Zertzen/Volmerichhauſen/Dalwig/Eppe/Rodehauſen/Reen/Schonſtadt/Hertzinghauſen/Twiſt/Hanxleden/Greiſmar/Roman/Dorfelt. Stemmata feudatariorum tam extra quàm intra Comitatum ſunt Witſtein/Rett eſel/Spiegel/Calenberg/Weſtfal/Canſtein/Malſpurg/Lebenſtein/Mengerſon/Meſchede/Beinenburg/Papenheim/Wulſt/Volckenberg/Juden. Quod ad dignitatem officij Imperialis attinet, inter quatuor ſeruos ſeu milites Imperij Comitatus hic primus numeratur, ſunt enim: Waldeck/Hirten à Fulchen/Arnſperg/Rabnaw. Ab Oriente Comitatus hic Haſſia terminatur, à Septentrione Epiſcopatu Paderbornenſi, Occidentalior autem pars diœceſim reſpicit Colonienſem.

WALD
ECK
COMITATVS
Septentrio
Pa derbornenſis
Epiſcopatus pars
Colonien ſis Di oeceſis pars
Occidens
Oriens
Waldeck
Meri dies

VVESTPHALIA.

VVEſtphaliam à Veſta dea ſic dictam arbitrantur; namq; nonnullis Germanorum cultam fuiſſe quidam aſſeuerant: VVeſtphalos ergo quaſi Veſtalios dictos eſſe. Malunt tamẽ alij à vento Occidentali. qui enim vltra Viſurgim flu. Orientalem plagam occupant, Oſtuali Sagones cognominantur, ab Ooſt vento Orientali, & Valen, quod Saxonibus ſua lingua pullum equinum ſignificat: hunc enim in militaribus Signis habuerunt. ætas id nominis aboleuit in Orientalibus, & generalis illa Saxonię appellatio permanſit. Sic VVeſtphali qui citra Viſurgim verſus Occaſum habitant, ab VVeſt Occiduo vento nuncupantur. Volunt autẽ nonnulli à Veldt (id eſt cãpo) potius quàm Valen dici VVeſtphalos. Aiunt enim agrũ Albi Viſurgiq; interiectũ Ooſtuelt, eiuſq; incolas Ooſtueldingos dici: agrũ autẽ Viſurgi Rhenoq; flu. interceptũ VVeſtuelt, cultores autẽ eius VVeſtueldingos appellari. Saxonum olim gens, quæ cùm ob ſui vaſtitatem varioſq; cultores in plures prouincias ſcinderetur, huic ob dictas iam cauſas id nominis contigit. Horũ ſedes Dulgibinos olim tenuiſſe conijciunt. Hinc Bructeros qui à Charmauis Angriuarijſq; eiecti, hinc Secedẽtes in Sarmatiã cõceſsẽre, & ad Balthcũ mare domitis aut expulſis Vlmigeris conſedêre; Hodierni cultores robuſti, proceriq; corporis, animi magni, bellicoſi & ingenioſi deprehendũtur: vt prouerbio dici ſoleat VVeſtphalis plures aſtutos, ſubdolos, verſipelleſq;, quàm ſtultos gigni. Regio eſt ampla, ſpacioſa & capax, cõpluribus diſtincta dominijs. Ducatus cotinuit olim VVeſtphalienſem, VVeſalienſem & Angrienſem Angriuariorũ veſtigiũ. huius ſibi principatũ Colonienſis Antiſtes vendicat, Saxonumq; principes Angriæ ſe duces eſſe dicũt. Monaſterienſis autẽ Angrienſiſq; tractus incolæ Colonienſiũ Epiſcopo parent, ipſiusq; nobilibus, quorũ ferè mancipia ſunt, ac iugũ duriſſimum ſufferũt. Reſident autẽ in vniuerſa VVeſtphalia Epiſcopi quatuor: Bremẽſis nimirũ, ad Viſurgim in ora iuxta Saxoniã. Myndenſis ad eundem amnẽ verſus Thuringiã. Padebornenſis (Teuteriũ Ptolomęo) ad Lupiã in Haſſiæ confinibus. Monaſterienſis in mediterraneis ad Ameſim flu. Hæc autẽ prouincia Saxonũ olim portio fuerat. Verũ cùm eius incolę vnà cũ longobardis Italiã inuaſiſsẽt ac tandẽ in patriã ſedeſq; ſuas reuerſi eſſent, Weſtwalen (vt quibuſdã placet) dici cœperũt, ac in vmbilico ſuę regionis vrbẽ ædificantes, eã Mediolanũ vocarunt, vocabulo mutuato ab Italię Mediolano. Aſſeuerant tamẽ quidã oppidum ibidẽ extructũ aliquando Myminigrodt vocatũ, quo loco Carolus Magnus Epiſcopatũ cõſtituit, ac deinceps monaſteriũ ædificatũ eſt, à quo vrbs nomẽ deinde mutuata eſt ſuo amiſſo. Comitatus, nobiliumq; ſedes penè infinitæ, quarũ præcipuę numerâtur à Septentrionis parte initiu ſumpto Buſactorũ maiorum ſedes Oldenburgenſis Comitatus ad Hontam flu. Hinc verſus Ortũ ſequuntur ad eundem amnem & lacum Dum & Diepholtenſis, Ridborgenſis, Rauenſpergenſis, Lupienſis, Schovvenburgenſis in Angrienſi Ducatu. In Meridie habet Comitatum Marchienſem Bructerorum antiquas ſedes & Recklinchuſen diœceſin. In Occid. habet Bentheimenſem comit. Buſactorum minorum locum: ac in meditullio Teckelnburgenſem comit. Oſnabrugenſem Canonicatum iuxta Has flu. ac ibidem Lingenſe territorium. Regio pluribus vrbibus exornata. ager ipſe pecorum paſcuis quàm aruis lætior. Salis ac metallorum minæris minimè deſtituitur regio. Pecuariæ enixè ſtudent, vnde & domeſticorũ animaliũ numeroſiſſimos greges alunt: ferarum etiam affatim habẽt per Syluarum ſufficientiã: cuiuſmodi ſunt. dat Henſter holt / & die Tuert & Holtmarckt / item Teutoburgenſis Saltus ad Lupiæ ortum. Montes colleſq; plurimi vt Baemberg & alij. fluminibus pa-

WESTPHALIÆ
TOTIVS FINITI-
MARVMQVE REGI-
ONVM ACCVRATA
descriptio.
Westphalen
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES

ludibuſq; multis irrigua, Viſurgi, Ameſi, Glaa, Berckel, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Vidrus autem, vulgò die Vecht ex Haſcicis montibus (Abnobæos Ptolomæus vocat) ortus, recto curſu per VVeſtphalos ductus, in Friſiorum confinibus mari Auſtrali miſcetur. Viſaris itidem (die Weſer) ex Meliboco Haſsiæ monte ortus, cuius caput & fons Werra dicitur, ac deinceps *Bremenſem* vrbem petens, tandem Oceanum Germanicum ingreditur. Hanc regionem ab Ortu Saxonia claudit: ab Occidente autem Rheno flu. à Septentrione Friſia, Hollandia Vltraiectenſi ac TransIſulano tractu: à Meridie Haſſiæ montibus excipitur.

MONASTERIENSIS EPISCOPATVS.

HOdierna VVeſtphalia, vera ac vetus Saxonia fuiſſe perhibetur, cuius limites fuerunt Rhenus ab Occidente, Viſurgis ab Oriente, Phriſia à Septentrione, & à Meridie Haſſiæ montes, quos Obnobios Ptolomæus appellare videtur, ex quibus Ameſis flu. oritur, qui Padebornam & Monaſterium mediam ferè prouinciam interſecat. & per Friſiam defluens fertur in mare. Cùm igitur latius extendantur VVeſtphaliæ fines, in hac tabella Monaſterieſis diœceſis præcipuè ob oculos ponetur, itemq; Oſnabrugenſis, cùm alias quatuor ſint Epiſcopatus totius regionis à Carolo Magno inſtituti, Monaſt. videlicet, Oſnabrugēſis, Padelbornenſis & Myndenſis. In loco igitur Oſnabrugēſi habitatoribus ſatis frequenti Carolus magnus cùm vicinam VVidekindi arcem iam captam impoſito præſidio firmaſſet, primam exædificauit in prouincia Epiſcopalem eccleſiam, eiq; virum ſanctū præfecit VVibonem primum eius loci præſulem, hominem gente & origine Friſium. deditq; priuilegiū nouæ Eccleſiæ, vt vtriuſq; ibi linguæ ſcholæ haberentur, præeſſentq; doctores viri inſignes: eiuſq; priuilegij tenor etiamnum extat. Monaſterium aūt tertia erat Epiſcopalis Eccleſia, quā erexit Carolus Magnus in meditullio regionis Mymingrode dicto, loco qui poſtea ab inſigni ibi fundato monaſterio, Monaſteriū fuit denominatum, ordinauitq; ibi Epiſcopum Lugderum natione Friſium, fratrem Hildegrini epiſcopi Halberſtadienſis. Huius ſucceſſor Hermannus dedicauit & conſecrauit monaſterium & eccleſiam trans aquas in titulum & honorem virginis Mariæ, quod breui monaſterium ita excreuit, adeoq; factum eſt celebre vt nomen dederit ciuitati & Epiſcopo. Anno 1533. & 1534. in hoc epiſcopatu magna per catabaptiſtas orta eſt ſeditio. nam vbi fama percrebuiſſet ibi dominium habere catabaptiſtas, ingens eò malorum hominum affluxit colluuies, ac mox ipſorum proceſſit coniuratio, vt etiam nullius potuerit comprimi authoritate. Epiſcopus ergo vrbem valido circumſedit exercitu, opibus Archiepiſcopi Colonienſis & ducis Cliuenſis adiutus. Anabaptiſtæ mœnibus incluſi audacibus eruptionibus laceſſiunt hoſtem, vt nunc his nunc illis Mars proſper adeſſet, nihilq; penè aliud per menſes ſex ageretur. vltima Auguſti vrbs ingentibus animis oppugnata, ſed vrbanis fortiſſimè reſiſtentibus magna cum clade oppugnatores in caſtra ſunt repulſi. Hinc ciues inflati, Ioannem Leydanum Batauum, infimo quidem loco natum, verùm forma, ingenio, facundia, audacia, fraude facinoribusq; præſtantem, ſibi regem, cui rerum omniū poteſtatem facerent, cuiq; quicquid opum, fortunarum aut annonæ ſupererat permitterent, conſtituêre: hic fretus ſeditioſorum quorumq; expectatione pollicebatur ſibi obſidione ſoluta, exercitu ſuo per totē orbē graſſari. cuſtodes corporis gramineo & cœleſti coloribus veſtiebat, terrenā ſc. & cœleſtem ſibi promittent poteſtatē. inſigne ferebat, terræ globū duobus gladijs trāſfixū. prophetas qui dolos arte necterēt, ad vicinas ciuitates emittebat. vxores duxit xv. quotq; voluiſſent permiſit viris habere vxores, cętera omnia eſſe cōmunia. Menſe obſidionis decimo, impetrauit epiſcopus auxiliares copias, vt vrbē inſuperabilē fame ad deditione cogeret. orta interea in vrbe ſeditione, obtrūcauit rex 47 ciues, qui conatib. eius repugnabant Menſe 14. omnibus propè conſumptis, ceſſatū communiter conuiuari, vulgus herbis & radicibus victitare, canes, feles, mures, glires in delicijs haberi, cùm nihil ſuperfuiſſet reliqui, quo miſeram traherent animam, corium & pelles cocta contuſaq; panis haberi loco cœpit atq; inter hæc rex mirabili impoſtura dementat pereuntes, vt non ante ſe perire credant, quàm perierint. vrbe

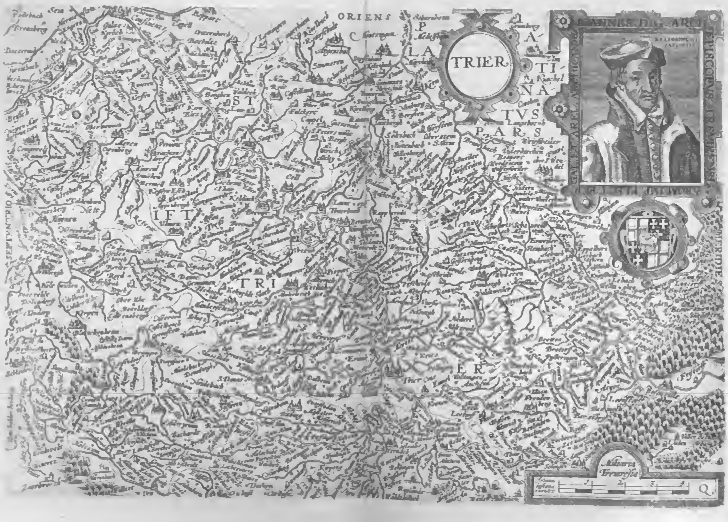

WES TPHA LIA
Dat Stieſt van Oſnabrug
Die Graeſſchap van Oldenborg
Die Graeſſchap van Dieſholt
Dat Ampt van Vechte
Noord
Oosten
Suyden
Weſten
Dat Stieſt Munſter
Munſter
De Auer
Dat Lande van der Marck
Dat Veeſt van Recklinchuſen
Die Graſſchap van Bentheim
Die Graſſchap Lingen
Lingen
Dat Stieſt Lia
Ravensberch
Ridborch
Lipp
Gelder Lande
Die Ems fluvius
De Vecht fluvius
Lipp fluvius
Stever fluvius
Milliaria parva
Milliaria media
Milliaria magna
Johann Buſſemecher excudit Coloniae
Hermus Nagel fecit

namq, tandem capta, nihi victore exercitu inſolentius crudeliusq́. venabantur abſconditos, totosq́; decem dies in cædibus vacabant. ludus erat iugulaſſe hominem. mulieribus parſum niſi quæ ſeditionis autores fuiſſent. Eſculorum apud regem & regales tantum inueniebatur, quantum ipſi & ſuis in tres menſes ſuffeciſſet. authores calamitatis ſcelerumq́; rex, eiusq́; primarij catbenis vincti circunducuntur per vicina loca. tandem 1536. in Februario reducti in vrbem Monaſterienſem, forcipib. candentibus lacerati, tribus ferreis corbibus incluſi è turri D. Lamberto ſacra in memoriam æternam penſiles propendent. ſicq́; hoc regnum miſerum eſt finem ſortitum. Terram autem hanc Carolus Magnus primum ad fidem Chriſtianam compulit. cæterum cùm ſæpius rebellarent, repetitoq́; idolorum cultu Chriſti religionem ſpernerent, nec iusiurandum quouis modo aduerterent, vt metu pœnæ gentis temeritatem compeſceret, occultos iudices inſtituit quibus poteſtatem dedit, vt quamprimũ deieraſſe, aliquem comperiſſent, fregiſſeque fidem, aut aliud aliquod ſcelus perpatraſſe, moxillum vbi comprehendi poſſet, pro arbitrio necarent: elegitque ad hoc viros graues ac iuſtos, qui plectere innocentes haud ab re poſſent degenerauit autem hodie hoc iudicium, & ad Scabinos (vt vocant) tranſlatum, perſonas viliores, numero vbique ſeptem, qui & ciuilia tractant negotia, ſolumq́; de criminalibus permiſſam poteſtatem habent. Regio eſt admodum frigida, vini & frumenti inops pane veſcuntur nigro, cereuiſia potus eſt. vinum quod Rheno advehitur, magno emitur pretio, eoq́; opulenti tantum quamuis raro vtūtur. Bellicoſi indigenæ atque ingenioſi, Præſuli Colonienſi parentes Commendantur autem iure pernæ VVeſtphalicæ. Imò à Rhenenſi oppido (quod 4. à Monaſterio magnis miliaribus diſtans Ameſi flu. adiacet) ad vrbem vſque Monaſt. ager vtcunque amœnus ac fertilis: ab Orientali autem Friſia Rhenam vſque tellus planè arenoſa, multumq́; deſerta. vt iter aliquando per Orientalem Ameſis tractum faciens re ipſa compertus ſim, non è digitis (vt aiunt) ſuxiſſe primum autorem diſtichon iſtud prouerbiale:

Hoſpitium vile, groff Brodt/dün Bier/lange Myle/
Sunt in VVeſtphalia, ſi non vis credere, loop da.

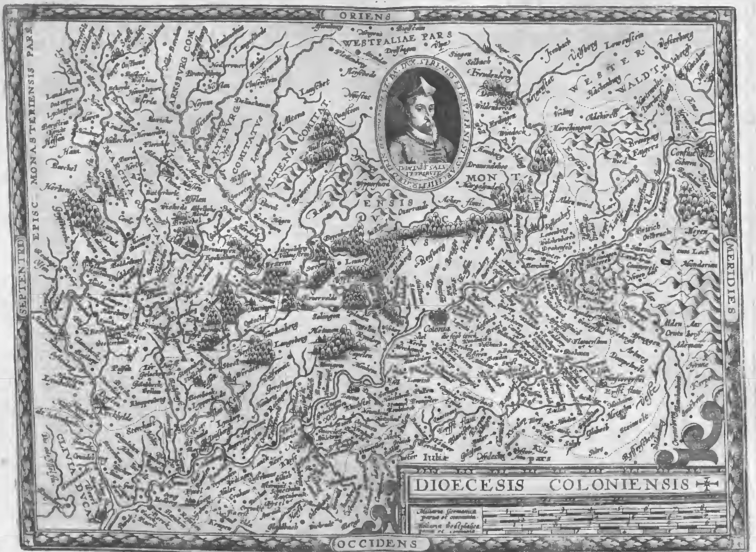
TReuerenſis Archiepiſcopatus à metropoli eiuſdem in eo nominis ſic dictus. vrbs autem ipſa cum Italiæ Viterbo ac Genua de antiquitate ſua certat: vtraque enim totius Europæ ſe primam iactat. Dicitur autem Trebetus quidam, Semiramidis Aſſyriorum Reginę priuignus, cùm à nouerca ad concubitum ſolicitaretur, quò matris conſpectum ac conatum euitaret, poſtquam ſibi de comeatu viaticoq; proſpexiſſet, conſcenſa naui cum comitatu ſuo mari ſe commiſiſſe, ac poſt longam nauigationem ei loco quo Rhenus flu. in Oceanum effunditur, appuliſſe. aduerſo itaq; Rheni flumine aſcendiſſe, donec ad Moſellam amnem perueniſſet. cumque iſtum locum quo Treueris hodie ſita eſt, ingreſſus fuiſſet, regioque agris, pratis, amnibusque irriguis amœniſſima, montibusque quaſi naturali muro munita arrideret, illic inito cum ſocijs conſilio, manere ſtatuiſſe. qui condita ibi vrbe, eam de Principis ſui nomine Trebetam appellauêre. Illi itaque populi vrbem nomenque ſuum vetuſtum etiamnum ſeruant, vno alteroque tantum mutato elemento, vt pro Trebera Treuera nunc dicatur. Apud hos inſignis olim cognoſcendarum cauſarum curia populi Romani erat. Archiepiſcopali hodie dignitate ac principatu, nec non & electoratus titulo clara eſt. Habetque eccleſiam metropolitanam Mediomatricis, Leucis, Virodunenſibusque præſidentem. Continet autem Treuerenſis epiſcopi ditio Comitatus VVirnebergenſem, Spanheimenſem, Manderſcheidenſem & Arburgenſem. Baronatus item Riſferſcheidenſem Rutlingenſem, & Rheineccanum. Cùm multas habeat egregiasque ciuitates, omnium tamen caput eſt ipſa Treueris, quæ ad delicias & amœnitatem ſitum habet aptum ſatis, ſiue montes & valles, ſiue flumina & riuos prata perlabentes ſpectare velis. Montes Bacchico cultu virent. Ager ſatis hic eſt fœcundus: omne genus piſcis & ferinæ hîc abundat. Mores hominum hîc natorum plerumque triſtes ſunt, & ad melancholiam procliues, ſed tamen manſueſcunt paulatim commercio extraneorum, & Stoicum illud ſupercilium conuictu quaſi recreatur. Auſonius bene de Treueris meritus, alicubi de illis aptiſſimè ait: Quin etiam mores & lætum fronte ſeuera Ingenium natura ſuis conceſſit alumnis. Aër frequenter hîc eſt nubilus & pluuioſus, vt quidam huc accommodent cloacam planetarum: id tamen propter conuallem vbi nebulæ ſuſpenduntur, euenire ſatis liquet. In vniuerſum Moſellanorum corpora laboribus mirè induruerunt, ac per montes aërios veluti capræ reptare & euadere ſpectantur. Palatium Treuiri eſt ſpectandæ antiquitatis. aliæ inſuper moles adhuc extant, aliæ ſub cœcis terræ ſpeluncis ſepultæ iacent. Spectat ad hunc Epiſcopatum etiam Obrincani tractus pars, quæ paucis abhinc annis ad magnam fertilitatem eſt perducta; antea enim ægrè produxit frumētum, niſi ager prius duobus aut tribus annis fuiſſet fimo tinctus ac pinguefactus. nunc verò omnia ibi ſatis largè proueniunt præter vinum, quod tamen iuxta aureum fluuium, nonnullisq; alijs locis creſcit. Eyphalæ quoq; potior pars huic Epiſcopatui ſubeſt, terra multùm montoſa & aſpera, agerq; præſertim in medio ſyluestris & ſqualidus, vnde prȩter auenam vix quicquam elici poteſt. verſus Rhenum tamen & Moſellam fœcundior eſt. Fluminibus autem irrigatur is tractus Kilo qui & Gelbis, Pruimio, Vrro, Sara, Ahra, Sura, ac infinitis alijs ignobilioribus amnibus, torrentibus, ac riuulis, qui omnes tandem Moſellæ, quæ Obrinca Ptolomæo dicitur, commixti ad Rhenum deferuntur. Montes quibus regio aſperatur, Meliboci Abnobiique portiones ſunt, alicubi Oſtlingus, alibi Hairicus dicitur. Syluæ autem partim Werſterwaldt, partim

ORIENS
TRIER

verò Ендеrwaldt qui & Еberswaldt vocatur. Lacus cótinet hic tractus binos, quorum alter iuxta caſtrum Vlmen extat, tantæ profunditatis, vt fundus illius nulla menſura poſſit deprehendi, plumbo etiam ad 300 orgyas demiſſo. Alter haud procul abeſt à monaſterio quodam dicto zum Lach, profundus & hic eſt, nec vllum riuum recipiunt, cùm multos emittant. In hoc ad Abbatiam lacu lapides inueniuntur viridis, crocei & rubicundi coloris, vt Smaragdos & Hyacinthos mentiantur. Minerarum penè omnis hic tractus fœcundus eſt. In Comitatu Spanheimenſi haud procul à Trarbacho iuxta Hernſteinenſem arcem æs cuprumq; puriſſimum eruitur, à quo nullum ſegregatur argentum, ob idque ductile eſt, cùm nullum ei admiſceatur plumbum. Alio in loco prope Trarbach effoditur plumbi magna copia, quod ſine impenſis magnis depuratur. In Birckenfeldenſi præfectura, pluribus in locis argenti venæ ſeſe offerunt foſſoribus. In dominijs Sleida, Cronenburg & Keila, in valle Hellenthal dicta, ſunt ferri mineræ, vbi maſſæ & fornaces fuſiles fiunt, qui vltra citraque per Germaniam tranſportantur. Thermæ ægritudinibus varijs ſalutares, viſuntur in Bertric, diſtantes à Moſella ſeſquimiliario.

COLONIENSIS DIOECESIS.

Oſtendunt authores quiq;, populos inferioris Germaniȩ, quam vocant Germaniam ſecundam, olim ante Chriſtum natum vocatos Vbios, quorum metropolis, quæ hodie eſt Colonia Agrippina, dicta fuit Vbiorum caput. Habuerunt ibi Romani perpetuas ſtationes, geſſeruntq; multa bella contra Germanos. Fecit & Iulius Cæſar pontem ligneum apud Vbios ſuper Rhenum, quo facilius exercitum ſuum traiiceret in oppoſitam Rheni partem, oppugnaretq; Germanos. Deinde poſt aliquot annos extructa Colonia Agrippina, factum quidam commemorant pontem lapideum, ſed à quo factus ſit non conſtat. Hoc certum eſt, Brunonem Epiſcopum Colonienſem iuſſu Ottonis primi Imp. fratris ſui, illum rurſum ex fundamento diruiſſe, quia noctu committebantur in eo homicidia & rapinȩ multæ. Cùm itaq; Vbij huius vrbis prima ieciſſent fundamenta, dictaq; fuiſſet Vbiopolis; longè poſtea appellata fuit Agrippina, à Marco Agrippa qui eam inſtaurauit, fuitq; Cæſaris Auguſti gener. Poſt eum Romani multis annis eam vrbem tenuerunt, vſq; ad Marcomirū Francorum regem, qui eos circa annum Chriſti 400 expulit, denominauitq; Agrippinā Coloniam, deinde Otto magnus Imp. eripuit eam Gallis, ſubiecitq; Imperio. Anno Chriſti 1074. orta eſt Coloniæ magna diſcordia inter ciues & epiſcopum: quadam.n. vice cùm vi auferre vellet epiſcopus mercatori nauem; ciuis cōmotus reſtitit pro virili ſua præſuli, totamq; ciuitatem in ſuam pertraxit partem; epiſcopus verò poſt varias diſceptationes & conflictus tandem ciues ſubitò obruens, permittit militem ſuum graſſari in vrbe, rapere bona ciuium, obtruncare quicquit obuiū eſſent, & ſi qui reſidui manebant, cogebantur nouo ſacramento ſe aſtringere epiſcopo, quando autem poſtea ab epiſcopi tyrannide erepta fuerit ciuitas, neſcio. Habet autem Archiepiſcoparus Colonienſis ſub ſe Epiſcopatus: Monaſterienſem, Traiectenſem, Leodienſem ſeu Tungrenſem, Myndenſem et Oſnabrugenſem. Ex altera ripa Coloniæ Agrip. Fl. Val. Conſtantinus erexit in terra Francorum Diuitenſe monumentum, id quod docuit tabula quædam lapidea quæ ibi aliquando fuit reperta, autore Rupetto Tuitienſi hodie vulgus eruditorum locum iſtum Tuitium appellat. Marcellinus quoq; meminit Diuitenſium militum. Hoc Diuitenſe munimentum poſterioribus ſeculis in vſum cœnobij monachis Benedictinis ceſsit. hodie autem dirutum iacet. Continet præterea Diœceſis hæc oppida & ciuitates aliquot egregias, vtpote Andernacum, quod oppidum conſtruxit, aut potius vetuſtum inſtaurauit Epiſcopus quidam Colonienſis, circa annum Chriſti 1120. Ammianus certè qui ſub Iuliano Cæſare militauit, huius loci meminit, vocatq; ipſum Antennacum habet autem ſitum amœnum iuxta Rhenum & inter montes. Bonna ſita eſt in planitie amœna, vbi mōtes Rhenenſes qui à Bingio deſcendunt Rhenumq; includunt, in planitiem euaneſcunt. Ptolomæus et multi alij veteres ſcriptores mentionem faciunt huius loci, atq; ob id vetuſtate carere non poteſt. Sontina haud ignobile ad ſiniſtrum Rheni latus oppidum ex publico telonio plurimas commoditates percipit. murum & latericias habet ædes, incolas agrorum cultura ſuſtentat; nam ſolum eſt omnis frumenti ferax: quinetiam arce munitur à Sigifrido Epiſcopo Col. conſtructa. Brula in mediterraneis, non ita procul à Colonia et Bonna, haud ignobilis vicus. vſq; ad annum Chriſti 1298 nullius celebritatis fuit, donec Sigifridus 53 Col præſul, partim loci ſituſq; opportunitate adductus, partim temporis diuturnitate, in Colonien. acerbitate quadam concepta, arcem muris, aqua, pontibus, cæteriſq; implacabili Marti neceſsarijs adeo munitam ibi conſtruxit, vt anno 1318 Colonienſium, Boemiæ Regis, multorumq; Comitum in quartum menſem obſidionem ſuſtinere potuerit. ab eo tempore optata atq; perpetua inter Colonienſes Antiſtites, ipſamq; Remp. Agrippinenſem pace firmata, Archiepiſcoporum ſedes & aula vt plurimum Brulam commendauit. anno 1471 pacificus Colonienſium Archipræſul Hermannus Franciſcanorum collegiū ac templum arci vicinum in Brulenſi hoc oppido conſtruxit, redditibuſq; annuis dotauit. Noueſium quod Marlianus Nuſſiam, Ptolomæus Νουαίσιον appellat, ciuitas eſt Vbiorum Rhenana, quā Marlianus in Iuliacenſi ducatu, Ptolomæi vero enarrator Colonien. diœceſis eſſe ſcribit. Tacitus Legnonū gentem, Vbijs proximā conſtituit, & in ea Noueſium, propter eam tamen gentem perpet Menapiorum & Vbiorum potentiam nihil propriæ ditionis habuiſſe compertum eſt. hæc vrbs à primordio ſecundis Rheni fluctibus irrigata ſiniſtrum ſitu latus irrigauit, donec fortuna minus propitia, alueum Rheni curſus immutans, nunc ſaltem deducta incolarū

ORIENS
WESTPHALIAE PARS
ARNSBVRG COM
MONASTERIENSIS EPISC PARS
SEPTENTRIO
MERIDIES
Colonia
Iuliæ pars
DIOECESIS COLONIENSIS
OCCIDENS

induſtria foſſa alluitur. Templum hic eſt collegiatum Canonicorum & nobilium virginum ſocietate, multorumq; peregrinorum frequentatione memorabili, Sanctæ Quirino nuncupatum, de cuius prima inſtitutione hæc traduntur: Euerhardus comes & Berta vxor eius, nobilis matrona de ſtirpe Caroli magni regis, & Luthardus comes, atq; Berengarius epiſcopus Tullenſis, eorum filij, conſtituerunt duas congregationes, vnam in VVeſel Canonicorum, alteram in Nuſſia Canonicorũ & Canonicarum, tẽpore Ludouici Regis, qui fuit filius Ludouici Pij Regis Francorum. Deniq; vrbs hæc celebris & magni nominis fuit ex eo tempore quo grauiſsimam Caroli Burgundi obſidionem per annum integrum fortiſsimè ſuſtinuit, is. n. anno 1474. vniuerſam Vbiorum ditionem vel armis vel inſidijs ſub iugum mittere nitebatur. itaq; numeroſa militum manu coacta, in Agrippinenſes ſ[illegible] des prætextu reſtituẽdi Archiep. Ropertum à ſuis exactum, irrumpit, agros populatur, multas ad ſuas partes ciuitates, ſed fruſtra, ſollicitat. itaq; Noueſium decem & tribus militum millibus, & ducentis exactiſſimis partim peditibus partim equitibus cingit, vt de gregarijs interim taceam, quos ad numerum duorum millium coegerat; 200. inſuper tormentorum tractandorum præfectos, foſſores 2000, homines deterioris ſexus 1500. nihilominus poſt varias vltro citroq; clades, Burgundicus princeps ſolutis caſtris diſcedere coactus eſt, non ſine magno ſui ſuorumq; detrimẽto & infamia. Hodie autem vrbs hæc præclaris quondam celebrata triumphis, in cinerem & fauillam redacta iacet.

I V L I A C V M.

IVlia ſeu Iuliacum Ducatus inſignis Germaniæ inferioris, à metropoli
in eo nomen ſortitus, eius verò nominis occaſionem nuſquam reperi.
meminit autẽ huius Itinerarium Antonini. Veteres hiſtoriographi hoc
loco Mænapios collocant ac Gugernos; ita vt quibuſdam Iuliacum quod
Gulich incolæ vocant, à Gugernis, paululum immutato nomine dictum videatur. Sciendum tamen, etiam ſi ſuperioris Germ. dialectu Gulich dicatur nonnullis, qui Belgarũ tenues aſpirare ſolent propriè tamen Gulic (vt maior etiam Belgarum par imò oẽs efferre ſolent) dicitur quaſi Iulic, quod contractè pro Iuliac & Iuliaco, loquũtur. Quod autem I ſæpius in G, & contra, ab imperitis prauiſsimè enuncietur, notum eſt nimium, dum ex Georg Iorg, ex Gaſpar Iaſpar curruptiſsimum etiam illud ex Aegidius Iilis. & contra ex Ioãnes Geannes, Ieronymus Gironemus faciunt; Sic itali etiam ex Ianua Ienuam & porro Genuam fecerunt. Bonam quoque huius regionis partem Bructeri habitaſſe creduntur. Inſuper & Eburones Iuliacenſis ac Leodienſis ditionum partem tenuiſſe, ex hiſtorijs veterum, & præſertim Cæſaris elucet. Bergenſis præterea ac Iuliacenſis ducatum confinia Teucteris habitata fuere. Fuit olim Iuliacenſis ditio Comitatus, qui anno Chriſti 1329 per Ludouicum Imp. fuit ſublimatus in Marchionatum; ac deinde poſt 30 annos per Carolum quartum in comitijs Metenſib. fuit erectus in Ducatum; id quod Cuſpinianus ſub titulo huius Imp. oſtendit. Interea autem dum hæc regio comiti paruit, acceſſit quoque comitatus Montenſis, fuit comes Gerhardus ſimul comes Iuliacenſis & Montenſis. Succeſſit ei in adminiſtratione comitatuum filius eius VVilhelmus; & hunc ſubſecutus eſt filius eius VVilhelmus primus dux Iuliacenſis, Montenſis, & dux Geldriæ. Poſt eum potitus eſt rerum frater eius Rainoldus, factus dux Iuliacenſis, Montenſis & Geldrenſis. eoque mortuo ſine hærede anno 1423 nupſit relicta eius vxor affini ſuo Adolpho Bergenſi, qui factus eſt dux Iul. & Bergenſis ſeu Montenſis, ſed non Geldrenſis. His autem ſine liberis mortuis, factus eſt VVilhelmus dux Iuliac. & Berg. genuitque filium nomine Gerardum ſucceſſorem in paterna ditione. Genuit quoque Gerardus filium nomine VVilhelmum, qui anno Chriſti 1496 vnicam filiam ſuam tradidit vxorem ducis Cliuenſis vnico filio, nomine Ioanni. Sicque tres ducatus Berg. Iuliac. & Cliuenſis in vnam redacti ſunt ditionem. Genuit autem ille Ioannes filium nomine VVilhelmum, qui quartum ducatum, nempe Geldrenſem iunxit tribus prioribus. Sed excitato bello anno 1543, victus à Carolo quinto, ſpoliatus fuit ditione ſua ac deinde rurſus ea certis conditionibus donatus, præter Geldriam tamẽ, ducta vxore filia Ferdinãdi Rom. regis. Habet ducatus hic præter metropolim ſuã, plures etiam ciuitates & oppida: Marcodurum vulgò Duren ciuitas ex eo tempore illuſtrior & notior facta, quo grauiſsimam Caroli quinti obſidionem pertulit. ſecundum Tacitum Vbiorum olim fuit oppidum; & refert Munſterus quod ſuo tempore celebris fuerit propter diuę Annę caput quod ibi oſtentabatur. illud (inquit) ex adytis templi ſancti Stephani Maguntienſis, vbi negligentius colebatur, per lapidarium opificem, cùm ego adhuc puer eſſem, furtim ſublatum eſt. magna pecunia Romæ eam ob rem delitigata eſt, dum illi repoſcunt ablatum, hi verò reſtituere nolunt. hæc Munſt. Monaſterium aut Eyphalææ, ſic dictum à monaſterio ſeu templo egregio, canonicorũ collegio decorato, & quod in extremitate iſta Iuliæ ſita eſt vbi Eyphalæę iungitur. oppidum eſt amœnum inter montium conualles, haud procul ab Eruatis fluuij fontibus. hanc ſequũtur, Euskirchia, Berchemium Caſtrũ quod à magnifico caſtro quo munitũ eſt, nomen retinet; Greuenbroick/ Gladbach/ Dalen Wiſſenberg/ & multa alia. Erculens autem licet in meditullio penè regionis ſita ſit, Geldrenſi tamen ducatui annumeratur. Arcium, caſtrorum ac nobilium domorum haud ſcio an vſquam in regione tam

arcta

IVLIACVM
Iulic, oder Gulich
Keſſel landt
Hoern
Comitatus
IVLI
AE
DV
CA
TVS
MONTENS IS
DVCATVS
PARS
Berghs
Landt
DVESELDORP
ARCHI EPIS
COPATVS
COLONIEN
SIS
PARS
COLONIA
BONNA
AQVEN
DVREN
VALKENBVRG
MERI DIES
OCCIDENS
ORIENS
Confinia Comitatui Lutzenburgen.
et Limburgenſis
Miliaria Germanica parua, communia, magna

arcta maior poſsit eſſe numerus; præcipuè ab ea parte qua Eyfalæam contingit neque mirum cùm magna polleat nobilitate (quemadmodum & Bergēſis & Cliuenſis ducactus) vtpote ſunt Reuſcheubergij, Palantij, Merodij, Quadi, Flodrouij, Neſſelrodij, Binsfeldij, Virmundini, Horſtiani, Bilantij, VVachtenduncani, Veldbruggenſes, Frenſij, Borſchidij, Hatzfeldij, Keteleri, & plurimæ præterea inſignes equeſtres ac nobiles familiæ. In vicinia Colonienſis Diœceſis, haud procul à Narſis fluuij capite, Baronatus cōſpicitur VVickradienſis, arcem habens munitiſsimam, Quadorum domicilium. eſt autem territorium illud feudum Imperij & liberum, priuilegijs ac libertatibus magnificis ab Imperatoribus Auguſtis munitum; quin & aulæ Geldricæ magiſterium ad VVickradianam domum ſpectat. In hoc porrò ducatu ſita eſt etiam magnifica illa & Imperialium primaria vrbs Aquenſis (Aquiſgranum vulgò) Iſta autem non Achen Sed Aken Germ. vocatur, quaſi Aquen. ab aquis ſeu thermis quas habet tota Germania celeberrimis. nil mirum igitur imperitos ac linguarum rudes Belgas quoſdam, dum propriæ dialectus pertæſi, ſuperiori inhiare ſtudent, in errorem ſæpe rapi: ſi enim ſua elocutione contenti fuiſſent, originem nominis non ab Interiectione dolentis Ach deduxiſſent; cui ſuæ deriuationi vt aliquem colorem facerent, neſcio quam fabulam affinxere. Quantum verò ad aulam vel Sedem Principis attinet, ea Duſſeldorpij eſt, Bergenſis ducatus metropoli, à Duſſela amne qui eam mediam perfluit, ſic denominata; idque propter loci, vt opinor, commoditatem & amœnitatem; cum aliâs Iuliacenſis vrbs ampliſsimo, eoque inexpugnabili ſit caſtro munita. Regionis aër bonus eſt ac Salubris; ager frumenti ferax; terra plana, minærarum ſterilis. Fluminibus rigatur Ruera, Erfate, Narſi, Vormio alijsque pluribus ac ignobilioribus riuulis Orientali autem latere Rhenum, ab Occidentali Moſam reſpicit.

C L I V I A.

CLiuia à metropoli eiuſdem in ea nominis ſic appellata. de ea verò hæc refert Munſterus. Eo tempore quo Cæſar Iuſtinianus rerum eſt potitus, anno ſcilicet Chriſti 711. fuit in regione Cliuẽſi, vnica domini illius terrę filia, Beatrix nomine, quæ ampliſsimam habuit ditionem, quin & Caſtellum Neomagus cum attinentijs eius erat illius. extruxit quoque caſtellum, & appellauit nomen eius Cleuam. Huic ergo nomini rationem dediſſe credibile eſt, cliuum ſeu collem, in quo ſitum eſt caſtrum. vocant enim inferiores Germani collem vernacula ſua lingua ein Cleff. Huius tamen nominis rationem aliam affert Robertus Cænalis, de re Gallica lib. 2. perioch. 3. Aiunt (inquit) eos qui hodie Cleuẽſes dicuntur, ſic appellatos à clauis quas geſtabant Guinenſes iuſſo Rodolphi, quaſi dicas Clauenſes, qui clauas geſtarent, nunc verò Cleuenſes. prior tamen ratio probabilior magis eſt. Cliuenſem verò ducatum Grinnes aliquando tenuere, qua Geldriæ vicina eſt: vbi Groenſtein vicus nominis veſtigium retinere videtur, ſi modò non à viriditate nomẽ ſuum habet. Continet hic ducatus præter metropolim Cliuiam plures etiam vrbes & oppida: Rees opp. dextram Rheni ripam obtinet, ac paulò inferius Griet ſiniſtram ripam tuetur. hanc ex eadem parte ſequitur Griethuſium, in principio agri Batauorum, iuxta Lobeckam arcem, quam curſus extremitatem ſeu angulum dici volunt, loop enim curſum inferioribus Germ. ſonat & eck angulum ſignificat. ibidem Rhenus in tria exit cornua ſeu oſtia Griethuſio in altera ripa opponitur Embrica, quam olim Aſciburgium putant vocatum, vrbs egregia, & celebri gymnaſio clara, in meditullio fere regionis ſunt Calcaria, Genapium & Goch. Xanthum vrbs itidem amœna in ſiniſtra Rheni ripa, vetuſtatis & antiquitatis multum præ ſe ferens: quod teſtatur tophus lapis, incolis Duiuenſteen dictus, ingenti ibi copia collectus. dum enim arua aratro proſcindunt agricolæ, magnos huius lapidis a ceruos ſtudioſe congeſtos Brabantis magno lucro vendunt, quo cæmentum ipſi conficiunt, cuiuſmodi nuſquam alibi reperiri perſuaſum eſt, Daraſt vocant: eo ſiquidem & aquæductus ac canales, nõnunquam & integra penuaria ſubterranea, vt ab aquarum eruptione tuta ſint, & quicquid tandem ſolidum ac maximè obturatum cupiunt, collinunt: quauis enim calce indurata hæc materia eſt ſolidior. eſt autem lapis is ſubcinericius cauernoſus ac duriſsimus, ex quo hic loci à Romanis aliquot inſignes ſtructuras, ædificia ſeu propugnacula erecta fuiſſe, quę poſtmodum iniuria temporum vaſtata ac deſtructa ſint, ſuſpicio eſt, quòd ibidem non naſcatur, verum aliunde importatus videatur. Cœpit idem etiam nuper effodi iuxta Neomagum, vbi aliquoties eius partes erutæ ſunt forma quadrata quinquepedali: verùm cũ cauernoſus ſit lapis, ita vt characteres inſcribi ægrè queant, iuxta reperti ſunt lateres cocti, ſeu tegulæ, quibus Romana litera, monumenta quædam inſculpta fuere: ijque vnica tantum linea recta ad pedem montis iuxta Meram flu. effodiuntur. vnde non obſcura eſt coniectura fuiſſe ex eo extructa aut propugnacula quędam aut alia ædificia. quin ipſa etiam arx Nouiomagenſis quam Carolus 5 olim reſtaurauit ſemidirutam, eodem lapide exſtructa fuit. VVeſalia vrbs elegans, munita & populoſa, aquis, propugnaculis & valido murorum ambitu adeo inſtructa, magnos vt ſpiritus incolis gignat: ſitu ad negotiationem oportuno excellit, vnde magnis & operoſis ædificijs, opũ affluentia, mercatura celebri, cæteriſque fortunæ bonis, noſtra memoria mirandum in modũ excreuit. ad alterius ſuperioris differentiam, quæ in ſiniſtro Rheni latere cum vicina Bopardia Treuirenſi Archipręſuli paret, VVeſalia inferior dicitur. Ex præter fluente Lippia fluuio commoditates haud pænitẽdas percipit, qui ſiniſtrum eius latus alluens ſtatim Rheno conſociatur Cliuicam porrò hanc VVeſaliam Duces ſui varijs diuerſo tempore ornamentis, ani-

CLIVIAE DVCATVS
Miliaria Germanica communia.
Septentrio
Zutphaniae Com
WEST PHALIAE
Vest van Recklinckhusen
Comitatus Marchiae pars
Montensis Ducatus pars
Oriens
Occidens
Meridies
tLandt van Cuyck
tLandt van Keſsel
VENLOO
DVISBVRCH
DVSSELDORP
ESSEN
WESEL
CRANENBVRG
GELDERN
DORSTEN

mis heroicis exornarunt: Eberhardus Comes Cliuiæ & Teiſterbantiæ nonus (hic enim Teiſterbantiæ Comitatus ad Cliuenſes pertinebat, cuius termini erat totum id quod inter Moſam, Vahalim atque Rhenum Situm eſt, vbi hodie inſignia ſunt domi nia) pius & iuſtus princeps collegium VVeſalienſe fundauit, anno 1225. Sub Arnoldo 2. decimoſeptimo Com. Cliuię, Godefridus & Otto Comites Cappenbergenſes Monaſterium VVeſalienſe Virginum extra muros fundarunt. Teodoricus octauus, Cliuiæ comes 24, Rudolpho Habſpurgenſi Imp. militauit contra Imperij hoſtes, cui Cęſar cum vxore dotem dedit VVeſaliam vrbem, & caſtrum cum præfectura Ringenbergh, & villis adiacentibus. prodijt ex hac vrbe Arnoldus ille VValienſis, Græcus, poëta, & hiſtoricus egregius. Non longè hinc Teutoburgum, vbi Romani cum Germanis conflixerunt, hodie Deusburg vocatur, multum vetuſtatis præ ſe ferens, habet etiamnum ſyluam ingentem, quę à ciuitate nomen ſeruat, quemadmodum olim Teutoburgenſis ſaltus non longè à Rheno fuiſſe deſcribitur, vbi Arminius Germanorum dux Quintilium Varum cum duabus legionibus fudit, ſignaque Romana ſub terram defodit. E regione huius ciuitatis haud procul à Rheni ſiniſtra ripa Comitatus Muers eſt, à primario, in eo, oppido ſic cognominatus. Ager vtrumque frumenti fertilis paſcuis lætus, vinum non gignit, montibus non aſperatur, vnde & minerarum ſterilis eſt. Fluminibus rigatur Rheno, Narſi, Rori, Lippia, alijsque fluuiolis obſcurioribus.

BELGIA.

BElgici nominis ortum ipſa antiquitas obfuſcat. quamuis conijciant pleriq; famatiſsimã huius regionis vrbẽ prouincias has ſuo nomine impertijſſe, quarum ipſa tum caput exſtiterit, hanc ſuam fuiſſe vrbẽ affirmãt Hannonij, eoq́; conſtitiſſe loco, quo hodie Bauais oppidulũ conſpicitur, vnde ſe credunt Bellouacos, idq́; oppidulum Bellouacum Cæſare appellatum: quanquam hoc alij de Bauais Picardiæ oppido intelligere malunt. Sunt qui dicunt à Belgio quodam eorum duce ſic appellatam regionem, inter quos & Beroſus, ait N. Belgiũ à quo hi Belgæ nominantur, regnaſſe apud Celtas tẽpore 16. Regis Aſſue. Hunc Hannonij oppidi ſui authorẽ fuiſſe aſſeuerat, ac Brenni ſocium, cum quo in Macedonas expeditionẽ faciens, Rege eorum Ptolomæo occiſo, ipſe quoq; tandem cecidit. Hodie itaq; ſub Belgij nomine comprehendi ſolet ea Germaniæ inferioris pars, quæ ab Eyphalçæ montibus incipiens ad Oceanum vſq; Germanicum & Britannicum protenditur; cuius bona pars Catholico Hiſpanię Regi Philippo ac Belgij Ordinibus hodie ſubiecta eſt. Eiuſq́; extremæ prouinciæ Meridiem & Occidentem verſus ſunt Hannonia & Arteſia; verſus Orientem verò & Septentrionem VVeſtphalia ac Friſia Orientalis; cùm tamẽ olim latius extenderetur. Germani autem inferiores dicuntur, quòd pro maiori parte lingua vtantur Teutonica. Incolas habet benè proportionatis corporibus, forma præſtanti, commendandaq; fœminis, liberalis ac decens viris, licet nonnullis in locis proceriores gignantur, vt Hollandis Zelandiſq́;: ac gloria bellica claruêre plurimum, quam hodie loci commoditas in mercaturæ ſtudium conuertit, vſq; adeo vt non viri tantùm, ſed & fœminæ negotiationibus incredibili dexteritate addictiſsimæ ſint, cùm à teneris mercari aſſueſcant. quo fit vt viris nonnullis locis, vtpote apud Hollandos & Zelandos ſubinde vel feriari liceat, vel vaccis mulgendis inſiſtere, fœminis ita viraginantibus, & nulla virilia penſa ab ſe aliena putent. Linguarum vterq; ſexus Belgarum ita ſtudioſus eſt, vt præter vernaculam pleriq; ternas, plures binas, ſinguli ferè vnã addiſcant linguam peregrinam. Literarum inſuper ac artium, facultatum quoq; ſingularum doctiſsimos viros, reiq́; literariæ rara ornamenta producit Belgia. mediocriter verò eruditorum etiam nuſquam frequentia maior. Nec mechanicarum artium infimi ſunt, eorumq́; quæ vident celeres imitatores; nouarumq́; rerum felices inuentores. Typographicæ. N. artis inuentionem primam Batauicæ vrbi Harlemo planè tribuunt, primam quidem praxin Moguntiaco concedentes. Colorum oleo temperatorum vſus, tabulas eo pictas ab æui iniuria vindicans, in Flandriæ Brugis ortus eſſe conſtat. Quin & primi chalcographi circa VVeſtphaliã in Marchiæ comitatu fuiſſe perhibentur F. V. Bucholt, & Iſraël V. M horumq́; alter opilio fuiſſe creditur. eos ſubſecutus erat Martin S. (quod quidã Stock, quidam Schon legunt) iſq́; Dureri poſtea inſtructor fuit. ſub quo florere cæperunt Lucas Leydanus, Henricus Aldegrauer, Lambertus Suauius. imò totius Italiæ celeberrimum Cornelium Cortium Batauiæ Horna edidit. vt reliqua multa in varijs facultatibus excellentia ingenia Belgica prætercam, quorum bona pars etiamnũ florent. Nec modico lucro præter laneorum lineorumq́; pannorum opificia ibidem nata, etiam ſericarum ac holoſericarum telarum imitatores ſunt ſeduli. Agriculturæ minimè etiam ignari ſed & ſcientiſsimi in hortorum cultura vix alia gens magis induſtria. Rei quoq; nauticæ peritiſsimi ſunt, naucleris etiam Mathematicarum non ignaris. vnde Orbem penè vniuerſum nauigijs ſuis

qui

DESCRIPTIO GERMANIAE INFERIORIS
SEPTENTRIO
GERMANICVS OCEANVS
Zelant
WESTFALIA
MARCA
ORIENS
Scala Miliarium
GALLIAE PARS
MERIDIES

qui habent numeroſiſsima, pererrant.rarò etiam ſæuiſsimis tempeſtatib. obortis, portui applicantes niſi itinere confecto, optato limite potiti ſint, cùm ob nauium robur ac firmitatem, tum maximè experientiæ ſuæ in ea arte, ac laboris fiducia. Territorium in vniuerſum planú,rariſsimiſq; monticulis collibusq; conſperſum; niſi vbi circa Lutzenburgij Ducatum, ac Namurcenſem, & Leodienſem epiſcopátum frequentioribus tumulatur collibus. Verùm vt eundem locum non omnibus beneficijs cumulat natura, ita alijs aliorú defectus compenſat. Cùm N incolis ſuis alendis vix ægreq; ſufficiat regio; loci commoditas ei inopiæ opitulatur:ita vt per Oceanum eius victualia conuehantur maiori vbertate ac varietate quàm vſquam gentium naſcantur.ad omnes .n.ac præcipuas non Europæ tantum,ſed Aſiæ etiam atq; Africę partes per Oceanum iter illis patet,quin & Indorum cùm Orientalium tum Occidentalium commercia ipſis prompta ſunt. Vini in ea parum naſcitur. Thermas vix alias habet quàm Aquiſgranenſes. nec minæra multa habet. Salem quem coquunt, multiplicant magis quàm vt conficiant: niſi. N. Hiſpanicum habeant, ſuum nunquam conficient. Plumbi cupriq; parum, ferri ſatis magnam copiá ex Leodienſis diœceſis ferrifodinis ac Hannoniæ nanciſcuntur. Ex iiſq; duabus prouincijs lithantraces proueniunt, qui per vniuerſam Belgiam diuecti,lignorú inopiam leuant gignit & Hannonia tria alia lapidum genera,inter quæ & *marmor colore* variegatum,ornamentis ædificiorum maximè idoneum.

GEldria à Gelre arce ſeu caſtro, quod VVicardus à Ponthe vna cum fratre Lupoldo ędificaſſe feruntur, nomen retinuiſſe dicitur: quamuis complures à Gelduba oppido, cuius frequẽter meminit Tacitus, qui illud in Rheni ripa ſitũ affirmat, iam verò nulla ſui reliquit veſtigia, appellata credũt. alij quoq; aliam nominis rationem referũt qui narrant tempore Caroli Calui Imp. circa locum eum, in quo Gelria vrbs eſt, horrendam quandã ac venenoſam belluam ijsq; locis ante id tempus nunquam viſam cognitamq;, ſub arbore eſculo delituiſſe; magnitudinis immenſæ, ſæuitiæq; incomparabilis; hæc agros cãposq; deuaſtans, nec pecoribus nec iumentis parcens: ipſis etiam hominibus à quibus non abſtinuit, vſq; adeò formidabilis ob inexplebilem voracitatem ac atrocitatem euaſit, vt finibus ſuis cedere complures, ſeq; ſolitudinibus abdere coëgerit. Duo verò cuiuſdam à Ponthẽ eius credo de quo paulò antè mentio facta eſt, filij: partim vt ſibijpſis, partim etiam vt publico vicinorum commodo prodeſſent, miris technis audaciaq; incredibili belluam aggreſſi: poſt dubium variumq; certamen ac luctam, tandem ſuperiores belluã euaſere, eaq; interfecta, haud ita procul à Moſa fluuio, ad Narſis ripam in memoriam rei, arcem extruxêre, cui Gelræ nomen fecere, voce ex continuo ac miſerabili identidem repetito mugitu, eius belluæ, quem, dum cæderetur, edebat, mutuatã. Eius verò habitatores veſtituſti Sicambri fuêre, quos ijſdem quibus hi Geldrenſes ſedibus hæſiſſe, ex Sidonio poëta colligi poteſt, cùm inquit: Sic ripæ duplicis tumore fracto Detonſus Vahalim bibat Sicamber. Hi bellicoſi, atq; armis mirum in modum addicti erant, paulò ante noſtra tempora. Hodie humanitatis ſtudiã maiore induſtria ſectantur. mercaturæ quoque negotiationique inſiſtunt magna ex partẽ, reliqui mechanicis partim artibus addicti, partim agriculturę ob ſoli benignitatem inhiantes, vberrimos fructus conſequuntur. Ducatus hic Culemburgenſem & Burenſem comitatus quoque complectitur; inſulamque Velauiam, vulgò die Velaw, & Trans Iſſulanum tractum, in eoque comitatum Zutphanienſem & Dominimontenſem. Vrbes atque oppida circiter viginti duo in eo numerantur. Nouiomagus vrbs Imperialis, ſita ad Rheni oſtij, cui Vahali nomen eſt, ſiniſtram ripam, quod ibidem latiſſimum habet ac profundiſſimum alueum, ac eouſque velo vtuntur nauigia, quæ ex Hollandia ſurſum aduerſo flumine contendunt, quòd ſi inde vlterius progredi nauigio libuerit, trahantur oportet. Ciuitas eſt prępotens, fortis, populoſa, munita atque opibus abundans. dignitate fruitur vicẽ comitatus, ſeu Burggrauiatus, eique liberum eſt, ſicut & reliquis Imperij liberis ciuitatibus, cudere monetam: cùm Imperio in nulla alia re ſubiecta ſit, quàm vt in eius agnitionis teſtimonium quotannis modicum aliquid tributi, mittat Aquiſgranum, quod eſt Chirotheca puluere bombardico impletã. Ruremunda ad Ruræ fluuij oſtium ſita, vbi Moſæ miſcetur, vrbs habitatore frequens, ſitu natura & arte munita. Hinc Zutphanium, à paludibus ſic dictum, quas Vehnen ibi vulgò appellant. ſitum ad ripam dextram Iſulæ fluuij, qui Rheni etiam oſtium eſt, ac Plinio & Melæ Fleuum dicitur. Arnhemium, Tacito Arenacum, vrbs eſt florens vtcunq; ac primaria Velauiæ inſulæ, cuius territorium paludoſum atque vliginoſum, ſyluiſq; conſitum, quæ ferinarum affatim præbent venatum. Medium iſtud Rheni oſtium præter priſtinum quod retinet nomen, Lecca etiam atque Lycus appellatur, præbetq́; piſcium magnam ſatis copiam. Geldriæ finitimũ eſt TransIſſulanum, ſiue prouincia TransIſſulana, Septentrionem verſus, in tres diuiſa regiunculas quarum quæ Iſſulæ vicina eſt, Iſſulanum vocatur, quæ trans Vidrum, quem Vecht

vocant,

En tibi, amice Lector, nobilis ille clarusq; Ducatus Gel-
driæ cum omnibus eius limitibus, multis nauigeris flu-
minibus abunde insignis, agrorumq; fertilitate dives præsen-
tim apud Batavos, quorum crebra fit mentio apud veteris
cum ob miram glebæ ubertatem, tum ob gentis celebra-
tissimã in armis dexteritatem, Jam recens ad exemplar
eius descriptionis quæ pridẽ excusa est Romæ per Mich. tramezin
GELDRIA
Ducat Bra
bantiae Pars
Leodiens provinc
MERIDIES
In dije
Peel
Cuick
Kessel
Helmont
De Zuijder Zee
Maris Australis
Pars
Marken
Muiden
Amersfort
Harderwick
Elburg
Campen
Op dije Veeluwe
Arnhem
Zutphen
Duc
Zutpha
niæ Comit
Cliuia
Inchamken
Xanten
Rees
ORIENS
TRANS ISALA
NAE PROV IN
CIAE PARS
SEPTENTRIO
Ducatus Juliæ Pars
Johann Bussemacher excudit Coloniæ
Henricus Nagell fecit
Millaria Geldriæ minora
Millaria milliaria quinqs millia pass
Millaria magna

vocant, ſita eſt, Drentum dicitur, quæ verò VVeſtphaliæ proxima eſt, Tvventa appel tur. Habet hæc prouincia vrbes mœnibus cinctas octo. harum omnium Dauentria caput eſt, ciuitas ampla nobilisq;. ſumptuoſiſſimis ædificijs ornata, ac populoſa, inter Hanſeatici fœderis ciuitates numerata: eius incolæ humani ac hoſpitales, vnde oriũdus geographus Iacobus Dauentrienſis, quem præſens quoque Chorographia primum autorem agnoſcit, qui cùm ciuis ac popularis ſit meus, indecorum fortaſſe erit, nimium huius vrbis virtutes à me prædicari, cùm etiam dudum cöpioſè ſatis hãc deſcripſerit reuerendus ille doctiſſimus doctiſſimusque Georgius Bruin Agrippinas. patriæ ſuæ decus ſingulare, & quantum in ipſo eſt, liberalium ingeniorum ſedulus promotor. Cùm autem Imperialis ſit vrbs Dauentria, neque id moneta ciuitatis ſolùm teſtetur, ſed etiam quòd ſummam ſiue vltimam iuris ſententiam ex camera Spirenſi petere atque expectare cogantur, quo iure eam ſibi vel Hiſpanus vel ordines Belgij vendicare vellint, nuſquam cognoſcere potui. Huic annumerantur Campena & Zvvollis, Naualia Ptolomæo, Imperiales itidem fœderiſque Hanſeatici ſunt, que hæ tres perpetuò inter ſe fœdere ſibi deuinctæ. Ager harum regionum purus ac ſalutaris. Terra plana eſt ac humilis, montes rariſſimi ſont, ijdemque ſyluis ſaltibusque conſiti. Ager eſt fertiliſſimus, & ad quamuis culturam aptus, frumenti in primis ferax, hinc paſcuis fœcundus, vnde pecorum ingentes alunt greges. vinum autem nequaquam gignit.

GRONINGENSIS AGER.

TErritorium hóc Groningenſe, quod Orientali atq; Occidẽtali Friſiæ interiacet, ſeptendecim prouinciarũ Belgicarũ vna eſt, & quatuor Occidentalis Friſiæ ſtatuum prima. Eſt autem Groninga vrbs ampla, natura atque arte munita & perpolita, quæ legibus proprijs regitur, & ipſa iuriſdictionẽ obtinet, multorũ vndique vicinorũ ſibi fœderatorũ pagorũ domina, viris armiſq; potens. Nomen autem Friſiæ huic vrbi Grunium quendam Troianum dediſſe quidam opinantur. Sed haud immeritò doctis atque acris iudicij viris ſuſpectæ ſunt pleræque populorum & vrbium origines, illæ præſertim quæ deducuntur à Troianis. Munſterus aũt Francum dicit, non Troianum, ſed & Troianus fuit, ſi Franci verè ſuũ genus à Troianis repetunt. Si autem pauperis ſcholaſtici coniectura etiam ponderis aliquid habitura ſit (recipere tamen eam nulli ſuaſerim) à viriditate potius Grönin-gen dictam crediderim : cùm non ſolùm in amœnis paſcuis tanquam in campo viridi ſita ſit vrbs, ſed inſignia quoq; eius videamus eſſe trabẽ viridiem in clypeo flauo. Per hanc vrbem multæ, eô ingentibus canalibus, quorum maior pars artificioſa manu perfecta eſt, ductis, atquę defluunt. Quod ad bonarum artium ſtudia attinet, vnius inter eruditos ſummi viri Rodolphi Agricolæ, laude claret. qui in pago non procul à Groninga vrbe natus, cuiuis ſummorum ſuæ ætatis vel ingenio vel doctrina, vel eloquentia par habitus : primo ſtudiorum tyrocinio Louanij egregiè depoſito, præter Græcas & Latinas literas omnib. artibus optimis Ferrariæ in Italia ornatus, ſub Theodoro Gaza doctore clariſſ. demum Academiæ Heydelbergenſis profeſſor, & diſputationum factus moderator præſertim Logicarum: Commentario in lucem edito de Inuentione Dialectica ſanè pulcherrimo atque elegantiſſimo : Pſalterio etiam ex Hebræa lingua in Latinum fideliter tranſlato ; Philoſophiæ Ariſtoteleæ, interpres ſui ſeculi princeps. Cui ſub annum M.CCCC.LXXXV. Heidelbergę mortuo, Hermolaus Barbarus Venetus, doctorum ſui temporis hominum facilè princeps, hoc elegantiſſimum tetreſtichon poſuit:

Inuida clauſerunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phryſij ſpemq; decuſq; ſoli.
Scilicet hoc vno meruit Germania laudis
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Cùm autem hæc vrbs clientelis potens ſit, ſeparatam prouinciã conſtituit, & ob id titulum à ſuo nomine Principi proprium attribuit. Hanc vrbem & prouinciam Embdenſis Comes Georgio Saxoniæ Duci, Caroli V. Imperatoris clienti, ſiue, vt nunc recentiores Iuriſconſulti loquũtur, feudatario eripuit. Sed vbi eam tueri ſibi atque retinere non valeret: eam ille Carolo Geldriæ duci, anno circiter milleſimo quingenteſimo decimo quarto tradidit. Quam rem Georgius indignè ferens, ita ab hac mutatione, & Friſiæ moribus abhorruit, vt eam vrbem atque vniuerſam Friſiæ prouinciam Carolo Quinto tanquam ſupremo Domino, nimirum Imperatori, anno M. D. XV. & ipſe traderet. Inde nata inter Burgundos, & Geldros atrociſſima bella. quæ demum inito contractu, conſopita fuere. Inter cætera conuentum, vt dux Carolus ea prouincia, dum viueret, frueretur. poſt eius obitum verò ad Carolum quintum, tanquam ad Friſiæ dominum, vel ad eius hæredes rediret. Sed hac de re plura in Friſiæ Chronico Lugduni Batauorum, ſiue Leydæ, anno ſalutis humanæ M. D. LIII. edito, inueniuntur. In hac prouincia Ludouicus Naſſouiæ Comes Guilhelmi Auriaci principis frater germanus, tempore Ducis Albani adminiſtratoris Belgici, Philippi

GRONINGENSIS AGRI VERA DESCRIPTIO
OCEANI GERMANICI PARS
PHRISIÆ ORIENTALIS PARS
EMBDEN
Den Dollaert
ORIENS
DRENTÆ PARS
MERIDIES

Hiſpaniarum Regis nomine feliciter ſatis graſſabatur, dum Dammum oppidum,& alios quoſdam huius prouinciæ vicos in ſuam poteſtatem redigit. Idem etiam fratris ſui partes contra Hiſpanos Albanumq; ſecutus, bellum acre contra eoſdem mouit,& victoria (Hiſpanis,qui veterani omnes erant,vnà cum duce fortiſſimo,relique militaris peritiſſimo Arenbergico comite cæſis) ad monaſterium illud Heilligerlee dictum, eſt potitus. perijt tamen in eadem pugna Adolphus Naſſouius,frater ipſius. Vt Albanus deinde ipſe,ſumpto primo Bruxellæ de Egmũdano Hornenſiq; comitibus,quos Gandaui captos habebat,ſupplicio: collectiſq; maximis copijs eò peruenerit, & Ludouici comitis exercitũ: quòd is viribus, militum numero, cæteriſq; rebus omnibus longè impar eſſet, fuderit & diſſiparit, vrbemque obſidione liberauerit. commiſſa autem fuit pugna illa anno ſalutis milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octauo. Sicuti vero vrbs hęc Georgio Saxoniæ Duci per vim (vt ſupra monui) vrbs hæc erepta fuit: ita per nepotem eius Mauritium Naſſouiæ Comitem Guilhelmi Vranienſis filium, cuius auus maternus Saxoniæ Dux Mauritius erat (gener namq; Mauritij Guilhelmus fuit) anno 1594. armata manu, obſidione duorum ſaltem menſium, cum toto penè territorio recuperatur: fruſtra ei Carolo Mansfeldiaco & Verdugine reſiſtentibus.

FRISIA.

DE Friſici nominis origine, cùm variæ & prolixæ variorum ſint diſputationes & opiniones, quas compendij cauſa hic recenſere nequimus, relegabo lectorem ad perfectum Friſicæ gentis hiſtoricum Suffridum Petrum Leovvardienſem, Friſium, qui abundè ſatis hanc rem tractat in libello quodam hîc Coloniæ impreſſo. A Friſone tamen duce quodam ipſorum ſic appellatos eſſe Friſones ſeu Friſios veriſimilima eſt ſententia. Vigiius Zvvichemus vir vndiquaque doctiſſimus, ratione Friſo, affirmat Friſones nomen ſuum antiquiſſimum à ſæculis inde ſibi vindicaſſe, nec vnquam, vti propemodum omnes, reliqui Germanorum populi, id mutaſſe, eoque Aboriginum nomine ſeſe inſigniuiſſe, quòd in tanta caducarum omnium rerum confuſione, ipſi originis ſuæ nomen intercidere non ſunt paſſi. Veteres itaque hi Friſij & ſedem & nomen tuentur ſuum, quanquam nonnullis & Chauci olim dicti creduntur. Fit autem id vel ex ignorantia, vel ex antiquorum geographorum ſcriptis haud probè intellectis. Chauci ſiquidem non Friſij, ſed eorum fuêre vicini. at cum Friſij à Rheni oſtio, cui Fleuo nomen eſt, ad Amaſium ſiue Ameſin vſq; flu. continuo iuxta Auſtralis maris & Oceani Germ. littora habitent, Chauci iiſdem trans flumē vicini fuêre, tandemq; abolito veteri vocabulo toti in Friſiorum nomen conceſsêre, hodieq; Orientales Friſij vocantur. quos hæc noſtra tabula non complectitur. Ad eorum autem differentiam hęc noſtra Occidentalis Friſia dicitur, quæ eadem vera & antiqua illa Friſia eſt, quæ ſola iiſdem ſedibus nomen ſuū tuetur. Hi itaq; VVigevvonum, id eſt, maritimorum & littoralium natio ſunt, littora Germaniæ Aquilonaria tenentes. Gens ipſa ferox, robuſti corporis, atq; animi intrepidi, ad necem prona, & libertatis ſtudioſa, exterorum peregrinorumq; impatiens, caſtitatis amans, natos natasque ſuas incorruptas educant ad maturam vſque ætatem: nec matura ſunt illis cōiugia, vnde proles accipiunt robuſtiores, in grandiuſcula corpora enaſcentes, potationibus plus æquo addicti. Rei pecuariæ magnopere dediti, cùm innumeros greges alant, ac boues omnium quos Europa habet optimos ac maximos ipſorum procreet regio, licet Anglia generoſos gignat: ita vt hinc in omnem propemodum Europam abigantur, vaccis etiam fœcundiſſimis abundant. Equos bello aptiſſimos educat magis quàm gignit. Indies autem magis magiſque mercaturę ſe applicant: nauticæ etiam rei ſtudioſi, piſcationibus inſuper plerique inhiant. Regio hæc in quatuor diuiditur ſtatus, quorum eminentior eſt Gruningenſis, de quo præcedēti folio diximus, reliqui ſunt comitatus de Oſtergoi, comitatus de VVeſtergoi, & comitatus ſeptem Saltuū, vulgò Seuenwolden / horumq; trium caput eſt vrbs Leovvardia, opulenta & munita ſatis, hæc aulam forumq; habet quo litigantiū cauſæ cognoſcuntur, dijudicanturque. Huic vicinus eſt Zvvichem pagus, Viglij Pręſidis Bruxellenſis natale ſolum. Doccum, Ooſtergoenſis diœceſis oppidum Gemmā Friſium medicum ac mathematicum inſignem nobis genuit. Staueren oppidum hodie, olim potentiſſima erat ciuitas in ſtricto maris Auſtralis, inundationibus autem frequentiſſimis ad inferiorem iam multò fortunā redacta eſt. Franichera diues & opulentum oppidum, in quo vt plurimum nobiliores homines degunt, quòd perduellium ſui principis (qui tum Saxonicus dux erat) obſidionem fortiter ſuſtinuerit, vnde amplo ab eo prærogatiuo, & priuilegijs præ cæteris Friſiæ vrbibus ornatiſſimum: agrum habet, quemadmodum & vniuerſa Friſia, planum ac paſcuis fœcundiſſimum, ſtagnis tamen, lacubus ac paludibus interciſum. Sunt & alia huius regionis nobilia oppida, arcibus caſtriſque, ſicut hæc prædicta, munita. Aër vtcunque ſalutaris eſt, niſi

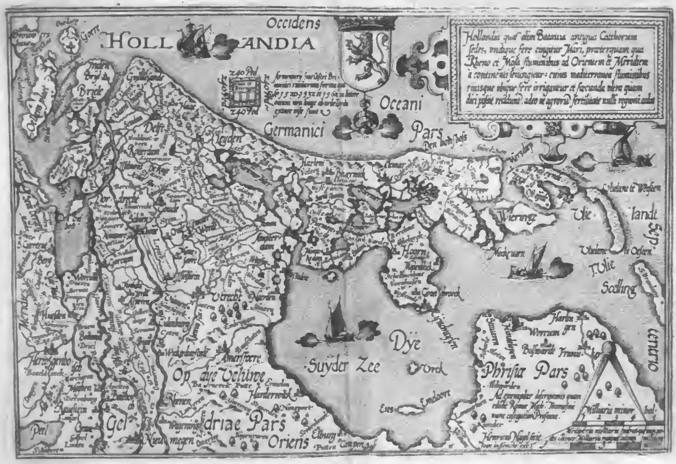
Friſiæ antiquiſſimæ trans rhenũ prouinc. et adiacentium regionum noua et exacta deſcriptio.
Ioan Buſſemecher excudit Coloniæ Agr.
Hollandiae Pars
Occidens
TRIS IAE DESCRIP
De Zuijder Zee
Geldriae Pars
De Drent
Groeninghen
Woſter Ems
Ooſter Ems
Orientalisfri
Henricus Nagel fecit

quantum paludum exhalatione infectatur, quanquam & id labis, ſi quid eſt, ventorum beneficio expurgatur. Maris ſæuitijs ita obnoxia vt Choro flante ſæpenumero periclitetur, atque dudum præterito 1570. anno, Calend. Nouembris, non pecudum modo, ſed & hominum ad myriades vſque iacturam fecerit, vnde & in hodiernum diem diluuium iſtud Die Allerheiligen fluth vocatur. Obque has cauſas frumenti parum ferax eſt, inundationes enim annuæ, ſementem aut extingerent, aut per agros omnes diſpargerent. Vineta quoque ob nimium frigus, ventorumque rigorem regio non patitur. Syluas etiamſi habeat, tamen hæ ſufficientes non ſunt vt foco ligna miniſtrent. His itaque natura ſubuenit procreata gleba illa pingui ac bituminoſa, quæ vento indurata lignorum penuriam ſubleuet, eamque in tanta habent abundantia, vt & vicinis regionibus ſubuenire illis queant. Sunt etiam nonnullæ in Oceano vicinæ Inſulæ ad hanc regionem ſpectantes, arenoſæ tamen omnes, quarum incolæ ex piſcatura præcipuè viuunt.

HOLLANDIA.

HOllandiam nonnulli dictam volunt quaſi Holtlandia, id eſt, terram lignoſam; quòd hãc olim ſyluis luciſq; horruiſſe perſuaſum habeãt. Probabilior tamen ſententia eſt eorum, qui Hollandiam dici aſſeuerant, tanquam terram canam ſeu cauernoſam. Cui rei fidem etiam facere aiunt euentum, nõ ita pridem animaduerſum: Ferunt enim prope Herlemum vaccam depaſcentem gramina in cauernam quandam incidiſſe, ac triduo poſt in maris ſinu ei vrbi verſus Orientem oppoſito, repertam eſſe. vnde & prouerbialiter dici ſolet Hollandt/ Hol-landt. Hæc olim Batauia dicebatur, à Batauo Cattorum regis filio, qui cum adiunctis ſibi eiuſdem populi viris, ob ſeditionem à popularibus ſuis pulſus, terram hanc habitatore cultoreque vacuam occuparunt. Cuius rei argumentum eſſe poteſt Catvvicus locus prope Leydam. Ducis verò eorum nomen retinuiſſe videntur oppida nonnulla, Batenberga, Batoburgum, Batauodurum, quod nunc Wijck te Duerſteden dicitur. Nomen Batauicum etiamnum retinet inſula iſta intra Vahalim & Leccam poſita, Die Betaw dicta. Batauos ergo Heſſorum populares eſſe, primùm ex Tacito probari poteſt vbi inquit Batavi donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupauêre, quam Oceanus à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. Confirmat etiam Batͤberga Heſſorum municipium, hanc Taciti ſententiam, de quibus etiam Plutarchus hoc modo refert. Batavi ſunt inter Germanos optimi equites, inſulam habitantes quam Rhenus circumfluit. Regio hęc mirum in modum populoſa, hominumque diues vt plurimum procerorum: veruntamen benè proportionatorum corporum, atq; animoſorum, ciuilitate ac politia multum à maioribus differentiũ: exutis enim feris agreſtibuſq; moribus, placidi, iucundi, ingenioſi, benigni ac hoſpitales ſunt: Fœminę eorum elegantes, & in rebus omnibus gerendis magnæ dexteritatis. Virilia vt plurimum officia exequuntur, præſertim quo ad mercaturam: vnde regionem peragrantibus triplo plures fœminæ quàm viri obuiæ ſunt. Vulgus frequenter mercaturę, rei pecuniarię, nauticę ac piſcatoriæ deditum: ad voluptates autẽ aliquanto propenſiores, ob rerũ omnium abundantiã ſunt. In domeſticæ ſupellectilis nitore palmam vni concedunt Hollandiæ negociatores, quib. pleraq; Orbis pars peragrata eſt. Hæc olim ſuos reges, habuit, quorum meminit Suetonius in Caligula, cap. 44 Verùm anno Chriſti 863 à Carolo Caluo Francorum rege in Comitatum redacta eſt, eiq; præfectus eſt Theodorus è regio ſtemmate ortus, iſq; primus Hollandiæ Comes fuit, qua quidem dignitate adhuc fruitur. Regio hæc Nobiles ſiue equeſtres perpaucos hodie habet, vnde & in pauciores regiunculas diſtrahitur diuiditurq; Egmundenſem tamen comitatum, Brederodenſem ſeu Vianenſem baronatum, atq; Vltraiectenſem diœceſim continet. Quinq; præterea minores inſulę eius Iuriſdictioni parent, verſus Meridiem poſitæ, qua Zeelandiam proſpicit, quarum nomina ſunt Voorn, Gaurede, Somerſdijck, Pierſchille & Corendijck: præter ſoli fertilitatem nihil notatu dignum habentes. Negant multi inueniri regionem quæ ſimili ſpatio tantùm oppidorum atque vrbium contineat, mediocri quidem magnitudine, ſed incredibili politia. Dordracum quatuor fluminum concurſu in inſulam redacta, qui anno 1421 abroſerunt eam à continenti, Brabantię enim cohęrebat, ciuitas ampla, pulchra, opulenta ac præpotens, ædificijs elegantibus ac magnificis ornata. Herlemum omnium quæ in Hollandia ſunt vrbs ampliſſima, cui incolarum ſuorum teſtimonio Ty-

 pogra

Occidens
HOLL ANDIA
Oceani
Germanici
Pars
Leyden
Delft
Wieringe
Vlie
landt
Scelling
Utrecht
Amersfoort
Dye
Suyder Zee
Orck
Phrisia Pars
Op dye Veluwe
Harderwick
Gel
driae Pars
Oriens
Elburg

pographicæ artis inuentio debetur, aiunt enim eius inuentorem ante prefectam artem morte præuentum, eiuſque deinde ſeruum Moguntiacum profectum, vbi continuo exercitio ad perfectionem ars perducta eſt, vt hæc altrix ſeu nutrix, illa artis mater ſit. ante annos circiter triginta Martini Hemskerchij pictoris arte claruit; hodie autem limatiſſimum Henrici Goltzij cœlum illuſtrem ipſam facit. quàm ſe fortem & Romanam contra albani ducis obſidionem præſtiterit, belli Belgici hiſtoriæ etiam ab aduerſarijs eius conſcriptæ teſtabuntur. Delphium quoque vrbs magnifica, in qua Guilhelmus Auriacus princeps perijt ac magnificè ſepultus eſt, omni propemodum orbi notiſſima ex cereuiſia quam incolæ eius dulciſſimam coquunt ac diſtrahunt: in hac etiam indignè perijt doctiſſimus ac integerrimus ille Muſarum cultor Cornelius Muſius: ex hac oriundus quoque eſt nebulo ac impoſtor ille Dauid Georgius, qui cum illiteratus eſſet, tanta tamen erat ingenij perſpicacitate, vt ſectam ſupra quam abominabilem condiderit. Leyda quam Ptol. Lugdunum Batauorum vocat, Lucæ Leydani artificioſiſſ. pictoris & chalcographi clara. ex hac quoque prodijt Ioannes Leydanus anabaptiſtarum rex. Roterodamum vel ob hoc clarum quod ſummum literarum decus Deſiderium Eraſmum genuerit, quem hodie Baſilæa ſepultum tenet, cum hoc, ſepulchro eius inſcripto, elogio:

Hîc iacet arte Plato, Cato vita, Tullius ore
Vermes corpus alit, ſpiritus aſtra petit.

Amſterodamum autem, poſt Antuerpiam, totius Belgij emporium celeberrimũ, quô quotannis appellunt claſſes ducentarum nauium ex omnibus Europæ partibus confluentium. Enchuſium atque Hornam vrbes, cùm cætera, tum in primis prælium iſtud nauale contra Boſſouium comitem illuſtres facit. Quantam nauium claſſem inſtruere Regio poſſit, vel ex hoc conijci licebit, quòd Henrico Ranzouio teſte, præteritis annis intra fretum Danicum ſupra ſexcentas Batauorum naues (quo tempore parum benè alteri cum altero conueniebat) Rex detinuerit donec voluntati ipſius ſatiſfacerent. Quid ſi illis annumerarentur & cæteræ per varias Orbis partes diſperſę naues. Tanto autem butyri caſeiq; prouentu claret, vt dicat Guiciardinus ex quatuor ſaltem pagis Hollandiæ plus quotannis prodire lactis, quàm vini Rhenenſis eo peruehatur. vt interim piſcium carniumque copiam prætereamus.

ZELANDIA.

Vnde nomen hęc prouincia traxerit, haud obſcurum fuerit vel illi qui præter eius picturam viderit nihil, quippe cùm ſalo cingatur vndequaque Huius autem Zelandiæ cùm inſulæ ſint complures ſuis quæque nominibus inſignitæ, easq; vix poſſibile ſit ſeparatim deſcribere, eò quòd varijs inundationibus obnoxię vi tempeſtatum cùm locum tum formam, atque ipſos ſæpe incolas mutant: eo quo commodiſſimè fieri poterit ordine deſcribemus. Præcipuę huius regionis inſulæ ſunt ſeptem, reliquis firmiores magisq; cultæ, quarum ſi prius incolas conſiderauimus, eas deinde perſequemur. Erat hæc terra Cæſaris ætate nil aliud quàm Batauiæ appendix, inculta, nec vnquam ad ſerendi vſum vomere proſciſſa, aut foſſione ſubacta, ſed æſtuarijs ac paludibus impedita. Huius terræ primos incolas Olaus Gotthus & alij plures tradũt Cymbros fuiſſe: quare ſic de ipſorum origine diſſerit Leuinus Lemnius: Conſtans fama eſt, atque indigenis per manus tradita, à Gotthis & Danis hanc gentem profluxiſſe, præſertim ab illa inſula Cymbria, quæ in Dania Zelandiæ nomine inſcripta eſt. Hi antiquitus Mattiaci dicti ſunt, ex vulgata alloquendi conſuetudine ac compellatione qua populares atque indigenæ inter ſe vſi ſunt. Maet enim ipſorum (ſicut hodie & Batauorum, Friſiorum ac plerumq; Germanorum maritimorum lingua) cõſilij, laboris itinerisque ſocium aut comitem ſonat. Atque hoc etiam eos nomine Tacitus appellat, cum inquit: Mattiacorum gens Batauis ſimiles, niſi quòd ipſi terræ ſuæ ſolo acrius animantur. Eius populi hodie inquilini ac indigenæ robuſti, ſtatura corporis liberali, feroces viribus, ingenio, ſolertia, verſutijs, calliditate, fallacijs, captionibus, negotiandi peritia ac conquirendi induſtria ipſis etiã Batauis ſuperiores. Maior verò pars rei nauticæ ac piſcationibus dediti, qui ea ſunt morum ac vitæ integritate, vt nũquam inter illos vllæ contentiones, iurgia, ſimultates, diſſidia exoriántur, nec magiſtratus vnquam (niſi in vrgentiſſimis cauſis) ſe horum cõtrouerſijs interponit. In re domeſtica ac familiari omnia elegantia, nitida, expolita menſa frugalis, nec vnquam prodigaliter ſumptuoſa. In mercatura exercenda nemo non ciuium ſolers atque induſtrius, lucri auidus, ad rem attentus. in tenuiores tamen atque inquilinos inopia preſſos, liberalis ac beneficus. in cæteros hoſpitalis, comis, candidus, Nauticæ rei his vix quiſquam magis peritus. Cùm autem tam numeroſa multitudo piſcatu ſe exerceat, ac paulò longius in Oceanum progreſſa, victum in mari venetur: ſi quando parcè ac malignè piſcari contingat, nullus vnquam horum ſe vexat aut excruciat, nec cuiquam malè precatur, ſed omnia placidè perfert, meliorum ſpe atque fiducia. Regionis huius inſulas Orientales ab Occidentalibus diſcriminat Scaldis flu. Orientales inſulæ præcipuæ quidem tres ſunt: Tola ſeu Toleta, à vectigali ſeu portorijs nomen ſortita, quem indigenę Tol nominant: hæc Brabantiæ conterminina, exiguo tantum freto diſcreta eſt. Huic coniunctus eſt agger Martianus, vulgò Martins dijck, locus amœnus atque arboribus vndique conſitus; in quibus maxima alitum, præſertim ardearum copia nidulatur. Huic ad Circium obuerſa eſt altera cui Duuelandiæ nomen eſt, à columbarum frequentia. Hęc nullum habet oppidum mœnibus cinctum. pagos autem & nobilium domos aliquot complectitur. Huic rurſum ad Fauonios aduertitur Scaldia ſeu Schowen inſula, nomine ſumpto à Scaldi flu. quo parte ſua Auſtrina alluitur, cuiusq; ibidem catarrhactæ ſunt quibus Oceano miſcetur. habet hæc in circuitu miliaria ſeptem, olim multò maior extitit, at hodie maris ſæuitia diminuta, ciuitates duas continet, Bravvershauiam in Septentrionali, & Ziriczæam in Au-

ZELANDIA
Septentrio
Comitatus Hollan
diae
Pars
Occidens
Oriens
Walche
ren
Beuela
ndt
zuyt
Braban
tiae Pars
Duca
tus
Comi
ta
tus Flandriæ Pars
Meridies
Vorn
Antwerpen
Zelandicarum insularum
exactissima et noua de-
scriptio, auctore .D. Jaco-
bo à Dauentria

ſtrali inſulæ parte poſitam. Occidentalium inſularum prima atq; omniū maxima eſt Suitbeuelandia, ab hac auulſa eſt ciuitas non ignobilis Romerſvvallià, quā nullis excultam agris, nullis exornatam pomerijs Oceanus vndique alluit, ita vt vnica Salis negotiatione ſubſiſtat alterum huius inſulę oppidum Borſele eadem tempeſtate penitus oppreſſum, anno ſcilicet 1532. Huic in Boream Nortbeuelandia apponitur, cuius oppidum eſt Cortkeene. hæc pro delicijs totius Zelandiæ habebatur, ſed eodem anno inſula integra ita mari abſorbta eſt, vt eius præter turres nonnullas quæ ex vndis prominent, nulla ſint reliqua veſtigia. Inter vtranque iacet Wolferſdijck / duos ſaltem pagos habens. VValchria autem ab Occaſu æquinoctiali Britanniæ obuerſa eſt, in quam breuiſſimus eſt traiectus, & à qua parte primus in Oceanum ingreſſus quocunqne terrarum dirigi poteſt. vrbes continet tres, Vliſſingam, Metelliburgum & Campoferam, quam der Veer indigenæ vocant. De aëris autem Zelandici clementia haud multa polliceri auſim (inquit Lemnius) vt qui in nonnullis partibus ſit paulò aſperior, & quam vicinarum gentium, minus ſalubris, præſertim æſtate, ob paludum & ſtagnorum graues halitus, & quòd regio arboribus minus conſita. Hoc tamen habet commodi, quòd contagioni ac peſtiferis morbis minus ſit obnoxius, ac ſerius inficiatur; at infectus immaniter in corpora hominum graſſatur. Sal candidiſſimum ciuium induſtria conficitur. Terra adeo fœcunda, vt bina iugera Zelandica plus emolumenti cultori afferant quàm quatuor Branbantica. Prata ac paſcua habet lætiſſima, pecora fœcundiſſima. Ferinas autem vix alias præter cuniculos habet.

BRABANTIA.

BRabantiæ nomen vnde ſit, variæ offeruntur opiniones. quidam à Brenno Britannorum cuiuſdam regis filio qui Belgis imperaſſe dicitur. Alij à Bratu ſpantio quodam Bellouacorum oppido cuius Cæſar meminit. Alijs placet dicere Bruchbant quaſi Brachlandt, quod terram incultam ac ſterilem ſignificat, quod verum videri poſſet, niſi animaduerteretur ſuperiori Brabantiæ parti, quæ lætos vtcunque agros habet, prius id nominis datum quàm inferiori, quam Cãpeſtrem etiamnũ Brabantiam, vulgò Kempenlandt, vocant qui tractus vſque adeo ſterilis eſt, vt nõ exiguã coniecturę fidẽ faciat. Alij à Saluio Brabone quodam, C. Cęſaries ex nepte cognato, qui gigantem iſtum Druonem Antigonum ad Scaldi ripam occiderit, quot tamen à ſanioribus tãquam fabuloſum, ridetur. Sunt qui à Godefrido Barbato Louanienſi comite appellatam regionem velint: coniectura frigida videtur, niſi fortè is vetus iam ac penè obſoletum id nomẽ reuocarit. Becanus ex vernaculæ linguæ dictione Braef ſiue Braue, & bant, quo vinculum ſeu faſcia ſignificatur, ac poſtea quoque ſignum ſeu vexillum, compoſitum eſſe credit. ita vt Brabandt quaſi Brauabanda dicatur. Brabantia etiam Rhetia dicta eſt: Tongri longè antè Cæſarem è veteri Germania Rhenum tranſgreſſi, in Gallia Belgica agros Rheno propinquos ocuparunt, eoq; tractu conſederunt. vbi hodie eius nominis oppidulum Tongrien veteris populi veſtigium ſupereſt in Brabantia. Tongri hi fuère antiquiſſimi Belgarum, & ij qui ex Germanis oriundi, primi ſibi Germanorum nomen vſurparunt, teſte Cor. Tacito. Hæc igitur Germaniæ ſecundæ pars frequentior facta, ob portum commoditatem vrbes iſtas, quas illic noſtra ætas maximas videt, modicis vicis ad iſtam viſendam amplitudinem opulentiamque intra quingentorum annorum ſpacium, paulatim perduxit. Argumento ſunt quod mediæ ætatis ſcriptores Gandauenſis pagi & aliorum mentionem faciant quos iam videmus vrbes capaciſſimas atque ornatiſſimas eſſe. quin & hodie viunt qui terque quaterque ampliatam viderunt Antuerpiam. Circa Louaniam Grudios & Leuacos populos habitaſſe ferunt. Ducatus priuilegio gaudet Brabantia, ac continet etiamnum in ſe dominia complura: vt pote S. Imp. Marchionatum Antuerpienſem, & Bergenſem, agrum Hornenſem & Keſſelanum, comitatus Hochſtratenſem ac Megenſem: Dominia Mechlinienſe, Predaënſe ac Rauenſteinenſe, & ſi quæ præterea. Brabantus hilaris, feſtiuus, ridiculus, in ſcenicis comiciſque moribus immodicus teſte Lemnio. Eius populi hodie humaniſſimi ac feſtiuiſſimi, vt plurimum tam mulieres quàm viri mercaturæ vacant, atque ita ſcientiarum, artium & linguarum ſtudioſi ſunt, vt vix videre ſit familiam, quæ non duas, tres pluresúe diuerſas linguas exactè loquatur. Vrbes nobiliores ſunt Bruxella, ducis ſedes. Louanium celebre literarum atque artium emporium, à Ioanne Brabantiæ duce fundatum, circa annum Chriſti 1422. in circuitu habere dicitur intra mœnia miliaria Italica quatuor. Antuerpia, vt illud artium, ita hæc merciũ variarum famatiſſimum per orbem omnem emporium, Scaldi fluuio, quem Tabudã Ptolo. vocat, ponè poſitum, qui tantæ eſt profunditatis, vt etiam altiſſimis ex Oceano aſcendentibus nauibus ad vrbem vſque ingreſſus pateat tutiſſimus: non toti tantum Europæ, ſed & Aſiæ atque Africæ ſeruit, rebus cùm ad vitæ vſum neceſſarium, tum etiam ſplendorem atque ornatum pertinentibus, hinc enim ad omnes orbis partes nauigatio patet. Buſcumducis ſeu Syluaducis, cuius incolæ etſi ciuiles ſatis ac negociationi dediti, tamen plus antiquæ fortitudinis retinuiſſe dicuntur, quàm reliqui eorũ conterranei. hi ſunt qui toties negocium faceſſebant Iulio Cæſari, priuſquàm in offi-

 cio reti-

Brabantiae
Belgarum prouinciæ
recens exactaque de-
ſcriptio. Anno
BRABANTIÆ
Co. Namurcii pars
Comitatus Ho
Leodium
Antwerpen
Bruſsel
Dat Lant van Kessel
Dat Lant van Horn
Cliuæ Pars
Militaria Braba
Peel
Iſlandia Pars

cio retineri poſſent. ex hac oriundus Georgius Macropedius linguarum profeſſor inſignis, Mechlinia duplici iam clade nota, quarum alteram anno 1546 die 7. Aug. accepit. Porta enim (vulgò die Sandtporte) erat quædam, in qua circiter 800. vaſa pulueris bombarducij reſeruabantur, de cœlo tacta, oppidum ferè totum, cum frequenti incolarum numero, maximo affecit incommodo. Alteram vix hac minorem ab Hiſpanis accepit anno 1572 ex hac oriundus eſt chalcographus inſignis Franciſcus Hogenbergius: ſicut ex Rupelmunda prodijt Gerardus Mercatores Geometer huius ſeculi celeberrimus, & chalcagraphius haud aſpernandus. Aëre fruuntur ſaluberrimo. Regionis territorium ex parte fœcundum eſt, præſertim qua Meridiem proſpectat. ac verſus Namurcenſem comitatum, ea enim parte ager fertiliſſimus eſt. qua verò ad Septentrionem ſpectat, loca ſunt vſque adeo ſterilia, vt per aliquot miliaria eà iter facientibus præter mendicantes vix aliud obuium ſit, non ſufficiente agro cultores ſuos, quamuis numero paucos, altere. Feruntt amen, oues Campeſtris Brabantiæ incubatu reliquis delicatiores haberi, ac lanam quoque reliquis ouibus ferre molliorem ac ſubtiliorem. eiuſdem etiam ligna duriſſima ac obuſtiſſima perhibentur. Vineta habet regio circa Louanium, quod tamen vinum acerbum & auſterum guſtu eſt. Syluas inſigniores quinq; Sonienſem, Sauenterlo/Grotenhout/Grotenheiſt & Meerdal, Fluuijs rigatur plurimis, qui mercibus vndequaque conuehendis non parum commodi ſunt.

FLANDRIA.

TErræ huius nomen cùm minimè antiquum ſit, vtpote cuius ſupra quingentos annos nemo ſcriptorum meminerit, de eius origine aſſeuerari nihil poteſt. Sunt qui referant ad Flanbertum Clodij ex Bleſſinda ſorore, Sicambrorum regis nepote, ac Falandi filium, quem Clodius captæ Rotomago, & adiacentibus littoribus maris præfeciſſe dicitur, malunt alij à Flandrina deriuare, vxore Liederici comitis ab Haerlebekē, aiuntq́; ob eius inſignia merita in Imperatorem voluiſſe Carolum Magnum hanc prouinciam vxoris ipſius nomine vocari. alij ex fluctibus flatibusq́; continuis quibus regio hæc obnoxia eſt, natam vocem credunt. Hæc prouincia ex multis diœceſibus ac regiunculis in vnum, conflata eſt comitatum. Rutheni namq́; erant qui circa Iccium portum, nunc Calis, conſidebant, ab eorum duce Ruthenio: tenebantq́ue littora maris, qui tractus hodie vulgò terra Guyſonum, (Lant van Guyſen) dicitur. Morini dicebantur qui Terrouanam ac adiacentem regionem tenebant, Blandinos etiam adpellatos reperias à Blandinio eorum Principe. Regionis incolę ita olim bello addicti fuére, vt quieti pacatiue vix vnquam viuerent; ac Syriam etiam, terramq́; ſanctam ac Hieroſolymam, eorum arma peruaderent. Hodie humani adeo, atque ciuiles ſunt, vt nuſquam ferè gentium exteriores peregriniq́ue, humaniores ac hoſpitales magis experiantur. Mercaturæ ſedulam nauant operam; mechanicis frequentiſſimi incumbunt, ita vt oppidum in ea pagumq́; vix reperire ſit, qui non in 70 aut 80. interdum diuidatur opifica, ſingulis frequentiſſimis hominum cœtibus addictis. ac quod vix alibi videre eſt, haud reperias pueros quatuor annos natos, qui non ſufficientes ſint labore ſuo victum ſibi comparare. Cùm enim pannorum, tam laneorum quàm lineorum ingentem copiam concinnent: hi aut fila fuſo ducunt, aut in globulas ea redigunt, aut lanam tractant ſeliguntq́ue, aut aliud quippiam operæ impendunt. Vnde cùm populoſiſſima ſit prouincia confertiq́; habitent, ita vt pagi complures vix populoſiſſimæ Germaniæ vrbi habitatorum frequentia cedant, fit vt in pleriſque oppidis, quotannis telarum aliquot millia abſoluantur. quin & præter hos pannos alia etiam diuerſa telarum genera hinc in omnes ferè orbis partes venum exportantur, cuiuſmodi ſunt quos ſua ipſi lingua Tapiſſerien, id eſt, Tapetia, Saie, Fiſtain, Boucrain, & Bourat vocant. Diuidebatur hæc regio olim in tres partes: in comitatum ſub regibus Galliæ, in dominum ſub Imperio, & in proprium ſub ipſo comite. Hodie diuiditur in Flandriam Teutonicam Gallicam, & Imperatoriam, quam & proprietariam. Imperatoria quod dudum Romanorum Imperio ſubiecta fuerit, alio etiam nomine Aloſtenſis comitatus dicitur, ab eiuſdem in ea nominis oppido. regio haud ampla inter Denderam & Scaldim fluuios compræhenſa. hæc inſuper Flandriæ portio ſubdiuiditur in comitatum Aloſtenſem, Dendermondenſe territorium, & quatuor (vt vocant) officia, quæ ſunt Axel, Hulſt, Aſſenede, Bouchouten. hæcq́ue Flandriæ portio propemodum habetur fertiliſſima. Teutonica autem eſt ea quæ terminatur à Sept. Oceano, à Mer, Lyza flu. ab Or. Scaldi, ab Occ. Foſſa noua & Artheſia, eſtq́ue hæc pars minus fertilis, ſolumq́ue ſabuloſum & macrũ habet. continet hæc pars quatuor Flandriæ membra primaria Gandauum, Brugas, Ypram, & Liberos tres vrbium principalium, quarum primas tenet Gandauum. hanc ante Iul. Cæſ. aduentum Oducum, alij Clarineam appellatam tradunt, ac deinceps Gaid·m ab ædificio ſeu caſtro ibidem à Cæſare extructo. vrbs eſt quoad ſitum, munitiſſima ac perampla, ita vt inter maximas Europæ vrbes connumerari debeat: habet enim intra muros circuitum 45640. pedes Romanos, qui conficiunt mi-

Flandria parua loco, sed nomine maxima et est re . singula sunt alijs, hæc bona cuncta tenet
FLANDRIÆ DESCRIPTIO
Septentrio
Maris Germanici Pars
Brabantiæ Pars
Picardiæ Pars
Artesiæ Pars
Hannoniæ pars
Occidens
Oriens
Meridies
Scala miliarum
Miliaria flandrica magna
Miliaria flandrica parua
Flandia Galliæ Belgicæ prouincia celeberrima continet in longitudine miliaria flandrica 31, in latitudine verò 20, Cuius termini sūt à Septentrione Oceanus Germanicus à Meridie Hannonia et Artesia, ab Occidente Gallia, ab Oriete verò Brabātia Regio est omnium rerū quæ hominis victui conueniunt fœcunda, Vrbiū munitarū frequētia nulli cedens.
Coloniæ Agrippinæ, Iean Bussem.

liaria Italica ſeptem. reperias intra mœnia inſulas habitatas circiter 26. Brugæ ſeu phanum Mercurij olim ſplendore ſuo totam Flandriam obfuſcans, iam in minore fortuna verſatur. Ypra à præterfluo eiuſdem nominis torrẽte ſic appellata, quæ fundum ſolumq; habere dicitur plumbeum, ob infinitos canales plumbeos, ibidem vndequaque inſertos, vt commoditatem præſtent maximam ſingulis penè domibus ac vicis aquam largientes. Liberi (tLandt van den Vrien) vocantur, quòd iugum Brugenſium excuſſerint. Flandria Gallica, eò quòd lingua vtatur Gallica, à Mer. attingit diœceſin Cameracenſem, ab Or. Scaldi flu. & Arteſia terminatur. Regio haud ampla, ac ſupra modum quàm dici queat, fertilis, cùm rerum omnium, tum imprimis frumenti & rubeæ tinctoriæ, prata ac pabula habet lætiſſima. continet oppida atque vrbes elegantes & opulentas, quarum prima eſt Inſula (vulgò Ryſſel) perpulchra & diues, emporium poſt Antuerpiam & Amſterodamum primas tenens. Duacum (catuaces videntur à Cæſare dici) fontium ſcaturgines limpidiſſimos habet. Tornacum (quos Cæſ. Neruios vocat) nõnullis Ptolomęi Baganum eſſe creditur. Ac vt multa ſimul complectar, habet vniuerſa Flandria ciuitates mœnibus cinctas numero 28. pagi numerantur 1154. vt non immeritò Hiſpani eò venientes omnem Flandriam vnam ciuitatem eſſe dixerint. Terra plana eſt, ſyluas complures habens cùm olim in vniuerſum fere ſyluis horruerit.

NAMVRCVM.

PRouinciæ huic, comitatus titulo gaudenti, Namurci nomen eſt. Iſtud verò à Metropoli ne in ea, an verò metropolis ab ipſa ſibi aſſumpſerit, haud exploratum quiſquam noſtrorum habet, quemadmodum ne ipſius quidem nominis originem, ab indigenis etenim Namur, à Germanis autem Namen dicitur, quid tamen propriè ſignificet, ignorant. Fabuloſam enim atq; anilem eorum duxerim ſententiam nullius probati ſcriptoris teſtimonio confirmatam, qui afferunt olim in monte ipſo, cuius in iugo etiamnum arx propter vrbem Namurcũ ſuſpicitur, idolum quoddam Nani cognomine coli ſolitum, quem fatidicum fuiſſe ac reſponſa petentibus dediſſe ferunt; deinceps autem patefacta & inualeſcente iam fide Chriſtiana, obmutuiſſe ipſum; atque ſic ex mobili cum fixo coniuncto Namurcum conflatum eſſe, quaſi dicas Nanum mutum. Prouinciæ huic vicini ſunt Leodienſes, Brabanti, Hannones ac Lucenburgenſes. Duo eam fluuij illuſtres ac nauigabiles irrigant, Moſa nimirum & Sambrius. Montibus regio non aſperatur, quamuis neque plana omnino ſit, ſed collibus ac vallibus hinc inde extollatur. Syluas habet complures, quorum maxima eſt ea quam Marlaignen vocant; in iiſq; crebra nobilium venatio eſſe ſolet. Omnium quibus ad ſuſtentationem ſui vita humana indiget, fructuum ferax eſt. Ferrifodinas habet multas. Effodiuntur ibidem lapides nigri, ſeu vt verius loquar, lapidei carbones, quos Germanicè lapides carbonarios (Steinkolen) vocamus. à literatis λιθάνθρακες appellantur. in his mirabilis quædam naturæ operatio apparet: cùm enim in cæteris corporibus infuſum oleum ignis flammam alat atque augeat, contra autem ſuperinfuſa aqua ardorem aut extinguat aut minuat; hi ſuperinfuſa aqua accenduntur, oleo autem extinguuntur. Incolæ (quemadmodum etiam circumiacentes vicinæ regiones ad quas iidem tranſuehuntur) calidiſsimos ac lucidiſſimos ſibi ex his ignes in domibus ſuis ſtruunt. Fabri etiam ferrarij frequentius his in officinis ſuis vtuntur, ſiquidem faciliùs quàm alij ex ligno vſti carbones ferrum mollificare queunt. Lapidum etiam fodinas in eodem hoc comitatu videre eſt, ex quibus nigra, rubea ac verſicoloria effodiuntur marmora; quæ ad exteras nationes abducta, magno hominibus ſunt vſui in templorum ac magnificarum domuũ ædificatione atq; exornatione. vnde etiam haud exiguum lucrum ad terram hanc redit. Quatuor habet vrbes muro cinctas comitatus hic: Namurcum videlicet, Bouuignes, Charlemontium ac Vallencuriam. Namurcum, vt ſupra monuimus, prouinciæ metropolis eſt, atque haud ita pridem Epiſcopalis eò tranſlata ſedes eſt, loco ſita opportuno, in confluentia nimirum Moſæ ac Sambre fluuiorum, ducto ad vtriuſque littus ponte lapideo. in hac etiam totius regionis curia eſt. Bouuignes ad læuum Moſæ latus ſita, olim ob ædificiorum magnificentiam atque incolarum multitudinem vrbs ſpectata erat, nunc verò varijs bellorum cladibus afflicta & deſtructa, parui valoris eſt. Charlemontium arx eſt munitiſsima atque inexpugnabilis penè, extructa ad Moſam fluuium à Carolo quinto Imperatore, à quo etiam nomen adepta ſuum eſt, cuius vix ſimilem reperire liceat, proſpicitur namq; in monte excelſo, haud procul à Giueto pago. Vallencuria oppidum minimè aſpernandum. Præter Abbatias, quarum complures ſunt, circiter octoginta pagi in prouincia hac numerantur, quorum aliqui, ex quibus ſunt Floreff, Vaſcie, Sanſon, &c. adeo ſunt ampli atq; egregij, vt non alios tantùm pagos longè antecellere, ſed cùm vicis atq; oppidis quibuſdam certare quoq; videantur. Olim regio Marchionatus titulo claruit: circa annum autem 1200. in Comitatum redacta eſt. Incolæ viri ſunt bellicoſi, principi ſuo toti addicti ac fauentes, Gallicè loquentes. Prouinciam hanc, quemadmodum etiam plures Belgij regiones, accuratiſsimè ac diligentiſſimè deſcripſit Ludouicus Guicciardinus.

NAMVRCVM
CVM ADIACEN
TIBVS REGIONI
BVS DESCR.
Namen.
LEODIEN
EPISCOP.
OCCIDEN

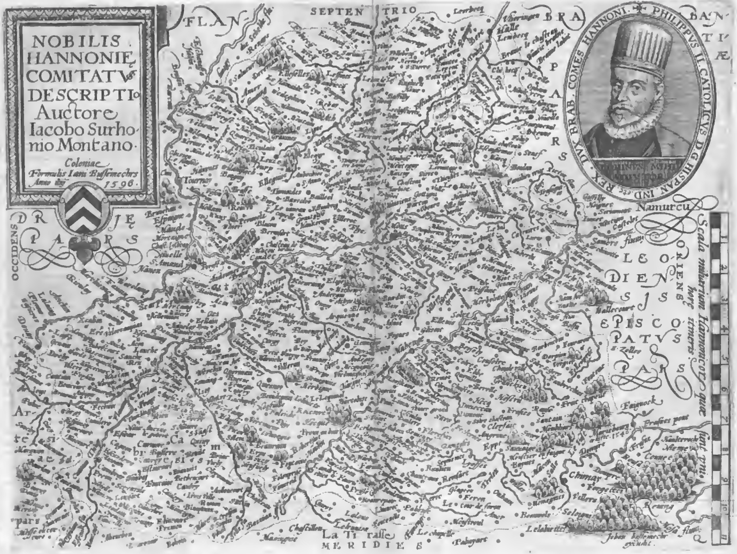
LVCENBVRGIVM.

LVcenburgij Ducatus à metropoli in eo nomen ſibi aſſumpſit, ea ad Alſatium flu. ſita eſt, atq; ex Comitatu, quo olim honore dignitateq; valebat, in Ducatum tandem euecta eſt. De hoc tractu ſic refert Petrus Diuæus: Leucorum gentẽ iuxta Treuiros, Mediomatrices ac Lingonas habitaſſe indubitatum eſt; oppida eorum Tullus ac Naſium Ptolomæo celebrata, nomen ſeruant, Toul & Nanſij. Vernaculè appellantur Die Lutzen, lateque imperarunt, vt ab ijs Leucenburgij celebris oppidi nomen ortum ſit, quaſi Der Lutzen Burg. Ij hodie Auſtriæ Archiducibus ſubſunt. Lazius Moſellanum ducatum vocat. Incolæ nobilium penè mancipia ſunt. Linguis vtuntur Gallica & Teutonica corruptis. Diſtinguitur regio in ſeptẽ comitatus, ij ſunt: La Roche, Durbi, Salme, Chini, Vandalen ſeu Vianden, S. Ioan. Manderſcheidt. Baronatus in hoc Ducatu penè innumeri ſunt, ac Dominia infinita. Neque enim vniuerſa Belgica prouinciam habet, quæ nobilibus frequentior ſit quàm hæc, quorum tanta eſt libertas, & in ſubditos ius, vt vel Regulis comparetur. Ciuitates habet muris cinctas in vniuerſum viginti, è quibus principalior quæ toti regioni nomen ſuum cõmunicat, eſt Lucenburgum; hanc Aliſuntius flu. interluit, partẽ vrbis ſuperiorẽ & montanam ab inferiori & plana dirimẽs: putatur hæc eſſe quam Ptolomæus Auguſtam Romanduorum dixit. vrbs eſt ampla & capax, ædificia domusque vtcunque ſplendidæ, verũ belli iniurijs variè afflictæ. Reliquæ vrbes ſunt Arlun, Rodemarck, Theonuille, Grauemachre, Conigsmachre, Dickirch, Viréton, Eſteruerck, Vandalen, Baſtonac, Mommedi, Neuffchaſteau ſeu Nouũ caſtrum quod Paulus Aemilius munitum oppidum vocat: Danuillers, Maruil, la Roche in Arduenna ſylua, Durbi, S. Vitus, Marche & Salme. Habet præter hæc etiam alia nonnulla oppida, quorum tamen mœnia crebris bellorum incurſionibus diruta iacent. vicos pagosque ad 169. continet, eorumq; nõnullos ſatis amplos & opulentos. Caſtra atque arces permultæ ſunt. Septem verò in eo Ducatu memorantur eſſe loca, quibus planetarũ ſeptem ſunt nomina indita, ijsque dum Pagani atque Ethnici eſſent incolæ, ibidem ſacra fiebant. cuiuſmodi videntur eſſe Arlun, tanquam Aram Lunæ dicas, cui eo loco ſacrificabatur: Solocure, caſtrum montanum, à Sole nominatum creditur. Marche Martis nomen referre videtur. reliqua coniectura vix aſſequi licet. Lucenburgenſis regionis ager benignus ac fertilis eſt, cuius etiam loca nonnulla vinea ferunt, vina tamen ignobiliora ſunt. Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. eorũ primũ nobiliſſimumque eſt Moſella, ſeu Obrinca flu. è radicibus Voſagi montis ortus nõ procul à Rotandi flu. fontibus, verſus Auſtro Africum ſeu Magiſtralem ventum, ducit alueum, per mediã Lotharingiam, Metim vrbem alluens, hinc per Lucenburgenſem hunc ducatum lateraliter lapſus, Theonuille, Sirich, Treuirosque lambit. hinc Bernecaſtellũ, Trib. hũ & Carnuntum præterlapſus, iuxta Confluentiã Rheno miſcetur. hunc conatus eſt olim Lucius Veterus Romanus Sonio fluuio iungere, foſſa ducta decem milliariorum: vt Mediterraneo mari claſſis Romana, æquitatis terræſtris itineris impedimentis, naues primum Rhodano flu. per Narbonenſem Galliam; inde per Sonium ad hanc foſſam, ex ea in Moſellam, deinceps in Rhenum, ac denique in Oceanum duceretur. Reliqui fluuij Lucenburgẽſem agrũ rigantes ſunt, Chier, Moſa, Bemolj, Houl, Lech, Alſatus, Atardus, Sourus, Prumeus, Mineus, Chomeus, Orto, Albis, ac innumeri penè riuuli. Montibus regio vndique attollitur, ſyluisq; intricatur. eæ omnes Arduuẽnæ totius Galliæ maximæ ſyluæ rami ſunt. Mineras reperias non procul à Manderſcneidt, in dominijs Keyla, Cronenberg & Sleida, in valle cui Hellenthal nomen eſt: quod ferri copiam præbet optimi. Cõflantur etiam ibidem ex ferro fornaces & pyreteria, quæ per totam diſtrahunt Germaniam ingenti lucro. Thermæ Bertricenſes, duobus penè à Moſellæ amnis ripa milliaribus diſtant, quamuis hæ Eyphaliæ potius quàm Lutzenburgij Ducatui annumerandæ ſunt. Terminatur regio à Septentrione Leodienſi epiſcopatu ac Namurcẽſi comitatu, à Meridie Lotharingia, ab Ortu Moſella fluuio ac Treuirenſi epiſcopatu; ab Occidente Eyphalia & Arduenna ſylua, & Moſa fluuio.

LVTZENBVRGESIS MONTVOSISSIMI ac saltuosissimi Ducatus vera et compendiosa descriptio nunquam antehac visa.
OCCIDENS
ORIENS
CONTE DE NAMVR
FRANCIA
LA DVCHE DE LVXEMBOVRG
PAIS DE BARROIS
PARS
Trier
Metz
Scala Miliarium
1580

HANNONIA.

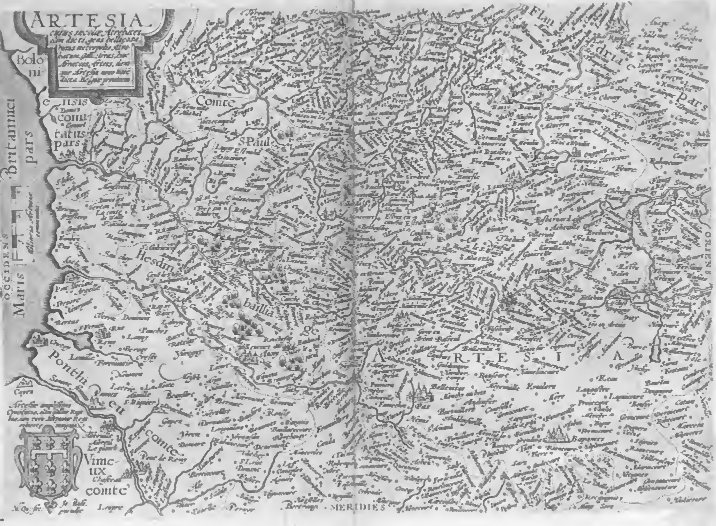
HAnnoniam ſcribit Leſſabęus olim Pannoniam à Panos cultu vocatam: deinde Saltum carbonarium; poſtea Picardiæ inferioris titulo cognitam dicit, Sed tandem Hannoniæ nomen, quo hodie innoleſcit, ab Hania flumine (quod mediam regionem ſecat) obtinuit. Haniault incolæ, & Henegaw Germani appellant. Habet hęc Hannonia Flandriam cum Artelia ab Occidente; Brabantiam à Septentrione: qua orientem Solem aſpicit, ſunt illi iidem Brabanti cum Namurcis & Leodienſibus vicini: à Meridie Campaniam Gallorum Regis prouinciam attingit. Regio eſt, ſi quæ alia hoc tractu, nemoribus, lacubus, fontibus irriguis, pratis & paſcuis admodum amœna. Gens bellicoſa & erga Principem fide & officio incomparabilis. Habet in longitudine plus minus viginti, in latitudine ſedecim miliaria. In eo ambitu comprehendit viginti quatuor oppida, & plus quam nongentos quinquaginta pagos aut villas: vt Guicciardinus author eſt. Robertus Cænalis in ea bis mille ducentas villulas turri campanaria (vt vocant) inſignitas numerat. Titulo Comitatus hodie ornata eſt: & habet in ſe principatum (vt hodie dignitatis vocabulum vulgò ſonat) octo comitatus, duodecim Pares (vt hodie appellant) viginti duos Baronatus, viginti ſex Abbatias, aliosque dignitatis titulos, quæ omnia apud Guicciardinũ videre licet. Vrbes in ea primarię ſunt Montes (Germ. Bergen in Henegaw) & Valencenæ: hæc ad Scaldim fluuium qua is nauigia ferre incipit, ſita, amplitudine & vallatis mœnibus inclyta eſt. Plebs mercimonijs & negotiationibus vt plurimum indulget: magnumque ſibi emolumentum ex eo panni genere, quod vulgus ſuſſetas, & in hac vrbe magna quantitate contexunt, atque hinc in remotiſsimas orbis regiones auehitur, parant. Plebs opulenta, plerunque rem faciens ex telæ quodam genere, quod vernaculè Sayam appellant, cuius ibi ingens copia conficitur. Sunt præterea Condatum, Halla, Angia, Malbodium, Aueſne, Bellus mons, Chimacum, Quercetum, Binchium Mariæ Caroli 5 Imp. ſororis à curis diuerticulum, atque extructis ibidem ædibus planè magnificis, quondã in delicijs habitũ, Sed poſtea ab Henrico 2 Gallorũ rege incendio & ruina fœdatum. Eſt item Bauarum, vulgò Bauais, quod nonnulli Baganum vel Bagacum Ptolomæi eſſe arbitrantur: nonnulli illud Belgium Cæſari in ſuis commentarijs dictũ volunt. Hubertus Leodius tamen non exiſtimat Cæſaris temporibus tam potens fuiſſe, ſed ſub D. Conſtantino Imperat. potius floruiſſe; idque ex numiſmatibus, quæ ibi magna quotidie copia, huius imagine ſignata, effodiuntur, colligit. Viſitur in huius foro columna lapidea, ſub qua ab incolis inchoare omnia eiuſmodi viarum capita referuntur, quæ ab eo loco in omnes Gallię partes & ſublimi atque recto tramite exporriguntur has Brunehildi opera conſtratas fama loquitur. eius quoque nomẽclaturam in hunc vſque diem ſeruant. chemins de Brunehault, Gallicum vulgus: Germanicum verò Die Caſſeie vocat. Durant vſque hodie harum viarum plurimis in locis veſtigia, ſed interrupta. hæ id præſertim miraculi habent (vt ſcribit Bouillus) quod ſublimiores ſint vicinis vtrinque agris: quòd inter ſignia Galliæ oppida rectiſsimum iter conficiunt; quod ſilicinis lapillis, qui etiam vicinis in agris deſunt, ſternuntur; adeo vt vel ab humo ebulliuiſſe ſilices, vel æthere ſublimi eos pluiſſe quis iudicet; vel alia quàm humana manu & opera vndecunque toto Orbe lectos in eiuſmodi viarum ruderationem quis demiretur. Sunt quoque in huius regionis limite verſus Moſam fluuium, quà in Galliam iter patet, Carolomons, Marieburgum, & Philippouilla in hoc tractu contra Gallorum irruptiones firmiſsima præſidia, à Carolo 5 Imp. Maria eius ſorore & Philippo eius filio exſtructa & denominata. Diues eſt hæc regio ferri & plumbi fodinis. Effodiuntur hîc quoque

NOBILIS HANNONIE COMITATVS DESCRIPTIO
Auctore Iacobo Surhonio Montano.
Coloniae
Anno dni 1596.
PHILIPPVS II. CATOLICVS D.G. HISPAN. IND. ETC. REX. DVX BRAB. COMES HANNONI.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
FLAN
BRABANTIAE PARS
LEODIENSIS EPISCOPATVS PARS
Namurcu
La Tirasse
Chimay

diuerſa marmorum genera, vt ſunt, album, & nigrũ, item pluribus coloribus variegatum, ad Regium & Magnatum ædes & ſepulchra ornanda valde accommoda. Calx viua hic etiã ex terra eruitur. Item carbones lapidei & atri, bituminis indurati natura, quibus incolæ loco lignorum in extruendo foco vtuntur. Conflantur hîc quoque vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quib. omnem Cœli iniuriam ex templis & ædibus propellimus: hæque præ alijs quæ alibi locorum fiunt, palmam præſtantia ferunt. Omne item vitreorum vaſorum genus & ſupellex hîc conficitur. Vide plura apud Ludouicum Guicciardinum, & Iacobum Leſſabæum, qui peculiarem libellum de hac regione conſcripſit. Hubertus Thomas Leodius quoque in ſuo de Tungris & Eburonibus libello non contemnenda de hac ipſa Hannonia recenſet

ARTESIA.

HAud obſcuros fuiſſe Galliæ Belgicæ populos, quos Atrebates vocamus, vel ipſe Iulius Cęſar teſtis erit, gens eſt etenim bellicoſa, antiquum etiamnum nomen ſuum retinens. Atrebatum metropolis eius Latinè ſic dicta, etiam Flandriæ olim vrbs primaria fuit, Gallicè Arras dicta, vnde & circumiacens ager, totaq; prouincia, Artois Germanicè, quaſi Arratois dicas, contractè autem Artois appellatur, hinc recens iſta Arteſiæ appellatio orta, qua Latinè vulgariter vti ſolent. Tota prouincia, quæ ſicut olim ita & hodie Comitatus titulo gaudet, longè lateq; patet, ſiquidem à finibus Cameraci, Picardiæ, Hannoniæ & Flandrię ad Oceanum vſq; protenditur. Galliæ olim regibus paruit: nunc aūt, cùm inter Carolum V. Imp & Franciſcum eius nominis primum, Galliæ regem pacis conditiones anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono, acceptæ & confirmatæ eſſent, ſui iuris ſunt. Vrbes atq; oppida præterea multa habet, quæ ſub Catholici Hiſpaniarum regis imperio ſunt. Illud etiam in Carrionis Chronico reperio: Henricus (inquit) Septimus Rex Anglus vrgente Maximiliano Imperatore exercitum in Galliam traijcit, Bononiam fruſtra oppugnat. facta dein pace, certa pecunia ei numerata, in Angliam redit. poſtridie Attrebates proditione capti ab Archiducis militibus, qui Ambianos pariter opprimere conati ſunt. Tandem pax, & ſoror Caroli Archiduci cum Comitatu Attrebatium datæ ſunt. anno 1490. Bethunia annonæ frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis Dominatus erat, antequā in Atrebatenſium nomen Comitatumque vnà cùm alijs concederet: peculiari nomine Bethunienſis Aduocatia, ipſiq; principes Aduocati, hoc eſt, Tutores fiduciarij & patroni Reip. ſiue ditiunculæ ſuæ, & veluti clientelæ capita, nominabantur. atque adeo caſtrū, quod miræ antiquitatis & munitiſſimum opus etiamnum in vrbe viſitur, & à regio Gubernatore inſidetur, tanquem ſtabilem ſedem retinuiſſe videntur, vt hac occaſione, adfluente nimirum incolarum multitudine, & ædificijs circa adiectis, vrbs ipſa (quæ anno iam tum milleſimo centeſimo trigeſimo ſeptimo deflagraſſe tamen proditur) in eam amplitudinem excreuiſſe merito debeat cenſeri. eſt in hac vrbe ſodalitas quam Caritatem Eligianam nominãt, qua fortaſſe nihil habet vniuerſa Europa nec laudabilius nec Reip. ſalutarius. Græcè non malè νεκροφόρια ab exportandis cadaueribus, ſiue funeribus efferendis nuncupare poſſis: quò fit vt nemo ibi cuiuſcunque ſit conditionis, ſupremo funeris ac ſepulchri honore careat. autor ſeu potius ſuaſor huius inſtituti fertur fuiſſe B: Eligius, vetus ille Flandrorū Apoſtolus. & annis iam ab hinc propè quadringentis vſu & quotidiana periclitatione eſt compertum nihil vnquam contagionis ex adfectis corporibus contraxiſſe eos qui tam pium Chriſtianæ caritatis munus exercent. Heſdinum nobile Gallo obiectum vallum ac propugnaculum, proſtrato à Cæſareanis eiuſdē nominis oppido, occaſione belli inter potentiſſimos Europæos principes excitatur. dum enim Franciæ Rex Franciſcus, mortuo Sfortia Inſubrū ſiue Mediolanenſium duce, vt ſtatum illum occuparet, Allobroges vicinos & Taurinos armorum ſtrepitu inuaderet, & multa in Italia oppida & caperet & ſollicitè muniret, Imp. Carolus poſt varias expeditiones & grauiſſima bella contra Gallū geſta, & expugnata Terrouana, ad Heſdinum caſtra mouet, quod primo incurſu eſt expugnatum. deleta etiam, & à fundamentis diruta munitiſſima in eo arce, ad Cancem amnē, amœniore & aptiore loco nouam, ſed cognominem, priore longè firmiorem ſtationem, ad perpetuam rei memoriam condunt ac inſtaurant: quare nunc foueis, ea & latitudine & altitudine, muris etiam tam validis Heſdinum cingitur, & propugnacu-

ARTESIA
Bolonienſis comitatus pars
Britannici Maris pars
OCCIDENS
Comte
S. Paul
Hesdin
baillia ge
Flandriæ pars
ORIENS
ARTESIA
Ponthieu comte
Vimeux comte
MERIDIES
Bapames

lis ſibi mutuo correſpondentibus firmatur, quæ falcones, pluteos, colubros, fulmen & grandinem plubeam minantes ſuſtineat, vt oppidanis timendũ nõ ſit, quod quamdiu commeatus mutuo animorum conſenſu & concordia conditus ipſis erit, facile in hoſtium ſint poteſtatem venturi. quam ipſis confidentiam, præter munitiones arte factas, naturalis etiam loci ſitus fouere poteſt. Præter vrbes & oppida quæ præterea habet Arteſia, ingens etiam eſt pagorum ac villarum numerus. Cœnobijs quoq; multis referta eſt; inter quas Abbatiæ numerantur viginti octo, earumq́, præcipuæ ſunt S Vedaſti, S. Bertini, S Saluatoris, Sanctiq; Eligij mons. Terra porro ipſa ferax admodum eſt, imprimis tamen frumenti: ita vt multi arbitrentur inde antiquum illud Gallicum nomen ei inditum eſſe, vt Atrech vocetur, quod panis terram ſignificat. huic etiam Græcum illud ἄρτος arridere videtur, quod panis Latinè dicitur nequaquam igitur ab Arto rege ſeu duce nomen eam accepiſſe demonſtrari poteſt. Fluuijs etiam quamplurimis irrigatur. quorum tamen præcipui ſunt Lyſa, Scarpa, Aa, Cachia atque Authia, alijq́ue plures ac nauigabiles omnes. Syluis non omnino deſtituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem verſus.

ANGLIA.

ANglia inſularum quæ ad Europam ſpectant, omnium maxima, diuerſis temporis diuerſa nomina ſortita eſt. Anglia autem vox Cimbrica ſeu Saxonica eſt, & hamum ſignificat quo piſcatores vtuntur, ait Becanus in Saxonicis lib. 6. Olim etiam Albion ab albis rupibus, qui ad eam nauigantibus primum apparent, dicta eſt. Britannia etiam vocabatur, cuius nominis origo iam dubia. Sunt qui à Bruto duce Troiano (quem ex Aquitania huc traiecиſſe ferunt) ſic dictam velint. Beda tamen natione Angelus, à Galliæ populis Britannos appellatos tradit. Angliam alij vocatam aiunt ab Angela Saxonum regina, quæ expulſis gigantibus qui tum eam incolebant, inter ſuos inſulam partiens ac diſtribuens vt victoriæ, gentiſque memoriam nunquam intercideret, Angliam à ſe denominari voluit. Paulò aliter refert Volaterranus, qui nō à Regina Saxonum, ſed ab Angilis eiuſdem Saxoniæ illuſtri populo appellatam dicit: quos, cum à Pictis Scotiſque moleſtarentur Britanni, in auxilium vocarunt, atque hac tandem terræ bonitate, ſimul & amœnitate inuitati, eos circumuenerunt, ac Inſulanorum bona inter ſe partiti ſunt. Hos tamen Angilos Sueuos non Saxones fuiſſe author eſt Ptolomæus, qui in media VVeſtphalia ad Amaſij fluuij fontes habitarunt. Secus paulò Ioannes Maior narrat in Hiſtoria rerum Scoticarum, ait enim Vortigerum regem Britannorum, in ſubſidium contra Pictos alioſque hoſtes accerſiuiſſe Engiſtum quendam Saxonum ducem, qui cum illis pulſiſque hoſtibus, ipſe tandem in regni deſiderium inciderit, à ſeque occupatum regnum Engiſtlandt vocari voluerit, atque hinc vnius vel alterius literæ Metamorphoſi, vt ſæpe fit, Engellandt dici arbitratur. Nec deſunt qui credant ſic dictam Angliam, quaſi Anguli terram, vel noſtri orbis angulum. Caledonia etiam quibuſdam ab ingenti in ea eiuſdem nominis ſylua vocatur. Tota itaque hæc inſula, natura triquetra, Siciliæque ſimilima, teſte Cæſare, hodie in duo diuiditur regna, Angliæ & Scotiæ. Angliæ regnum vocatur pars Inſulæ Meridionalis, Galliæ proxima. Terra eſt eximiè fertilis, ac metallis diues: habet etiam aurum & argentum, argentum viuum, cuprum, ſtannum, plumbum, ferri autem exiguam copiam: nec caret ſalis fodinis. quin & margaritas terra producit, & miræ naturæ Gagatem lapidem, in aqua ardentem, oleo autem extinguibilem, lapis nigro gemmeus, nullius ferè ponderis, attritu calefactus applicata detinet vt ſuccinum. Pecoribus alendis non alia aptior terra: lanarum ibi diues mercatura, regioque nobili panno celeberrima, qui inde in longinquas exportatur regiones. Lupos non fert vllo modo, nec vllum venenoſum animal, aut rapax, præter vulpem, gignit. Terremotus in ea rari, quemadmodum & fulmina. Diuiſum eſt autem Angliæ regnum in triginta circiter Comitatus: villæ & vici in ea plurimi ſunt, vrbeſque permultæ. Archiepiſcopales ex ijs ſunt duæ, Eboracum & Cantuaria. Scholæ ſeu Vniuerſitates duæ Oxonium & Cantabrigia. Londinum totius regni metropolis, Trinouantum olim, & Troia noua dicta, ad Tameſin fluuium magnis nauibus peruium, celeberrimum ditiſſimumque emporium, ſimul & ſedes regia. Eiuſdem regni fluuij nauigabiles, æſtu marino affluentes & refluentes, ſunt Seuerinus, qui per VValliam labens, in Verginium Oceanum effunditur, & Humbria, qui Eboracum præter lapſus Oceano Germanico excipitur. Incolæ rerum nauticarum peritiſſimi, nullum ferè Orbis angulum inexpolaratum relinquentes. Multa Regnum hoc nobilitate pollet, & quamuis longæua fruatur pace, bellicoſiſſimos ac planè intrepidos producit viros. Legibus vtuntur Angeli municipalibus, cùm Scoti ciuilibus vtan-

 tur. ea-

IRLANDT
Angliae regni florentiſſimi nova deſcriptio, auctore Humfredo Lhuyd Denbygienſe
Mare Hibernicum
Oceanus Germanicus
Anglesey
Wallis
Hiberniæ Pars
Oceanus Britannicus
Meridies
Septentrio

tur.eadem vtrique genti in bello ferocia.ſagittis Angli, haſta longa Scoti in acie præualent.Rara inter eos pax,dum illi propagare,hi retinere imperium ſtudent.Anglica lingua mixta eſt ex multis linguis, præſentim Germanica & Gallica, quamuis olim merè Germanicam fuiſſe.creditur. Porrò de antiqua ac prænobili Anglorum Regũ origine ac ſucceſſione hæc adijcere non diſplicuit: Brutum ſupra nominatum ſecuti ſunt Reges ſexaginta octo; eorum poſtremus erat Caſiuellanus, qui cum Regno potiretur,in Angliã venit Iulius Cæſar,inſulãq; armis ſuperatã Imperio Romano ſubiecit,quã poſtmodo Romani annos ferè quingentes tenuêre:donec Aetius Burgũdionibus Galliã vexantibus,legionã Romanã,qua vna tũ quieſcebat Britan nia,ex Inſula in ſubſidiũ reuocaret.Quo tẽpore Scoti Pictiq; in Angliã irrumpentes totã Inſulam deuaſtarunt. Verum Aetio nullas ſuppetias inſulanis ferente, quanquam ſæpe illius opem Subſidiumque implorarent,indignati Britanni Vortigerium ſibi Regem elegerunt, animumque recipientes Saxones Anglos adiutores in Inſulam accerſiuerunt. qui cum fortiter hoſtes pugnando omnes ex Britannia pepuliſſent ipſi eam ſibi vendicauerunt, Angliamque primi apellauerunt, atque in ſeptem regna diſtribuerunt: quorum ſeptimum ac poſtremum Occidentalium Saxonum Regnum, anno aduentus Anglorum 72.ſalutis humanæ 520, exordium à Cerditio primo Rege ſumpſit, cuius poſteri toti deinde Britaniæ imperauerunt. Horum trigeſimus ſextus Rex Heraldus fuit.hunc prelio ab ipſo ſuperatum atque occiſum ſequebatur Guilhelmus conqueſtor, anno Chriſti circiter 1070, à quo vigeſimus eſt Henricus octauus pater Edouardi, Mariæ, & Eliſabetæ etiamnum (anno videlicet 1596) ſceptrum regale tenentis.

SCOTIA.

SCotiæ regnum Albionis pars Septentrionales vocatur: terra perpinguis & ſulphurea, atque ob id combuſtilis, ac lignorum penuriam ſubleuans: vnde mos inoleuit, vt mendecantes circa ędes ſacras, lapides accipiant in eleemoſynam, ſtruendo foco aptos. Loca nonnulla habet in quibus triticũ non creſcit, maſſam tamen ex auenæ farina ſubigũt. Rei pecuariæ perinde vt Angli maximè dediti, vnde lanificijs ditantur plurimum. Aſperior eſt, minusque quàm Anglia culta montes etiam hinc inde habet, verùm pabulum ferentes prçſtantiſſimum. Fertur in regiuncula quadam Scotiæ, quæ Cloid fluuio alluitur, Argadia ei nomen eſt, lapidem naſci, qui paulò diutius ſtuppæ ſubiectus incendium faciat. Regia eius eſt Edinburgum, Alata caſtra vocant: prope hanc portus celebris eſt, Lethe dictus. Archiepiſcopales, & gymnaſijs celebres ciuitates ſunt, S. Andreæ, Glaſque, Aberdonæ, quæ mercatu etiam ob portus commoditatem, felix eſt. Habet & alia emporia & ſunt Dunę, Monros & S. Ianis. Circa Aberdorum montes ſunt aſperrimi, & equitatu inacceſſi, ac iuxta montes ſylua, quæ æſtimatur Chalcedonia antiquorum eſſe. Scotos à pictura corporis appellatos eſſe volunt. σκότος enim Græcè tenebras ſonat, vel σκοτία, id eſt furia, tenebræ. Vetus enim mos illis erat, pectus, brachia & manus encauſto figurare euntibus ad bellũ (quod tamen hodie non ſeruatur) vtebantur aũt Glaſto, herba plantagini ſimili, quæ (vt Cæſar ait) cæruleum efficit colorem, vt horridiores hoſti ſe nigererent in prælio, vnde Martialis cæruleos Britannos dixit,

Claudia cæruleis cùm ſit Ruffina Britannis Edita.

Mores Scotorium Anglorumque parum differunt. idem ferè habitus, lingua penè eadem, ſubita ingenia, & in vltionem prona ferociaque; in bello inſignes, mitiores tamen aliquandò Angli, quamuis enim ferum & inhoſpitale vulgus ignobile ſit, ciuilior tamen eſt nobilitas, hoſpites amicè ſalutant, magisque obuij ad humanitatis officia ſunt. In bello nec agri nec vrbes violantur, ſed dimicatur ad internecionem alterius partis vſque. Regidiores Anglis aliquantò ſunt Scoti, inuidi natura, & reliquorum, maximè aduenarum, contemptores, iactabundi, nobilitatemque ſuam inſolenter oſtentantes, ita vt in ſumma mendicitate audeant referre genus ſuum ad ſtirpem regiam. Scotiæ pars Auſtratiſſima eſt ſub Parallello 19 dies autem maxima horarum 18 Boreaſiſſima ſubeſt 21. Parallello, & eſt dies horarum 19. Terminatur autem ad Ortum quidem Oceano Germanico, ad Syrachum Tueda fluuio, ad Auſtrum Saluvva fluuio, ad Lebeccium & Zephyros mari Hybernico, ad Traſ. iam & Septentriones Oceano Deumcalidonio. Verùm & illud hic obiter memorandum duximus, quod, de mari Scotico ſcribunt Boëthus & Iouius, gignere nimirũ anſeres quos Clakis nominant, è lignis in ipſo putreſcentibus. Primùm naſcũtur (inquiũt) vermiculi tanquam teredones, qui interiora ligni excauantes, paulatim enatis capite, pedib. atque alis, tandem plumas edunt, & cùm ad domeſticorũ anſerum iuſtã ipſis magnitudinem excreuerint, cælũ petunt, reliquarum auium more. Naſcũtur & in teſtis veluti concharum, quæ complexu ramorum, & caulis in alga marina concepto, intus huiuſmodi aũt fouent, ac tandem produnt. Atque hæc de qualitate regni. Si quantitatẽ requiras, habere videtur Anglia in longum milliaria Germanica 82. Anglica 293. in latum Germanica 89. Anglica 320. Scotia autem in Longitudinem extenditur milliariorum Germanicorum 67 Anglicorum 257. In latitudinem aũt Germanicorũ 52. Anglicorum 190 ita vt tota inſula in lõgum extendatur milliaribus Germanicis 149 Anglicis 550 at vbi latitudinem habet, Germanicorum 89. aut Anglicorum 320. Latiſſimam namque eſſe compertum eſt.

Scotiæ Tabula
Occidens
Hiberniae Pars
Dunbreton Fyrth
Bread albayn
Assynshyre
Sutherland
Comberlands
Anglia Pars
Northumberland
Maris
Vararis æstus
Murray fyrth
Germanici pars
Oriens
Milliaria Scotica

HIBERNIA.

HIbernia inſula in Oceano inter Angliam atq; Hiſpaniam poſita,ab Ortu habet Britãniam ipſam,vnius diei nauigatione propinquam & Galliam ab Auſtro; Hiſpaniam trium dierum , vt aiunt, nauali curſu affinem ab Occidente; Oceanum infinitum à Septentrione; nec multũ diſtat à Scotia. Forma eius oblonga, ad ſimilitudinem oui, à Meridie in Septentrionem protenſa. Vnde nomen iſtud ſit ſortita, incertum eſt. Sunt qui ab Iuerne ciuitate,alij ab Hibero duce homine Hiſpano nominatam ferunt, qui primus magna hominum congregata multitudine eam,occuparit.ſiue vt alij ſentiunt,id nomen tulit ab Ibero flumine Hiſpaniæ celeberrimo,quòd illius accolæ primi inſulam inhabitaſſent. aut ab Hyberno tempore,quia ad Occidentem vergit.Sed illud veriſimilius eſt,vt vel à duce Hiſpano,vel à flumine Ibero dicta ſit:quando Hyberni cùm habitu corporũ,tum viuendi ritu ac moribus non admodũ diſcrepant ab Hiſpanis vicinioribus. Ab hyeme hyemalis inſula appellari nequit,alias Norduegia & Suecia eadem ratione vocari poſſent Hyberniæ,quum hyems illarum regionum non minor ſit hyeme Hyberniæ. Spatium Hyberniæ dimidio minus quàm Britanniæ æſtimatur, quod non amplius militarijs Germanicis ſeptuaginta in lõgitudinem,& 23. in latitudinem pateat. Cæterum ſolum & cælum huius inſulæ,haud multum differt à Solo & cœlo Angliæ, niſi quòd Hibernia montoſior eſt & abundantior aquarum : quippe quæ in editiſſimis etiam montibus paſſim paludes & ſtagna habet. Mira Cæli temperies, fertilitas terræ inſignis , etſi Hiberni agriculturæ parum ſtudent. Nullum gignit venenoſum animal,nec aliunde illatum nutrit. Maleficum habet lupum & vulpem.reliqua omnia animalia manſueta & corpore minora ſunt quàm alibi.Hibernia omnis diuiſa eſt in quatuor partes,quarum vnam quæ Auſtrum ſpectat, Momoniam appellant, alteram Borealem. Hultoniam : tertiam quæ ad ortum Solis vergit,Laginiam : quartam Occiduam,Connaciam. Et quoniam parent Regi Anglo,imbibunt mores honeſtiores. Momoniam à Laginia Suerus fluuius, qui ad Vatfordiam portum facit, quo ex Anglia breuior eſt trãſitus,& à Connacia Sinneus diuidit,cuius principalis Occidentalis oræ ciuitas eſt Limiricum, quod Sinneo omnium totius Hiberniæ fluminũ maximo alluitur. Anno Chriſti 433. miſit Celeſtinus papa ſanctum epiſcopum Patritiũ in Hiberniam,(erat autem filius & ſororis ſancti Martini Patritius)vt illi prædicaret Chriſtum atq; fidem eius. Viſitur etiamnum in Hibernia ſpelunca quædam ſubterranea,multis ſpectris horrenda,quod purgatorium Patritij appellare ſolent. Tradit Hector Boëthus,ſupra Amarcanã,in ſtagno quodã paruo.ſi pertica in vado defigatur, & exactis aliquot menſibus refellatur, partẽ quæ luto inhæſerat, in ferrum conuerſam iri; quæ in aqua remanſerat,in cotem : reliqua manente ligno. Habet Hibernia multos equos qui ſuauiter incedũt.ſtudentq; veluti data opera mollem facere greſſum,ne inſidenti moleſtiam vllam inferant. Terra huius inſulæ adeo pabuloſa eſt,vt ibi pocora,niſi æſtate à paſtibus arceantur,in periculum agat ſaties. Nullum animal noxium gignit,non araneam,non ranam,nec alit aliunde inuecta. Omnia noxia animalia ab alio aſportata ſolo, puluere iniecta necat. Imò affirmat Beda Presbyter, vidiſſe ſe raſuram è paginis codicum inde allatam,& ictis à ſerpente in potum datam, extemplò veneni vim reſtinxiſſe,totumq; infecti corporis tumorem ſedaſſe. Apes in ea non reperiuntur. mira cæli temperies, fertilitas inſignis. gens tamen inhoſpita,inculta & crudelis,atq; ob id bello gerendo non inepta. ſummum honorem ponunt in armis & bellicis rebus. Mare inter Hiberniam & Angliã ferè ſemper ſæuit,vt non

OCCIDENS
MERIDIES
SEPTENTRIO
ORIENS
HIBERNIAE BRITANICAE INSVLAE NOVA DESCRIPTIO.
ERYN.
Irlandt
HIBERNICVM MARE
Scala milliarium Anglicorum
I. B excud.
ELISABET D G ANG FRAN HIB ET VIRG REGINA
MONONIA MOUNSTER
CONACIA Connach
LAGENIA Leynster
VLTONIA Vlster
Mac Dermond
Breny
O Carty
Dunkeran

liceat traijcere illud niſi certis quibuſdam diebus. Sunt etiam inter Hiberniam & Scotiam multæ inſulæ, quarum maximè Meridionalis Mania quindecim leucis longa eſt. ea autem ad Angliç Regnum hodie ſpectat Nauigant vimineis alueis, circumdatis ſolis tergorum babalorum. Freti, latitudinem in cētem viginti millia paſſuum diffundi dicunt, qui fidem ad verum ratiocinati ſunt. Ad Orientem inſula mari Hibernico alluitur; ad Meridiem Oceano Verginio ad Occidentem Athlantico Oceano: ad Septentrionem Deucalidonio.

HISPANIA.

REgnum hoc magnificentiſſimum vndiq, alluitur mari, excepta ea parte qua Galliam contingit, ibi altiſſimis montibus quos Pyreneos vocant, ſeparatur à Gallia. Appellantur autem montes illi Pyrenei à crebris fulminum ignibus vel quòd ſyluæ in Pyreneo frequentes & habitationes iniecto à paſtoribus igne priſci temporis flagrauerint, durante aũt incendio aliquot diebus, ex montium concuſſione cœperunt deſcendere ſtillicidia argẽti liquefacti. & cùm habitatores illorum locorũ vſum argenti nõ haberent, contemnerentq; metallũ illud, ſuperuenientes mercatores è Phœnicia, emerunt vilibus mercibus magnam vim argenti. Diuiſa fuit olim Hiſpania in tres prouincias, Beticam quæ hodie eſt Granatã, Luſitaniã quã nũc Portugalliã vocant, & Tarraconẽ quæ hodie cõtinet Cataloniam, Caſtiliã, Nauarrã & Galliciam. Fuitq; (ſi Ioſepho & Beroſo credimus) Tubal Noë nepos primus Rex Beticæ, extruxitq; in ea regione ciuitatẽ quam à ſe denominauit Tubal. Hic operam dedit rei pecuariæ, ſicut omnes primi patres pecoribus alendis ſtuduerunt, quæ & victum & amictũ homini miniſtrant. Hinc quoq; putant maiorem Hiſpaniæ partẽ appellatã Tarraconem, quæ cũ in Hebraica vox ſit, Latine boum poſſeſſionem ſignificat. Succeſſit Tubalo in imperio Iberus, à quo fluuius quidam Iber eſt appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Betus à quo Betica. Hiſpanus ſeu vt aliqui malunt, Hiſpalus à quo tota terra poſtea denominata eſt Hiſpania. Heſperus à quo eadẽ terra Heſperia dicta. Luſus à quo Luſitania. Poſteaquã verò Romani ſibi ſubiugaſſent Hiſpaniam, diuiſa eſt in duas prouincias, Beticam & Tarraconenſem, durauitq; partitio illa vſq; ad tẽpora Attilæ, tunc rurſum alia adminiſtratione Hiſpania eſt gubernata. Nouiſſimè ſub Saracenis diſcriminata eſt in quinque regna, Gallicam, Nauarram, Caſtiliam ſiue Legionem, Cataloniam cui & Arragonia annexa eſt, Portugalliam & Granatam. porrò Gallicia non diu proprium & diſtinctum manſit regnum, ſed amiſſo legitimo hærede, incorporata eſt Tarraconẽſi. Alij adhuc plura numerant regna, Valentiæ, Toleti, Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ. noſtro tempore omnia hæc regna in vnum contracta ſunt, præter Portugalliam quæ proprium habet regem. Habet Hiſpania ſeptem Archiepiſcopatus, quorum ſedes ſunt in Tarracone, Cæſarauguſta, Toleto, Compoſtella, Brachara, Vlixbona & Granata. alij nouem ponũt, ſub illis ſunt autem plurimæ epiſcopales ciuitates. Modico interuallo diſtant Granata & Mauritania, namque ibi ingreditur Oceanus per magnas anguſtias in mare Mediterraneum, vbi & duo mõtes eriguntur in cœlum, vnus in Mauritania qui Abila vocatur, & alius in Hiſpania cui nomen eſt Calpe, & hi à quibuſdam vocantur columnæ Herculis, putantq; olim vnum fuiſſe montem ſeu ſaxum perpetuo iugo coniunctum, quod Hercules ſuo robore perfregerit, intromiſeritque Oceanum in ipſam terram alij inſulam Gades aſſerunt fuiſſe Herculis columnas. tertij in Gadibus fuiſſe templum Herculis, in quo poſitæ fuerint duæ æneæ columnæ altitudine octo cubitorum in quibus ſignatus fuit ſumptus pro ædificio illius templi factus: & nautæ ibi Herculi ſua ſoluerunt vota fuitq; locus ille ſecundum veterũ opinionem finis Mundi, nec auſi fuerunt Hercules aut alij longius naues ducere in Oceanum citra vitæ periculum. Eſt autem Gades inſula parua, habetq; tam pinguia paſcua, vt nullum ſerum à lacte ſegregent, ſed cogantur affundere aquam, cùm lac in caſeum coagulare volunt. Multis quidem in locis Hiſpania inculta iacet, idq; ob ſaxeum fundũ, vel ob ſolitudines ſqualentes, aut ob alias cauſas, quamuis multò quàm Africa ſit fertilior. Suppeditat tamen Hiſpania multis in locis abundè ea quibus homo opus habet vt ſunt frumentum, vinum, fructus, oleum, pecora, linum, ferrum

SOLIS AD OCCASUM REGI SUBIECTA PHILIPPO PARUA TIBI MONSTRAT PULCHERRIMA REGNA TABELLA
DESCRIPTIO
GALLIAE PARS
Cantabricus Oceanus
Septentrio
Asturias
Biscaia
Nauarra
Aragonia
Catalonia
Galitia
Portugal
Castilia
noua
Valen
Granada
Andaluzia
Murcia
Campo de Montiel
Oriens
Meridies
MARE MEDITERRANEUM
REGNI HISPANIAE
Regni Hispaniae post omnium editiones locupletissima descriptio
1590

& metalla,mel,cæra,piſcoſæ aquæ,&ſimilia.Non coquunt ſalem ſed effodiunt è terra.Non fatigatur terra tot ventis vt Gallia,nec inficitur aër peſtiferis paludib.ac nebulis. Aurum,argentum & ferrum bonum & probabile nullibi in tanta copia vt in Hiſpania eſt inuentum.reperta namq; olim in Hiſpania ſunt fragmenta auri depurati magnitudine dimidiæ libræ. Eſt & ſemper Hiſpania equorum pernicitate commendata,quos leuis armaturæ æquites tibijs contractis pulchrè obequitant. Nomen magnum ab aliquot annis bellica fortitudine Hiſpani ſunt adepti plurimis ab hoſte partis victorijs,vt qui laborum,ſitis & famis in acie ſunt tolerantiſſimi,& in ſtratagematibus cautiſſimi,leui corpore,vt facilè hoſtem fugiant & ſeqeantur. Oceani nauigationibus ad incompertas regiones toto orbe ſunt clariſſimi. Habentur etiam Hiſpani in religionis ritibus ſupra mortales omnes ſuperſtitioſi,per regis ſolium &vitam eius gentilicio more iurant,& oſculo manuum in ſalutationibus ſupplicant. Porrò de moribus & ritibus antiquorum Hiſpanorum Strabo & Poſidonius mira ſcribunt.

PORTVGALLIA.

REgnum hoc Luſitania olim appellata fuit, à Luſo quodam Sicelæi deciminoni Hiſpaniarum regis filio; iſq; nominatus ſic erat, quòd more Aramæo vbique ſacra ludis & ſaltu ageret. Eius loco nunc Portugalliæ viget vocabulum, à Porto vrbe, aliquando Lauariâ, & à priſcis Portogallo nuncupata præter cæteros autores Franciſcus Tarapha à Gallis populis appellationem ſortitam ait: nam Galli (inquit) in Hiſpaniam nauigantes Portugallo ciuitati Oceanoq; mari, & toti regno nomen dedêre, quaſi portus Gallorum. Oſtio Durij flu. quem nunc Duero incolæ nominant, ea ciuitas propinqua eſt. Iam verò nec omne id quod olim Luſitania erat, Portugalliæ tribuendum: neque etiam omne id quod Portugallia nunc ſibi vendicat, olim Luſitania fuit. Cùm autem in vniuerſa Hiſpania regna numerentur circiter quatuordecim: duo tamen ex his principatum tenent, reliquis ſub ſe comprehenſis, quorum alterum generali Hiſpaniæ ſeu Caſtiliæ vocabulo denotatur, alterum verò ſub Luſitaniæ ſeu Portugalliæ vocabulo. Cœpiſſe autem regnum hoc dicitur circa annum Chriſti 1110. idq; ea occaſione: Henricus Lotharingiæ Comes è Gallia veniens, magnas aduerſus Saracenos res geſſit, pro quibus meritis Alphonſus VI Caſtellę Rex filiam notham Tireſiam nomine ei locauit, Gallециæ partem, quæ in Luſitaniæ regno continetur, pro dote aſſignans. Ex eo poſtea matrimonio natus Alphonſus, qui primus Luſitanię Rex eſt appellatus, primus item qui Vlyſſiponam à Saracenis recepit, quorum quinque ſimul regibus vno prælio ſuperatis, quinque ſcutorum inſigne facinoris monumentum poſteris reliquit. Populi antiquitus eam coluêre Oretani, ad Anam flu. conſidétes, Orientaliora verò loca Carpetanorum, Vacceorum, Vetionumq; pars tenuêre: oram verò quæ Durij fluuij ripis contigua eſt Lubeni Narbaſijq; habitarunt. Chalybis autem flu. tractum Geltiti Gallorum populi occupauere vbi & pleraque alia Hiſpaniæ loca tandem etiam Gothi ac Saraceni eo irrepſere. Terræ haud multum Regnum hoc complectitur, & cum reliqua Hiſpania haud quaquam comparandum, Galliaque multò anguſtius. Regni metropolis eſt Vlyſſipona, vrbs ampla & inſignis, loco amœniſſimo ſita, diuitijſque ſupra modum affluens, mercium quippe, quarum per vniuerſum id regnum negotiatio eſt luculentiſſima, exiſtens emporium, vndequaq; aduentantium nauium commodiſſimum ac fama celebre receptaculum. Regis inſuper aula ſedeq; fortunatum cæterarum prouinciarum caput, Romanis aliquando Iuliam felicem appellatam credunt nonnulli. vna eſt ex tribus eius regni Archiepiſcopalibus, earum verò Braga primatum ſibi vendicat; cuius Pręſul metropolitanus vniuerſæ Hiſpaniæ ſalutari contra Toletenſem contendit iure. Tertia verò eadem dignitate gaudens eſt Funchala. Vetuſtos populi ritus eiuſmodi tradunt ſcriptores Coſmographi: Sunt Luſitani Hiſpanorum fortiſſimi, ſcrutatores, inſidioſi, veloces, agiles atque verſatiles. iaculum longè iaciunt, & ſumma arte, in acie diutius perſeuerant, mobili corpore leuique, vt facilè & fugiant hoſtem & inſequantur. Omnes montium habitatnres victu ſimplici vtuntur, aquarum potores, humi cubitores, montani homines duabus anni partibus querna veſcuntur glandę, quam cùm ſiccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponunt. Hordeaceo vtuntur vino, nam vitis inopia laborant. Omnes ferè pullis amicti veſtibus & ſagis, in quibus inuoluti per ſtramenta cubant. Nummorum loco graui admodum ſarcinarum permutatione vtuntur, vel extenſi argenti laminę fruſtum abſciſſum exhibent. Deſtinatos neci lapidibus obruunt,

Portugallia que olim Luſitania, nouiſsima et exactiſsima deſcriptio Auctore Vernando Aluaro Secco,
Johann bußmecher excudit Col.
15.90
Oceanus Occidentalis
POR TUGALLIAE DESCRIPTIO
REGNI CASTELLAE PARS
ANDALUZIAE PARS
Berlenga
Reino do Algarue
Guadiana
Comarqua da beira
Ceſtel branco
Merida
Penela
Porto
Villa real
Entre douro e minho
REGNI LEGIONIS PARS
Villa franca

parricidas extra montium confinia vel vltra flumina reiectos, ſaxis opprimunt. Aegrotos vetuſto Aegyptiorum ritu in plateis deponunt, vt qui eo morbi genere tentati ſunt, commonefacere eos valeant. Amnibus paruis & magnis irrigua eſt regio, qui omnes Tago ab ortu pariter diſiuncti ſunt, & maiori ex parte nauigabiles, atque auri grumulis abundantes vicina verò Tago cæterorum opulentiſſima ſunt oppida. Ager pleriſque in locis argilloſus, ac ob id minus fructibus fœcundus. Coimbriæ autem territorium totius Portugalliæ cenſetur optimum. Cum autem vitium penuria id regnum laborare dicatur, commendantur tamen apud exteros Algarbiorum vina. Circumcirca tamen agrum Tagus habet bonitate conſpicuum, aduerſis etiam aquis nauigationes habens admodum faciles, etiam grādioribus magnum ad ſpacium nauibus: reliquum verò ad curſum fluuiaticis vtuntur lembis, amnis piſcium feraciſſimus eſt, oſtreorumq; redundās. Hunc ſequuntur Muliadās flu. quem deinceps Mundam, hodie Mondegam appellatum videmus. Durius longo fluens curſu penes Numantiam, magniſque nauigijs permeabilis ad ſtadia ferè octoginta. Cauado hodie Morilhoque dictus, quem Nibin antiquiorum eſſe ſuſpicari licet, & cui ab obliuione Lethes nomen inditum eſt. Minius omnes Luſitaniæ flu. magnitudine ſuperans, ad ſtadia 800 nauigabilis. Montes Luſitania paucos habet, eoſque haud magnos, lucubus pleroſque nemoribusque conſitos. Mineræ in hoc regno ab authoribus nullæ traduntur. Salem tamen foſſilem illis aut eſſe, aut fuiſſe olim, ex Strabone liquet. Cumque fontium perennium in hoc regno numerentur vltra 25000. thermas tamen nullas ab vllis vſquam authoribus prædicatas reperimus.

FRANCIA.

LOngè ante Chriſti tempora, & priuſquam Romani Galliam ſuo dominio ſubegiſſent, præfuerunt Galliæ multi priuati, reges & principes, qui non magni fuerunt nominis, quales fuerunt Lugdus, Allobrox, Belgius, Trebeta & alij plurimi, vnde priuatæ regiones ſuas mutuarunt denominationes. fuitq; tunc & aliquot annis poſt Chriſtum natum ea regio Gallia, & non Francia nuncupata. Aſſecuti ſunt autem Romani dominium in ea ferè centum annis ante Chriſti natiuitatem, retinueruntq; illud propè quingentis annis. Interea autem temporis dum Sicambri, qui poſtea Franci dicti ſunt, quique oſtia Rheni & circumiacentem agrum poſſidebant indies creſcerent & roborarentur viribus, cœperunt excurrere in finitimam Galliæ regionem, occupare arces & oppida, atque exturbare Romanos, vt etiam anno Chriſti 420. Pharamundus vigeſimus quartus Francorum Rex, primus fuerit in Gallia Francigenarum rex; atque ſub eius filio Clodio, atque nepote Meroueo Sicambri ferè totam adepti fuerint Galliam, relictiſque prioribus manſionibus, quas circiter 870. annis tenuerant, migrauerunt in Galliam, potiti eius dominio. Didicerunt quoque Gallorum linguam; quam Romani introduxerant, & cõformes fecerunt moribus eorum ſicut & alij Franci qui à fratribus ſuis ſecedentes, & pagum Mœni, vbi Herbipolis eſt hodie, occupantes, didicerunt Germanorum linguam & mores Pharamundus verò (Warmundt Germanicè) vnanimiter à ſuis electus in Regem, tranſtulit ſedem ſuam à Francia Orientali in Fr. Occidentalem, poſuitque legem quam Salicam vocant, ne regni ſucceſſio in colum transferatur, hoc eſt ne mulieres regni hæredes fieri permittantur. hunc ſecuti ſunt reliqui reges in hodiernũ vſque diem. Porrò quod ad nobilitatem ſiue equeſtrem ordinem in Francia, is maximis hodie fruitur commoditatibus ac priuilegijs, eoque fit vt magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoque pro ipſius ac patriæ ſalute profundant. neque enim vllum pendunt tributum, & armatis licet ipſis eſſe quocunque loco, multaque habent vitæ præſidia, ſic vt non ſit opus illiberalem aut quæſtuariam aliquam artem exercere. Quod ad fertilitatem regionis huius, ab antiquis temporibus ſemper culta, tam in vrbibus & oppidis quàm agris, hortis & pratis: nullusque à tempore Chriſti in tota Gallia angulus incultus fuit, præter lacus & nemora quæ culturam non admittunt. præcipuè autem loca Mediterraneo mari propinqua miræ ſunt fertilitatis, vt etiam ibi cupreſſi & roſmarina paſſim per campos creſcant ſua ſpõte, ſine omni humana ſolicitudine, haud ſecus quàm in hiſce partibus creſcunt, iuniperi. Mala punica, granata & citrones nullibi frequentiora ſunt quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis partibus creſcat vinum, imò per totam Galliam, quę tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non poteſt. quàm ferax ſit ager Pariſianus, poteris hinc colligere, cùm vice quadem rex Ludouicus XI. ſcire vellet quot armatos viros Lutetia producere poſſet in agrum, numerati ſunt ſeptuaginta millia virorum procedentium ad militiam; vbi igitur multus eſt populus, neceſſe eſt vt fæcundum habeat agrum vnde eis ſufficiens ſuppetat victus. Cùm permultas eaſque ampliſſimas habeat vrbes Francia, omnium tamen maxima eſt Lutetia Pariſiorum, cuius encomium elegantiſſimo carmine deſcripſit Euſtachius Knobelſdorpius Prutenus, quod hîc ſubijcere prolixum nimis foret. Architremius tamen poeta luculenter his panegyricis verſibus de ea ſic ſcribit:

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhiſius, Cyrræa viris, Chryſæa metallis:
Græca libris, Inda ſtudijs, Romana poetis;

FRANCIAE
accurata deſcriptio.
FRANCKREICH.
mit ſeinen grentzen.
1589
Oceanus Britannicus
SEPTENTRIO
OCEANUS AQUITANICUS
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Milliaria Gallica communia
Picardie
Beausse
Bar
Querci

Attica philoſophis, mundi roſa, balſamus orbis,
Sidonis ornatu, ſua menſis & ſua potu,
Diues agris, fœcunda mero, manſueta colonis,
Meſſe ferax, inoperta rubis, nemeroſa racemis.
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna ſitu, bona qualibet, omne venuſtum,
Omne bonum, ſi ſola bonis fortuna faueret.

De Normandia quoque ſcribitur, quòd præter metropolitanam & alias ſex præcipuas ciuitates, habeat 94. minora oppida, vicos quoque & caſtella ſine numero. Habet rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normandiæ ciuitate ſenatum doctiſſimũ, prudentiſſimoſq; viros, qui toti prouinciæ ius dicunt. Sunt etiam in ea vrbe potentes mercatores, ob quorum traiectiones & mercaturas, nomen vrbis longè lateque apud multas gentes eſt cognitum. Habet autem hæc regio copiam piſcium & pecorum atque frumenti; ſed & pomiferarum arborum tanta eſt in ea multitudo, vt ex pomis potum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras. In ſumma, abundant omnibus rebus ad vitam humanam neceſſarijs, præter vinum quod ibi non creſcit.

LEODIENSIS EPIS-
COPATVS.

EPiſcopatus hic ampliſſimus populos ſub ſe complectitur Cæſari veteribuſque notos ac celebratos Eburones, quorum veſtigium retinet Ebura oppidulũ, milliario vno ab Leodio diſſitum. Tungros qui ſe Germanos primi dixére, à Leodio & Traiecto ad Moſam æquis interſtitijs trium milliariorum Ieckræ fluu. ſiniſtræ ripæ inſiſtens oppidum. Centrones eo loco habitaſſe contendunt multi, vbi hodie non nihil mutata voce Saint Truden eſſe putant: oppidũ aũt iſtud non à Sancta Gertrude, vt multi opinãtur, ſed à Sancto quod ã Trudone, ſepulto in Abbatia iſta Benedictini ordinis, nomẽ ſuũ adeptũ eſt à Leodio ſex, à Tungris tribus diſtãs miliaribus. Ceresinos aũt, quorũ meminit Cæſar, apud Cerei caſtrũ habitaſſe, id à Leodio tribus abeſt miliaribus. Continet verò Leodienſis Epiſcopatus territorium, Ducatum Bouillonenſem: Marchionatum itẽ Franci Montenſem, Comitatum Borchlonenſem ſeu Lootẽſem, & Comitatum Hasbaniæ, cuius ciuitas præcipua eſt Borchvvorm. Baronatus verò pluras cõplectitur: Abbatias opulentiſſimas vltra quinquaginta: oppida autem ciuitateq; muris vallisq; munitas, præter eas quæ Traiectenſis ſunt diœceſios, 24 Earum prima & maxima eſt Leodium, eademq; metropolitana, mirum in modum inter mõtes celſiſſimos in amœniſſima quadam valle extructa, Mo flu. perluitur, is duobus ramis vrbẽ ingreſſus in cõpluſculas inſulas elegantiſſimas eam diſpeſcit. abũdat inſuper vrbs ipſa fontium perennium perpetua ſcaturigine, complures enim domos inuenias tribus aquarum viuẽtium fontibus ornatas. ciuitas eſt ampliſſima, vtpote quę ſuo complexu contineat montes altiſſimos, torrentes compluſculos, vineta haud pauca. ædificijs conſtat lapideis pulcherrimis, palatium habet epiſcopale magnificentiſſimũ, collegia, monaſteria & xenodochia permulta, templa tum in vrbe, tum in ſuburbijs vltra centum populus in ea frequentiſſimus, incolæ induſtrij, & ad quæuis idonei, lingua vtentes Gallica, eaq; admodum corrupta, quòd inter vtramque Germaniam Galliamq; ſiti, ab vtriſq; nonnihil mutuentur. Omnis ferẽ præterea Leodienſis vrbis vicinia vinum profert, quanquam admodum tenue & ignobile carnis, piſcium, ferinarum venationis ingens copia eſt. vix tandem poſſibile ęſtimant regionem quampiam reperiri pulchriorem, magiſue fertilem aut feliciorem hac ipſa, ſiue aërem ſpectes, ſiue limpidiſſimos fluuios vndique agros irrigantes, ſeu ſyluas opacas, montes valleſq; vineta & fructus per omnem vicinum agrũ prouenietes. Reliquæ vrbes ſunt Bouillon, Ducatus titulo inſignis: Borchloon Comitatus dignitate pollens, quemadmodum & Borchvvoorm. Tungri ciuitas olim maxima ac metropolitana, Epiſcopali dignitate clara anno ſal. 101. is Epiſcopatus poſtmodum anno 138. Traiectum, tandem anno 713. Leodium tranſlatus eſt. per S. Hubertum. fuit autem is Betrandi Ducis Aquitaniæ filius tempore Theodorici Regis Francorum: atq; à ſancto Lamberto Epiſcopo Traiectenſi in fide & Religione diligẽter inſtructus, bonis ſuis in pauperes diſtributis, in eremum ſeceſſit, & vitam ſatis arctam annis aliquot duxit. Inde Angelica admonitione Romam ſe confert & à Sergio pont. Max. Traiectenſis Eccleſiæ, ordinatur Epiſcopus (Lamberto iam martyrio coronato) Dabaturq; ei clauis aurea & ſtola, qua poteſtas abſoluendi & ligandi ſignificata eſt. Inde Leodium tranſlata ſede, templum Beatæ Mariæ primarium in honorem diui Lamberti conſtruxit nomenq; ciuitati Leodium impoſuit, cum antea Legia vocaretur. Tungrorum autem ciuitas nobiliſſima ab Attila Hunnorum rege fun

LEODIENSIS EPISCOPATꝰ
Iohan bussemecher exc. Coloniæ
Oriens
Occidens
Septentrio
Meridies
VALCKENBORCH
Limburg ducatus
LUTZEN BURGENSIS DUCATUS PARS
bra ban tiæ pars
NAMUR
Hannoniæ pars
GALLIAE PARS
Scala milliarium Leodiensium
Leodium
Sanctus hubertus filius Ducis Galliæ Aqui-
taniæ, Epiſcopus trigeſimus tranſtulit Traiecto ſedem
Epiſcopalem Leodium anno Christi 715. ac ibidem erexit
ædes ſacras in honorem ſanctorum Lamberti et Petri.
fuitque primus Epiſcopus Leodienſis. Obiit anno Dni 727
ac requieſcit in templo Divi Lamberti. Tempore
Alberti Cuyckensis qui fuit 64 Epiſc. Leod: anno Dni
1199 inventi fuerunt Leodii carbones foſſiles, german
Steenkolen. inferiori vero lingua Heilge. Spay fontem
habet percelebrem ferruginei ſaporis, ad varia morbo-
rum genera ſananda efficacem cuius etiam Plinius me-
minit Libro 31. Eſtque Regio hæc fertilis, exhibens a-
gros, vineta, montes, fontes, ſylvas, valles, fodinas car-
bonarias ac metallicas, ingenia excellentiſſima.

ditus euerſa deſtructaq; fuit, præter cætera inſignia magnificaque ædificia, vltra 100. templorum ruinas videre erat, vnde eius amplitudo facile colligitur. poſtmodũ tempore Caroli Calui Imp. denuo à Nordmannis exciſa fuit, vt hodie tantum imbecille & exiguum ſit oppidulum. Haud ſecus Hoi ciuitas olim famoſa, ampla potensque propter crebras euerſiones à barbaris nationibus perpeſſas, vix quicqnam retinuit: quin & ipſum nomẽ mutauit, hac enim ætate Hoy à torrente quodam impetuoſo ibidem in Moſam influente dici cœpit, cùm ante Benefacta appellaretur. Fluminibus amnibusque limpidiſſimis regio vndique rigatur, quorum maxima pars Moſæ miſcentur. Syluis affatim plena, Arduennæ portiones ſunt. Montibus hincinde tumulatur, vnde minerarum fodinas cernere eſt, nam præter ferri fodinas, quæ iuxta Hoy ac Dinantum oppida exercent, vbi alabaſtri, marmoriſque variegati ac diuerſi coloris ingens copia eruitur, plumbi quoque auriq; non nihil reperitur. Ipſeq; Leodienſis ager foueis cuniculis in imum actis, ad miraculum profundis, aſſiduè fatigatur, vnde & ferri & carbonum quos lithanthraces vocant, vernacula lingua Steenkolen/ ingens eruitur copia. Thermis inſuper aquarum calidarum haud minus regio hæc à natura donata eſt. Tungrenſium thermarum meminit Plinius lib. 31. Nat. hiſt. his verbis: Tungri ciuitas Galliæ fontem habet inſignem, plurimis bullis ſtillantẽ ferruginei ſaporis, quod ipſum niſi in fine potus intelligitur, purgat hic corpora, tertianas febres diſcutit, calculorumque vitia. eadem aqua igni admota turbida fit, ad poſtremum rubeſcit. Hæc Plinius. Verùm is fons non ipſa Tungrorum vrbe, ſed octo milliaribus ab ea diſtante loco viſitur, a Leodio quinq;, à Limburgo duobus cum dimidio, haud procul à Spay oppidulo, eum fontem acidum, lingua autem vernacula Sauurborn vocant accolæ. Salis etiam nitri vix vſquam plus fit, quàm in hoc Leodienſi agro.

LOtharingia antea cũ reliquis quibuſdam regionibus Auſtraſia dicta, ſortita eſt hoc nomẽ à Lothario nepote Caroli Magni, incorporataq; Romano Imperio ſub Ottone I. A Carolo enim Magno vſq; in generationem quintam poſteri eius ſimul gubernarunt Franciam & Germaniã, aliquando per diſtinctas perſonas ſed ſanguine iunctas, aliquando etiam per vnam perſonã. Extincta aũt in quinta generatione tota poſteritate ſaltem virili Caroli Magni, Galli proprium ſibi elegerũt Regem, Germanis relicto imperio, quod prius & Gallis & Germanis cõmune fuit In illa autem Imperij ſciſſione Otto dux Saxoniæ factus eſt Romanorum Imperator qui Lotharingiam & Burgundiam reduxit ad Imperium. Lotharingia etiam olim & Brabantia vnitæ fuere ſub Principe Auſtraſiæ, manſerũtq; ſic coniunctæ vſque ad tempora nepotum Caroli Magni, tunc enim diſiunctæ ſunt, ceſſitque Lotharingia Lothario, & Brabantia fratri ſuo Carolo, anno ſcilicet Chriſti 956. aũt circiter. Latius autem olim Lotharingiæ nomen extendebatur, comprehendebat enim ferè omnem terram quæ Rheno, Scaldi & Voſago monte continetur, diuidebaturq; in ſuperiorem & inferiorem Lotharingiam, comprehendebatq; inferior Brabantiam, Haſbaniam, Geldriam & Cliuiam, ſuperior autem Epiſcopatum Leodienſem Lucenburgum ac Limburgum: ducatum præterea Moſellanum, Palatinatum Surenſem, tractum Obricanum, atque hodiernum ducatum Lotharingenſem cuius ſubiecta tabula typum exhibet Regio interim hæc pecorum eſt ditiſſima, frumenti quoque ac vini feraciſſima, nec deſtituitur piſcinis, ſyluis, thermis, ſale, ferro, plumbo, ſtanno, argento, gemmis, ſpeculis ac Chalcedonio. Fluuijs irrigatur permultis, horum quatuor præcipui ſunt: Moſa in Elſatiæ monte Voſago oriens, à quo potior Lotharingiæ pars Voſagia dicitur, fines perfluit Nouicaſtri (vrbs autem ea & propter loci amœnitatem, & propter aëris ſalubritatem commendatur valde) Lotharingiam à ducatu Barrenſi diſtinguens. Moſella inter Ortum & Meridiem haud procul à Romerico monte oritur: decoratus eſt autem locus ille cœnobio nobilium virginum, reditus vberrimos quotannis habente: diſtantq; circiter ſex ab eo milliarib. thermę, ad quas varijs morbis afflicti homines ſe conferunt. celeri inde curſu Spinallum, Chermas, Leucã & Mediomatrices perfluit, inde Treuiris, ac tandem Confluẽtiæ Rheno miſcetur. Murtha flu. in valle erumpit Deodatẽſi, in qua & diui Godeberti fons eſt, qui ad multiplices ſanandos morbos diuina gratia efficax eſſe perhibetur. hinc ipſam vrbem Deodatenſem perfluit, ac deinceps munitiſſimas illas & ad omnẽ belli euentum inſtructiſſimas vrbes Rauonum ac Luneuillam. inde S. Nicolai pagum petit, ac porro totius Ducatus metropolim Nanceium vrbem, inſigẽ quidem ac celebrem, vallis quoq; & aggeribus firmatiſſimã, duplici namque eaq; pręalta & foſſa & muro circumdata eſt: tandem Moſellæ miſcetur Quartus eſt Sar fluuius ex Oriente per Auſtraſiam Moſellæ influens. Quamuis autem rebus permultis affluat Lotharingiæ ducatus, ex ijs tamen quibus maximè commẽdatur præcipua hæc ſunt. Principio quidem montes habent, omnis metallorum generis abundantia Pyrenæos montes longè ſuperantes: maximè aũt argenti fodinæ ſupra quàm dici poſſit fœcundæ ſunt, ex qua quidem argenti vbertate haud paruus ducatui fructus accedit. Neque ſalis fodinæ deſunt, qui & ſuauiſſimus & Scythica niue candidior ibidem conficitur, atq; hæ fodinæ demtis omnibus impenſis ſupra centum millia Francorum (vt vocat) Principi ſuo important. Reperitur & materia quædam in eo, ex qua ſpecula & pocula vitrea conficiuntur, neq; vſquam regionum in tota Europa ad hunc vſum inuenitur præ-

 ſtantior.

DESCRIPTION DE LA HAULTE ET SUPERIEURE LORRAINE
LOTHARINGIÆ DUCATUS SUPERIORIS VERA DELINEATIO
Coloniæ Agrippinæ excudit Iohannes Bussemacher
COMTE DE LIGNY
La Heiz
Metz
Vestrich
Conte de Vaudemont

ſtantior. In Voſagi mõtis valle fontes conſpiciuntur tanta gẽmarum ac vnionum ſeu Margaritarũ aut Baccarum copia abundantes, vt in tota Germania nullæ ijs frequentiori in vſu ſint, quæ vel ab ipſis gẽmaris longè præferuntur Indicis ac Orientalibus. Lazuli etiam lapis quidam, quẽ & Azurum vocant, nitore & coloris præſtantia omnes ferè gemmas ſuperans. Calcedonius aũt tãtæ magnitudinis ibi naſcitur, vt mediocris magnitudinis poculum ex vno ſibi tornari curauerit præfectus Dolenſis, quod fide digniſſ. Abrahamus Ortelius vidiſſe ſe affirmat. Præterea & lacus eſt, quatuordecim miliaria in circuitu complectens, carpiones producens mirandæ magnitudinis, tres videlicet pedes longos & vnũ latum, & saporis adeo ſuauis vt totius Europæ carpiones longè ſuperent. Atq; hic lacus triennio quoq; retibus expiſcatur, ex eaq; piſcatura, quod vel pueris notum eſt, circiter ſedecim Francorũ millia Lotharingiæ duci proueniunt. Quid, quòd & generoſiſſimorum equorum fœcunditate celebratur? feritate enim Turcicos, celeritate ac dexteritate Hiſpanos, magnitudine Anglicos ſuperant. Similiter & viros proceros atq; agiles, fœminas autem bene formatas regio hæc procreat. deniq; omnium rerum prouẽtu quæ ad vitam humanam ſuſtentandam requiruntur, felix eſt. Franciſcus quidam Roieus librum ſingularem conſcripſit, in quo copioſè agit de ſtemmate & origine, rebus item præclarè geſtis ducum Lotharingiæ. Munſterus etiam eorundem ducum ſeriem accuratè ſatis in Coſmographia ſua percurrit. Terminatur autem regio ab Ortu, Alſatia: à Meridie, finibus Burgundiæ: ab Occidente, Campania & montibus Heluetijs: à Septentrione verò, Eyphalæa, ſiue montibus & ſyluis quæ à Lucenburgenſi ducatu Flandriam verſus protenduntur.

BVRGVNDIAE.
DVCATVS.

AB antiquis temporibus ſępe tentatum fuit vt Burgundia erigeretur in regnum, ſed nūquam diu conſtitit in hoc faſtigio. Quin & Carolus vltimus dux Burgundiæ laborauit apud Fridericum Imperatorē vt conaretur in regem, at non fuit illi conceſſum. Anno Chriſti 1020. factus eſt rex Burgundiæ Rudolphus gener Burchardi ducis Sueuorum, cuius filiam Bertham habuit vxorem & idem ſocer Conradi Imperatoris. Cōplectebatur tunc Burgundiæ regnū Sequanos, Superiorem Burgundiam, Allobroges qui hodie vocantur Sabaudi, Delphinatum, & territorium quod eſt circa vrbem Arelatenſem, vbi ſcilicet Rhodanus exoneratur in mare Mediterraneum. Sed non longè pòſt diuiſa eſt terra in multa dominia, vbi regum filij ſunt multiplicati. Burgundia fuit diuiſa in Comitatum & Ducatum, habuitq; anno Chriſti 1300. ſuos peculiares dominos, ſicut & terra Lugdunenſis obtinuit ſuum principem. Porrò ducatus Burgundiæ, cuius pręſens tabula typum exhibet, in ea Galliæ Lugdunenſis parte ſita eſt, quam olim Hedui tenuerunt. terminatur autem verſus Septentrionem Campania & Velaunodunis; verſus Occidentē Niuernenſibus & Borbonenſibus; Meridiem verſus Lugdunum reſpicit: verſus Ortum Rodel flu. eum à Sabaudia & comitatu Burgundiæ diuidit. Metropolis eius olim erat Authun, hodie verò Digion ſiue Dijon, in qua ſummum tribunal ſeu parlamentum (vt vocant) eſt. Sita eſt autem ad Ouſche amnem piſculentum, in agro plano frugifero, cuius finitimi mōtes (vt accuratiſſimus terræ huius deſcriptor. Turonenſis teſtatur) vini pretioſiſſimi feraces ſunt. Cùm aliquibus ab Aureliano Imp. condita exiſtimetur, non deſunt tamen qui antiquiorem ipſam eſſe credant, hodie autem vrbs eſt admodum amœna, arte & natura bene munita. Hanc ſequitur Beaulne, cuius vinum, quod Belnenſe dicitur, cuius probatur: ædificijs egregiè exornata, atque arce à Ludouico XII. ibi locata, in expugnabalis effecta. Xerodochium habet quod vel magnificentiſsimo regis palatio æquari poſſit. Grammatophylacio quoq; non deſtituitur. Anno 1098. Otto dux Ciſtertienſe extruxit monaſterium, in vrbis huius territorio, loco ſylueſtri paludinoſo, vnde etiam à Ciſternis nomen ſumpſiſſe creditur, atq; hoc ipſum Belleforeſtio teſte, 1800. virillum monaſteriorum caput eſt ac totidem muliebrium. Tertium locum ſibi vendicat Auſtun ſiue Auttun; quæ Bibracte quibuſdam (nullius tamen probati ſcriptoris teſtimonio munitis) eſſe perhibetur. Cùm ex alijs, tum præcipuè Cęſare liquet ampliſſimam ac populoſiſſimam olim vrbem fuiſſe, conſpicitur autem & hodie collapſa, ac diruta theatri cuiuſdā ſtructura, præter ſtatuarum ac columnarum ruinas, deſtructa aquagia, deiectasq; ſexangulas columnas, aliaq; innumera propemodum antiquitatis monumenta: qui & numiſmata haud pauca, vaſa quoque & alia olim vſurpata ſupellectilia quandoq; reperiuntur euerſiones namq; duas perpeſſa eſt inſignes, alteram in bello Gallico, Caio Cæſare ſummo belli duce, alterā ſub Gallieno Imperatore. Reſtauratam verò eam deinceps eſſe à Conſtantino Caudij filio, ex Panegyrico Eumenij liquet, dum ipſam Flauiam Heduorum appellat. Hodie etiam templis & publicis ædificijs magnificè exornata eſt. Poſt hanc Auſonne ponitur in qua Matiſconēſe caſtrū Antonini, hodie, Maſcon nuncupata, olimq; Comitatus titulo nobilitata, probare conatur Paradinus ex Gūtharmi edicto in hac primùm vrbe diem Solis pro Sabbatho à Chriſtianis ſanctificatum. De huius vrbis rebus geſtis peculiarem libellum fecit Philippus Bugnonius. Hæc olim Guntrami ſedes fuit regia, quam tamen poſtea Lotharius Ludouici

SEPTENTRIO
NIVERNOIS
OCCIDENS
BURGUNDIAE INFERIORIS, QUAE DUCATUS NOMINE CENSETUR DESC.
In qua omnes locorum ac
1592.
BOURBONNOIS
MERIDIES
ORIENS
FRANCE CONTE
Scala milliarium Burgundicorum
Auxonne
Beaune
Seure
La marche
Autun
Noiers

Pij Aug. filius exuſſit, funditusq; ita euertit, vt vix alicuius ibi vrbis veſtigia agnoſci potuerint: hodie nihilominus florida eſt ciuitas, & ad merces inuehendas aptiſſima. Habet præterea ducatus hic ciuitates & oppida haud vilia, vtpote Chaſtillon, Flauigni, Saloigne, Noiers, &c. quas omnes copioſius perſequitur Belleforeſtius. Illud denique ex Petro Saniulano adijciemus, quòd contra omnium qui hucuſq; vixerunt, ſententiam, Burgundiæ vocem contendat non compoſitam eſſe ex Burgis vndique conſtructis, ſed à loco quodam peculiari Burg Ogne dicto: inter Luzam enim ac Thilaſtellam planiciem eſſe ait, quam Valdogne indigetarunt, in eaque olim ſiue Burgum ſiue vrbem munitam fuiſſe, ex eoque nomen traxiſſe Burgundos ſeu Burgundiones, quos vernacula lingua Bourgognons vocant. Atq; idem eorum ridet ſententiam qui ex Sarmatia & à Mæotide palude in hanc terram olim migraſſe incolas opinati ſunt, cum reuera ipſos Aborigines eſſe aſſerat.

ITALIA.

Conſentiunt in hoc veteres ſcriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore veniſſe in Italiam, quando Mundus adhuc fuit aureus, & homines iuſti. Ipſe docuit homines plantare vinum & frumentum, & de eis facere oblationes atq; temperatè inde viuere, fuit namq; Ianus ſacerdos & vir religioſus, doctus, philoſophus & Theologus: fuit, inquam, pater deorum & hominum, caput & rector totius primi generis humani, à quo ſuo æuo magni & lati orbis pendebat cuſtodia. Egreſſus eſt Ianus iſte poſt diluuium ex Aram ea, quæ poſtea Armenia, in Italiam, condiditque in ea ciuitatem quam de ſuo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur, poſtea verò tota regio ab eo Ianicula eſt dominata: porrò vxorem eius aiunt Veſtam fuiſſe. Deriuatur autem Iani vox ab Hebraica voce Iaijn, quod vinum ſignificat, denominaturque ex eo Ianus, quòd primus fuerit inuentor vini & conſeruator, humani generis in diluuio. is autem fuit patriarcha Noah, quem & gentiles agnouerunt ex maiorum ſuorum dictis. Sub eo recenti Mundo pura illa vixit ætas quæ aurea dicta eſt, annis ferè 250. poſt diluuium. Cùm autem Heſperus in Ianiculum conceſſiſſet, ab eo denominata eſt Heſperia, etiamſi Macrobio placeat ſic dictam quod Heſpero ſtellæ ſit ſubiecta. Fuit etiam aliquãdo à Cameſe Cameſena, & à Saturno Saturnia dicta. Item ab Aegygtio Oſiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionyſius vocabatur, dicta eſt quibuſdam Taurina: adeptus enim fuit inclytam victoriam contra gigantes. Quin veteres non raro vocitant eam græco vocabulo Oenotriam, vel à bonitate vini quod ibi naſcitur, vel ab Oenotrio Sabinorum rege. Tandem verò dicta eſt Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit & leges poſuit. Proinde duo maria quæ Italiam includunt, nempe Adriaticum à ciuitate Adria, quæ Atria dicta, cuius ſitus non longè abeſt ab ora Padi, fuitque olim ciuitas magna & ampla, vbi nunc ager Ferrarienſis iacet, cuiusq; veſtigia adhuc parua quędam extant: à qua non ſoluum mare Adriaticum, ſed & Atheſis præter labens fluuius, Atrianus vocatus fuit: etiamſi Strabo vrbem potius à fluuio denominatam fuiſſe dicat. Tyrrhenum verò mare, à viro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit, qui ex Lydia in Italiam veniens certam oram terrę de ſuo nomine Tyrrheniam vocauit. Id autem haud diu poſt excidium Troianum factum ſcribunt. Ob inſignem igitur fertilitatem qua Italia eſt prędita, illico poſt diluuium habitationi eſt adapta, culta & caſtellis ad ornata atque frequenti habitatore repleta, qui & diuerſis eius locis, & ſucceſſoribus ſuis nomina ſua reliquerunt, tametſi quidam temporum ſucceſſu propter tranſlationes aut aduentum aliorum populorum quoque mutati ſint è ſedibus ſuis. Porrò hæ numerantur principales partes & regiones Italiæ. Hiſtria, Galliatogata, Liguria, Tuſcia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia, Calabria & Græcia magna, progreſſu tamen temporis alia atque alia nomina partionesq; ſuccreuerunt. Aelianus de Italia hæc ſcribit: Incoluerunt Italiam plurimi homines, & vix eſt terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Italia, idque prorpter ſummã & eximiam eius fertilitatẽ diſpoſitionem marium, & commoditatem portuum maris. ſuperauit etiam manſuetudo incolarum omnium aliarum nationum incolas, & numeratæ ſunt olim in ea 1166 ciuitates. Noſtra verò tempeſtate multa oppida ſubuerſa ſunt, iacentq; in ruderibus. multiq; duces quos nacta eſt intra 359. annos, nullam ei attulerunt vtilitatem, nec defenſa eſt ab eis. notantur etiam quidam Rectores de tyrannide, nempe qui occuparunt patrimonium S. Petri in iacturam ſedis Apoſtolicæ. Hæc Aelianus. Vtq; omnia paucis comprehendamus, Guilhelmi Kyriandri verba ſubijciemus. Italiam (inquit)

 vide-

ITALIA
SCLAVONIA
CROATIA
BOSSENA
CORSICA
SARDINIA

videre atq; cognoſcere.inprimis eſt operæ precium: Nam ſi varias Imperiorum formas, ſi bene, melius, atque optimè conſtitutas reſp. ſi leges diuerſas, ſi præclaros homines & ingenia, diſciplinarum etiam & artium omnium alumnos, ſi morum non modò optimorum, ſed etiam peſſimorum exempla, ſi corruptelas, montium aſperrimaq; iuga, conditiones agrorum varias, facultates omnium rerum quæ terra cōtinet, in explicabiles, ſi portus nobiliſſimos, & littora multorum marium vndis circumfuſa, ciuitates pulcherrimas, ædificia magnificentiſſima, nouarum vrbium res florentiſſimas, veterum miſerandas reliquias, totius antiquitatis veſtigia, virtutum cunctarū trophæa: vitiorum omnium monumenta, naturæ operum varietatem infinitam, breuiter, quicquid excogitari queat, ſi deſideres, in Italia ni ſit, extra Italiam haud quærendum crediderim. Hactenus Kyriander. Fluminibus rigatur plurimis, ac penè innumerabilibus, quorum præcipua ſunt Tyberis, Padus, Arnus, Vulturnus, Loſarus, Ieſernus, Sanguicus, Piſcarus, Druentus, &c. Mons Italiæ totius præcipuus eſt Apenninus, quem ſic dictum ferunt ab Api priſco duce, qui totam Italiam deuicit perpetuum huius montis iugum inſtar eſt Italiæ dorſi, quod elatum Italiam diuidit, per mediam regionem ſenſim incedens tandenm in duo cornua diducitur, alteroq; ſiculum, altero Ionium mare reſpicit. Syluarum præterea, thermarum ac minærarum copiam regio tota exhibet.

CENTVM ITALIÆ VRBES BREVISSIME QVOAD CELEbritatem deſcriptæ, Guilhelmo Lauro authore.

ROMA caput Mundi, ſponſæ ſit Regia Chriſti.
VRBS VENETVM inter aquas latè maris imperat vndis.
Nobilitatis apex generoſa NEAPOLIS orbis.
Vrbs MEDIOLANVM magna eſt, populoſa, potenſq́;.
Florida vernali ſimilis FLORENTIA flori
Diuitias IANI VRBS, & celſa palatia iactat.
Fertilitate ſoli, ſtudijsque BONONIA claret.
Munitis hoſtes ridet FERRARIA muris.
Et ſitus, & ſtudia exornant ANTENORIS VRBEM.
Ciuibus, & veteri ſplendet VERONA theatro.
Nulli vrbi Inſubrium modò cedit aquatica MANTO.
BRIXIA Martis amans, magnorum eſt plena virorum.
Culta ſatis reddunt VTINVM vineta celebre.
Prodiga TARVISIVM donis Natura beauit.
Fœcundi decorant campi, turriſque CREMONAM.
Prouentus magnos LAVS dat POMPEIA parua.
BERGOMVM ab illuſtri eſt clarũ duce nomen adeptum.
Inſigni pugna ſat nota NOVARIA manſit.
Diues VERCELLIS primum dat clerus honorem.
Germanis Italiſq́; ſimul commune TRIDENTVM.
Luget adhuc toties bellis quaſſata PAPIA.
Dux bello clarus PARMAE illuſtrauit honorem.
Nobilitate virûm præclara PLACENTIA floret.
Diuitis vber agri MVTINA eſt, populique benigni.
Pugnaces forteſque viros VINCENTIA gignit.
Nunc ſolas monſtrat veteres AQVILEIA ruinas.
Pinguis ager, COMVM colleſque lacuſque perornant.
Illuſtres genuit multos EPOREDIA alumnos.
AVGVSTA Auſoniæ eſt inſtar PRAETORIA portæ.
Maxima DERTHONAE modò laus conſiſtit in agris.
Iucundum REGIVM LEPIDI de nomine dictum.
Fida ſuis ducibus aſtu caret ASTA, doliſque
ALBA ſuos ciues reficit POMPEIA thermis.
Muſarum inſignis TAVRINVM cultus adornat.
Magnus ineſt MONTIS REGALIS ciuibus ardor.
SAVONA ob portum ſatis indignatur ademptum.
Terra ALBINGAVNO mater, cœlumque nouerca.

PISAE armiſolim claræ ſua fata queruntur.
LVCA hominumque ferax, cultis & amœna vіretis.
Quilibet externus domi erit, non aduena SENIS.
Vrbs laude exurgit PERVSINA & Martis & artis.
Plurima ARIMINEA monumenta videntur in vrbe.
FVLGINEA inſigni campi vbertate refulget.
Illuſtri VRBINVM toto Orbi innotuit aula.
ANCONA & pulchro portu decoratur & arce.
Forma puellarum FORTVNAE gloria FANO..
Vrbs RAVENNA olim celſæ fuit æmula Romæ.
Multum ornate Vnetum merces peregrina PISAVRVM.
Non artes, ſed amat magis arma FAVENTIA Martis.
Clade habet Aſdrubalis maius SENOGALLIA nomen.
CORNELII ſtudioſa FORI, atque animoſa iuuentus.
Quicquid habent vrbes multæ, tenet vna CESENA.
Picenas MACERATA regit, noua ſit licet, vrbes.
Firma potensque fuit quondam concordia FIRMI.
Externi ditant RECINETI mercibus vrbem.
In LIVII plus arma FORO quàm Laurea poſſunt.
Argutis præſtat ſalibus PISTORIA & armis.
Plurima SPOLETVM belli ſtratagemata nouit.
LAVRETVM immenſam gemmam cōplectitur Orbis.
Bina habet ASSISIVM ſine ligno, templa ſub vno.
NARNIA barbaricos ſatis eſt experta furores.
Paſcua tres amnes reddunt fœcunda TERAVNI.
MONTE PHALISCORVM creſcunt fragrantia vina.
OROPYTVM fulget templo, cœloque benigno.
Clara VOLATERRA eſt ſtatuis, tymbiſque vetuſtis.
VITERBI fontes videas, turreſque ſuperbas.
OSTIA muniti retinet veſtigia portus.
Alcinoi famam modò tollit TYBVR ab hortis.
Nobilitat cædes Marij PRAENESTE vetuſtum.
LONGA ALBA oſtendi populi monumenta potentis.
Ingenium Lauræ famam ſatis Anxuris auxit.
Atrocis CAPVA eſt armis notiſſima Pœni.
CAIETAE valida Latium defenditur arce.
Millia PVTEOLI oſtendunt miracula rerum.
Multum ATINA potens potuit, ſed poſſe negatur.
Efficit illuſtrem felix opulentia TROIAM.
Inuentrix præclara fuit magnetis AMALPHIS.
Seditio ANVERSAE fuit olim cauſa ruinæ.
Multæ vrbes ſubſunt AQVILAE, populique potentes.
NVRSIA Sertorij & Benedicti claret ab ortu.
Pulchra ſuſurranti SVLMO ſcatet vndique lympha.
Suppeditat merces vicinis gentibus ORTON.

SVR-

SVRRENTI iucundus ager, viteſque feraces.
ASCOLON vrbs ſecura manet muriſque ſituque.
Parua habet illuſtres NOLA olim maxima ciues.
Imponit Brutijs diues CONSENTIA frenum.
Reppulit audaces vrbs MANFREDONIA Gallos.
Antiquum extollunt veterum monumenta TARENTVM.
Deliciæ & ſedes Charitum ſpecioſa, SALERNVM.
GALLIPOLIN rapidi vnda maris bene munit ab hoſte.
ALETIO dat ager, populique frequentia famam.
Nobile diuitijs BARIVM populoque relucet.
VXENTVM intactæ matris reſplendet ob ædem.
Alta CROTON nunquam metuit contagia peſtis.
Nominibus multis vrbs eſt bona tota, BITONTVM.
Vicinis pulchrè lucet LVCERIA terris.
Ingenio pollet BENEVENTI ciuis acuto.
Carmine clareſcit mordace VENVSIA Flacci.
BRVNDVSII ſplendor penitus collapſus auitus.

SICILIA.

SIciliæ inſulæ nomen à duce Siculo ortum tradunt, quem Neptuni filium fuiſſe ferũt. Prius verò Trinacria vocabatur, quòd tribus promontorijs triangula eſſet, vnde Ouid. libr. 4. Faſt. *Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor, Trinacris à poſitu nomen adepta loci.* Tria verò iſta promontoria ſunt: Pelorus ad Italiam & Aquilonem vergens contra Scyllam, hodie Capo del Farp dicitur. Alterum Pachynus ab acris craſſitudine, nunc verò Caput paſſarum dicitur. Tertium eſt Lilybæum, Africæ & Libyæ oppoſitum. Hinc cœlo ſereno videri poteſt Africa, hodie Capo boco. Sicania olim dicta, vel à Sicano rege, vti Solinus & Capella, vel à Sicanis antiquis indigenis, vt Diodorus Siculus, referunt: Siciliam inſulam principio à Cyclopibus habitatam, præter authoritatem ſcriptorum teſtantur etiam cadauera, ſeu ſchelota enormis menſuræ ac proceritatis in ea reperta, cuiuſmodi tradit Bocatius in antro quodam montis haud procul à Drebano vrbe ſito: cuius corporis longitudo 30. circiter pedum colligitur. Poſt hos autem eam incoluerunt Sicani, deinceps Siculi, mox Indi, Troiani, Cretenſes, Phœnices, Calcedonij, Cornitij & reliqui Græci, Zanclei, Guidij, Morgeti, Romani, ac denuo Græci, Gothi, Saraceni, Normãni, Lombardi, Sueui, Germani, Galli, Arragonij, Hiſpani, Calatani, Genouenſes, & tandem Piſani, Lucenſes, Bononienſes, Florentini, qui populi omnes diuerſis temporibus diuerſa Siciliæ loca occuparunt habitaruntq́;. Incolæ moderni ingenij habentur acuti, ſubtilis, nobilis ad inueniendum, natura facundi facetiq́;, ſed vltra modum loquaces, vnde prouerbio locus, Gerræ Siculæ. Lingua vt plurimum, vtuntur Italica, verùm minus grata politáve. ac eoſdem etiam moribus, habitu, reliquoq́; victu referunt. Regni titulo decoratur inſula: eſtq́; diuiſa vniuerſa in tres prouincias quas valles vocant, ac deſinit quæq́; vallis in vnum ex præmontorijs. Prima Demino vel Demona vallis Pelorum promontorium habet, & nemorum plena eſt. Altera vallis de Notho dicta, & frumentarijs tum campis, tum nemoribus læta, pecorumq́ue fœcunda, Pachinam continens. Tertia vallis Mazaræ dicitur, frugiferarum arborum penè impatiens, meſſibus armentiſq́; abundans, Lilybæum ſibi vendicat promontorium. Regni metropolis eſt Panormus; vrbs vetuſtiſſima, ſita in valle Mazaræ, loco amœno & fertiliſſimo, Septentrionem ſpectans, pelagoq́; alluitur Tyrrheno, muris ſepta perquàm altis, & ſecundum mare arx eſt, quam caſtrum ad mare nominãt. Tres item antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato conſtructi. Inueniuntur lapides literis inſcripti, quibus Noë temporibus fuiſſe Panormum planè conſtat. Dulcium arundinum, quas canamellas vocant, quarum ex recocto ſucco fit ſucchatum, fertiles in Panormitano agro ſunt meſſes. Syracuſæ regia olim ciuitas in valle de Notho ſita, vrbs quandoq́; maxima pulcherrimaq́;, ac triplici ſepta muro, portus etiamnum duos habet, qui cùm diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu ſunt coniuncti, quorum coniunctione inſula ipſa diſiungitur. ea tanta fuit vt ex quatuor aliquando vrbibus conſtaret, quarum vna eſt quam diximus inſula, quæ duobus illis portibus cincta (magnum & paruum vocant) quæq́; in præſentia, cæteris ſolo æquatis, tantummodo ſtat. in vrbis huius inſula fons eſt, cui nomen Arethuſa, poetis celebratiſſimus. agri Syracuſani omnium quæ ad victum humanum pertinent rerum longè fertiliſſimi ſunt: tritici etiam, omniſq́; leguminum generis lætiſſimas ferunt ſegetes: Catinia ciuitas in Demona valle mari vicina. ager Catanaicus totus fertilis eſt, & præſertim vinum ibi natum præſtat omni vino Siculo. Agrigentum peruetuſta ciuitas, in Mazaræ valle Phalari tyranno nobilis, quem æneo boue tormento ſæuiſſimo donauit Athenienſis faber Perillus, cuius ſupplicij ipſe primum edidit ſpecimen.

men.

SEPTENTRIO
SICILIA
MARE
TIR
RHENVM
OCCIDENS
ORIENS
MARE ME
DITERRANE
um verſus Græ
ciam,
et Moream
Milliaria Italica communia
MERIDIES

mé Meſſana quoq; vetuſta Siciliæ ciuitas eſt in Demona valle ſita, hodie ſatis proſpera & pollens. ab Italiæ finibus Charybdis freto, portuq;, natura ipſa diſcreta, ab Occa ſu collibus munita, tritici meſſibus, quia montibus clauditur & pelago, caret: nemoribus abundat, ſed tota propè eius meſſis in mororum folijs conſiſtit. pr[illegible]tiſſima enim à Meſſanijs lana ſerica in multas Europę partes mittitur. Plinius in hac inſula vrbes 72. numerauit. hodie Epiſcopales cõtinet 12. Inſula eſt nobiliſſima, fertiliſſimaq; rerum omnium, Cereris, Bacchi, croci, mellis, ſucchari, olei, plantarum ac ſimpliciũ medicinaliũ. Fluminibus rigatur plurimis, ac portus exhibentibus tutiſſimos. Montes habet aërios, aquarum dulcium, fontiumq; copioſos, fructiferos & amœnos, Aetnam montem, nunc Montgibet dictum, mirum ſuis incendijs. Minærarum prætereà diues eſt Sicilia: generat enim aurum, argentum, ferrum, alumen, ſalem tum coctilitium, tum foſſilitium; prætereà & ſalis ſpeciem ex marina aqua coaguleſcente. Generat inſuper gemmas pretioſas, Smaragdos, Agatos, in Acatio amne. Effoditur & Berillus in magna copia. item Porphyrites lapis omnium ferè colorum, nec non Iaſpis, & in mari iuxta Meſſanam & Drepanum generatur Corallium. Thermis hinc inde abundat, calidis tepidisq; ſulphureis, aluminatis, cuius materiæ ibi ingens copia: vnde & montium conflagrantium ignes. laudatiſſimæ tamen Ciſalenſes thermæ habeantur.

SARDINIA.

EA pars Sardiniæ quæ Corſicam ſpectat montoſior eſt, ſed qui montes amœni ſuut & humanis neceſsitatibus vtiles. Oppoſita verò pars quæ Africam ſpectat planior eſt, & tritia abundantiſsima, appellatur que hodie caput Lugudoris. Abundat tota inſula frugibus, pecore, & armento, quare fit vt vili pretio ibi emantur carnes: quin & mercatores hinc multa coria in Italiam & Hiſpaniam abducunt, ſicut & miram caſeorum copiam aſportant. Sunt in hac inſula tam multi equi vt non pauci agreſtes ſint careantque dominis, & generoſiores vili emantur precio, minores quidem noſtratibus, robore tamen agilitate & pulchritudine non inferiores. Incolæ non veſcuntur alio quàm tritico pane. Ibique adeo abundant tritico, vt naues permultę eo oneratæ in Hiſpaniam & Italiam quotannis abducantur. Siqúe rebus ſuis paulò magis intenti eſſent Sadri, tantam rerum omnium affluentiā in ſua compararēt terra, vt fœcunditate Siciliam, ſuparent. ob incolarum nāque incuriam terra oleum non producit, cùm olei abundantiſsima eſſe poſſet: ſiquidem profert paſsim in ſyluis oleaſtros, & quidam iam paucis retroactis annis cœperunt plantare oleas, quæ ſatis feliciter cultoribus compenſarunt laborem. Venationem habent maximā, multique ruſtici ex ſola viuunt venatione Abundat. N. regio apris, ceruis, damis, & alio & quodā animali quem muflonem vocant Tradunt ſcriptores quidam in Sardinia nullum eſſe ſerpentem, nec venenum vllum præter peſtilentē aërem, vnde Sil. Ir. Serpentum tellus pura ac viduata veneno. Sed triſtes cælo & multa vitiata palude. traduntur tamen ſcorpiones & ſerpentes in inſula eſſe, ſed qui ferè innoxij ſint. Habet Sardinia flumina multa & amœna ſed non profunda, qui æſtatis tempore tranſuadari poſsint. ſtagna habet piſculentiſsima, præſertim iuxta ciuitatem Oriſtagn. habet & balnea multa ſalubrium & calidorum fontium, quæ tamen incolæ non curant. Argenti fodinæ in Sardinia ditiſsimæ ſunt, maximè apud ciuitatem Ecclesiarum, vbi aliquantulum hodie eruitur argenti paucis impenſis, quod tamen in magna copia incolæ effoderent, ſi maiori vterentur induſtria. Salinas habet magnas & inexhauſtas, non in vno tantum ſed in multis locis; meliores ſunt apud Calarim, in qua ciuitate certis anni temporibus datur ciuibus ſal gratis in magna copia. Fruuntur Sardi vbiq; locorum & omni tempore ſalubri aëre, niſi quod in quibuſdam locis planis præſertim Oriſtagni, vbi terra eſt paludinoſa aſcendunt è terra vapores craſsi, accedenteque feruore ſolis, corrumpitur aër, & inaſſuetis multum obeſt. incolis verò & qui à pueritia ineſcati ſunt illo aëre, quique labori vacant, minimè nocet, quin ſenes & robuſti accolæ, vt in alijs regionibus ibi inueniuntur, raroque Sardi peſte laborant. Hodie inſula paret Regi Hiſpanorum, habetque paſsim antiquiſsimas ruinas in locis agreſtibus & montoſis inſtar rotundarum turrium in anguſtiam aſcendentium Etiamſi Sardinia ſit populoſa, ciuitates habens non paucas, quarum precipua Calaris eſt; bonas tamen literas contemnunt, ſatis ſibi eſſe putantes, ſi vel à limine Latinam linguam ſalutarint vt obiter leges Imperatorū, decretaque pontificum intelligere poſsint. Galenum & Auicennam tam oſcitanter legunt, vt inde paucis conſulant ægrotis. Magiſtratus in Sardinia multi ſunt omniumque ſupremus eſt Prorex, qui omnem fere Regis tenet autoritatem, & ſolus Hiſpanus hunc magiſtratum gerere poteſt, ſecundum antiquas conſtitutiones. Cumque Sardinia in duas partes ſit diuiſa, nempe in caput Calaris & caput Lugudoris, vnaquæque ſuum habet Gubernatorem, nec refert Hiſpanus is ſit an Sardus. præſente tamen Vicerege nullam habent autoritatem.

SARDINIA

Quantum attinet ad mores & naturam Sardorum Corpore ſunt robuſti, agreſtes, & laboribus aſſenti præter paucos luxui deditos. pecuariam rem multi faciunt, agreſti cibo & aqua contenti, venationi deditiſsimi. qui in oppidis & villis habitant, pacifi cè inter ſe viuunt, aduenas amant & humaniter tractant. viuunt in diem, viliſsimoque veſtiuntur panno. bella nulla habent, & arma pauca: nullumque in tanta inſula habent artificem qui enſes, pugiones aut alia fabricet arma, ſed hæc ex Hiſpania petunt & Italia. Optimi ſunt equites, ob Solis ardorem ſubfuſci coloris bene ſecundum naturæ legem viuentes. Fæminæ ruſticorum valde honeſtæ ſunt in veſtitu, omnem excludentes pompam: at vrbanæ diuitijs abundantes abutuntur illis in magnam ſuperbiam Sacerdotes indoctiſsimi ſunt, vt rarus inter eos, ſicut & apud monachos inueniatur qui Latinam intelligat linguam: habent ſuas concubinas, maioremquę dant operam procreandis Filijs quam legendis libris.

CORSICA.

Orſicam nomen ſuum à muliere quadam eius nominis accepiſſe ferunt. aiunt quidam à Corſo eius terræ domino. quamquam (vt ait Thomas Porcachus) dicunt alij ſic appellatam à qualitate cacuminis montis alicuius: eò quòd κόρσος apud Græcos ſonet Templum cacuminis, ſeu Templum mõtis. Olim à Græcis Cyrnus vocabatur, à Cyrno Herculis filio, ſed prius Teraſina dicta erat Inſulæ huius primos cultores fuiſſe ferunt Perſas, qui prius ſub Caſpijs habitauerant, ac Caſpij Corſi nominabantur. Hodierni Corſicæ incolæ etiamnum, vti olim, habentur homines agreſtes feroceſque, qui vel ipſo aſpectu animi ferocitatem referant. Homines pauperrimi, ac à literis prorſus alieni. Diuiditur autem Inſula in quatuor partes. Latus Oriẽtale ab incolis dicitur Banda di dentro: Occidẽtale Banda di fuora; Meridionale quod vergit verſus caſtrum Bonifacij di la da monti, id eſt, Trãſmontana; Septentrionale verſus promontorium, quód caput Corſum dicunt. di qua da monti, id eſt, Ciſmontanam vocant. Plinius memorat olim in ea fuiſſe ciuitates triginta tres: hodie nullam ferè habet præter vnam Baſtiam, paruam maritimamque vrbem, in qua reſidet ſupremus Gubernator, quem quotannis illis conſtituunt Genuenſes. Eſt & Nebbium ciuitas cùm Comitatu, eam Ptolomæus, Cerſunum videtur appellaſſe. Portus habet binos hæc inſula ſatis amplos, maximarũ nauium capaces, in ſinu qui vocatur S. Florentij. Eſt & ſancti Bonifacij portus, à Ptolomæo dictꝰ portus Syracuſanus. Inſula peſſime culta: eſt .n. aſpera petroſaque loca habẽs altiſsima ac deſerta. Creſcit optimum & nobiliſsimum vinum in ea Inſulæ parte quæ reſpicit Liguriam. Fert quoque reſinam, mel & ſimilia; nõ tamen laudatur mel in ea collectum. Referta eſt ouibus & bobus ea pars quæ reſpicit Hetruriam Italiæ; eſt mediocriter plana habetque ibi fœcundum ſolum, & producit nobiles & dulces fructus. In reliquis ferè locis aditu eſt difficilis ob montium aſperitatem. In montanis quæ vocantur, Illia Orba, vbi inſula eſt eleuatiſsima, ingens numerus oberrat animalium, quæ ipſi Capras, Muffolas appellant, animal præterquam in hac inſula & Sardinia nuſquã apparens in tota Europa: habens corium & pilos inſtar cerui, & cornua inſtar arietis, nõ longa, ſed retro circum aures reflexa præcipuę duritiei, vt ſi altitudine 50 pedum præcipitetur inter ſaxa, ac capiti incumbat, non lædatur, magnitudinem retinens cerui mediocris Soliſque herbis veſcitur, curſu præditum velociſsimo, carnes habens guſtu ſapidas. Fluminibus rigatur Gelone, Tauiguano, Sagona, Bauono, Tegiam o, ac nonnullis alijs. Syluis nemoribuſque quæ reſinam exhibent, montes hinc inde veſtiuntur. Montes verò præcipui ſunt, quos dixi Illia Orba vocati; item Cheparteno mons, mons Tenda, mons Gualango, mons Roſſus. Ferri minæras habet in comitatu Nebbienſi, ſecundum Biuiacum amnem, & propè Sanctum Florentium. Salis fodinæ ſunt dictæ ab incolis, Salinę della Roia. Sunt præterea valles quędam profundiſsimę, nebulis nullo non anni tempore obductæ, in quibus Chryſtallum ferunt haberi. In mari autem inter Corſicam & Sardiniam Corallium legitur. Thermas habet complures, vti eas quas vocant de pietra Pola; item propè Aſca in valle Caroggia; item in territorio Nebbienſi nonnulla alia. Ab Occidente & Septentrione reſpicit mare Liguſticum; ab Ortu Tyrchenum; à Meridie Sardiniam. In hanc inſulam aliquando irruerunt Saraceni, eamque ſibi vendicarunt, Genuenſes autem duce Ademaro claſſem expedientes atque inſulam adeuntes, eam de manibus infidelium eripuêre, eamque etiamnum ſub poteſtate ſua retinent, ita vt per totã inſulam nulli incolarum arma geſtare liceat; dantque illis Genuenſes ſingulis annis gubernatorem vnum generalem. Fuit & in inſula hac ciuitas antiqua Aleria dicta, tribus fermè miliaribus Germanicis diſtans à Baſtia (Baſtia autem penult. prod. dicitur) Sed iacet hodie in ruinis, nec quiſquam ibi nunc habitat præter paſtores, tranſlatuſque eſt inde Archiepiſcopatus ad Baſtiam. haud procul ab area ciuitatis Aleriæ labitur fluuius quidam, qui maximus habetur inter amnes Corſicæ.

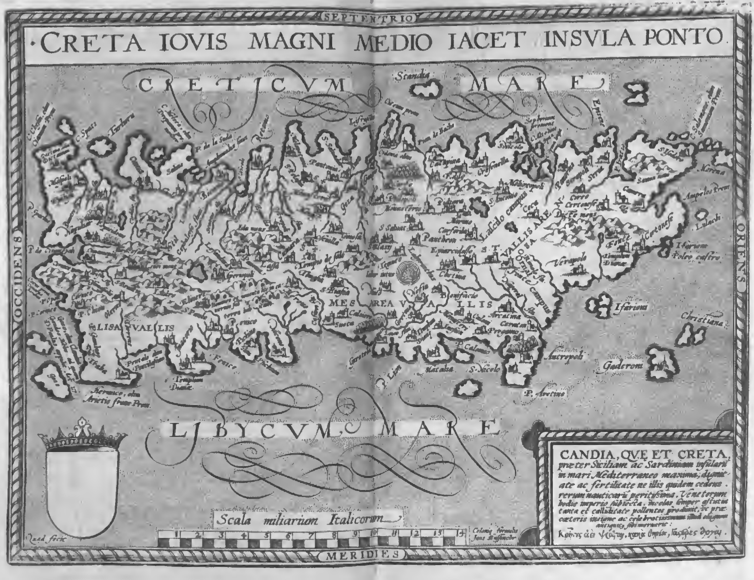

Corsica insula maris Mediterranei, ingreſſu admodum difficilis propter saluas quibus tota circundatur montes. quin et interius maxima ex parte montoſa eſt. vnde et frumenti minus ferax. In precio tamen eſt vinum Corſicum, quod inde Romam exhibetur. Equos præterea gignit egregios, quemadmodum et canes venaticos. Incolarum etiam Corſicæ fortitudo militaris commendatur apud Italos. Primum Inſula hæc à Tyrrhenis capta eſt. inde à Carthaginenſib. quibus eam poſtea eripuerunt Romani, à quibus et retenta fuit, donec à Saracenis expelleretur: q deinde à Genuenſib. eiecti: qui et ipſi poſthodum à Piſanis expelluntur, atque per eos in Pontificum poteſtatem inſula redigitur. tandem à Genuenſibus recuperatur, ſub quorum etiamnum eſt imperio. Deſcripſit autem Corſicam Leander Albertus ex commentariis Auguſtini Iuſtiniani adeo exacte vt nihil penitus in ea deſiderari videatur.

C A N D I A.

CReta quæ & Candia, inſula in Mediterraneo mari centũ vrbium fama clara, in longitudine habet ducenta, ſuptuaginta millia paſſuum, in latitudine verò quinquaginta millia. Circuitus eius quingenta octoginta octo millia paſſuum complectitur. Dicta eſt primum Cureta, ab habitantibus Curetibus, & per ſyncopam Creta, hodieq; à Candia metropoli appellatur Candia. Eam primus in Romanorum poteſtatem redegit Metellus Creticus, & deinde ſequentibus temporibus ſub Imperatoribus Cõſtantinopolitanis diutius fuit: poſtea conceſſa Bonifacio Montiferratenſi, à quo demum Venetis magno diuendita fuit, annõ Chriſti 1144. In Candia metropoli prętor Venetus ius dicit, vbi & portus eſt. Inſignes in ea vrbes antiquę ſunt Cortyna, Cydon, Gnoſus, Minois regia, vbi Minos nõuem annos regnauit; & Ida mons, omnium qui in ea ſunt celeberrimus, & qui celſiſsimo aſſurgit vertice. Tota inſula plena eſt montibus ac vallibus, habetque multas Syluas, & maximè cupreſsi per inſulam intenſum ſpirant odorem. Scribit Plinius, quõdam in Creta montem quendam terræmotu concuſsum detexiſſe corpus humanum quod 40 cubitus habuit in longitudine. Cui ſimile eſt quod ſcribit Sabellicus ante paucos annos effoſſum in Creta cranium humanum, magnitudine dolii mediocris, quod vbi contrectari cæpit redactum fuit in fauillam. Scribunt pręterea Srabo & Plinius, nullum in Creta animal noxium eſſe, ſerpentem ibi nullum, nullam noctuã caprarum copiam, nullum ceruum. Optimi vini feraciſsima eſt Inſula, quod Cræticum vocant, &ab alio loco Maluaticum, accepta ſcilicet denominatione à Malua monte, qui in Chio inſula ſitus eſſe putatur, iuxta Arniſiæ oppidum. Habuit quidem Creta à principio incultum hominum genus; Radamanthus autem Iouis ex Europa filius eos ad manſuetiores vitæ ritus perduxiſſe narratur. Secutus inde Minos, qui æquitate & iuſtitia magis excoluit. Plato autor eſt Lacedæmonios & alias vetuſtiſsimas Græciæ ciuitates hinc ſibi leges & inſtituta quæſiuiſſe. Optimum gentis ſtatum euertit primò tyrannicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia. Fundus terræ in hac inſula feraciſsimus eſſe dicitur frumenti, & paſcuoſus. profert etiam ſaccarum. Hoc malum habet, Si mulier aliqua dentibus aut vnguibus hominem læſerit, mori perhibent fauciatum. Propè Cortynam ciuitatem labyrinthus fuit, cuius dicunt adhuc extare veſtigia. fuit opus arte maximè ſpectabile: Aegyptius tamen labyrinthus fuit omnium maximum & portentiſsimum humani generis opus, vnde exemplar ſumpſit eius quem in Creta fecit Dædalus, centeſimam tantum portionem accipiens de Aegyptio labyrintho, ſed formoſior omnium fuit perplexis parietibus. Plinius ſcribit veſanam fuiſſe dementiam, quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo, præterea fatigaſſe Regni vires, cum tamen laus maior artificis eſſet. mons erat effoſſus ac vndiq; concauus, vna tantùm & anguſta via adibatur. Dux loci peritus præcedebat cum ardente funali, inextricabilem errorem per tenebras monſtrando.

Diuiditur hodie inſula in quatuor territoria ſeu contradas à quatuor nobiliſsimis eius vrbibus denominatas, eæ in Septentrionali maris littore omnes poſitæ. prima verſus Ortum eſt Sitia; altera Candia, quæ in medio inſulæ ſita eſt in longa planitie; tertia Rhetimo; vltima la Canea verſus Occidentem. Creſcit & in Creta herba quædam Alimos nominata, quæ commaſticata inter dentes famem dicitur leuare per diem. Fluuios habet paucos minimèque profundos. in littore Septentrionali ſunt Melipotanus, Scaſinus, Cladilis, Epicidomus, Giffo, Diuotro; verſus Occidentem eſt Nopuliar, verſus Meridiem eſt Limens. Terminatur ab Oriente, mari Capathio; ab Occidente, Adriatico; à Septentrione, Cretico; à Meridie autem Punico.

SEPTENTRIO
CRETA IOVIS MAGNI MEDIO IACET INSVLA PONTO.
CRETICVM MARE
Standia
OCCIDENS
ORIENS
MES AREA VALLIS
LISA VALLIS
Pantheon
Isfarion
Christiana
Gaderon
P. Aretino
Matalia
S. Nicolo
LIBYCVM MARE
Scala miliarium Italicorum
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14
MERIDIES
CANDIA, QVÆ ET CRETA,
præter Siciliam ac Sardiniam insularũ in mari Mediterraneo maxima; dignitate ac fertilitate ne illis quidem cedens.

GRAECIA.

GRæcia Europæ regio,quæ & Hellas,à quodam Græco, qui latè in ea olim rerum potitus,ſic appellata. Mutauit quidem ſæpius nomen ſuum,ſubinde à regibus præſidentibus nomen accipiens, ſed nullum firmius ei manſit quàm Græcia. Hec itaque ab iſthmi anguſtijs incipit, & à Septentrione in Meridiem vecta,quà Sol oritur Aegæis,qua occidit Ionijs,fluctibus obiacet Thermopylæ mediam dirimunt, vt Apenninus Italiam. Extremos montes ad Occaſum Oetam vocant, quorum quod altiſſimum eſt,Gallidromum appellant,per cuius vallem in Malliacum ſinũ iter eſt,non latius ſexaginta paſſibus. Hęc vna via militaris eſt, per quam ſi nemo prohibeat,traduci poteſt exercitus. Cætera loca adeo ardua & perplexa, vt ne expeditiſſimis quidem ſint peruia,ideo pylæ quaſi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi naſcentibus Thermopylæ. Iacent ad mare verſa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia Eubœa penè terræ annexa. Attica & Peloponneſus longius prædictis in mare excurrunt, diuerſa montiũ ſpecie,& qua ad Septentrionem obuerſa iacet,includitur Epirus,Magneſia, Theſſalia, Pthiote & ſinus Malliacus. Nobilior autem Græciæ pars eſt Peloponneſus,iungiturq; Atticę per iſthmum, totius Græciæ quondam arx dicta. Nam præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atque potentiam, ipſe locorum ſitus principatum deſignat atq; imperium. multi ſinus in ſunt & promontoria multa. Anguſtias eius perfodere nauigabili alueo Demetrius rex, dictator Cæſar, Gaius princeps, Domitius Nero, infauſto, vt omnium exitu patuit, incœpto tentauerunt. Græci principes, poſtquam Turcarum potentia in Europam penetrauit, ex mari ad mare producto per anguſtias muro, Peloponneſum à reliqua Græcia diſiunxerunt. murum hexamilium appellauerunt ex loci diſtantia.hanc prouinciam hodie Moream Latini vocant,continenturq; in ea Meſſania, Laconia, Argos & Arcadia. Amurathes expugnata Theſſalonica,ſubacta Bœotica & Attica,ad hexamilium vſque profectus, perterritis Græcis diruit murum, tributumque annum dedentibus ſe Peloponnenſibus imperauit. Poſtea verò Chriſtiani negantes tributum, & hexamilium inſtaurantes, à Turca pecunia mulctati, hexamilium denuo eſt deſtructum, & Peloponneſus Turcarum ſubiecta imperio. In Sparta Laconiæ metropoli olim vixit Lycurgus inſignis philoſophus, qui ciuitatem optimis inſtitutis & legibus excoluit, cum antea ferè ex omnibus Græcis ſoli Lacedæmonij peſſimè morati eſſent; introductis autem varijs ac prius inauditis moribus legibusque ne dura nimis viderentur eſſe inſtituta illa delicatioribus , eorum autorem Apollinem finxit,& inde ſe ea detuliſſe Si quis igitur Laconica ingenia propius aſpicere aut penitus cognoſcere deſiderarit conſulat Apophthegmatum volumen Deſ. Eraſ. Vt autem æternitatem legibus ſuis daret Lycurgus, iureiurando ciuitatem obligauit, nihil eorum quæ ſanxiſſet mutaturos priuſquam reuerteretur, ſe ad oraculum Delphicum profecturum , conſulturum quid mutandum addendumúe legibus ſuis videatur. profectus igitur in Cretam,perpetuum ibi agit exilium, moriensque oſſa ſua in mare abijci præcipit,ne Lacedæmonem delata, Spartani ſe de non mutandis legibus à iuramento abſolutos putarent. In medio Peloponneſi ſita eſt Arcadia,regio montoſa,cuius incolæ plerique ſunt paſtores, apud hos in magno pretio fuit Lyſania, qui ob virtutes eius præclaras Iouis nomen adeptus,habuitque poſtea in Olympia Arcadiæ ciuitate templum ſuum, vetuſtate & cultu nobile, eratque ante templum lucus oleaſtris conſitus,ex quibus victores connexis ramis coronabãtur. Claruit & Promethe-

GRAECIAE VNIVERSAE SECVNDVM HODIERNVM SITVM NEOTERICA DESCRIPTIO.
Iacobo Castaldo Pedemontano Auctore
MARE HADRIATICVM
Golfo de Venetia
MARE AEGEVM
MARIS MEDITERRANEI PARS
MERIDIES
ORIENS
Seruia
Romania
Mar de Marmora
Mar Maggiore

us in Arcadia, vir acutiſſ. ingenij & ſpectatæ peritiæ, primus hic de terra hominum ſimulacra formauit, & arte quadam veluti ſpiritum habentia moueri fecit. inde cùm in altiſſimo Caucaſo monte reſideret, & Aſtronomiæ operam daret, eam primus Aſſyros docuit. quando & ignem primus è ſilice eduxit. Floruit quoque in Arcadia Atlas vir multæ contemplationis, qui & aſtrorum curſum inuenit, & primus de aſtronomia inter Græcos diſſeruit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Meſſenia autem tertia Peloponneſi regio admodum eſt fertilis, multiſque amnibus irrigua. Quod ad exteriorem Græciam, omnes ſcilicet iſtæ Græcorum terræ quæ extra Peloponneſum ſunt, huius celebratiſſima vrbs Athenæ olim fuêre, in Attica nimirum regione, literatorum ac philoſophorum mater. nam ipſo etiam ſitu ſpectabilis, & velut commune quoddam totius Græciæ ὁρμητήριον fuit & refugium, in quod vicinæ vrbes bellicis terroribus aut alijs malis afflictæ confugiebant. fuit & tutiſſimum ad nauigādum receptaculum. fuit totius mundi gymnaſium & vniuerſale ſtudium, nec quiſquam olim doctus habebatur qui non apud Athenas literis operam impendiſſet. Strabo ſcribit Athenis petram fuiſſe in planicie ſitam, inq; orbem circum habitatam, in qua Mineruæ templum fuit, eratque in eo templo ſimulacrum quod è cœlo cecidiſſe credebant incolæ vbi perpetuus ignis cum virginum cœtu fouebatur. Theſſalia campus eſt maximus ac curuus, vndique montibus cinctus, ab Oriente Oſſam & Pelion habens montes, ab Occaſu Pindum, ab Aquilone Olympum, & Meridie Othryn. ex Pindo Peneus amnis exit, vndis lucidis amœnus, viridanti riparum germine, canoro auium concentu. In Bœotia ſunt vrbes inſigniores Megara Euclidis patria, & Thebæ patria Bacchi & Herculis, ab Alexandro magno poſtea euerſæ.

THRACIA & BVLGARIA.

THracia quæ hodie Romania, à Thrace Martis filio, ſiue aſperitate ſic dicta; τραχὺ enim aſperũ dicitur, regio eſt nec cœlo nec ſolo, niſi vbi mari vicinior eſt ſatis fœcunda temperataque. frigida eſt, & eorum que feruntur, malignè admodum patiens; rarò vſquam pomiferam arborem, vitem frequentius tolerat; ſed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, niſi vbi frigora obiectu frondium cultores arcuere. In ea quondam vrbes celebriores fuére Apollophania, Enos, Nicopolis Byzantium que poſtea à Cõſtantino Cõſtantinopolis dicta eſt, & in maius aucta, glorioſiſsimi Imperij ſedes & Orientis totius caput delecta, Perynthos, Lyſimachia, Callipolis. amnes verò Hebrus, Neſtos, Strymon. Montes; Hemus, Rhodope & Orbelos. Homines habet feros, aſperos & numeroſos, adeo vt ſi aut vnius imperio regerentur, aut idem ſentirẽt, inexpugnabiles forent, & omnium gentiũ multò validiſsimi: ſed quia arduũ hoc illis eſt & nulla ratione contingere poteſt, ideo imbecilles ſunt. Moribus tamẽ & opinionibus cõſimilibus ſunt imbuti, præter Getas & Trauſos, & qui ſupra Creſtonas incolunt, ex quibus Getæ ſe non mori perſuaſum habuere, ſed ad Zalmoxim deũ ſuum poſt fatum migrare. fuit hic Zalmoxis homo Pythagoræ quondam diſcipulus, qui in patriam reuerſus cum animaduerteret Thaces malè viuere & inſcite, ipſe edoctus Ionicum viuendi genus & mores, ipſis leges dedit, docuitque atque perſuaſit popularibus eas ſeruantibus poſt obitum ad ſe in eum locum ire, vbi ſuperſtites omnium bonorum compotes eſſent; per hoc deitatis opnionem conſecutus, è Thracum ſe cõſpectu ſubduxit atque euanuit, maximo ſui poſt ſe deſiderio relicto. Thraces dum tonat fulguratque in cœlum ſagittas excutiunt, Deo minitantes, quod nullum alium præter ſuum eſſe arbitrentur. Trauſi, verò circa natalicia ſuorum atque obitus hoc faciunt: edito queto propinqui circumſedentes eum ploratione proſequuntur, recenſentes quaſcunque neceſſe eſt illi, quòd vitam ingreſſus ſit, calamitates perpeti humanas. Hominem fatò functum perluſum atque lætitiam terræ demandant, referentes quod malis liberatus in omni ſit modô felicitate At qui ſupra Creſtonas incolunt, iſta agunt: ſinguli plures vxores habent, quorum vbi quis deceſsit, diſceptatio magna fit inter vxores quæ nam dilecta fuerit à marito præcipuè: & que talis iudicata eſt & hunc honorem adepta, ea à viris & mulieribus exornata, ad tumulum à propinquiſſimo ſuo mactatur, vnaque cum viro humatur, cæteris vxoribus id ſibi pro ingenti calamitate ducentibus ac lugentibus, nam id eis dedecori datur. Ociari & ex rapto viuere pro re honeſta habent: contra agros colere pro deſpicatiſsima. Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedunt, cæruleis oculis ac truci viſu, terrifico vocis ſono, annoſa ætate. Aedificia modicè ab humo eleuata. In Regis electione non nobilitas præualet ſed ſuffragium vniuerſorum. Populus enim elegit ſpectatur moribus & inueterata clementia etiã annis grauẽ, & cui liberi non ſunt. Nã qui pater fuerit, etiamſi vita ſpectatur, ad regendum non admittitur: & ſi fortè dum regnat, pignus ſuſtulerit, poteſtate exuitur, & ſic cuſtoditur ne regnum fiat hæreditarium. Tum ſi rex etiam maximam pręſe ferat æquitatem, nolunt ei totum licere, quadraginta ergo rectores accipit, ne ni cauſis capitũ ſolus iudicet. Quòd ſi ipſe etiam in peccato aliquo arguitur, morte mulctatur: nõ tamen vt cuiuſquàm manu attrectetur, ſed cõſenſu publico rerũ omniũ ipſi poteſtate interdicta, tandẽ fame pereat. BVLGARI gens ferox putantur è Scythia olim egreſſi, intuleruntque plurima dãna regno Cõſtantinopolitano, vexaruntq; Chriſtianos modis varijs, quouſq; tẽpore nepotũ Caroli magni factæ ſunt induciæ & cõditiones pacis, & captiua quædã quę in regia Chriſtianorũ ſeruierat veluti ſerua, ſoror Regis Bulgarorũ reddita eſt: didicit aũt hęc ſoror Regis cùm eſſet in captiuitate literas: ſuſcepitque ritũ Chriſtianorũ & Baptiſma, & tandẽ fratri reſtituta, inſtituit pſum præceptis Chriſtianis, monuit vt idola abijceret, & vero Deo obſequia præſtaret. & licet Rex ſorori annueret, auſus tamen nõ erat repentè à patria religione diſ-

SEPTENTRIO
WALACHIA INFERIOR
PONTI EVXINI PARS
BVLGA
THRACIAE
THRACIA ROMANIA
OCCIDENS
ORIENS
PROPONTIS
CHERSONESVS
Insula Lemnos
Mare Ægæum vel Archipelago
MACEDONIA
MERIDIES
Albania
ASIAE PARS Quae hodie Natolia dicitur
SVLTAN MAHVMET II TVRCORVM IMPERATOR INGRESSVS AN 1505 Aet. 29
Formulis Jani Bussemechers. Anno 1596.
THRACIA ET BVLGARIA CVM VICINIIS.
Scala miliarium Hungaricorum

cedere. verum acceſsit occaſio aſſumendi Chriſtianam religionem. Nam peſtis vndique regionem inuaſit, ac tam crudeliter vndique graſſabatur, vt Libitina non ſuffi ceret. auxius rex ſororem rogauit vt huic malo remedium cogitaret; at illa ſolum Chriſtum Saluatorem inuocandum cenſuit. acquieſcit rex, baptizaturque cum omni populo, accerſito quodam ſacrorum pontifice, à quo miſteria fidei acceperunt, & mox potentia Dei innotuit, ſedataque eſt peſtis Fama eſt primum regem Chriſtianum in Bulgaris Trebellium vocatum. is monaſticam ſecutus vitam, ex duobus filijs regnum maiori natu reliquit. Redijt nouus rex non multò pòſt ad Dæmonum cultum, pietatem patris & inſtitutum aſpernatus. Nec id filij ſcelus tulit Trebellius, ſed perſona quam gerebat ad tempus depoſita, regiam induit, receptóque regni gubernaculo, filium impietatis increpitum luminibus priuat regnum dans minori natu, quòd piè ex ſuoque inſtituto adminiſtraret: ipſéque in documentum dediſſe contentus, continuò ſe in ordinem redigit. atque hæc facta ſcribuntur circa annum Chriſti 868.

SCLAVONIA BOSNIA, CROATIA DALMATIA.

PRocopius author eſt, Sclauenos Scythicam gentem tempore Iuſtiniani irruiſſe in Illyricum, multaſque ſtrages edidiſſe, prædas abegiſſe, & incommoda multa vicinis intuliſſe, tandemq; inter Illyricos cõſediſſe, atque hinc Illyricos Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regno partim Venetis. inhabitant Plerumque lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales vrbes, in quibus humanius degunt: tellurem optimam colunt, vbi, teſte Ariſtotele, bis grauidæ pecudes, & quater in anno tondentur, duobus principalibus alluitur tota regio fluminibus, Sauo & Drauo, qui in Danubiũ corruunt; vltra montes verò plurimi amnes erumpunt in ſinum Adriaticum, vt ſunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus. ciuitates inſigniores, Flamone, Senia nunc Segnia, Enona nũc Hona, Iadera pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Scardona incolumi adhuc nomine Spalatum vbi olim Diocletiani palatium, Epidaurum, à Gothis dirutum. è cuius ruinis Raguſia iuxta ædificata, Scodea nunc Scutarenſis ciuitas. BOSNENSES veniſſe putant à Beſſis Bulgariæ populis, qui cùm viuerent in diſcordia cũ Bulgaris, excluſi inferiori Mœſia, ſedem poſuerunt in Mœſia ſuperiori, iuxta Sauum fluuium, factumq; tẽporum decurſu, vt in vocabulo gentis e mutaretur in o, & ex Beſſis fieret Boſſis, atq; inde Boſna & Boſnia: quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus ſæpe factas inuenimus, vt olim Melita, & hodie Malta, Longones & Lingones, Scandia & Schondia, Batauia die Betaw &c. Quando iſta prouincia in regnũ fuerit ſublimata, non inuenio. Scribit quidem Bonfinius, Ludouicum regem Vngariæ circa annum Chriſti 1345. quum reliquias Tartarorum ex regno ſuo pellere conaretur, vocaſſe Stephanum principem Boſnæ, cuius filiam vxorem duxit, in auxilium, quod potens eſſet, ampliſſimamq; haberet terram, quæ ad Macedoniam vſque extenderetur. Alius quidam ſcripſit Boſnam tributariam factam regno Hungariæ. Anno Chriſti 1415. princeps Boſnæ defecit à Sigiſmundo rege Pãnoniæ, inijtque fœdus cùm Turca. quod videns Sigiſmundus, cupienſque reducere Boſnam, miſit magnum exercitum contra occupatores eius Turcas; ſed Mahumetes fortior Sigiſmundo, fugato hoſte retinuit Boſnam, præfecitque prouinciæ Ikachum principẽ; qui abutens officio ſuo, regemq; ſe faciens inuadit vicinas regiones, multaq; eis damna infert. qua re moti Vngari, collecta forti manu inuadunt Boſniam, regemq; iſtum Turcicum occidunt: atque omnes inde Turcas qui in eam prouinciam ſe receperãt, in fugam vertunt; ſubiugata igitur ſibi regione, conſtituunt in ea regem primum ex Chriſtianis. Boſnenſis regni ante noſtra tẽpora caput erat Iaitza vrbs, in edito monte ſita, quã duo amnes circumfluunt, præruptiſq; rupibus in vadis obfirmant. ad radices montis & ad ambitum vrbis amnes illi confluunt, admixtiq; vna in Sauũ feruntur. à tergo profuſa eſt planicies. inexpugnabilem habebat arcẽ, hoſtibuſq; inacceſſibilem. Habet hæc regio & alias quaſdam ciuitates inſignes præſertim Schuuonicã & VVarboſanyen quam aiunt hodie eſſe metropolim, ſed nullo cingitur muro; Miliiatzka fluuius dirimit eam in duas partes. CROATIA quæ Liburnia olim & Valeria dicta fuit, Iſtriæ ad ſinum Flanaticum adhæret verſus Ortum. inter Culpam & Sauum flumina, & ſuperiorẽ Mœſiã ſita, cuius metropolis nunc Bighen eſſe dicitur: aliquando Fumium erat Vrbes præterea habet plurimas, vtpotè Zeng, VVackat, Turnavv, Modriſch. hi populi cùm ſub Illyricis aliquãdo comprehenſi eſſent, iam C baua

ar

SCLAVONIA CROATIA. BOSNIA & DALMATIAE PARS MAIOR
HVNGARIAE PARS
ORIENS
OCCIDENS
SERVIAE PARS
Milliaria Germanica communia
MARIS ADRIATICI PARS

tij, Coruatij & Croatij vocantur. Eſtque totus hic Sclauorum tractus oliuetis vinetiſq; ſpecioſus: habetque vniuerſus oræ Illyricæ curſus maritimus optimos portus; cùm contrà obiectum Italiæ littus importuoſum prorſus ſit. DALMATIA potentiſſima olim regio fuit, vt etiam incolæ fiſi ſuis arcibus & munitionibus auſi fuerint rebellare Romanis, ſed Auguſtus domuit eos, atq; magna ex parte incendio vaſtauit fortalicia & ciuitates eorum. Haud procul à limitibus huius regionis ſita eſt ad mare ciuitas Apolloniæ, iuxta quam eſt petra quæ flammam ignis euomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ & bitumen, præſertim quando petra ardet. Nec longè abhinc fodiuntur metalla, & implentur fodinæ rurſum, vt poſt aliquot tempora iterum liceat hinc colligere æs. Salis quoque conficiendi modum in eiuſdem Dalmatiæ finibus fuiſſe narrat Strabo. dicit. n. Autauariatas & Ardiæos, qui Dalmatarum gentes erant, aut certè iiſdem vicini, inuicem aſſiduè belligeraſſe, quorum bellorum cauſa erat Sal, quod in eorum finibus coagulabatur ex aqua. conuenerat autem inter eos vt per viciſſitudinem congelatorio vterentur loco, conuenta verò tranſgreſſi manus conſerebant. Terminos harum regionum certos exprimere vix cuiquam licuerit, propter nimium confuſos hodie earum fines.

HVNGARIA.

Hunc tractum primùm Pœones ſeu Pannones tenuère, inde Hunni habuère gens Scythica. Mox Gothi ex inſulis Germanici Oceani profecti; poſt Gothos Longobardi ex Scandinauia, etiam Germanici Oceani inſula; nouiſſimè rurſum Huni, qui & Iuhri & Hungari poſtmodū dicti ſunt, ex alia Hungaria Scythica egreſſi, non longè à Tanais flu. ortu. Auares ijdē nonnullis dicuntur, qui eam regionem obtinuerunt. hos Carolus Magnus octennali bello edomuit, prorſuſque excidit, vna tantum horum natione, cui Vgrorum & Hungarorū nomen eſt (nam multos ſecum è Scythia eduxerant populos Hunni) illis extinctis ſummota, ac vallo quodam incluſa. Sunt Hungari ferox hominum genus, & bello validū, equeſtri prælio magis quàm pedeſtri idoneum. Nulla gens Chriſtiani nominis Turcarum arma magis exercuit: nulla ab his magis exercita eſt; adeo paribus animis, varioque euentu eſt ſemper vtrinque bellatum. Volaterranus ait, incultos ac procul à delicijs, hyeme vt reliquos Aquilonares in pyriterijs pellitos agere, potui ciboque plus iuſto vacantes. Idque imprimis mirandum, cùm merum aromataque præter cæteros mortales frequentent, iuuentutē tamen eſſe caſtam & abſque ſcortis agere: hominū interficere leui de cauſa promptum habent, idq; impunè licet. Latius etiam huius gentis imperium patuit, quàm terræ nomen olim: vnde plures ei prouinciæ annumerari cœpere. Cùm enim ab Leyta flu. ad Sauum vſque quicquid eſt interiecti agri complexa ſit, nunc inter Septentrionem & Ortum etiam vltra Danubiū pedem intulit, magnamque ſibi Iazygum, Metanaſtarum, quos vulgo Tranſyluanos ac Septem caſtrenſes nuncupant, partem vendicat, ac in Ortum Scythiam verſus non parum protenditur: ac Myſiam, Daciam, Flacciam ſeu VValachiam & complures alias prouincias ad ſe arripuit, partimque ijs ſuū nomen communicauit. Buda caput eſt regni huius & Baſilica. iuxta hanc & Strigonium quæ Aroniſcorum ſedes fuere; Multæ prçterea in hoc Regno vrbes ſunt nobiliſſimæ: Alba regalis ad Sarouitzam flu. Regum coronatione & ſepultura celebris, vulgò Stulweiſſenburg. Stridon quoque in ea ſita eſt, diui Hieronymi patria: hinc Quinque eccleſiæ (Fünffkirchen Germanicè) Sopronium, Laurinum & pleræq; aliæ. Sclauonia trans Drauum flu. Hungariæ finitima eſt, & eius tanquam portio quædam. Vlterior Hungaria terrā complectitur quam Gepidę & Daci tenuerunt. à Syleſia, Morauia & Polonia montibus Carpathijs ſeparatur. à Ruthenia, Tranſyluania & VValachia tranſalpina ſeparatur Maromaruſijs montibus & ſyluis. in ea ſitæ ſunt vrbes Polamienſis, Ternenſis, Tirnauienſis (Tirnauia aūt patria eſt doctiſſ. viri Ioan Sambucij) Colocienſis, Zegedinenſis, Varadinenſis, ac plerçque alię. Incolæ ferè oēs Scythica vtuntur lingua. Erat hæc terra, vt priſci rerum ſcriptores habent, nouem circulis circumdata, quorum ſinguli ex ſtipitibus querneis, ſiue fagineis, vel abiegnis extructi erant; vt de margine ad marginem viginti pedum ſpacium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum, ciuitas autem vniuerſa aut puriſſimis lapidibus, aut tenaciſſima creta repleretur. porrò ſuperficies vallorū eorundem integerrimis ceſpitibus tegeretur. inter quorum cōfinia arbuſculæ plantatæ erant, quæ abſciſſæ proiectæq; vt plurimum herbas ac frondes proferebant. De primo autem circulo ad ſecundum viginti milliaria Teutonica pretendebantur, & inde totidem ad tertium, & ita vſque ad nonum, quamuis alius alio ſemper contractior erat, intra hos aggeres vici villæq; ita cōſtitutæ, vt ab vna ad aliam vox hominis audiretur. ædificia validiſſimis muris præmunita, portæ non ſatis latæ, propter hanc cauſam, vt per eas latrocinandi gratia quaqua verſum exire ingrediq; facilè poſſent.

tubarum

Sereniſs Princip. D. Carolo
Archiduci, Maximiliani II
fratri dicatum.
Podoliæ pars
Carpathus
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Temeskws
Homogeltio
Bulgariæ et
Moesiæ superio-
ris pars
5 10 15 20 25 30
HVNGARIAE LOCA PRE-
CIPVA RECENS EMENDATA,
ATQVE EDITA PER. IOANNEM
SAMBVCVM PANNONIVM. IMP. Ms.
HISTORICVM. ANNO DOMINI 1592.

tubarum clangore vnus circulus alteri cuiuſque rei certa ſigna dabat hos poſtmodū Carolus Magnus octenni bello domuit ac vaſtauit. Refert Volat. villis ac vicis regionem abundare ſtramineis, quas ſæpe reficiant ad ſubitam inimicorum incurſionem, vel alia leui de cauda flagrantes. Hominum robore, pecudum & armentorū fœcunditate, ſoli vbertate, metallorum copia, nulli orbis parti poſtponenda regio, omnibusq; cœli benignitate & clementia, ac loci amœnitate, ſitusq; pulchritudine, ſuo iure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix. Gemmas, aurum, argentum, colores, ſal, fodientibus abundè largitur Pabuli, frumenti, leguminū ac fructuum nuſquam abundantia maior. Vinum gignit generoſiſſimū tractus Danubianus à Quinque Eccleſienſi agro Taurunum ſeu Belgradum vſque. Flumina nōnulla optima auri ramenta ferunt. Amnes penè omnes piſcoſiſſimi ſunt Olea autē rara aut nulla eſt. Fluuij in hoc tractu nobiliores ſunt, Danubius, Sauus, Dracus, Sauaria, Corcora, Arabo, Tybiſcus, Marus ſiue Nariſius, Cuſus, Alutius, Bacuntius, Valdamus, prę ter hos & alij ſunt fluuij ignobiliores. Lacus & Inſulæ, thermæ item ac mineræ complures in hoc ſunt regno. Montes ac ſyluæ præcipuæ ſunt, Carpathus qui propagatur per comitatus Turocenſem, Arnenſem, Liptouienſem, Cappuſienſem, Gevvinerienſem ac Sarienſem. Matran mons vinetis prope Agriam conſitus; Erdel ampliſſimus in conuallibus Tranſyluanienſibus latè excurrit: Bakon in comitatu Veſperinenſi; Verthes Hungaricè Baton quem à clypeis den Schildberg dicunt Germani; quòd Henricum III. Imperatorem iſthic caſtra metatum referunt contra Belam Hungariæ Regem, fameque preſſum relictis ſcutis caſtra deſeruiſſe: hunc vitiferi ſequuntur montes ad 5. Eccleſias. Inferior hæc Pannonia à Septentrione terminatur Sarmatis ſeu Polonis, Moſchisque, ab Occaſu Auſtriam Bohemiamque finitimas habet, ad Meridiem Sauo flu. finitur & Illyrici parte quæ Adriatico pelago obuerſa eſt, ad Orientem Solem, Seruiam quam Triballi, Moeſij, Bulgari & Raſciani tenuerunt, nunc à quibuſdam Sagariam vocatam: eadem etiam parte VValachiam habet.

POLONIA.

POlonici nominis originem tradunt à planis campis, quos Pole ipſi vernacula ſua lingua vocant. Dicunt enim ex Croatiæ populis in Dalmatia duos egreſſos eſſe fratres, Zechum & Lechum, quorum hic verſus Orientem & Septentrionem tractum tenuerit, vbi planities lätuſque campus erat, ex eoque Poloniam terram nominaſſe. Hi itaque eiectis Vandalis, qui hoc loci olim habitarunt, hunc tractum occuparunt. Erant autem Vandali VVigevvonum populi à Vandalo Tuiſconis & Manni nepote ſic dicti, quem apud Tuiſcones imperaſſe refert Beroſus, tempore Altadis duodecimi regis Babyloniorum à quibus & vandalus flu. quem Viſtulam hodie vocamus, dictus eſt: eum namque Vandali à Fontibus ad oſtia vſque accoluerunt, ac inter Sarmatas Europæos commemorati fuere. quamquam hoc controuerſum dicit Eraſmus Stella, qui Peucinos Baſtarnaſque eadem loca tenuiſſe refert. Diuiditur autem Polonia in duas partes, quarũ quæ Saxonibus Prutenisque vicina eſt, maior Polonia dicitur, altera Hungariæ ac Ruſsiæ obiecta, minor vocatur. Regnum vniuerſum velut in quatuor regiones diuiſum, quas in orbem Rex quotannis inuiſit: ſingulæ ternis menſibus alunt regem regiumque comitatum. Complectitur minor Polonia Viſtulæ fontes, ac Cracouiam celebrem & ampliſſimã vrbem, in qua regia eſt, totiuſque regni Gaza: Rundiſſa flu. vrbem circumluit, & aquæductibus etiam perluit. ſita verò eſt Cracouia ad Valuelum montem, in cuius ſummitate regia arx eſt; floretque Academia celebri, quam primum quidem Hedvvigus & Caſimirus reges fundaſſe, Vladiſlaus autem anno 1400. reſtauraſſe perfeciſſeque dicuntur. Maior autem Polonia complectitur famatiſſimas vrbes Gueſnam, quam Lechus ædificaſſe ibidem in planicie dicitur. cæteræ ciuitates parum nitidæ ſunt, ex maceria domus ferè omnes compoſitæ, pleræque luto collinitæ. Regionis aër purus, ſed frigidus rigenſque ac ſeueræ hyemes, plaga autem eius paluſtris & nemoroſa, plana, rariſsimiſque montibus cõnſperſa. Solum ferax, triticique abundans, nec minus hordei leguminumq;. Verùm nec olearum nec vinetorũ patiens, ob rigidũ vicinum Septentrionem: ideoq; etiam genti ignotus omnis vinearum cultus, ac rariſſimus vini vſus, cùm bibaciſsimũ ſit hominum genus, vt totus Septentrio. Factitia ex tritico alijſque generibus ſeminum potio eſt in vſu. Eſt & paſcuis idoneum ſolum, armenta latè paſcuntur, vnde lacte, butyro, carne ac id genus edulijs abundant. Mirum autem cur totus hic tractus in Scythiam vſque adeo apibus abundet, vt ceræ melliſq; nuſquam maior copia ſit. nec artem ibi expectant, nec induſtria iuuari volunt, ſibimet aluearia intra roborum excauata latera conſtruunt, adeo vt grauiſsimas hyemes iuxta facilè ferant. Eſtque hæc terra planè ſuis prædita floribus, & per æſtiua nullos magis Sol aſpicit, quãdo lõgiſsimus eſt dies, qui animali ad labores nato breuibus vmbris operam intercipit. vnde hic mellis ceræque copia tam ingens, vt non ſatis his Polonis atque Ruthenis loci ſuperſit quibus illa recondant, arbores namque omnes & ſyluæ aluearibus mellificantium nigricant. Venatio præterea Polonis multiplex eſt: eius enim nemoribus gignitur equus ſylueſtris cornuceruino, Bos ferus, Romani vrum vocant, biſontemque. Aucupium ibi largum, piſcatioque diues. Picis reſinæque quotannis ibidem collectæ ingens lucrum. Regio omnis nobiliſſimis fluminibus rigatur, quorum primum eſt Viſtula, inde Chronus quem Pregel nunc vocant accolæ; hunc ſequitur Nyemien ex paludibus ortus prope Kopiolovv. poſt eum Rubon flu. in Lithuania ortus. Viadrus quoque quem Oderam nunc dicunt, fontes ſuos Poloniæ debet, quos iuxta Odri nomine vicum cernere licet. nec procul ab his Vartæ flu. fontes viſuntur iuxta Crumlavv vrbem. Tyras autem quem Nyeſter nunc vocant, in Premiſlia ortus, verſus Eurum trahitur, ac Ponto Euxino miſcetur. Hypanis autem flu. Bugh hodie dicitur, ex palude oritur, haud ita procul ab Oleska vrbe, ac VViſtu-

Balticum Mare
Venedicus sinus
Liuoniae pars
Septentrio
MAGNVS
DVCATVS
LITVANIAE
Prussia
Pomerania
Polonia Maior
POLONIAE DESCRIPTIO
Polonia Minor
Sileſiae Pars
Volhinia
Ruſſia
Podolia
Hungariæ Pars
Moldauiæ Pars
Meridies
Poloniae finitimarumque locorum deſcriptio Auctore Wenceslao Godreccio Polono

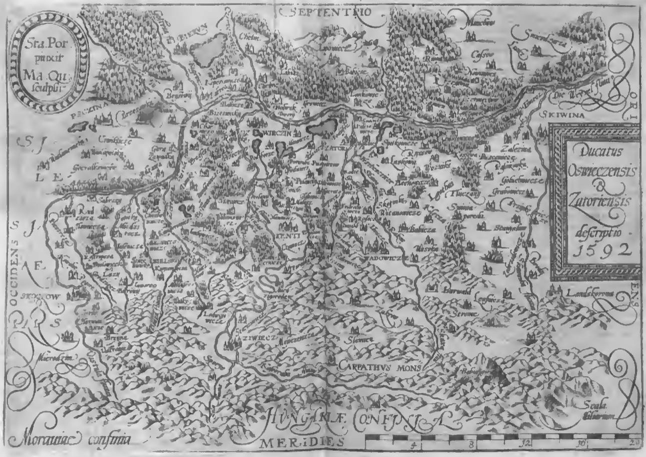
læ non procul à VVyſchigrada miſcetur. Boryſthenes autem cui nunc Nyepero nomen eſt, ex vliginoſo Moſcouiæ deſerto prolabens, in Euxinum quoque pontum degurgitat. præter hos ignobiliores multi allabuntur. Montes ferè nulli ſunt, præter quam qua in Meridiem vergit, & ab Vngaria, Sarmaticis, Capathijsque montibus, quos Tatri incolæ vocant, dirimitur. Syluis omnis penè regio obducitur, quæ omnes Hercyniæ portiones ſunt, vnde vicinis Germanis fraxinos ingenti copia miniſtrant. Plumbi metalla ingenti fodiunt abundantia. Cupri quoque particulæ crebræ apud Præmiſliam vrbem reperiuntur, cui tamen minimè inſidiantur. Nec auri mineræ illis defuiſſe creduntur, ſi eius venæ inquirantur. Salis fodinę hic binæ extant, altera Bochniæ vrbe, quatuor à Cracouia miliaribus diſsita, altera Veliſci quam Vielitzham vocant, quinque ab eadem Cracouia milliaribus diſtante. Veliſci quidem leuiori omnia opera conſtant: Bochniæ magnus in extrahendo labor eſt, cùm quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altiſsimis foſsis, interim per cuniculos trahitur, interim machinis ſubtus fabrefactis, attollitur, donec hac & illac vario flexu per cryptas prouolutus, & ſexies minimum ſubterraneis illis machinis ſublatus, demum ad ſupremi introitus fauces conuoluitur, vt claram in lucem attollatur. Cumque Veliſci foſſæ ſint præter cameras, alicubi octo cubitis, multis interim longioribus, conſtat Bochniæ præter primarum faucium immanem profunditatem in altiſſimam foſſam octoginta ſcalarum altitudinem, durare, & quotidie fieri altiorem, innumera ſalis exciſa copia. Bochnianæ glebæ puriores ſalſioresque exiſtimantur, Vtrobique per reliqui ſalis rupes, venæ quædam euagantur pellucidæ, & Chriſtalli modo nitidæ, ſalis gemmæ) vt recentiores cognominant) cuius præcipuus eſt in medicinis vſus. Apparent & venæ extincto carboni nigrore ſimiles, quarum materiam aurei pondere contritam & modico vino ſumptam, aluum ſoluere aiunt. Mirum verò inter tot fœcundæ naturæ miranda opera, ſpectaculum tanta altitudine ſolidos ſalis demitti montes, & cuniculis in tanta ſpacia adactis, ad lucernarum lumina moles ſubterraneas excauari. Nullus illic dies, nulla nox ſed vmbræ tantùm ſine cœlo Veliſci non rarò ingentium ſeſe templorum ſpecie cameræ efferunt, immanibus ſalis columnis extantibus, quibus ſuperiora ſolido & ipſa concreta ſale ceu fornices quidam ſuſtinendis montibus enati, imminent, grauiſſimo ſeſe pondere, admirabili quadam operariorum induſtria librante. Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micæ extrahuntur, & interdum maiores cædi aiunt. Hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Eſt & in hac terra aliud naturæ miraculum, quę apud Nochovv & Paluky oppida ollas ſua ſponte fingit formatque, quę è terra extractę ac ſiccatę, vti factitię ollę vtiles ſunt. Sulphuris pręterea hic venę ſunt plurimę, cùm thermę nullę ſint.

OSVVIECZENSIS ET ZATORIENSIS DVCATVS.

HAEc ampliſſimi Poloniæ Regni pars eſt, ab ea videlicet parte qua Sileſiā attingit: olim verò ad hoc Regnum non ſpectabat, ſui enim iuris erat, Poloniſque regibus nō parebat. Oſvvieczenſis quidem ducatus ad Polonos peruenit anno ſalutis humanę milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo quarto, ſub Caſimiro III. Zatorienſis verò annis circiter centum poſt illa tempora ſub Rege Sigiſmundo I. anno nimirum ſalutis reparatæ milleſimo quingenteſimo quadrageſimo octauo, Poloniæ regno incorporatus rurſus erat, idque iure armorum, vt in hiſtoria ſua Polonica teſtatur Cromerus. Vrbs autem Zator (quæ Zatorienſem Ducatum facit) fluuiolo Skavvæ imminet, qui itidem Viſtula abſorbetur. Sitæ ſunt autem prouinciæ hæ inter Viſtulam fluuium & Carpathum montem, qui & Sueuus dicitur ærisque rubri fœcundus eſt, quod Vngaricum vocant. quin in eodem etiam monte argentum effodiunt, ac reliquarū minærarum copiam prębet. Eſt autem mons vaſtiſſimus, ac per Sileſitas Maracanioſq; in Pannoniam Sarmatiamque protenditur. Viſtula autem (Germanicè die Weixel) Poloniam à Germania ſeparat, atque olim, vt ſuperiori folio diximus, Vandalus appellatus fuit. Atque hic dubitari poſſet, fluuiuſne à Vandalis populis, an verò populus à fluuio nomen ſuum mutuarit, ſi fides adhibenda eſſet dubiæ cuiuſdam hiſtoriolæ, cuius in Coſmographia ſua mentionem facit Munſterus; vbi ait Vandalos nominis ſui etymologiam deducere à Vanda quadam Poloniæ Regina, quam pro aſſecuta contra Teutones victoria, fabulantur dijs ſeipſam immolaſſe, de ponte in Viſtulam ſalijſſe, & ab aquis ſuffocatam vno miliario à Graccouia; vnde fluuius, in quo eſt ſubmerſa, dictus eſt Vandalus, & gens circumhabitans Vandalitæ. Hac de re lege Vandaliam Krantzij. Huius autem Vandæ Sabinus quoque meminit in nuptijs ſuis Polonicis elegantiſſimè his verſibus:

——— Subit ſcelerato Vanda tyranno,
Qua cùm mille procis, quod erat formoſa, placeret:
Innuba virgo tamen caſti ſine labe pudoris
Manſit, & ætatis ver intemerata peregit.
At non fœmineis calathis, non dedita molli
Illa fuit lanæ: duris aſſueta ſed armis.
Figere terribilem longis palearibus vrſum,
Frendentemq; ſuis excire cubilibus vrſum.
Martia ſi quando fremuerunt claſsica, belli
Laudibus inſignes æquauit & Heroinas.
Quippe Boryſthenidem, debellauitq; Gelonum,
Binaq; magnanimo cum Teutone prælia fecit.
Corniger ardebat victricis amore puellæ
Iſtula, cumq; ſuo vidiſſet in amne lauantem,
Mollibus excipiens amplexibus abſtulit illam
In vitreas ſedes, thalamiq; in honore locauit.

Idem etenim fluuius quondam Iſtula dictus fuit, item Viſula, Inſtilla & Inſtula: is in Carphatijs, Sarmaticisque montibus ortus, qua in Iazyges, & Marcomanos Polonia

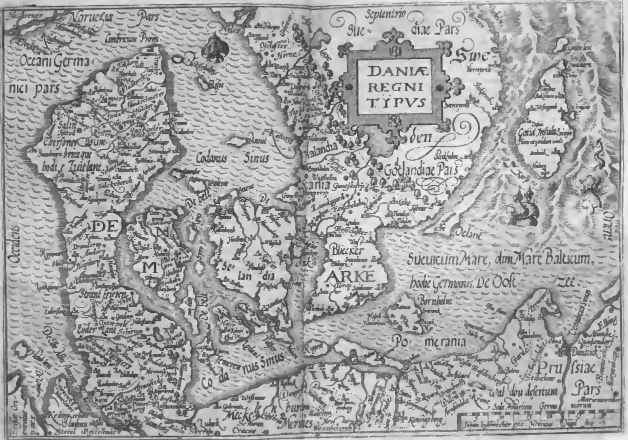

Ducatus Oswieczensis & Zatoriensis descriptio 1592
Sta. Por. pinxit Ma. Qu. sculpsit
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
HUNGARIÆ CONFINIA
Morauiae confinia
CARPATHUS MONS
SKIWINA
ZATOR
ZIWIECZ
WADOWICZE

imminet, in Codanum egreditur non vno oſtio, & ampliſſimo antequam Dantiſcum attingit, alueo, vbi mira piſcium copia atque hic totius Poloniæ nobiliſſimus eſt fluuius. nam & priuſquã Cracouiam peruenit, multi eum amnes influentes augent, vt ſunt Biaza fluuius, Sila fluuius qui & ipſe Koſſoraba fluuio auctus, haud procul ab Oſvvieczenſi vrbe Viſtulæ confluit. inde Skavva fluuius & Skavvinka è regione Cracouiæ, & perpauci alij atque hi quidem ex Meridionali tantùm latere proueniunt. ex Septentrionali autem latere augetur Viſtula ſupra Cracouiam Korzeniecza, Goſt.nia & Czerniechovvicza fluuiolis. Ad caput autem Viſtulæ fluuij, Morauiæque conterminia, iuxta Carpathum montem Teſchnenſis eſt ditio, quam Luti Burijque olim habitarunt. Ab Occidente Ducatus hi Sileſiam contingunt, à Meridie Hungariam, inter Meridiem & Occidentem Morauiã reſpiciunt, ab Oriente & Septentrione reliquam Poloniam. Quæ præterea de incolarum moribus, terræ qualitate ac fertilitate dici poſſent, ex ſuperioris tabulæ, Poloniæ nimirum deſcriptione abundè ſatis promere licebit: ſiquidem ambo hi Ducatus (vt ſupra quoque monuimus) ad ampliſſimum Poloniæ regnum ſpectant, eiuſque pars ſunt.

DANIA.

DAnorum nomen Saxo Grammaticus & Crantzius à quodam Dan patrè huniblo procreato, natum docent, qui non ſolùm gentis conditor, verum etiam rector fuerit. Horum tamen ſententiam tanquam erroneam refutat Ioan. Becanus, aliamque nominis rationem, originem etymonq́; prodit in Gethodanijs ſuis, in hunc modum ſcribens: Cimmeriorum pueri cùm populorum innumera multitudine creſcerent, & longè lateq́; Scythiam paulatim occuparent, varijs ſe nominibus nuncuparunt: alij aliud in ijs ponendis propoſitum ſecuti. Inter hos igitur fuerunt, qui quòd belli ſtudijs potiſſimum oblectarentur, atq; in ijs non tam auaritia, quàm generoſo animo dicati, victoriam & laudem potius quàm diuitias quærerent, nomen illud ſibi ab eo animali ſumpſerunt, quod inter omnia plurimas naturæ dotes ad hunc ſcopum neceſſarias habere videretur. Gallum igitur gallinaceum, tum bellicæ laudes & generoſiſſimi animi, tum indolis regalis, & militis ſtrenui, & ad omnia momenta vigilis optimum exemplar, vt pro ſymbolo & ſynthemate quodam ſibi acceperunt, ita nomen quoq; ab eo placuit mutuari. Vocarunt enim ſeſe die Hanen, & compoſitè per conciſionem Danen, aſpiratione in d litera media deliteſcente. Sed quia Danum vocali prima in ſecundam mutata, Den, pro die hen dicere ſolemus, quorum illud gallinaceum, hoc gallinam notat, fit illud non citra cōuitium. Hi verò populi olim Cymbri dicebantur, traduntur que ijdem fuiſſe cum Nordmannis. Regio verò eorum Cymbrica Cherſoneſus, terra nimirum extrema continentis in Arctas extenſa. Cuius populi nunc recēlentur, Saxones, Cymbri, Charudes, Phunduſij. Cobandi & Chali, quos nos hodie vno nomine Danos dicimus. Regio titulo decoratur Dania, diuiditurq́; in ducatus Holſatienſem & Sleſvvicenſem & Iutiam prouinciam, ac inſulas complures. Porrò de Regno hoc Munſterus hæc refert: Tota Dania peninſularis eſt, conſtansq́; multis partibus, maris faucibus intercepta. Prima eſt Orientalis, cuius potiſſima pars eſt Scania, in qua Lundenſis Archiepiſcopatus, quæ magnitudine & opibus facilè ſuperat reliquas Regni prouincias. Alij vocauerunt hanc Daniæ partem Scandinauiam, pro Schondaniam, id eſt, amænam Daniam, alij Scaniam, alij Sconingiam. Multis igitur à ſcriptoribus nominibus appellatur, Schondia, Schondermarchia, Schondania. Plinius aliquo loco Scandiam & alio Scandinauiam nominauit. Sed manſit illi Scondiæ nomen, quod pulchritudinem ſignificat, quoniam, cœli beneficio, telluris obſequio, portuum & emporium commoditate, maritimis opibus, lacuum & fluminum piſcatione, venatione nobilium ferarum, auri, argenti, æris & plumbi inexhauſtis venis, oppidorum frequentia, ciuilibus inſtitutis nulli cedit beatæ regioni. Occidua pars Daniæ eſt Iutia, quam Ptolomæus appellat Cherſoneſum Cimbricam quæ inſtar linguæ procurrit inter duo maria longè in boream. Habet autem Iutia pro termino Auſtrali Eydoram flu. que decurrit ad Occiduum, exitq́; in mare Britannicum, Friſios dirimens à Dietmarſis, limes proinde Daniæ atque Holſatiæ. Procurrit autem Iutia itinere ſex dierum in Aquilonem vrbibus aliquot inſignita ad vtrumque mare Balticum & Britannicum. Hæc regio hodie præter ducatum Sleſvvicenſem in tres diuiſa eſt Epiſcopatus Sleſvvicenſem, Ripenſem & Arhuſienſem. Hæ itaque duæ regiones Scania & Iutia extremitates ſunt regni Daniæ, & præcipua membra, quibus interceptæ ſunt multæ inſulæ, quarum locupletiſſimam eſt Seelandia, in qua multæ ſunt ciuitates & arces, atque regia ipſa Copenhaſnia. Ibi Roſchildia olim potens & munita ciuitas decorata templis ac regum

DANIÆ REGNI TYPUS
Noruegiæ Pars
Oceani Germanici pars
Septentrio
Suediae Pars
Swe den
Codanus Sinus
Gotlandiae Pars
Halandia
Scania
Bleecker
DE N M ARKE
Se lan dia
Sueuicum Mare, dum Mare Balticum, hodie Germanis, De Oost zee.
Bornholm
Po merania
Prussiae Pars
Wal deu desertum
Occidens
Oriens
Co da nus Sinus

monumentis,nunc autem ad tenuitatem perducta. Longitudinem habet hæc inſula itineris bidui, atque latitudinē ferè æqualem. A Scelandia in Scaniam traiectus multi,breuiſſimus in Helſimborgi. Eſt Scania pulcherrima prouincia, armata viris,opulenta frugibus,diues mercibus,templis plena, & nunc halecum captura felix & inſignis:vndiq; cingitur mari,præter vnum terræ brachium, quod porrigitur in Boream, & deinde recuruatur ad Orientem, vbi Suetiæ iungitur, ſed intercedunt profundi ſaltus,aſperrimæque rupes,per quas à Scania in Gothiam inter agitur tam difficilè vt ferè leuius ſit marino diſcrimine vitare terreſtrem laborem. In ſinu Codano quindecim numerantur inſulæ,quarum potiſſima Fionia,inde Falſtera, Lalandia, & cæteræ minus inſignes. Eſt & Fimbria, quam Cimbriam dici debere aiunt nonnulli,vnde Cherneſo nomen.Fionia inſula in longitudine habet miliaria duodecim, & in latitudine quatuor:Metropolis eius vocatur Otonium, vulgo Odenſch, ciuitas Epiſcopalis,ſatis bene exſtructa, ſed malè munita, quippe quæ per bella ſæpe fuit depopulata & exuſta.ager Inſulæ eſt valde fertilis, & qui nunquam ſtercoratur, ideo ante ciuitates magnus fœtor,ob pecorum abiectos fimos,qui ibi nulli ſunt vſui. A Scania in Orientem inſulæ ſunt multæ, quæ ſępenumero mutauerunt ditionem. Ibi Gothlandia nūc Danicę coronæ,olim Suedicę ſubiecta, ibi Bornholm cū nōnullis alijs.Ingreſſus in Daniam patet per Hollatiam, quæ regio mutuauit nomen ſuum ex lingua vernacula,eò quòd terra illa ſit nemoroſa & ſaltubus occupata, ad differentiam vicinarum partium,quæ paluſtres ſunt & paſcuoſæ. Cùm nobilitate atque equeſtri ordine haud parum inſignis hic ſit tractus,nulla tamen illuſtrior in eo eſt familia, quæq; magis totum illud decoret regnum quàm Ranzouiana.quę cùm antiquitate etiam polleat, virtute tamen atque opibus haud ſcio an cuiquam hoc noſtro tempore cedat: quod non modò arces aliaque inſignia ædificia ac monumenta ab ipſis extructa teſtantur, ſed ſingularis etiam affectus ac ſtudium quo omnes liberalium artium profeſſores ac ſectatores proſequuntur. Præcipuus ipſorum eſt, ſuſpiciendus ille Henricus Ranzouius, cuius vtinam hæc noſtra terra vnum tantummodo ſimilem produceret, quod ſi fieret non dubitarem quin breui barbaries eſſet peritura, nunc autem, quantumuis propenſum ipſum liberalibus cunctis ingenijs eſſe notum nobis ſit,cum Menalca tamen iſto Vergiliano dicere nobis tantummodo dabitur:

Quid prodeſt quòd me ipſe animo non ſpernis Amynta,
Si dum tu ſectaris apros,ego retia ſeruo.

DIETMARSIA.

Diethmarſia Marſorum populorum ſedes & reliquiæ creduntur, ij nomen ſuum à Marſo Tuiſconis nepote Hermionis filio Germaniorum rege ſ repetunt, de his ſic refert Althamerus: Sicut Tuiſcones, Hermiones, Ingeuones, Iſtheuones, Germani, Teuthonica ſunt vocabula, ita Marſi ἔτυμον habent Germanicum. Veteres namque Germaniæ populi Saxones (quorum hi pars ſunt) paluſtria & aquoſa loca, Mers & Merludæ appellant. Paluſtres autem Marſos, ſicut & Holſatos patria lingua dixerunt, locis nemoroſis habitãtes: inde eſt VVilſter mers, Crempermers, Dietmers. Cui ſententiæ accedit etiam Albertius Crantzius lib. 1. Vandal. cùm inquit: Marſi conceſsére ad Albim, quorum tenues reliquiæ in paluſtribus ſunt non longè ab oſtio fluminis Dietmarſi, VVilſermarſi & Crempermarſi: qui quoniam in paluſtribus locis habitant, obtinuit Saxonum conſuetudo, vt omnes paluſtres, Marſi vocitentur. Et lib. 1. cap. 1. Idem ſic ait: Quoniam in vetuſtiſsimis rebus, vbi reliqua nulla eſt in literis memoria, coniecturæ ſit locus, omnem ego Holſatiam & Stormariam, in cuius ſolo fundata eſt Hamburga, Marſorum genti deputandas puto, quæ in ſolis paluſtribus nomen ſeruauit. In aridis autem habitantibus hoc nomen permiſit, vt ad ſuæ gentis aliquam modò differentiam Holſati dicerétur, qui per vicina nemora vſq; ad terminos VVagriæ diffunduntur. Stormaria verò quaſi Storremarſia, à Stora flumine appellata, vt pro Marſia Maria ſit inolitum. Omnis autem ea Marſorum natio ab omni literarum memoria, fuit annumera atq; etiamnum inferiori Saxoniæ accenſetur, quamuis hodie Danorum imperio ſubſit. hîc enim Regum Daniæ primogenitus, quemadmodum Galliæ Regum in Delphinato, moratur: ac quemadmodum Stormariæ ſeu Storremarſorum Hamburgum ciuitas eſt ſub duce Holſatenſi, ita Dietmarſorum metropolis eſt Bremenſis vrbs Epiſcopalis. habet & Meldorpium, Heininckſte, Tellinckſte, ac aliquot alia oppida. Ob vicinum Septentrionem frequentes lacus aëre fruũtur humidiore. Regio ipſa paluſtris adeo eſt, vt peregrinantibus, itinerantibusq; minimè peruia ſit: quibus impedimentis freti, diu ſeſe ab exterarum gentium vicinorumq; hoſtium incurſu tutati ſunt. Syluis præterea tota implicata ac referta eſt, vtpote Borcholt, Burgholt, Aluerſdorpenholt, Reſenvvalde, ac complures aliæ. Agri fertilitas ob nimiam humiditatem vix cõmendanda eſt. In ipſo Cimbricæ Cherſoneſi introitu ad Albis fluuij oſtia ſita eſt regio, terminaturq; à Septentrione Eydero flu. & Danimarchia ab Ortu Hollteinenſi ſeu Holſatarum ducatu, à Meridie Albi flu. & Storemarſis, ab Occidente Oceano Germanico, vbi Heilichlandt & Buſen inſulas reſpicit. Porrò & hæc ex Henrici Ranzouij hiſtoria Cimbrica ſubijcere placuit. Dietmarſia (inquit) cum Holſatia cohæret, continensq; cum illa, & inter Britannicum Germanicumque mare (vbi vetuſtiſſima Cimbrorum ſedes eſt) poſita, ac ſitu naturaq; loci peregrè munita, gentem præſumptæ libertatis aſſertricem, bello fortem, multiſq; victorijs elatam atq; ferocem ſemper habuit. Eius Maiores, Daniæ Regem Ioannem, eius fratrem Fridericum ducem, & alios principes, comites, multamq; & Danicam & Holſaticam nobilitatem quæ regibus ducibusq; ſuis militarem operam fidemq; præſtitit, aut locorum iniquitate in paluſtres voragines depreſſerunt, aut nefariè trucidarunt, itaq; magnas de eiſdem victorias reportarunt. Hos Fridericus II. Rex Daniæ, Ioannes & Adolphus patrui ac fratres Holſatiæ duces, vnanimi cõſenſu, inuictis animis, & communi ſumptu adgreſſi, magniſq; viribus in intimam Ditmarſiam penetrantes, tribus prælijs acerrimè re-

ein Dietmarſche meil
Henricus Nagel fecit
Oriens
Thietmarſiæ Holſatiæ regionis partis typus Auctore Petro Boeckel
Miliare
Thietm:
Oſterborſte
Delſte
THIET
MAR
SIAE
DE
SCR
IPTIO
Paludes
Sudersbuttel
Wallem
Tulen
Heide
Berchwerd
Hemmingſtede
Oſterwoldt
Holm
Brunsbuttel
Wolffsburch
Meldorp
Tenbuttel
Rob
Breckel
Egeſte
Fresſte
Hindorp
Kudenſee
Oſtermoer
Wesſtder
Burgen
Busworth
Kattendorp
Kremel
Stelbirch
Wesſelburen
Wennewich
Tholebe
Grunen
Wallerſem
Stelp
Swdick
Wernen
Dickhuſen
Septentrio
Meridies
Oceani Germanici
Pars
Occidens
De Eider fluuius
Holſatiæ
Pars
Albis De Elbe fluuius
Halenkie
Ritzenbuttel
dinge
Johann buſſemecher exc. Col. Agr.

pugnantes incolas deuicerunt, & duo oppida, Meldorpium & Heidam, ceperunt. In qua quidem expeditione aſperrima, principes belli duces inuictorum Imperatorum, & virtutis militaris officia impigrè obierunt. Adolphus Princeps graui vulnere ſaucius, dubiam ſpem vitæ edidit. Ioannes Rantzouius, Regis, ac Principum decreto, ſummus belli dux, ex ſpherula plumbea vulnus accepit. Deuicti tandem Dithmarſi, Regi ac Ducibus ſupplices facti, fidelitatis iuramentum præſtiterunt, annuatim de ſingulis agrorum iugeribus thalerũ, & dimidiatam meſſem ſimul promittentes. Hucuſq; Rannovv. In cuius eruditiſſimis ſcriptis non de hac tantùm regione, ſed & plerimis totius Septentrionis, præcipuè tamen Daniæ & Holſatiæ, prouincijs, permulta lectu digniſſima inueniuntur.

SVETIA. & NORVVEGIA.

SVeoniam ſiue Suetiam, & vt vulgò appellant Suediam ſubiecta tabula ob oculos ponit, florentiſsimum & latiſsimum Aquilonis regnum, cuius ſitum, antiquitates, res geſtas, prouentus & diuitias paucis attingemus. Habet hæc regio ab Occidua ſui parte Gothos, à Borea VVermilanos cum Scricfinnis; ab Oriente Finlandiam & Ruſsiam, ab Auſtro Balticum mare. Eſt etiam hæc regio inter Aquilonares fertiliſsima, ager frugibus & melle opimus, diues argenti, æris, plumbi, ferri & pecoris; locuples immenſo prouentu piſcium ex fluminibus, lacubus & mari, venationibus quoque ferarum. In ſumma, Suetia duplo dicitur excellere regnum Norvvegiæ, in magnitudine, in populo, metallis & alijs prouentibus. Eſt tamen in multis locis aſpera, montoſa & paludinoſa, vt non vbique equitibus & curribus peruia ſit. Eſt in ea Stockholmia vrbs mediocris, regia & emporium Suecorum, munita natura & arte. ea ſita eſt in paludibus inſtar Venetiarum: inde ſortita nomen quod ſita ſit in aquis, fundaměta ſint palis ſtabilita. Mare eam ingreditur duobus ramis tam largis aquis, vt naues onerariæ extenſis velis & toto onere inuehantur. Hæc vrbs anno poſt Chriſtum natum 1407 inſigni affecta eſt clade de cœlo. nam fulmine tacta penè tota conflagrauit. perierunt in ipſo incendio ad mille ſexcenti homines. Fœminæ quoque plures & ſine numero puellæ nauibus res ſuas inuexerunt cum paruulis. aderant & viri non pauci. priuſquam verò ſoluerent, ingruebat promiſcuum vulgus incendia declinans, & oppletæ naues tanta multitudine ſubſederunt, merſeruntque omnem illam multitudinem. Eſt hæc regio peregrinis mercibus plena, quod domeſticis rebus abundet ad commutationem faciendam. pellibus præcioſis ac metallis abundans. A Nordvvegis & Danis altiſsimorum iugis montium diſcernitur Incolæ prædicantur hoſpitalitate eſſe inſignes, vt etiam omni probro grauius ducant hoſpitium denegare tranſeuntibus; ita vt ſit certamen quis aduenam hoſpitem excipiat. Populi Sueonum ſunt multi, viribus & armis egregij, equis & manibus æquè fortes; ſtrenuique aut mari aut terra bellatores. Angermanniæ ducatus tenet Septentrionalia ad confinia Laponiæ. eius tractus eſt totus Syluoſus; & ibi inter præcipuas feras venantur vros & biſontes, quos patria lingua vocant Elg, id eſt aſinos Syluestres. Aiunt autem biſontem animal eſſe deforme prolixitate iubarum, & reliquo corpore ſeuerum, ceruifigura media fronte inter aures habens cornua. Midelpathia ducatus Auſtralior eſt Angermannia, poſtquem Helſingia ducatus, Geſtritia ducatus, Fieringia ducatus, Vpſalia ciuitas metropolitana; Coperdalia ducatus, iſt eſt, Cupri; vallis item Dalecarli gens potens armis: Oplandia ducatus, cuius totus tractus habet foſsiones argenti, cupri & chalybis. Nicopia vrbs inſignis cum munitiſsima arce. Kollmol nemus diſterminat Sueciam à Gothia, à Nicopia verſus lacum Veter extenſum. NORDVVEGIA id eſt, Septentrionalis via, fuit regnum aliquandiu admodum Florens, & tenuit imperium per Daniam & latè per inſulas maris, donec domeſticum imperium per hereditariam ſucceſsionem adminiſtratum fuit. Hodie ſub poteſtatem Danorum eſt, cum omnibus nauigationibus ſuis, quas exercere non poteſt, Danico rege hoſte. Hæc mittit in reliquam Europam piſcem ex genere aſellorum, frigore induratum & extenſum in fuſtem, vnde Germ. Stockfiſch dicitur. captura eius laudatiſsima eſt in Ianuario, quando ſupereſt frigus vt induretur: & qui clementioribus fuerint capti menſibus, marceſcunt, neque ſunt idonei vt exportentur. Metropolis huius regni eſt Nidroſia. vulgò Drunten, fuitque nobilis imprimis ciuitas ſub florente Norvvegiæ imperio; nunc in oppidi formam redacta eſt. Extat hodie eccleſia cathedralis, argumentum veteris felicitatis, cui magnitudine & laborati lapidis artificio par opus non fuit in orbe Chriſtiano. Crepido circum altare corrupta fuit incendio, ſed reparata anno 1530, in quam quidem crepidinem reparandam impenſæ putantur ad 7000 aureorum, atque à tantilla parte æſtimatio præſtantiæ fiat templi totius. hodie maxima eius pars deſtructa iacet; ipſe autem qui aliquoties

SINUS BODDICUS
ORIENS
Marc Suedicum
SEPTENTRIO
OCEANUS
SEPTENTRIONALIS
OCEANUS GERMANICUS
OCCIDENS
SEPTENTRIONALIUM REGIONUM SUETIÆ GOTHIÆ NORVEGIÆ DANIÆ &c.
Joh. Buſ. excu.

annos circiter 15 Nidroſiæ templum iſtud intus & exterius perque omnes ferè adytus curioſius perlnſtraui, tum ex integra & adhuc ſtante parte, tum ex ruinis conijcere vt cunſque potui nó planè fabuloſum fuiſſe quod prius ab accolis audiéram, tantæ amplitudinis olim fuiſſe, vt ſi ſeptem in eo ſteterint ſacerdotes populo ſimul concionantes, nullus tamen illius reliquorum ſex vocem aſſequi potuerit. Et ſi quiſquam præterea legerit vel audierit quippiam de immenſæ magnitudinis ſerpente qui inter Nidroſiam & Bergam natitare ſoleat, fabuloſum eſſe non putet, ipſe enim eodem tempore haud procul à Suidmehr (vbi dealbatum iſtud proſpicitur templum) vidi. Hodie totius Norvvegiæ emporium celeberrimum eſt Berga, ſeu Bergæ arum. ad hanc vrbem annuatim ex varijs regionibus & vrbibus deportatur omnium rerum, precipuè frumentorum copia, quę deinceps per mercatores ibi reſidentes in diuerſa regni loca vel venditione vel premutatione ſincolis aduehitur ac diſtribuitur. pro quibus mercibus piſces aridos, butyrum ſeuum cutes pecudum, vellera precioſa; oleum marinum (Traen Germ. vocant) non ſine lucro reportant.

ISLANDIA.

INſula Iſlandiæ quæ per immenſum à cæteris ſecreta, longè ſita eſt in Oceano, vixque à nauigantibus agnoſcitur. In ea æſtiuo Solſtitio ſole ſignum Cancri tranſeunte nox nulla: brumali ſolſtitio perinde nullus dies. Nomen habet à glacie, quæ illi ad Boream perpetuò adhæret. Namque ibi iam incipit mare congelatum. Tam grandis inſula vt populos multos contineat, ſolo pecorum paſtu & nunc captura piſcium victitantes Specus habitant plerunque, aut ad montium latera in excauatis manſiunculis. Communi, tecto, victu, & ſtratu gaudent cum Iumentis. In ſimplicitate ſancta vitam agunt, cùm nihil amplius quærant, quam quæ natura concedit. Nam & montes habent pro oppidis, & fontes pro delicijs. Beata gens cuius paupertati nemo inuidet, & inde beatior quòd Chriſtianiſmum acceperit. Sed mercatores Anglici & Dani quieſcere gentem & ſuo eſſe contentam non ſinunt. Nam ob piſcaturam euehendam, terram illam frequentantes, cum mercibus omnigenis vitia quoque noſtra inuexerunt. Nunc enim & fruges aquæ miſcere in potum didicerunt, & ſimplicis vndæ oderunt hauſtum. Nunc aurum & argentum cum noſtris admirantur. Rex Daniæ qui & Noruvegiæ, quotannis præfectum immittit genti. Omnia ferè inter eos communia ſunt præter vxores. Catulos ſuos atque pueros æquo habent in precio, niſi quòd à pauperioribus facilius impetres filium quàm catulum. Epiſcopum ſuum colunt pro Rege, ad cuius nutum reſpicit omnis populus. quicquid ex lege, ex ſcripturis & ex conſuetudine aliarum gentium conſtituit; quàm obſeruant. Iam tamen præfectum accipere coguntur à rege. Piſcium tanta eſt copia in hac inſula, vt ad altitudinem domorum ſub aperto Cælo vendendi exponantur. Nihil illic victitant plerunque piſcibus, propter magnam penuriam frumenti, quod aliunde à maritimis ciuitatibus infertur, & qui inde magno cum lucro piſces reportant Habent Iſlandi pro inſignijs coronatum piſcem. Sunt qui hanc inſulam planè affirment eſſe Thylen (ab alijs etiam Thule ſcribitur) à veteribus multum celebratam. Vergilius quoque initio 1. lib. Georgic. Octauium Aug. his verbis alloquens Thales inſulæ meminit: An deus immenſi venias maris, & tua nautæ Numina ſola colant, tibi ſeruiat vltima Thule. Incolæ res memorabiles maiorum ſuorum, ſuique temporis celebrant cantibus, & in ſculpunt ſcopulis atque promontorijs, vt nulla niſi cum naturæ iniuria intercidant apud poſteritatem. Inſula multa ſui parte eſt montoſa & inculta. qua autem parte eſt plana, præſtat plurimum pabulo tam læto, vt pecus depellatur à paſcuis, ne ab aruina ſuffocetur. Sunt in hac inſula montes elati in cœlum, quorum vertices perpetua niue candent, radices ſempiterno æſtuant igne. primus qui Occidentem verſus eſt, vocatur Hecla, altera Crucis, tertius Helga, id eſt, ſanctus. Ab Hecla non longè abſunt fodinæ ſulfuris, penè vnicum incolarum mercimonium & vectigal inſulæ, mercatores enim eo naues onuſtas euehunt. Mons ipſe cùm furit, vt horribilia tonitrua inſonat, proijcit ingentia ſaxa, ſulfur euomit cineribus egeſtis terram tam longè circum circa operit, vt ad viceſimum lapidem coli non poſſit. Qui naturam tanti incendij contemplari cupiunt, & ob id ad montem propius accedunt, eos vna aliquando vorago viuos abſorbet. Nam & multæ ſunt, & cineribus ita tectæ, vt ab ipſis ſibi ſatis cauere nemo poſſit. atque etiam propè exit ignis qui conſumit aquam ſtuppam autem non comburit. Is locus à quibuſdam putatur eſſe carcer Sordidarum animarum. glacies e-

ISLANDIA

nim diſcreta & in plurimas fracta particulas, octo menſibus circumfluitat inſulam, & magis molibus littori illiſa, ſua attritione ad petras horrendum edit ſonum, referentem miſerabilem humanæ vocis gemitum & eiulatum, quod fidem facit apud inſipientiores, hominum animas ibi in frigore tormentari. Vtuntur incolæ loco pannis, qui apud eos non creſcit, piſcibus induratis & in farinam contritis. adfertur tamen eis ex maritimis ciuitatibus frumentum, ſed non ad ſufficientiam. Comperiuntur illic ſpiritus ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſterijs; præſertim autem ſubmerſorum ſiue alio violento caſu enectorum ſpectra ſeſe offerunt congreſſibus notorum, hominum, tam manifeſtè vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum data dextra, nec deprehenditur error priuſquam ſpectrum diſparet. requiſita à notis & amicis, vt demum redeant, dicunt magno gemitu, ſe petere montem Heclam, atque ilico euaneſcunt.

DE VETVSTISSIMA GERMANORVM ORIGINE, FRAGMENTVM NICOLAI REVSNERI.

POſtquam res hominum, mundiq́; euertere regnum
Diluuio viſum ſuperis: perijtq́; ſuperba
Gens hominum miſerè pluuijs fatalibus hauſta:
Soli reſtabant, hominumq́; exempla manebant
NOHA pius, conſorsq́; thori, & tres ordine nati,
Cum totidem nuribus: quibus vltrix vnda pepercit
Innocuis, mandante Deo, quos texerat arca
Incolumis: rapidus poſſedit cætera pontus.
  Iamq́; nouas iterum terras, noua rura colebant:
Et Cælum terris, & Cælo terra patebat:
Cùm Pater hos iuſſit, ſuaſu monitiq́; Deorum,
Diuerſa exilia, & diuerſas quærere terras,
Ac mortale genus totum proferre per Orbem.
  Primus in his facie formoſus, & ore diſertus
IAPETVS, pulchras cum coniuge migrat in oras:
Qua Sol occiduo pronus ſe gurgite condit
Circum Aſiæ tractum & felicia culta minoris.
  Proximus huic SEMVS patriæ manet incola terræ,
Eoasq́; colit plagas, Ophyreaq́; rura,
Auri atq; argenti late fœcunda metallis.
  Tertius at CHAMVS petijt ſub ſydere cancri,
Aegypti ſedes, quæq́; irrigat æquora Nilus:
Et quas Sol medio regiones aſpicit Orbe.
  Hinc varijs variæ gentes regionibus ortæ,
Nomina ſortitæ auctorum plerumque ſuorum.
Iapeti ſic TVISCO nepos, crudelibus actus,
NIMRODI imperijs, patriæ iucunda relinquit
Limina, cum nato, ſocijsq́; ſequentibus illum:
Incertus quô fata ferant, vbi ſiſtere detur.
Tandem vltra Tanais delatus claſſe paludes,
Europæ tractus, Aſiæ qui diuidit ora,
Teutonicæ tenuit ſeſe ditione polentis
(Hæc nunc patria, tunc ſed erat ſine nomine terra)

Tuiſconas inde ſuo nomen de nomine finxit:
Oceanum populos inter Rhenumq; iacentes,
Aëriaſque alpes, fontemq; binominis Iſtri.
Ille animi prudens, patrij non degener oris
Incultum genus, & diſperſum montibus altis
Compoſuit, legeſq; dedit, moremq; ſacrorum:
Legum verba modis, numeriſq; fidelibus aptans.
Mox perluſtratis Germanæ finibus oræ;
Regna nouis cùm feruerent habitata colonis,
Iura, magiſtratuſq; legit: fidoſq; viarum
In partes operum comites vocat, atque potenti
Deſtinat Imperio: qui ſceptris deinde potiti,
Præſtantes virtute viri, atque ingentibus auſis
Indigenæ ſua ſic adfingunt nomina genti.
Filius huic MANNVS ſuccedit: & alter ab illo
INGAEVON, cum fratre ISTAEVONE: qui ſine natis
Extincti, HERMIONEM regnis patruelibus augent.
Poſt hos imperij MARS armipotentis habenas
Accipit, inſignis clypeo qui fulget, & enſe:
Germanamq; manu frameam tenet: illius aris
Victima prima cadit: gentis pater ipſe vocari
Gaudet: & Arctoo ſedem ſibi deligit orbe.
Mox CIMBER natus, gens à quo nomine Cimbri,
Filius & SVEVVS, tenet à quo Sueuia nomen.
VANDALVS inde Henetæ dux gentis: & ortus ab illo
TEVTO, potens meruit gens cuius nomine dici.
Felices animæ, & gratiſſima numina terris:
Quos tandem innumera ardens poſt illuſtria rerum
Geſta, deos factura, vehit ſuper æthera virtus.
Sed quanquã virtus eadem, & laus omnibus vna eſt:
(Vera loquor) ſi omnes vno ordine dixero reges:
HERCVLIS ante ſtant ALEMANNI fortia facta.
Ille Palatinæ dux ſtirpis, & vltimus auctor,
Sanguine magnamini proauito Tuiſconis ortus,
Flos veterum, virtuſq; virûm, laus maxima gentis
Teutonicæ, maiora fide quoque geſſit, & Orbem
Impleuit meritis: viuos, genus acre, leones
Secum habuit comites: ſi quando in bella profectus,
Herculeas ſumptis vires oſtenderet armis:
Quum non terga fugæ, ſed apertæ pectora pugnæ
Præberet: metuendum animo, & virtute leonem,

Fortibus & factis imitatus: imagine cuius
Fulgentem ornauit tandem clypeum inclytus auro:
Poſteritas hunc grata, ſuperſtitione nefanda
Sinceri pridem cultus oblita deorum
Indigetem fecit, celſoq; locauit Olympo.
Et nunc Herculeæ ſeruat veſtigia laudis
Mons ſacer: hunc THEODO, Boijs dum præſidet, acer
Sanguinis auctori ſacrum, propriumque dicauit.
Hinc nemus Hercinium, trahit hinc Alemania nomen
Inclyta & irriguis Alemanus fertilis vndis.
Filius huic BOIVS, patriæ non degener artis,
Feruidus ingenio, paribus qui in Regna vocatus
Auſpicijs, tribus imperij cum fratribus orbem
Partitur: patrioq; Alemanos nomine dictos.
Poſſidet, & Boios à ſe cognomine dixit.

AD GERMANIAM PARÆNESIS G. SABINI.

QVô tua bellatrix abijt Germania virtus?
Diſſimilis noſtro tempore facta tui.
Vindelicis olim pepuliſti finibus Hunnos,
Imperium magno cùm ſub Othone fuit.
Ad Solymas arces victricia ſigna tuliſti,
Sceptriger Imperij cùm Fridericus erat.
Nunc procul à Tanai ducentes agmina Turcæ
Danubii ferro depopulantur agros:
In tua graſſatur terrarum viſcera prædo,
Auſa nec hoſtiles es cohibere manus.
Te quibus oſtentas, nunc vtere grandibus haſtis,
Et quibus in circo ludicra bella geris:
His animoſa pias haſtilibus aſſere gentes,
Si quid in audaci pectore Martis habes.
Ah pudeat Scythicis egreſſum finibus hoſtem
Militiæ nobis præripuiſſe decus.
Mollia dum ſequimur nos deſidis ocia vitæ,
Aſpera bellator prælia Turca facit.
Dum cane venamur lepores, aut cuſpide damas
Figimus, ille ſuo milite regna capit.
Denique nos tantum ſine ſanguine ludimus armis,
Ille gerit forti ſeria bella manu.
At generoſa tuis Germania conſule rebus,
Coge pharetratos vertere terga Getas.
Ipſa tuas vrbes è faucibus eripe lethi,
Et vetus Imperij Marte tuere decus.
Si ſecura mali non profligaueris hoſtem,
Triſtia crudeli vulnera clade feres.

TABVLARVM INDEX.

A.

ALſatia ſuperior 19
Alſatia inferior 20
Anglia 43
Arteſia 42
Auſtria 6

B.

BAuaria 17
Belgia 31
Bohemia 5
Brabantia 37
Brandeburgum 10
Brunſuigia 23
Bulgaria 58
Burgundia 52

C.

CLiuia 30
Colonienſis diœceſis 28
Corſica 55
Creta 56
Croatia 59

D.

DAlmatia 59
Dania 63
Dithmarſia 64

E.

EVropa 2

F.

FLandria 38
Francia 48
Franconia 14
Friſia 34

G.

GEldria 32
Germania 3
Græcia 57
Groningenſis ager 35

H.

Hannouia 41
Haſſia 22
Heluetia 4
Hibernia 45
Hiſpania 46
Hollandia 35

Hungaria 60

I.

ISlandia 66
Italia 52
Iuliacum 29

L.

Leodienſis diœceſis 49
Lotharingia 50
Lucenburgium 40

M.

MAnsfeldia 13
Miſnia 12
Monaſterienſis diœceſis 26
Morauia 7

N.

NAmurcum 39
Noriuegia 65

O.

ORbis terrarum 1
Oſvviecz 62

P.

PAlatinatus Rheni 21
Palatinatus Bauariæ 18
Polonia 61
Pomerania 10
Portugallia 47
Pruſſia 9

S.

SAlisburgum 16
Sardinia 54
Saxonia 11
Sclauonia 59
Scotia 44
Selandia 36
Sicilia 53
Sileſia 8
Suetia 65
Sueuia 15

T.

THracia 58
Treueris 27

VV.

VVAldeck 24
VVeſtphalia 25
VVirtemberg 18 b

Z.

ZAtorienſis duc. 62

FINIS.

hic liber est Juannes A. Laza A. Mendoza

IN CELEBRI AGRIPPINENSIVM
COLONIA,
Excudebat Lambertus Andreas ſumptibus
Iani Buſſemechers,
Anno partæ Salutis M. D. XCVI.

BIBLIOTECA